

De toepassing van handpalmafdrukken voor de opsporing en vervolging

**Onderzoek in opdracht van het Wetenschappelijk Onderzoeks- en
Documentatiecentrum (WODC)**

2017

Mr.dr. Marijke Malsch

Tom van den Berg, MSc.

Mr.dr. Mark Hornman

Dr. Marre Lammers

Mr.dr. Bas de Wilde

Prof. mr.dr. Lonneke Stevens

Voorwoord

Technisch bewijs wordt steeds belangrijker. Een reden hiervoor is dat verdachten tegenwoordig vaker zwijgen als ze worden verhoord door de politie, omdat hun advocaat hun dat aanraadt. De dactyloscopie is een al lang bestaand middel waarmee kan worden nagegaan of gevonden afdruksporen van bijvoorbeeld vingers die zijn gevonden op de plaats delict, overeenkomen met die van een verdachte of van anderen. De afgelopen decennia heeft de DNA-vergelijking een opmars gemaakt, en deze techniek wordt tegenwoordig in veel strafzaken toegepast.

Handpalmsporen zijn gedurende enkele jaren veelvuldig gebruikt voor de opsporing, maar dat gebruik liep terug vanaf de inwerkingtreding van de Wet identiteitsvaststelling verdachten, veroordeelden en getuigen. Aan de databank HAVANK, die voor de opslag van handpalmafdrucken wordt gebruikt, worden jaarlijks relatief weinig nieuwe handpalmafdrucken toegevoegd, met als gevolg dat er ook steeds minder matches worden gevonden met handpalmsporen. Politie en justitie vinden dat een bezwaarlijke situatie en er zijn stemmen opgegaan om standaardafname van handpalmafdrucken (weer) mogelijk te maken.

Het *Nederlands Studiecentrum Criminaliteit en Rechtshandhaving* (NSCR) en de *Vrije Universiteit* hebben in opdracht van de afdeling Extern Wetenschappelijke Betrekkingen van het *Wetenschappelijk Onderzoeks- en Documentatiecentrum* (WODC) van het ministerie van Veiligheid en Justitie onderzoek gedaan naar het nemen, gebruiken en opslaan van handpalmafdrucken. Wij zijn de begeleidingscommissie voor dit onderzoek, onder leiding van prof.mr. Peter J.P. Tak, erg erkentelijk voor haar deskundige adviezen en ondersteuning tijdens de uitvoering van het onderzoek. De ingestelde klankbordgroep heeft eveneens waardevolle adviezen gegeven en de onderzoekers behoed voor eventuele onjuistheden bij het schrijven van het rapport en het trekken van conclusies.

De onderzoekers

Amsterdam, juni 2017

Inhoudsopgave

Voorwoord.....	3
Verklaring van gehanteerde afkortingen	9
Samenvatting	11
1. Aanleiding voor het onderzoek	11
2. Methoden	12
3. Dactyloscopie.....	13
4. Het juridisch kader.....	13
5. De handpalmvergelijking in de praktijk.....	14
6. Rechterlijke uitspraken en dossiers van strafzaken.....	15
7. Rechtsvergelijking	16
8. Standaardafname	17
9. Verbetering van de huidige wetgeving en praktijk.....	17
Summary	19
1. Reason for the study	19
2. Methods	20
3. Dactyloscopy.....	21
4. The legal framework	21
5. The practice of palm print comparison.....	22
6. Court judgments and criminal files.....	23
7. Comparative law studies.....	23
8. Collection of palm prints by default	24
9. Improvement of current law and practical use	25
1. Inleiding	27
1.1 Aanleiding voor het onderzoek	27
1.2 Vingerafdrukken en handpalmafdrukken.....	29
1.3 Vraagstelling	31
1.4 Methoden	31
1.5 Verantwoordelijkheid voor de verschillende onderdelen van het rapport	32
1.6 Leeswijzer	32
2. De handpalmvergelijking: dactyloscopie, databank, procedure en relatie tot andere typen sporen	35
2.1 Inleiding	35
2.2 Forensisch onderzoek.....	35
2.3 Dactyloscopie.....	35
2.4 HAVANK: databank voor dactyloscopische sporen en afdrukken.....	38
2.5 Afname en verwerking van dactyloscopische afdrukken van verdachten.....	39
2.6 Dactyloscopische vergelijking	42
2.7 Andere forensische sporen	44

2.8	Samenvatting.....	46
3.	Juridisch kader.....	49
3.1	Inleiding.....	49
3.2	Mensenrechtelijk kader.....	49
3.3	Ontwikkeling van de bevoegdheden tot het nemen van vinger- en handpalmafdrukken	57
3.4	Maatregelen ter identificatie van de verdachte.....	59
3.5	Maatregelen in het belang van het onderzoek.....	63
3.6	Opslag, verwerking en vernietiging van vinger- en handpalmafdrukken	71
3.7	Gebruik van vinger- en handpalmafdrukken voor het bewijs.....	75
3.8	Tegenonderzoek	75
3.9	Normering van DNA-onderzoek	75
3.10	Samenvatting	76
4.	Toepassing in de praktijk I: Politie en Openbaar Ministerie	79
4.1	Inleiding	79
4.2	Onderzoeksmethode	79
4.3	Het 'onderzoeksbelang'.....	80
4.4	Typen delict	83
4.5	De meerwaarde van handpalmsporen voor de opsporing	86
4.6	De meerwaarde van standaardafname.....	90
4.7	Cijfers gebruik verschillende soorten sporen.....	93
4.8	Samenvatting.....	95
5.	Toepassing in de praktijk II: Rechterlijke uitspraken.....	97
5.1	Inleiding	97
5.2	Methode: steekproef van uitspraken en dossiers.....	97
5.3	Strafbare feiten	98
5.4	De rol van het handpalmspoor in de zaak	99
5.5	Conclusies dactyloscopen.....	102
5.6	Hantering handpalmvergelijking door de rechter.....	103
5.7	Aanvechten handpalmvergelijking en tegenonderzoek	104
5.8	Samenvatting.....	104
6.	Rechtsvergelijking	107
6.1	Inleiding	107
6.2	Duitsland.....	107
6.3	Zwitserland.....	113
6.4	Engeland & Wales.....	119
6.5	Quickscan van een aantal andere landen	124
6.6	Vergelijking.....	127
6.7	Samenvatting.....	130
7.	Conclusies.....	133
7.0	Samenvatting.....	133

7.1	Inleiding	133
7.2	De meerwaarde van handpalmafdrukken	134
7.3	Doelen van het nemen en verwerken van vinger- en handpalmafdrukken	135
7.4	Het gebruik van handpalmafdrukken voor het bewijs.....	137
7.5	Mensenrechtelijke aspecten van de afname, verwerking en opslag van vinger- en handpalmafdrukken	137
7.6	De toelaatbaarheid van standaardafname van handpalmafdrukken	139
7.7	Mogelijkheden tot verbetering van de huidige wettelijke regeling	145
	Literatuur	151
	Bijlage 1: Deelvragen van het onderzoek	155
	Bijlage 2: Leden begeleidingscommissie en leden klankbordgroep	157
	Bijlage 3: Topiclijsten interviews	159
	Bijlage 4: Onderzochte rechterlijke uitspraken	167
	Bijlage 5: Checklist dossieranalyse	169
	Bijlage 6: Relevante wettelijke bepalingen.....	171

Verklaring van gehanteerde afkortingen

AFIS	Automated Fingerprint Identification System / <i>automatisierte Fingerabdruck-Identifikationssystem</i>
AG	Advocaat-Generaal
appl.no.	application number
Bay.OBLG	Bayerisches Oberstes Landesgericht
BeckRS	Beck online Rechtsprechung
BGE	Bundesgericht (Zwitserland)
BGH	Bundesgerichtshof (Duitsland)
Bivv	Besluit identiteitsvaststelling verdachten en veroordeelden
Btmbo	Besluit toepassing maatregelen in het belang van het onderzoek
BStGer	Bundesstrafgericht (Zwitserland)
BVerfG	Bundesverfassungsgericht (Duitsland)
BVerwG	Bundesverwaltungsgericht (Duitsland)
BVV	Basis Voorziening Vreemdelingen
CAG	Conclusies Advocaat Generaal
CIS	Coördinatiegroep Informatievoorziening Strafrechtsketen
CPS	Crown Prosecution Service
ECHR	European Convention of Human Rights
ECtHR	European Court of Human Rights
EHRM	Europees Hof voor de Rechten van de Mens
EVRM	Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens
FIOD	Fiscale inlichtingen- en opsporingsdienst
FO	Forensisch onderzoek
HAVANK	Het Automatische VingerAfdrukkensysteem Nederlandse Kollektie
HR	Hoge Raad
HVC	High Volume Crime
HvJ EU	EU Hof van Justitie
KMar	Koninklijke Marechaussee
LCM	low copy number
MA	Matching Autoriteit
MvT	memorie van toelichting
NbSr	Nieuwsbrief Strafrecht
NFI	Nederlands Forensisch Instituut
NJ	Nederlandse Jurisprudentie
NJW	Neue Juristische Wochenschrift
PD	plaats delict
PNC	Police National Computer
OG	Obergericht (Zwitserland)
OM	Openbaar Ministerie
OVG	Oberverwaltungsgericht (Duitsland)
PACE	Police and Criminal Evidence Act 1984
PCSO	Police community support officer
PD	plaats delict
PNC	Police National Computer
PolgG NRW	Polizeigesetz des Landes Nordrhein-Westfalen
SGM	Second Generation Multiplex Plus
SKDB	Strafrechtsketendatabank
SKN	Strafrechtsketennummer
Stb.	Staatsblad
Stcrt.	Staatscourant
StPO DE	Strafprozeßordnung (Duitsland)
StPO CH	Schweizerische Strafprozessordnung

StPO AT	Strafprozeßordnung (Oostenrijk)
Sv	Wetboek van Strafvordering
TGO	Team Grootschalige Opsporing
VK	Verenigd Koninkrijk
VVI	Voorziening voor Verificatie en Identificatie
WIVVG	Wet identiteitsvaststelling verdachten, veroordeelden en getuigen
WOVI	Wetenschappelijke Onderbouwing Vingersporenindividualisatie

Samenvatting

1. Aanleiding voor het onderzoek

Iedere hand bevat patronen van lijnen, de zogenaamde papillairlijnen. De lijnen lopen van de handpalm door in de vingers en worden door dactyloscopen dan ook als één geheel beschouwd. Voor zover bekend is het lijnenpatroon bij iedere persoon uniek. Met de vingers of de handen kunnen sporen worden achtergelaten op vlakken of voorwerpen, de zogenoemde 'dactylosporen'. Die zijn heel geschikt voor de opsporing, bijvoorbeeld om vast te stellen door wie sporen op een plaats delict zijn achtergelaten, en of de sporen eventueel van de verdachte afkomstig zijn. Het vingersporen is een van de oudste en effectiefste identificatiemiddelen. Het is in de laatste anderhalve eeuw van onschatbare waarde gebleken voor de politie en het openbaar ministerie. Hoewel vingers en handpalmen biometrisch gezien niet wezenlijk van elkaar verschillen, wordt in de juridische normering een duidelijk onderscheid gemaakt tussen vingers en handpalmen. Dit onderscheid is ingegeven door de verschillende doelen waarmee afdrucken van vingers en handpalmen worden genomen.

Vingerafdrukken worden primair genomen met het oog op de vaststelling van de identiteit van de verdachte. Bij aangehouden verdachten worden vingerafdrukken genomen en deze worden ingezonden naar de VVI (Voorziening voor Verificatie en Identificatie) en naar HAVANK (Het Automatische VingerAfdruksysteem Nederlandse Kollektie). Door vergelijking met reeds eerder genomen en opgeslagen vingerafdrukken kan de identiteit van de verdachte worden bepaald. Daarnaast worden de genomen vingerafdrukken voor de opsporing gebruikt. Er kan namelijk worden vastgesteld of de genomen vingerafdrukken overeenkomen met de vingersporen die op een plaats delict zijn aangetroffen. HAVANK bevat zowel de bij verdachten genomen vingerafdrukken als de op plaatsen delict veiliggestelde vingersporen. Het is mogelijk om in HAVANK geautomatiseerd te zoeken naar overeenkomsten tussen (nieuwe) vingerafdrukken en vingersporen. Op die manier kunnen verdachten mogelijk in verband worden gebracht met strafbare feiten waarvan zij nog niet worden verdacht.

Handpalmafdrukken worden alleen gebruikt ter vaststelling van overeenkomsten met handpalmsporen. Zij worden doorgaans dan ook genomen naar aanleiding van de verdenking dat de verdachte betrokken is geweest bij een strafbaar feit ter zake waarvan op de plaats delict handpalmsporen zijn aangetroffen. De bij een verdachte genomen handpalmafdrukken worden opgenomen in HAVANK, waarna geautomatiseerd wordt gezocht naar overeenkomsten met opgenomen handpalmsporen.

Omdat vingerafdrukken en handpalmafdrukken met verschillende doelen worden genomen, is het nemen van de afdrucken in twee afzonderlijke bepalingen geregeld. Het nemen van vingerafdrukken ter identificatie van de verdachte is geregeld in artikel 55c lid 2 en 3 Sv. Hierin wordt bepaald dat in geval van verdenking van een strafbaar feit als bedoeld in artikel 67 lid 1 Sv standaard bij iedere verdachte vingerafdrukken moeten worden genomen. Bij verdenking van andere, lichtere strafbare feiten kan de (hulp)officier van justitie bevelen dat vingerafdrukken worden genomen wanneer twijfel bestaat over de identiteit van de verdachte.

Het nemen van handpalmafdrukken is een maatregel in het belang van het onderzoek (art. 61a lid 1 sub b Sv). Om handpalmafdrukken te mogen nemen, is een bevel van de officier van justitie vereist (art. 62a Sv). Alleen wanneer een specifiek onderzoeksbelang bestaat, mag de officier van justitie dit bevel geven. Meestal wordt dit belang aangenomen omdat een handpalmspoor is aangetroffen op een plaats delict en de verdachte wordt verdacht van betrokkenheid bij dat delict. Er is in de wettelijke regeling derhalve geen sprake van standaardafname van handpalmafdrukken bij verdachten. In de huidige praktijk worden handpalmafdrukken ook daadwerkelijk niet standaard genomen.

Tot oktober 2010 was dat anders. Voor het nemen van vingerafdrukken was volgens artikel 61a (oud) Sv onderzoeksbelang vereist. Hoofdofficieren van justitie gaven – met toestemming van het college van procureurs-generaal – zogenaamde generieke bevelen voor het nemen van vingerafdrukken, waaronder in de praktijk ook handpalmafdrukken werden verstaan. Dit betekende dat geen afweging in de concrete zaak hoefde te worden gemaakt, maar onderzoeksbelang

standaard mocht worden aangenomen. Na kritiek van de rechterlijke macht op het uitvaardigen van generieke bevelen en een advies van het Wetenschappelijk Bureau van het Openbaar Ministerie dat inhield dat voor afname een specifiek onderzoeksbelang was vereist, werd de toestemming voor het geven van generieke bevelen voor het nemen van vinger- en handpalmafdrukken in oktober 2010 ingetrokken. Sindsdien worden handpalmafdrukken niet meer standaard genomen. In iedere individuele zaak moet de officier van justitie toetsen of onderzoeksbelang aanwezig is.

De in 2010 in werking getreden Wet identiteitsvaststelling verdachten, veroordeelden en getuigen (WIVVG) verruimde de wettelijke mogelijkheden tot het nemen van vingerafdrukken ter vaststelling van de identiteit. Vingerafdrukken mogen sinds 1 oktober 2010 volgens artikel 55c Sv standaard worden genomen ter identificatie van een verdachte. Het vervallen van de generieke bevelen maakte voor het nemen van vingerafdrukken daarom praktisch geen verschil. Ten aanzien van handpalmafdrukken is het praktische verschil echter groot. Die werden vóór 2011 standaard genomen, terwijl tegenwoordig een specifiek bevel van de officier van justitie vereist is en een onderzoeksbelang moet kunnen worden aangetoond. Door de politie en het Openbaar Ministerie (OM) wordt het vereiste van een 'onderzoeksbelang' als een belemmering ervaren; sinds de WIVVG is ingevoerd worden er, mogelijk mede daarom, steeds minder vaak handpalmafdrukken genomen van verdachten, terwijl er wél behoefte bestaat aan deze afdrukken, om deze te kunnen vergelijken met handpalmsporen. De gevonden aantallen handpalmvergelijkingen geven daarom wellicht geen goede indicatie van de werkelijke behoefte aan deze sporenvergelijking.

De politie en het OM stellen behoefte te hebben aan standaardafname van handpalmafdrukken om de effectiviteit van de opsporing te vergroten. Andere Europese landen zouden wel standaard handpalmafdrukken nemen, terwijl artikel 61a Sv daar in Nederland een belemmering toe zou vormen. Ook in de Tweede Kamer is herhaaldelijk aandacht gevraagd voor de afname van handpalmafdrukken

Bovengenoemde probleempunten en vragen vormden de aanleiding voor het onderzoek. De vraagstelling van het onderzoek is:

Hoe is het nemen, het gebruik en de opslag van handpalmafdrukken ten behoeve van de strafvordering juridisch genormeerd in Nederland en een aantal andere landen en in de supranationale jurisprudentie, hoe worden deze normen in de praktijk toegepast, wat is de meerwaarde van het gebruik van handpalmafdrukken voor de strafvordering en is standaardafname en/of verbetering van de wettelijke regeling in dit licht wenselijk en toelaatbaar binnen de (supra)nationale juridische kaders?

Hieronder worden eerst kort de methoden van onderzoek besproken. Daarna worden de verschillende stappen van het onderzoek en de resultaten daarvan samengevat weergegeven.

2. Methoden

Door middel van 'triangulatie' (het combineren van verschillende onderzoeksmethoden) is getracht om het gebruik van handpalmsporen voor de opsporing en vervolging en de (gewenste) juridische regeling ervan, zo goed mogelijk in kaart te brengen.

De bestudering van het Nederlands juridisch kader en de rechtsvergelijking (met onder meer Duitsland, Zwitserland en Engeland & Wales), heeft plaatsgevonden met behulp van desktop research. De Nederlands praktijk van toepassing is geanalyseerd door middel van het verzamelen van cijfers, zowel over het gebruik van dactyloscopische sporen en afdrukken, over het gebruik van DNA-sporen en afdrukken, en de matches waartoe deze vergelijkingen leidden. Daarnaast zijn 22 functionarissen van politie en openbaar ministerie geïnterviewd over hoe zij omgaan met (aanvragen tot) handpalmvergelijking.

Tevens heeft een analyse plaatsgevonden van op Rechtspraak.nl gepubliceerde uitspraken in zaken waarin gebruik is gemaakt van handpalmafdrukken voor de opsporing (N=43), met behulp van een checklist. Ter aanvulling zijn tien dossiers van strafzaken onderzocht waarin een handpalmvergelijking is aangetroffen, eveneens met behulp van een checklist.

3. Dactyloscopie

Onder dactyloscopie wordt de leer van papillairlijnen verstaan, oftewel de huidlijnen aan de binnenkant van vinger, handpalm, teen en voet. Hieronder valt ook de studie van de afdrukken en sporen die papillairlijnen op een oppervlakte kunnen achterlaten. Er wordt onderscheid gemaakt tussen een afdruk en een spoor. Een *afdruk* is een referentieafdruk van de papillairlijnen die onder gecontroleerde omstandigheden is genomen bij een persoon. Vroeger gebeurde dit met inkt en tegenwoordig vaak door middel van een scan, althans in het geval van vingerafdrukken. Handpalmen worden nog steeds door middel van inkt genomen. Een *spoor* is een afdruk van de papillairlijnen die is achtergelaten op een plaats delict.

Vingerafdrukken worden onder andere afgenomen ter identiteitsvaststelling. Daarvan kunnen twee vormen worden onderscheiden: identificatie en verificatie. *Identificatie* houdt in dat ten behoeve van de toepassing van het strafrecht wordt vastgesteld *wie* de betrokkene is. *Verificatie* is het proces waarbij een één op één vergelijking wordt gemaakt tussen genomen testmateriaal en het referentiemateriaal van één enkele persoon. Hierbij is er al een vermoeden van de identiteit van de verdachte en hoeft deze slechts te worden geverifieerd. De dactyloscopie richt zich ook op *individualisatie*: het vaststellen of een bepaalde persoon de bron is van een vinger- of handpalmspoor dat verband houdt met een vermoedelijk strafbaar feit.

Voor de opsporing is het van belang om een spoor dat verband houdt met een strafbaar feit aan een unieke bron te koppelen. Hiervoor is het nodig dat het spoor unieke kenmerken heeft die overeenkomen met andere afdrukken van – slechts – de bron en dat deze unieke kenmerken constant blijven over een langere periode. Voor dactyloscopische sporen en afdrukken, waaronder die van de handpalm, wordt over het algemeen aangenomen dat dit het geval is. Daarbij wordt uitgegaan van een uniciteitsassumptie, de aanname dat geen object hetzelfde is als een andere. Het vaststellen van een overeenkomst tussen spoor en afdruk (zowel bij vingers als handpalmen) gebeurt op basis van dactyloscopische punten. Er dienen twaalf punten van overeenkomst en geen onverklaarbare verschillen te zijn om te komen tot een individualisatie of verificatie. Een aantal factoren kan de betrouwbaarheid van het vergelijkingsonderzoek aantasten: de kwaliteit van het achtergelaten spoor, de subjectieve beoordeling van spoor en, daarmee samenhangend, mogelijke incorrecte conclusies, bijvoorbeeld door (teveel) contextinformatie.

Forensische sporen kunnen afzonderlijk of gezamenlijk tot een effectievere opsporing leiden, ze zijn tot op grote hoogte complementair aan elkaar. Er bestaat een aantal verschillen tussen dactyloscopische sporen en andere soorten sporen. Zo zijn DNA-sporen, in tegenstelling tot dactyloscopische sporen, geschikt om automatisch spoor-spoor zoekingen mee uit te voeren. DNA is gemakkelijker overdraagbaar en kan op een bepaalde plek worden 'geplant'. Dat is bij dactyloscopische sporen veel minder goed mogelijk.

4. Het juridisch kader

Onderzocht is onder welke voorwaarden het nemen, verwerken en opslaan van handpalmafdrukken toelaatbaar is naar Nederlands en supranationaal recht.

Het nemen van vinger- en handpalmafdrukken maakt een lichte inbreuk op het recht op fysieke privacy. De verdachte moet immers zijn vingers of hand op een glazen plaat of een inktkussen leggen. Het verwerken en opslaan van de afdrukken maakt inbreuk op het recht op informationele privacy. De grootste impact op dit recht heeft het langdurig opslaan en steeds opnieuw gebruiken van afdrukken ter vergelijking met andere van verdachten genomen afdrukken of op de plaats delict veiliggestelde sporen. Ook deze inbreuk is relatief licht.

Voor inbreuken op het recht op privacy is vereist dat de inbreuk een voldoende specifieke wettelijke basis heeft, dat ermee een gerechtvaardigd doel wordt nagestreefd en dat de inbreuk noodzakelijk is in het concrete geval. Met noodzakelijkheid wordt bedoeld dat een goede reden bestaat om de inbreuk te maken. Het opslaan van vinger- en handpalmafdrukken is alleen toegelaten wanneer wordt voldaan aan bepaalde voorwaarden. In het bijzonder moeten afdrukken (kunnen) worden verwijderd wanneer de zaak wordt geseponeerd of de verdachte wordt

vrijgesproken en moeten gedifferentieerde opslagtermijnen worden gehanteerd voor verschillende soorten zaken en soorten verdachten.

Vingerafdrukken worden op grond van de wettelijke regeling standaard genomen, verwerkt en opgeslagen ter vaststelling van de identiteit van de verdachte wanneer sprake is van strafbare feiten als bedoeld in als artikel 67 lid 1 Sv. Eenmaal genomen vingerafdrukken mogen ook standaard worden gebruikt ter vaststelling of de verdachte de donor van een spoor is (opsporing). Het nemen van handpalmafdrukken gebeurt naar geldend recht echter niet standaard en heeft als enige doel de opsporing. Om handpalmafdrukken te mogen nemen, moet een 'onderzoeksbelang' in de concrete zaak bestaan. Dit wordt getoetst door een officier van justitie, die een bevel moet geven voor het nemen van de handpalmafdrukken.

Onderzoeksbelang kan worden aangenomen wanneer een handpalmspoor is aangetroffen op een plaats delict en de verdachte in verband wordt gebracht met het desbetreffende strafbare feit, dan wel als het gegronde vermoeden bestaat dat de verdachte andere strafbare feiten heeft begaan waarbij handpalmsporen kunnen zijn veiliggesteld en de opheldering daarvan relevant kan zijn voor de vervolging of berechting van de verdachte ter zake van het feit waarvan hij nu wordt verdacht.

Eenmaal genomen handpalmafdrukken mogen in HAVANK worden opgenomen en worden gebruikt voor de opsporing van andere strafbare feiten dan waarvoor zij dan genomen. Het vergelijken van de genomen handpalmafdrukken en reeds in HAVANK aanwezige handpalmsporen kan toevalstreffers opleveren.

De huidige wettelijke regeling met betrekking tot het nemen, verwerken en opslaan van handpalmafdrukken is in overeenstemming met het recht op privacy, zowel wat betreft de fysieke als wat betreft de informationele privacy.

5. De handpalmvergelijking in de praktijk

Er worden geen grote aantallen handpalmsporen gevonden op plaatsen delict en de officieren van justitie komen handpalmvergelijkingen ook weinig tegen in dossiers. De beschikbare cijfers laten zien dat het aantal afgenomen handpalmafdrukken bij verdachten sterk gedaald is de afgelopen jaren. Ook lijkt het percentage matches op basis van handpalmen ten opzichte van het totale aantal matches op basis van dactyloscopische sporen, te dalen. Dit matchpercentage ligt ook iets lager dan in bijvoorbeeld Zwitserland en het Verenigd Koninkrijk. Een oorzaak van deze daling kan zijn dat de politie minder vaak toestemming aan de officier van justitie vraagt voor een handpalmvergelijking omdat verwacht wordt dat er wellicht geen onderzoeksbelang zal worden aangenomen. De gevonden aantallen handpalmvergelijkingen geven daarom wellicht geen goede indicatie van de werkelijke behoefte aan deze sporenvergelijking.

Er zijn aanwijzingen dat handpalmen méér kunnen zeggen over de activiteiten die werden verricht en die het spoor achterlieten, dan vingersporen of andere soorten sporen. Het wel of niet vinden van dactyloscopische sporen, waaronder handpalmsporen, houdt vooral verband met de mate waarin het delict is gepland en voorbereid. Uit de interviews volgt dat de meeste dactyloscopische sporen bij inbraken worden gevonden. Hoewel er vaker handschoenen gedragen worden dan vroeger komen de forensisch medewerkers deze sporen nog steeds vaak tegen.

Het onderzoeksbelang lijkt in de praktijk strikt te worden geïnterpreteerd: de officier van justitie geeft slechts toestemming voor het nemen van handpalmafdrukken bij verdachten als er bij het delict waarvoor deze verdachte is aangehouden een handpalmspoor is gevonden. Dat betekent niet dat officieren van justitie geen mogelijkheden zien voor een meer ruimhartige interpretatie van het onderzoeksbelang. De terughoudende opstelling lijkt vooral ingegeven door het feit dat de officier van justitie in diens afweging al zal anticiperen op mogelijke verweren van de verdediging, om zo te voorkomen dat eventueel verkregen bewijsmateriaal door de zittingsrechter van het bewijs zal worden uitgesloten. De keuze om bepaald materiaal in te sturen voor forensisch onderzoek en ander materiaal niet, hangt voorts niet alleen af van de aanwezigheid van een onderzoeksbelang, maar ook van een prioriteitsafweging. Bij lichtere zaken kan inzending, en dus toekenning van het bevel, dus achterwege blijven omdat opheldering van dit concrete feit in verhouding tot andere opsporingsonderzoeken minder prioriteit heeft. Bij de overweging om de officier van justitie te bellen voor toestemming spelen verschillende aspecten een rol: de persoon

van de politieman/vrouw, de persoon van de officier van justitie, eerdere ervaringen van en met beide, de eenheid/het parket waar men werkzaam is (en de cultuur/gebruiken daar), of de verdachte nog in voorarrest zit en de hoeveelheid extra (papier)werk die het meebrengt.

Samenvattend wordt de meerwaarde van handpalmsporen voor de opsporing volgens de respondenten door vier punten bepaald:

1. Technisch forensisch bewijs (waaronder de handpalmvergelijking) is de laatste jaren een steeds belangrijkere rol gaan spelen binnen de opsporing, omdat verdachten vaker zwijgen in de verhoorkamer.
2. Dactyloscopische sporen (waaronder handpalmsporen) zijn van grote waarde voor de opsporing, omdat dactyloscopische sporen, naast DNA, één van de twee soorten sporen zijn die direct kunnen leiden naar een persoon. Daarbij komt dat dactyloscopische sporen vrijwel altijd contactsporen zijn en een meerwaarde hebben op het zogenaamde activiteitsniveau: ze geven een indicatie van de activiteit die zorgde voor het achterlaten van bijvoorbeeld een inklingspoor bij een inbraak.
3. Handpalmsporen zijn vaak duidelijkere sporen dan vingerafdrukken en handpalmsporen kunnen aanvullend werken als het vingerspoot niet genoeg punten van overeenkomst vertoont met de referentieafdruk om tot een match te komen.
4. Soms is slechts één handpalmspoor beschikbaar in een zaak en is er geen of vrijwel geen ander bewijs. Vrijwel alle respondenten konden dit soort zaken noemen. In dat geval is het handpalmspoor evident van meerwaarde.

6. Rechterlijke uitspraken en dossiers van strafzaken

De analyse van een steekproef van 43 rechterlijke uitspraken gevonden via Rechtspraak.nl (waarvan van tien zaken de volledige dossier zijn geanalyseerd) laat zien dat handpalmvergelijkingen met enige regelmaat zijn gebruikt ter onderbouwing van een rechterlijke uitspraak. Over de vraag hoe vaak dit voorkomt kan de steekproef weinig zeggen omdat slechts een deel van alle zaken op Rechtspraak.nl wordt gepubliceerd, en deze steekproef ook vertekend is omdat slechts zaken die interessant worden geacht voor een bepaald publiek op de website worden opgenomen. In enkele van de onderzochte zaken was het handpalmspoor het enige, dan wel het meest cruciale spoor dat de verdachte aan de plaats delict linkte.

In alle onderzochte zaken werd gesteld dat het gevonden spoor overeenkwam met de afdruk van de verdachte. Zowel de deskundigen als de rechters lieten zich daarbij dikwijls uit in absolute termen: spoor en afdruk zouden 'identiek' zijn; dactyloscopische sporen zouden 'eenmalig' zijn; de verdachte zou 'donor' zijn van het spoor, het zou 'uitgesloten' zijn dat iemand anders de donor is van het spoor. Recentere jaren laten echter conclusies in aanzienlijk minder absolute termen zien. Rechters nemen in de onderzochte zaken de oordelen van de dactyloscopisch deskundigen (vrijwel) altijd letterlijk over.

Uit de dossiers bleek dat er substantiële verschillen van mening kunnen bestaan tussen deskundigen in de vaststelling van het aantal punten van overeenkomst tussen spoor en afdruk. De interpretatie van handpalmsporen en -afdrukken is blijkbaar soms problematisch en kan leiden tot verschillen tussen deskundigenoordelen. In de eindconclusie lijkt het verschil tussen de deskundigen wat betreft het aantal geconstateerde punten van overeenkomst echter niet uit te maken. Niet zeker is of de verschillende beoordelingen van sporen en afdrukken in bepaalde zaken wellicht tot een onjuiste conclusie zouden kunnen leiden, bijvoorbeeld een incorrecte individualisatie: de handpalm wordt 'op de verdachte geïdentificeerd', terwijl deze niet de donor is. Zie hiervoor de bekende Brandon Mayfield zaak waarin dactyloscopen op aanzienlijke schaal incorrecte individualisaties maakten, in Hoofdstuk 2.

Aangezien rechters de conclusies van deskundigen (vrijwel) altijd overnemen, is de kans dat een mogelijke onjuiste individualisatie in dat geval ontdekt wordt klein. Onzekerheid over de beoordeling van sporen en afdrukken wordt, voor zover dit uit de rechterlijke uitspraken en de dossiers kon worden afgeleid, niet expliciet ter sprake gebracht of ter discussie gesteld, noch in de rapportages of de processen-verbaal, noch in de rechterlijke uitspraken.

De verweren van raadslieden in de onderzochte zaken die aan de orde stellen dat er ook punten van verschil zijn, zijn in alle zaken afgewezen. Hetzelfde geldt voor verweren dat het spoor op een ander moment op de betreffende plek zou zijn gekomen. Contraexpertise wordt niet vaak toegelaten.

In een aantal van de onderzochte zaken is uit een handpalmspoor een activiteit afgeleid, zoals duwen, leunen, trekken. Handpalmsporen verschaffen in dat opzicht méér informatie over de activiteiten die tijdens het delict zijn verricht dan bijvoorbeeld DNA-sporen, omdat zij bijvoorbeeld een greep kunnen laten zien, of het leunen door de donor van het spoor tegen een muur of een object.

7. Rechtsvergelijking

Er heeft een rechtsvergelijkend onderzoek plaatsgevonden met Duitsland, Zwitserland en Engeland & Wales. Van deze landen zijn de regels met betrekking tot het nemen, verwerken en opslaan van vinger- en handpalmafdrukken in kaart gebracht. De betekenis van de wettelijke regels is vastgesteld aan de hand van literatuur en – in geval van Duitsland en Zwitserland – jurisprudentie. Daarnaast is de wettelijke regeling van een aantal andere landen beschreven. Uit deze rechtsvergelijkende analyses is het volgende naar voren gekomen.

Handpalmafdrukken worden in de wetgeving van de onderzochte landen zelden specifiek genoemd. Er wordt bijvoorbeeld gebruik gemaakt van de term 'vingerafdrukken' waaronder handpalmafdrukken ook vallen (Engeland & Wales), of van termen als 'papillairlijnen' (Oostenrijk) of 'afdrukken van lichaamsdelen' (Zwitserland). In Nederland worden verschillende soorten afdrukken in de wettelijke regeling gespecificeerd. Omdat in Duitsland, Zwitserland en Engeland & Wales dezelfde normering bestaat voor het nemen van vingerafdrukken als voor handpalmafdrukken, mogen handpalmafdrukken in die landen in theorie voor de vaststelling van de identiteit van de verdachte worden genomen. Handpalmafdrukken worden in de praktijk echter niet gebruikt voor dat doel. Zij worden, evenals in Nederland, alleen gebruikt om vast te stellen wie de donor van een handpalmspoor is.

Van de onderzochte landen kennen alleen Engeland & Wales een bevoegdheid tot standaardafname van handpalmafdrukken. In Duitsland en Zwitserland moet het nemen van handpalmafdrukken noodzakelijk zijn, hetgeen overeen lijkt te komen met de eis van onderzoeksbelang in Nederland. In Duitsland en Zwitserland wordt de noodzakelijkheidseis echter ruimer opgevat dan in Nederland, doordat de afname van een handpalmafdruk geen verband hoeft te houden met het strafbare feit waarvan de verdachte wordt verdacht.

In Duitsland en Zwitserland staat een rechtsmiddel open tegen de beslissing om handpalmafdrukken te nemen. Daarvan wordt dikwijls gebruik gemaakt wanneer de afname geen verband houdt met het strafbare feit waarvan de verdachte wordt verdacht. In Nederland staat geen rechtsmiddel open.

In Duitsland en Engeland & Wales zijn (hogere) politieambtenaren bevoegd tot het beslissen dat handpalmafdrukken zullen worden genomen. In Zwitserland is dat in beginsel eveneens het geval, maar in geval van weigering van medewerking door de verdachte moet een officier van justitie een bevel geven. In Nederland is in beginsel alleen de officier van justitie bevoegd tot het geven van een bevel.

In de onderzochte buitenlanden is, anders dan in Nederland, vrijheidsbeneming geen voorwaarde om handpalmafdrukken te mogen nemen. In Zwitserland kunnen bovendien ook niet-verdachten worden gedwongen handpalmafdrukken te laten nemen. In de andere onderzochte landen kunnen van deze personen alleen op vrijwillige basis handpalmafdrukken worden genomen. Nederland, Duitsland, Zwitserland & Engeland & Wales kennen een specifieke regeling voor de opslag en het gebruik van handpalmafdrukken.

8. Standaardafname

In dit rapport is de belangrijke vraag gesteld of het toelaatbaar en wenselijk is om handpalmafdrukken standaard te nemen. In de conclusies worden drie scenario's gepresenteerd die bij een eventuele heroverweging van de huidige wettelijke regeling in aanmerking zouden kunnen worden genomen. Deze scenario's zijn:

Scenario 1: standaardafname en standaardgebruik

In dit scenario worden bij ieder eerste politieverhoor waarbij naar huidig recht al vingerafdrukken worden genomen, ook handpalmafdrukken genomen. Daarbij is geen afweging in het individuele geval vereist. Deze afdrukken worden direct opgeslagen in HAVANK en vergeleken met daarin opgenomen handpalmsporen en -afdrukken. Daaruit kan blijken dat de verdachte vermoedelijk betrokken is geweest bij andere strafbare feiten dan waarvan hij nu wordt verdacht (toevalstreffer). Dit scenario past bij de gedachte dat vanuit dactyloscopisch perspectief geen verschil bestaat tussen vinger- en handpalmafdrukken. De essentie is dat het afdrukken van papillairlijnen betreft.

Scenario 2: standaardafname zonder standaardgebruik

In dit scenario worden bij ieder eerste politieverhoor waarbij naar huidig recht al vingerafdrukken worden genomen ook handpalmafdrukken genomen. Deze worden echter niet direct verwerkt in HAVANK, maar opgeslagen in een aparte database. Zij mogen pas worden gebruikt op het moment dat opsporingsbelang wordt aangenomen. In dat geval worden zij overgeheveld naar HAVANK. Ten opzichte van de huidige wettelijke regeling bestaan bij scenario 2 meer mogelijkheden tot het *nemen* van handpalmafdrukken, terwijl de mogelijkheden tot het *gebruik* ervan gelijk blijven, omdat daarvoor onderzoeksbelang vereist is.

Scenario 3: standaardafname bij veroordeelden

Bij scenario 3 worden standaard handpalmafdrukken genomen bij personen die zijn veroordeeld. Dit scenario vormt een variant op de Wet DNA-onderzoek bij veroordeelden. Kort gezegd is de officier van justitie op basis van die wet verplicht om te bevelen dat celmateriaal wordt afgenomen van een persoon die wegens een feit als bedoeld in artikel 67 lid 1 Sv is veroordeeld tot een gevangenisstraf, hechtenisstraf of taakstraf of tot de maatregel van plaatsing in een psychiatrisch ziekenhuis of TBS. Daarbij hoeft derhalve geen onderzoeksbelang te bestaan. Alleen wanneer zwaarwegende redenen bestaan om geen celmateriaal af te nemen, mag het bevel achterwege blijven. Het EHRM heeft de afname van celmateriaal op basis van de Wet DNA-onderzoek bij veroordeelden in de zaak *Van der Velden* in overeenstemming met artikel 8 EVRM geacht en heeft deze afname dus als noodzakelijk beschouwd.¹ In deze zaak lijkt een belangrijk aspect te zijn geweest dat celmateriaal was afgenomen bij een veroordeelde. Bij een veroordeelde lijkt een dergelijke maatregel eerder als noodzakelijk te mogen worden aangemerkt dan bij een verdachte.

9. Verbetering van de huidige wetgeving en praktijk

Wanneer niet wordt gekozen voor standaardafname van handpalmafdrukken, bestaan wel mogelijkheden ter verbetering van de huidige wetgeving en praktijk. Hierbij kan worden gedacht aan de volgende punten:

- Opheffing betrokkenheid officier van justitie. Uit de interviews is een beeld ontstaan dat in de praktijk de officier van justitie niet altijd om een bevel wordt gevraagd, hoewel in de desbetreffende zaak wel onderzoeksbelang zou kunnen worden aangenomen. Op grond van de wettelijke regeling mag de hulpofficier van justitie beslissen tot toepassing van het ingrijpende dwangmiddel van vrijheidsbeneming, maar niet tot het veel minder ingrijpende dwangmiddel van nemen van handpalmafdrukken. De bevoegdheidstoedeling ter zake van maatregelen in

¹ EHRM 7 december 2006, no. 29514/05 (Van der Velden/Nederland); EHRM 20 januari 2009, no. 20689/08 (W./Nederland).

het belang van het onderzoek, waaronder die van het nemen van handpalmafdrukken, zou dan ook kunnen worden heroverwogen.

- Vrijwilligheid als uitgangspunt. Nederland kent ten aanzien van het afnemen van celmateriaal ten behoeve van DNA-onderzoek een onderscheid tussen vrijwillige en gedwongen medewerking. De officier van justitie en ten aanzien van bepaalde soorten misdrijven ook de hulpofficier is bevoegd om de afname van celmateriaal te bevelen in geval van een meewerkende verdachte (art. 151a leden 2 en 3). Weigert de verdachte mee te werken, dan kan alleen de officier van justitie bevelen dat van de verdachte celmateriaal wordt afgenomen (art. 151b Sv). Er zou kunnen worden overwogen om ook ten aanzien van het nemen van handpalmafdrukken in beginsel uit te gaan van vrijwillige medewerking van de verdachte.
- Opheffing van koppeling met vrijheidsbeneming.
- Ruimere invulling onderzoeksbelang. Onderzoeksbelang zou kunnen worden aangenomen wanneer het nemen van een handpalmafdruk van belang is voor de opsporing van andere strafbare feiten dan waarvan de verdachte wordt verdacht. Daarbij moet een grond bestaan om te vermoeden dat de verdachte zich schuldig heeft gemaakt of nog zal maken aan andere strafbare feiten waarbij aannemelijk is dat handpalmssporen zullen kunnen worden gevonden.
- Opsomming in artikel 61a Sv vervangen door 'afdrukken van lichaamsdelen'.
- Betere afstemming tussen politie en OM. De politie lijkt soms te denken dat het onderzoeksbelang volgens de juridische regels niet snel kan worden aangenomen, dan wel dat (bepaalde) officieren van justitie het onderzoeksbelang niet snel aannemen. Meer kennis bij de politie over het begrip 'onderzoeksbelang' en een betere afstemming tussen politie en OM zouden ertoe kunnen leiden dat de politie vaker verzoekt om een bevel tot het nemen van handpalmafdrukken. Tegelijkertijd zouden officieren van justitie ervan doordrongen moeten raken dat de politie dit soort forensisch onderzoek geheel zelfstandig en dus zonder tussenkomst van het NFI kan verrichten. Situaties waarin verzoeken tot het nemen van handpalmafdrukken worden afgewezen met het oneigenlijke argument dat de onderzoekscapaciteit van het NFI beperkt is en dus moet worden gereserveerd voor de opsporingsonderzoeken met de hoogste prioriteit, zouden daarmee tot het verleden moeten behoren.
- Betere aanduiding van mogelijke onzekere factoren in de beoordeling van punten van overeenkomst tussen sporen en afdrukken in de rapportage door dactyloscopen en in rechterlijke uitspraken.
- Handpalmafdrukken worden niet steeds verwijderd uit HAVANK in de gevallen waarin dat wel is voorgeschreven. De benodigde informatie vanuit de ketenpartners (bijvoorbeeld het OM) wordt in de praktijk niet steeds doorgegeven aan de organisatie die verantwoordelijk is voor de verwijdering van afdrukken uit HAVANK (JustID). Dit is een al langer bekend probleem, het verdient aanbeveling hier verbetering in aan te brengen. Het is van groot belang dat de regeling wordt nageleefd, omdat het EHRM juist schendingen van het recht op privacy heeft vastgesteld vanwege de opslag van (vinger)afdrukken.

Summary

1. Reason for the study

Each hand shows a pattern of lines, the so-called papillary lines. These lines run in the palm of the hand and continue onto the fingers. Fingerprint examiners therefore consider them to form one single line. In so far as known, each person has a unique pattern of lines. Fingers and hands can leave traces on surfaces or objects, which are referred to as 'dactyloscopic traces'. These are pre-eminently suitable for investigations, for instance to establish by whom the traces at a crime scene have been left, and whether these traces are possibly those of the suspect. The fingerprint trace is one of the oldest and most effective means of identification. It has proven to be invaluable to the police and the Public Prosecution Service. Although fingers and palms of hands have no essential biometrical difference, legal standards do clearly distinguish between fingers and palms. This distinction can be explained by the different purposes for which fingerprints and palm prints are collected.

Fingerprints are primarily taken for the purpose of establishing the suspect's identity. When a suspect has been arrested, fingerprints are taken and sent to VVI (Dutch Facility for Verification and Identification, Dutch: *Voorziening voor Verificatie en Identificatie*) and HAVANK (the Automated Fingerprint System Dutch Collection, Dutch: *Het Automatische VingerAfdrukkensysteem Nederlandse Kollektie*). The suspect's identity can be established by comparing the fingerprints with prints that were taken and saved earlier. Next to that, fingerprints are used for investigation purposes. The fact is that it can be established whether fingerprints taken are identical to the fingerprint traces found at a crime scene. HAVANK contains both fingerprints taken from suspects and traces secured at crime scenes. HAVANK enables automatized searches for matches between saved and new fingerprints or between fingerprints and traces. In that way, suspects can be linked to criminal offenses of which they are not yet suspected.

Palm prints are only used to find possible matches with palm traces. Therefore, they can only be taken if a suspect is thought to have been involved in a criminal offense related to which traces of palm prints have been found at the crime scene. The palm prints taken from a suspect are saved in HAVANK, after which an automatic search is conducted for any matches with palm traces that were saved earlier.

Since fingerprints and palm prints are collected for different purposes, separate provisions regulate the collection of these prints. The collection of fingerprints to identify a suspect has been provided for in articles 55c paragraph 2 and 3 of the Dutch Code of Criminal Procedure. It stipulates that in case of any suspicion of a criminal offense as defined under article 67 paragraph 1 of the Dutch Code of Criminal Procedure, fingerprints must be taken from each suspect. In case of a suspicion of other, less serious criminal offenses, the (assistant) Public Prosecutor can order that fingerprints are taken in case of doubts about the identity of the suspect.

The collection of palm prints is a measure taken in the interest of the investigation (article 61a paragraph 1 sub b of the Dutch Code of Criminal Procedure). The collection of palm prints is allowed only if an order from the Public Prosecutor is available (article 62a of the Dutch Code of Criminal Procedure). The Public Prosecutor may only issue such an order in case of a specific investigative interest. This interest is usually assumed to exist if a palm trace has been found at the crime scene and the suspect is believed to have been involved in that offense. The statutory provision therefore does not prescribe the standard collection of palm prints of suspects. Palm prints are in actual practice indeed not taken as part of a standard procedure.

This changed in October 2010. Before that time, fingerprints could only be taken in case of a specific investigative interest, pursuant to article 61a of the (former) Dutch Code of Criminal Procedure. With the consent of the Board of Procurators General (Dutch: *college van procureurs-generaal*), Chief Public Prosecutors issued so-called generic orders for the collection of fingerprints, which in practice were considered to include palm prints. This meant that there was no need to weigh the specific case, but that the interest in the investigation could be assumed by default. After

the judiciary had criticized the phenomenon of the generic orders and an advice had been issued by the Research Department of the Public Prosecution Service, in which it was stated that the collection of prints required a specific interest in the investigation, the permission to issue general orders for the collection of finger and palm prints was revoked in October 2010. Since then, palm prints are no longer taken by default. The Public Prosecutor must assess for each specific case whether there is an interest in the investigation. The palm prints that are being used in criminal procedures, therefore probably do not reflect the actual need for this type of forensic identification.

The Dutch Suspects, Convicted Persons and Witnesses (Identification) Act of 2010 (Dutch: *Wet identiteitsvaststelling verdachten, veroordeelden en getuigen, WIVVG*) widened the possibilities to take fingerprints in order to establish identities. Since October 1st, 2010, fingerprints may, pursuant to article 55c of the Dutch Code of Criminal Procedure, be taken by default for the identification of a suspect. Therefore, the revocation of the generic order has in fact hardly made any difference for the taking of fingerprints from suspects. It did however have a considerable effect on the practice for palm prints. Palm prints were taken by default before 2011, whereas a specific order of the Public Prosecutor is required today, and it must be demonstrable that this is in the interest of the investigation. The police and the Public Prosecution Service see this requirement as an impediment; the WIVVG may well be one of the reasons why ever less palm prints of suspects are collected. There would be, however, a need to collect these prints to compare them to palm print traces found at crime scenes.

The police and the Public Prosecution Service stress that they need palm prints to be taken by default in order to increase the effectiveness of investigation activities. They state that other European countries do take palm prints by default, while article 61a of the Dutch Code of Criminal Procedure constitutes an impediment in the Netherlands to operate in that same way. The Dutch House of Representatives has also repeatedly brought the taking of palm prints to the attention.

The above problems and questions were the reasons behind this research. The research question is:

To which extent is the collection, use and storage of palm prints for the benefit of criminal procedure legally regulated in the Netherlands, a number of other countries and in supranational case law? How are these regulations applied in practice? What is the added value of the use of palm prints in criminal procedure? Is the collection of prints by default and/or an improvement of legal regulations in this field advisable and permissible according to the national and supranational legal framework?

Below, the research methods will first be set out briefly. Second, the subsequent research phases and results will be summarized.

2. Methods

By means of 'triangulation' (i.e. the combining of various research methods) an attempt was made to provide an elaborate overview of the use of palm print traces for investigation and prosecution purposes and the (desired) legal regulation thereof. A study of the Dutch legal framework and the comparison (with, inter alia, Germany, Switzerland and England and Wales) was performed through desktop research.

The Dutch implementation practice was analyzed using figures on dactylographic traces and prints, on both the use of DNA traces and prints, and the matches that were returned when comparing these. Next to that, 22 officers of the police and the Public Prosecution Service were interviewed on how they process (requests for) palm print comparisons.

Also, judgments published at Rechtspraak.nl in cases where palm prints were used for the investigation (N=43) were analysed, by means of a checklist. As a supplement, ten specific criminal case files were studied in which palm print comparisons played a role, again using a checklist.

3. Dactyloscopy

Dactyloscopy refers to the study of papillary lines, which are the lines in the skin on the inside of the finger, palm, toe and foot. It also includes the study of prints and traces that can be left by papillary lines on surfaces. A distinction is made between a print and a trace. A *print* is a reference print of the papillary lines that was taken of a person under controlled circumstances. Prints used to be taken using ink. Today, they are usually collected by using a scan, at least in case of fingerprints. Ink is still used when taking palm prints. A *trace* is the print of the papillary lines found at the crime scene.

One of the aims of dactyloscopy is *individualization*, i.e. to establish whether a certain individual is the source of a finger or palm print trace that is linked to a presumed criminal offense. Fingerprints are also taken in order to establish an individual's identity. In this, two methods can be distinguished: identification and verification. *Identification* means that the identity of the person involved is established, as part of the application of criminal law rules. *Verification* is the process whereby test material collected is compared one-to-one to reference material of one specific individual. In the latter case, the identity of the suspect is already suspected, so that it only requires verification.

For the purpose of the investigation it is important that a trace linked to a criminal offense matches with a unique source. This requires that the print has unique characteristics which correspond to other prints of – only – that source and that these unique characteristics remain unchanged over a longer period of time. This is generally thought to be the case for dactyloscopic traces and prints, including those of the palm. It is assumed that such patterns of papillary lines are unique, and that no pattern is similar to any other.

Assessment of similarities between the trace and the print (for both fingers and palms) takes place based on dactyloscopic points. Twelve similar points must be found, and both verification and individualization require that there are no inexplicable differences. A number of factors can affect the reliability of the comparison test: the quality of the trace left behind, the subjective assessment of the trace and any associated incorrect conclusions, caused by, for example (an excess of) context information.

Individual or combined forensic traces can increase the effectiveness of the investigation. They complement each other to a large extent. There is a number of differences between dactyloscopic traces and other types of traces. For instance, DNA-traces, unlike dactyloscopic traces, are suitable for trace-trace comparisons. On the other hand, DNA is more easily transferable and can be 'planted' on a specific location. This is much more difficult for dactyloscopic traces.

4. The legal framework

It has been studied under which conditions the collection, processing and storage of palm prints is permitted under Dutch and supranational law.

The collection of finger and palm prints is a minor invasion of a person's right to privacy. After all, the suspect will have to place fingers and hand on a glass plate or an ink pad. Processing and storage of the prints is an invasion of the right to informational privacy. This right is mostly affected by the long-term storage and the continued use and reuse of prints, so that these can be compared with other prints taken from suspects or with traces secured from a crime scene. This is also a minor intrusion.

The right to privacy may only be invaded if that invasion has a sufficient specific legal basis, if it serves a legitimate purpose and if the invasion is necessary in that particular case. Necessity here means that there is a proper reason to invade the right. The storage of finger and palm prints is allowed only under several conditions. More specifically, it must be possible to delete prints after a case is dismissed or if the suspect is acquitted, and differentiated storage times must be applied for different types of cases and suspects.

Fingerprints are taken, processed and stored by default pursuant to the statutory provisions, for the purpose of establishing the identity of the suspect in case of a criminal offense

as defined under article 67 paragraph 1 of the Dutch Code of Criminal Procedure. Fingerprints, once taken, can by default also be used to determine whether the suspect is the donor of a trace (investigation). Palm prints are not taken by default, pursuant to the applicable law. They are solely used for investigate purposes. It is only allowed to take palm prints if there is an 'interest in the investigation' in that specific case. It is the task of the Public Prosecutor to assess whether such interest exists, and to subsequently issue an order for the collection of palm prints.

It can be assumed that taking palm prints is in the interest of the investigation if a palm print trace was found at a crime scene and if the suspect is associated with that criminal offense, or if there are good reasons to assume that the suspect has committed other criminal offenses for which palm print traces were safeguarded and the clarification of which can be relevant to the prosecution or adjudication of the suspect for the offenses he/she is suspected to have committed.

Palm prints, once taken, can be stored in HAVANK and used for the investigation of other criminal offenses than the ones they were originally taken for. The comparison between palm prints taken and palm print traces already stored in HAVANK can lead to chance hits.

The current statutory provision related to the collection, processing and storage of palm prints is in conformity with the right to both physical and informational privacy.

5. The practice of palm print comparison

Palm traces are not often found at crime scenes and Public Prosecutors do not very often come across palm print comparisons in records. Available figures show that the number of palm prints taken from suspects has dropped considerably during the past few years. Also, the percentage of matches based on palm prints is declining compared to the total number of matches based on dactyloscopic traces. This match percentage is also somewhat lower than the match percentage in Switzerland and the United Kingdom.

There are indications that the palm of the hand can tell us more about the actions that have taken place at a crime scene than finger traces or other traces can. Whether dactyloscopic traces, including palm traces, are found at crime scenes mostly depends on the extent to which the offense was planned and prepared. What follows from the interviews is that most dactyloscopic traces are found in burglary cases. Although burglars wear gloves more than they used to, forensic examiners still find these traces on a regular basis.

It seems that the interest of the investigation is in practice interpreted strictly: Public Prosecutors only give permission to take palm prints of suspects if a palm trace was found during the investigation of the offense the suspect was arrested for. Even though Public Prosecutors see grounds for a more liberal interpretation, they always take into consideration whether such an argument will hold in court, should it be challenged by the defense. Furthermore, Public Prosecutors also prioritize forensic material that is sent in for investigation. So even if there is an interest of the investigation, the request can still be turned down. The decision to ask the Public Prosecutor for such permission depends on various considerations: the personality of the police officer, the personality of the Public Prosecutor, previous experiences of/with both, the unit/Public Prosecution Office involved (including its culture and customs), whether the suspect is still held in custody and the amount of additional paperwork or effort involved.

In brief, the added value of palm traces for investigations is in the view of the respondents determined by four factors:

1. Technical forensic evidence (including palm comparisons) has become increasingly important in the investigation during the past few years, as suspects more often choose to remain silent during the interrogation.
2. Dactyloscopic traces (including palm traces) are of great value for the investigation, as a dactyloscopic trace, next to DNA, is one of two kinds of traces that can lead directly to a person. Next to that, virtually all dactyloscopic traces are contact traces and these have an added value on the so-called activity level: they give information about the activities due to which traces were left behind (for example climbing traces left by a burglar).
3. Palm traces can be more clear than fingerprint traces and they can provide for the twelve points needed for identification if a fingerprint has not enough points to come to a match.

4. Sometimes the palm print is the only forensic evidence available. Various respondents mentioned examples of such cases.

6. Court judgments and criminal files

The analysis of a sample of Court judgments (43) found at Rechtspraak.nl, and court files of ten specific cases, shows that palm print comparisons have been used with some regularity to substantiate Court judgments. The question how often this is the case in general cannot be answered properly on the basis of the selection, as only part of all judgments is published at Rechtspraak.nl. The sample produces a somewhat distorted view since only cases that are thought to be of a particular interest to a certain audience are published on the website. In some of the cases studied, the palm trace was the only or the most crucial trace that linked the suspect to a crime scene.

In all cases studied, it was stated that the trace found matched the print of the suspect. Both specialists and judges often expressed themselves in absolute terms: the trace and the print were said to be 'identical'; dactyloscopic traces were 'non-recurrent'; the suspect was the 'donor' of the trace, and it was 'out of the question' that anyone else could have been the donor of the trace. Cases from more recent years show conclusions in significantly less strong terms. Judges follow the full opinions of dactylographic experts in almost all of the cases.

The files show that there can be important differences in opinion between experts when establishing the number of matching points between a trace and a print. The interpretation of palm traces and prints can at times apparently be problematic and may lead to varying expert opinions. However, in the final conclusion any difference of opinion between experts on the number of matching points found seems to make no difference. It is unclear whether a different assessment of traces and prints in some cases could lead to an erroneous conclusion, for example due to an incorrect individualization, i.e. the palm of the hand is linked to the suspect, although this individual is not the donor. For this, see Chapter 2 on the famous Brandon Mayfield case, in which fingerprints examiners came to erroneous individualizations in a considerable number of assessments.

Given the fact that judges follow the conclusion of experts in virtually all instances, there is only a small chance that any incorrect individualization would come to light. In so far as could be concluded from the Court judgments and the ten specific cases, uncertainty about the assessment of traces and prints was not explicitly raised or brought up for discussion, neither in the reports or records, nor in the Court judgments.

Defenses of attorneys in cases studied that put forward that there would be differences of assessments were dismissed in all cases by the courts. The same is true for defenses that traces could have been left at the crime scene at a different time. Requests for counter expertise were often not allowed.

In several of the cases studied, a specific activity has been deduced from a palm trace, such as pushing, leaning or pulling. In that sense, palm traces provide more information about the activities that have taken place during the offense than, for example, DNA traces, as they may indicate a grip, or the leaning of the donor of a trace against a wall or object.

7. Comparative law studies

Comparative law studies were performed into the laws of Germany, Switzerland and England and Wales. For these countries, the rules and regulations on the collection, processing and storage of finger and palm prints were mapped. The meaning of statutory rules was established based on literature and – in the case of Germany and Switzerland – case law. Next to that, the statutory provisions of several other countries have been briefly described. The following can be concluded from these comparative analyses.

Palm prints are rarely mentioned specifically in the laws of the countries studied. For instance, the term 'fingerprints' is used to refer to both fingerprints and palm prints (England & Wales), as are

terms such as 'papillary lines' (Austria) or 'prints of bodily parts' (Switzerland). In the Netherlands, various types of prints are defined under the statutory provisions. Since the same norms exist for the collection of fingerprints and palm prints in Germany, Switzerland and England & Wales, palm prints can in theory be used to establish the identity of a suspect in these countries. However, palm prints are in actual practice not used for that purpose. They are only used to establish who the donor of a palm trace is, as happens in the Netherlands.

Of the countries studied, only England & Wales permit the collection of palm prints by default. In Germany and Switzerland, palm prints can only be taken if this is necessary, which seems similar to the requirement in the Netherlands that there be an interest in the investigation. Germany and Switzerland however use a wider interpretation of the necessity requirement than the Netherlands, given the fact that the collection of palm prints does not need to be related to the criminal offense of which a person is suspected.

Germany and Switzerland provide legal remedies against an order to collect palm prints. These are regularly invoked if the collection is not related to the criminal offense of which the suspect is suspected. The Netherlands do not offer such remedies.

In Germany and in England & Wales (higher) police officers are authorized to decide that palm prints be collected. This is in principle the same in Switzerland, but there an order must be issued by the Public Prosecutor in case of any refusal to cooperate. In the Netherlands, the authority to issue an order in principle only lies with the Public Prosecutor.

In the foreign countries the study focussed on, deprivation of liberty is not a precondition for the authorization to collect palm prints, which it is in the Netherlands. In Switzerland, non-suspects can also be forced to have palm prints taken. In the other countries studied, palm prints of such persons can only be taken on a voluntary basis. The Netherlands, Germany, Switzerland and England & Wales have specific regulations on the storage and use of palm prints.

8. Collection of palm prints by default

This report raises the important question whether it is acceptable and desirable to have palm prints taken by default. Three scenarios are set out below that could be taken into consideration when reviewing the current statutory provisions. These scenarios are the following:

Scenario 1: standard collection and standard use

In this scenario, palm prints will be taken at the first police questioning on the same basis as fingerprints are taken according to the law as it stands. This does not require the individual case to be considered specifically. These prints are stored directly in HAVANK and compared to the palm traces and prints contained in that database. The comparison may show that the suspect was presumably involved in other criminal offenses than those of which he is currently suspected. This scenario fits well with the idea that, from a dactylographic perspective, there is no difference between finger and palm prints. The crux is that these are both prints of papillary lines.

Scenario 2: standard collection without standard use

In this scenario, palm prints will be taken at the time of the first police questioning if fingerprints are already taken under the law as it stands. The prints are however not immediately stored in HAVANK, but saved in a separate database. The prints can only be used once an interest in the investigation is assumed. In that case, they will be transferred to HAVANK. Compared to the current statutory provisions, this scenario offers more opportunities for *the collection of* palm prints, whereas the possibilities to *use* these remain the same, as the interest in the investigation is a requirement.

Scenario 3: standard collection from convicted persons

Scenario 3 involves the standard collection of palm prints from convicted persons. This scenario is a variation on the Dutch DNA Testing (Convicted Persons) Act (Dutch: *Wet DNA-onderzoek bij veroordeelden, Wdov*). In brief, the Public Prosecutor is obliged, pursuant to the law, to order that cell material be taken from a person who has been sentenced to imprisonment, detention or a community service for an act as defined under article 67 paragraph 1 of the Dutch Code of Criminal

Procedure, or who has been placed in a psychiatric hospital or received a TBS-order. In such a case, the interest in the investigation is not required. The order may only be omitted if there are compelling reasons not to collect any cell material. The ECtHR has found that the collection of cell material based on the Dutch DNA Testing (Convicted Persons) Act in the *Van der Velden* case was in conformity with article 8 ECHR and it therefore ruled that collection was a necessity.¹ An important element in this case seems to have been that cell material was taken from a convicted person. It seems that such a measure is sooner considered to be necessary when dealing with convicted persons than in case of suspects.

9. Improvement of current law and practical use

If the standard collection of palm prints is not introduced, there are ways in which current laws and their application in practice can be improved. The following points can be taken into consideration:

- Removal of the requirement of involvement of the Public Prosecutor. The interviews give the impression that, in practice, the Public Prosecutor is not in all cases requested to issue an order, even if it could be assumed that such may be in the interest of the case. Under the statutory provision, Assistant Public Prosecutors are authorized to decide to impose the rather drastic coercive measure of deprivation of liberty, but not to order a less impactful measure of taking palm prints. The conferral of authorities on the enforcing of measures in the interest of the investigation, including the collection of palm prints, could therefore be reconsidered.
- Voluntariness as a starting point. For the collection of cell material for DNA research, the Netherlands distinguish between voluntary and forced cooperation. The Public Prosecutor, and the Assistant Public Prosecutor in case of several specific offenses, are authorized to order the collection of cell material in case of a collaborative suspect (art. 151a paragraphs 1 and 3). Should the suspect refuse to cooperate, then only the Public Prosecutor is authorized to order that cell material be taken from the suspect (art. 151b of the Dutch Code of Criminal Procedure). It could be considered to start from voluntary cooperation of suspects with respect to the collection of palm prints too.
- Removal of the link with deprivation of liberty.
- Broader interpretation of the interests in the investigation. Any interest in the investigation could be assumed if the collection of palm prints is of importance to the investigation of other criminal offenses than those of which the suspect is suspected. This is possible if there is a reason to believe that the suspect has committed or will commit other criminal offenses where palm print traces are likely to be found.
- Replace the enumeration in article 61a of the Dutch Code of Criminal Procedure by 'prints of bodily parts'.
- Improved coordination between police and Public Prosecutor. Some police officers seem to find that an interest in the investigation cannot easily be assumed under the current legal provisions, or that (certain) Public Prosecutors are not easily convinced here. Improved knowledge on the part of the police on the meaning of the 'interests in the investigation' and an improved coordination between the police and the Public Prosecutor may lead to more requests submitted by the police to issue orders for the collection of palm prints. At the same time, Public Prosecutors should be made more aware that the police can conduct palm print research without the involvement of the NFI (The Netherlands Forensic Institute) in order to avoid capacity or priority arguments as grounds for denying requests.
- Clear mentioning of any uncertainties in the assessment of matching points between traces and prints in reports of fingerprint examiners and in Court judgments.
- It seems that palm prints are not consistently removed from HAVANK where this is required. Information needed from partners in the criminal procedure (such as the Public Prosecution Service) is in practice not always passed on to the organization responsible for the removal of prints from HAVANK (JustID). This problem has already existed for quite some time. It is advisable to improve this situation further. It is of great importance that rules and regulations

¹ ECtHR 7 December 2006, no. 29514/05 (*Van der Velden/The Netherlands*); ECtHR 20 January 2009, no. 20689/08 (*W./The Netherlands*).

are followed, as the ECtHR has recently established infringements of privacy rights due to the storage of (finger)prints.

1. Inleiding

1.1 Aanleiding voor het onderzoek

Iedere hand bevat patronen van lijnen, de zogenaamde papillairlijnen. De lijnen lopen van de handpalm door in de vingers en worden door dactyloscopen dan ook als één geheel beschouwd. Voor zover bekend is het lijnenpatroon bij iedere persoon uniek. Met de vingers of de handen kunnen sporen worden achtergelaten op vlakken of voorwerpen, de zogenoemde 'dactylosporen'. Die zijn heel geschikt voor de opsporing, bijvoorbeeld om vast te stellen door wie sporen op een plaats delict zijn achtergelaten, en of de sporen eventueel van de verdachte afkomstig zijn. Het vingerspoor is een van de oudste en effectiefste identificatiemiddelen. Het is in de laatste anderhalve eeuw van onschatbare waarde gebleken voor de politie en het openbaar ministerie (Broeders, 2003). Hoewel vingers en handpalmen biometrisch gezien niet wezenlijk van elkaar verschillen, wordt in de juridische normering een duidelijk onderscheid gemaakt tussen vingers en handpalmen. Dit onderscheid is ingegeven door de verschillende doelen waarmee afdrucken van vingers en handpalmen worden genomen.

Vingerafdrucken worden primair genomen met het oog op de vaststelling van de identiteit van de verdachte. Bij aangehouden verdachten worden vingerafdrucken genomen en deze worden ingezonden naar de VVI (Voorziening voor Verificatie en Identificatie) en naar HAVANK (Het Automatische VingerAfdrukkensysteem Nederlandse Kollektie). Door vergelijking met reeds eerder genomen en opgeslagen vingerafdrucken kan de identiteit van de verdachte worden bepaald. Daarnaast worden de genomen vingerafdrucken voor de opsporing gebruikt. Er kan namelijk worden vastgesteld of de genomen vingerafdrucken overeenkomen met de vingersporen die op een plaats delict zijn aangetroffen.¹ HAVANK bevat zowel de bij verdachten genomen vingerafdrucken als de op plaatsen delict veiliggestelde vingersporen. Het is mogelijk om in HAVANK geautomatiseerd te zoeken naar overeenkomsten tussen (nieuwe) vingerafdrucken en vingersporen. Op die manier kunnen verdachten mogelijk in verband worden gebracht met strafbare feiten waarvan zij nog niet worden verdacht.

Handpalmafdrucken worden alleen gebruikt ter vaststelling van overeenkomsten met handpalmsporen. Zij worden doorgaans dan ook genomen naar aanleiding van de verdenking dat de verdachte betrokken is geweest bij een strafbaar feit ter zake waarvan op de plaats delict handpalmsporen zijn aangetroffen. De bij een verdachte genomen handpalmafdrucken worden opgenomen in HAVANK, waarna geautomatiseerd wordt gezocht naar overeenkomsten met opgenomen handpalmsporen.

Omdat vingerafdrucken en handpalmafdrucken met verschillende doelen worden genomen, is het nemen van de afdrucken in twee afzonderlijke bepalingen geregeld. Het nemen van vingerafdrucken ter identificatie van de verdachte is geregeld in artikel 55c lid 2 en 3 Sv. Hierin wordt bepaald dat in geval van verdenking van een strafbaar feit als bedoeld in artikel 67 lid 1 Sv standaard bij iedere verdachte vingerafdrucken moeten worden genomen. Bij verdenking van andere, lichtere strafbare feiten kan de (hulp)officier van justitie bevelen dat vingerafdrucken worden genomen wanneer twijfel bestaat over de identiteit van de verdachte.

Het nemen van handpalmafdrucken is een maatregel in het belang van het onderzoek (art. 61a lid 1 sub b Sv). Om handpalmafdrucken te mogen nemen, is een bevel van de officier van justitie vereist (art. 62a Sv). Alleen wanneer een specifiek onderzoeksbelang bestaat, mag de officier van justitie dit bevel geven. Meestal wordt dit belang aangenomen omdat een handpalmspoor is aangetroffen op een plaats delict en de verdachte wordt van betrokkenheid bij dat delict. Er is in de wettelijke regeling derhalve geen sprake van standaardafname van handpalmafdrucken bij verdachten. In de huidige praktijk worden handpalmafdrucken ook daadwerkelijk niet standaard genomen.

¹ Een handpalm- of vingerafdruk is de afdruk die de politie afneemt bij de verdachte, en het handpalm- of vingerspoor is de afdruk die een persoon heeft achtergelaten op voorwerpen en/of de plaats delict.

Tot oktober 2010 was dat anders. Voor het nemen van vingerafdrukken was volgens artikel 61a (oud) Sv onderzoeksbelang vereist. Hoofdofficieren van justitie gaven – met toestemming van het college van procureurs-generaal² – zogenaamde generieke bevelen voor het nemen van vingerafdrukken, waaronder in de praktijk ook handpalmafdrukken werden verstaan. Dit betekende dat geen afweging in de concrete zaak hoefde te worden gemaakt, maar onderzoeksbelang standaard mocht worden aangenomen. Na kritiek van de rechterlijke macht op het uitvaardigen van generieke bevelen³ en een advies van het Wetenschappelijk Bureau van het Openbaar Ministerie dat inhield dat voor afname een specifiek onderzoeksbelang was vereist,⁴ werd de toestemming voor het geven van generieke bevelen voor het nemen van vinger- en handpalmafdrukken in oktober 2010 ingetrokken.⁵ Sindsdien worden handpalmafdrukken niet meer standaard genomen. In iedere individuele zaak moet de officier van justitie toetsen of onderzoeksbelang aanwezig is.

De in 2010 in werking getreden Wet identiteitsvaststelling verdachten, veroordeelden en getuigen (WIVVG)⁶ verruimde de wettelijke mogelijkheden tot het nemen van vingerafdrukken ter vaststelling van de identiteit. Vingerafdrukken mogen sinds 1 oktober 2010 volgens artikel 55c Sv standaard worden genomen ter identificatie van een verdachte. Het vervallen van de generieke bevelen maakte voor het nemen van vingerafdrukken daarom praktisch geen verschil. Ten aanzien van handpalmafdrukken is het praktische verschil echter groot. Die werden vóór oktober 2010 standaard genomen, terwijl tegenwoordig een specifiek bevel van de officier van justitie vereist is en een onderzoeksbelang moet kunnen worden aangetoond. Door de politie en het Openbaar Ministerie (OM) wordt het vereiste van een 'onderzoeksbelang' als een belemmering ervaren; sinds de WIVVG is ingevoerd worden er, mogelijk mede daarom, steeds minder vaak handpalmafdrukken genomen van verdachten, terwijl er wél behoefte bestaat aan deze afdrukken, om deze te kunnen vergelijken met handpalmsporen.

Uit een memo van het OM van 28 oktober 2015 (in overleg met de politie opgesteld) blijkt dat in 2007 nog 27.000 handpalmafdrukken werden opgeslagen in HAVANK. In 2013 waren dat er slechts 705 en in 2014 waren dat er 638. Als gevolg van aflopende bewaartermijnen zou ook het totale aantal handpalmafdrukken in HAVANK volgens het genoemde memo zijn afgenomen. In 2014 leverden 3067 veiliggestelde handpalmsporen in 374 gevallen een match op met een verdachte in HAVANK. Dat is 12%. Het internationale gemiddelde zou 27% bedragen.⁷

De politie en het OM stellen behoefte te hebben aan standaardafname van handpalmafdrukken om de effectiviteit van de opsporing te vergroten. Andere Europese landen zouden wel standaard handpalmafdrukken nemen, terwijl artikel 61a Sv daar in Nederland aan in de weg zou staan.⁸ Ook in de Tweede Kamer is herhaaldelijk aandacht gevraagd voor de afname van handpalmafdrukken. De minister van Veiligheid en Justitie heeft aan de Tweede Kamer toegezegd om te bezien of en hoe de inzet van handpalmafdrukken bij de opsporing en vervolging binnen de huidige wettelijke kaders optimaal benut kan worden en om in contact te treden met het OM over het opstellen van een duidelijke instructie over dit onderwerp.⁹ Hierbij is tevens de vraag van belang of het nemen van handpalmafdrukken een inbreuk maakt op de privacy, welke aspecten van de privacy daarbij in het geding zijn en of standaardafname in overeenstemming zou zijn met het recht op privacy. Ook is relevant wat de meerwaarde van de toepassing van handpalmafdrukken bij de opsporing in de praktijk kan zijn. Meer kennis en inzicht zijn daarom nodig in de interpretatie van (supra)nationale regelgeving en de feitelijke plaats en toepassing van handpalmafdrukken binnen de opsporing.

² Brief van 24 april 2002 met kenmerk PaGIBJZ/2358.

³ Rb. Amsterdam 12 augustus 2009, ECLI:NL:RBAMS:2009:BJ8808 (niet gepubliceerd), *NbSr* 2009/297; Hof Amsterdam 15 april 2010, ECLI:NL:GHAMS:2010:BM1657. Deze laatste zaak gaat over een generiek bevel tot spiegelconfrontaties, die eveneens als maatregel in het belang van het onderzoek gelden. Vermoedelijk is ten aanzien van alle maatregelen in het belang van het onderzoek een generiek bevel niet meer toegelaten.

⁴ Advies van het Wetenschappelijk Bureau van het Openbaar Ministerie van 18 augustus 2010, als bijlage opgenomen bij de brief van het Wetenschappelijk Bureau van het Openbaar Ministerie van 18 augustus 2010 met kenmerk WB/S&O/111.

⁵ Brief daterende van 14 oktober 2010 met kenmerk PaG/B&S/15207.

⁶ *Stb.* 2009, 317.

⁷ Notitie oktober 2015, genoemd in de Startnotitie voor dit onderzoek.

⁸ Notitie oktober 2015, genoemd in de Startnotitie voor dit onderzoek.

⁹ Startnotitie voor dit onderzoek.

Daarbij is een vergelijking met andere methoden ter identificatie, zoals vingerafdrukken, DNA en irisscans, gewenst om de meerwaarde van handpalmanalyse te kunnen vaststellen.

Bovengenoemde probleempunten en vragen vormden de aanleiding voor het onderzoek waarvan in dit rapport de resultaten worden besproken. Hieronder wordt eerst ingegaan op de dactyloscopie, op de diverse typen sporen die delicten kunnen achterlaten en op de wijze waarop deze worden onderzocht en kunnen worden gebruikt in het strafproces. Daarna wordt de vraagstelling van het onderzoek gepresenteerd en wordt aangegeven wat er in de verschillende hoofdstukken in het rapport wordt behandeld.

1.2 Vingerafdrukken en handpalmafdrukken

1.2.1 Dactyloscopie

Dactyloscopie is de leer van de huidlijsten (of papillairlijnen) en de afdrukken daarvan. Het gaat daarbij om de huidlijsten van handvlakken, vingers, voeten en tenen (Riemen & Voorhoeve, 2015). Vingerafdrukken worden voornamelijk gebruikt als onderdeel van het forensisch onderzoek ten behoeve van de waarheidsvinding en zij zijn onderdeel van de methoden tot het vaststellen van de identiteit. Vingerafdrukken zouden tot op grote hoogte uniek en persoonsgebonden zijn, en hetzelfde zou gelden voor de patronen op de handpalmen, voetzolen en tenen. Eeneiige tweelingen hebben hetzelfde DNA, maar toch verschillende vingerafdrukken, zo wordt wel gesteld.¹⁰

Daders dragen soms handschoenen om het afgeven van sporen te voorkomen. De kwaliteit van vingerafdrukken zou in 7% van de gevallen door biologische aanleg, beschadiging of niet-correcte afname te beperkt zijn om tot identificatie of verificatie te kunnen leiden.¹¹ Soortgelijke problemen en obstakels kunnen zich voordoen bij handpalmafdrukken, aangezien deze onder hetzelfde dactyloscopische signalement geschaard kunnen worden (Stol, Kop en Koppensol, 2005). In sommige situaties zijn er wellicht geen, of slechts gemutileerde, vingerafdrukken beschikbaar, maar kunnen wél handpalmafdrukken worden genomen. Een handpalmafdruk kan in dit soort situaties meerwaarde hebben ten opzichte van een vingerafdruk. Vingersporen en handpalmsporen zijn minder gemakkelijk overdraagbaar dan DNA en dat vormt een belangrijk voordeel ten opzichte van DNA; dactyloscopische sporen zijn vaker duidelijk dadersporen, terwijl dat met DNA minder zeker is. DNA kan immers eenvoudiger worden 'geplant' op een plaats delict dan dactyloscopische sporen, denk aan het neerleggen op een plaats delict van peuken die door iemand anders zijn geroekt, om op die manier de politie te misleiden.

1.2.2 Handpalmafdrukken

De methoden om veiliggestelde sporen te vergelijken met afdrukken zijn bij de handpalmsporen dezelfde als bij vingersporen. Na afname zoekt HAVANK via een algoritme handpalmafdrukken die gelijken op de ingevoerde handpalmsporen, en een menselijk expert (de dactyloscoop) zoekt vervolgens uit deze selectie de 'juiste' handpalmafdruk, dat wil zeggen de afdruk die waarschijnlijk afkomstig is van dezelfde persoon (Riemen & Voorhoeve, 2015).

Onderzoek naar het gebruik van handpalmsporen in de opsporing van Lammers (2009) laat zien dat er in de jaren 1990 tot 2008 in Nederland 16.843 zaken waren waarin handpalmsporen werden veiliggesteld, waarvan in 1381 zaken (8.2%) een individualisatie¹² op basis van de handpalmsporen plaatsvond. Lammers (2009) vond tevens dat de politie tot 2008, dus vóór het in werking treden van de WIVVG, in de praktijk veelal standaard handpalmafdrukken afnam bij verdachten die in verzekering werden gesteld. Deze afname vond tegelijkertijd plaats met het nemen van vingerafdrukken en foto's. De door Lammers geïnterviewde dactyloscopisten vonden dit een normale gang van zaken, omdat een dactyloscopisch signalement volgens hen bestaat uit zowel de vingerafdrukken als de handpalmafdrukken (Lammers, 2009). Zoals ook in bovengenoemde brieven van het college van procureurs-generaal is gesteld, was deze gang van

¹⁰ Voor een verdere uitleg van de technische aspecten van de dactyloscopie, zie Hoofdstuk 2.

¹¹ Uit expertmeeting georganiseerd door DGRR 9 dec 2015 over het Wetboek van Strafvordering.

¹² Individualisatie is het vaststellen of een bepaalde persoon de bron is van een vinger- of handpalmspoor dat verband houdt met een vermoedelijk strafbaar feit (Meuwly, 2008). Zie verder hoofdstuk 2.

zaken echter waarschijnlijk in strijd met het vereiste in artikel 61a Sv van een 'onderzoeksbelang': steeds moet in elke individuele zaak worden vastgesteld of er een onderzoeksbelang is en dat gebeurde in de praktijk niet. Lammers (2009) concludeert uit haar onderzoek dat, gezien het substantiële aantal zaken vóór 2009 waarin handpalmsporen werden gebruikt, in genoemde periode handpalmsporen een aanzienlijke rol speelden in de opsporing en dat daarom goed geregeld zou moeten zijn wat wel en wat niet mag. Stol et al. (2005) stelden vast dat in Denemarken in 18% van de sporenzaken er een match wordt gevonden op een handpalmafdruck/spoor, en dat in Zwitserland maandelijks gemiddeld vijftien matches met handpalmen worden gevonden.

Bovengenoemde onderzoeken lijken er dus op te duiden dat handpalmsporen en -afdrukken een zekere rol kunnen spelen in de opsporing en vervolging van strafbare feiten. Het belangrijkste aspect van die rol is, net als bij vingersporen, het vaststellen van wie een bepaald spoor dat op de plaats delict gevonden is, afkomstig is. Omdat handpalmsporen een groter oppervlakte bestrijken dan vingersporen, is denkbaar dat zij meer informatie geven ter individualisatie. Bovendien is bij handpalmsporen waarschijnlijk vaak zichtbaar of het om de rechter- of de linkerhand gaat. Bij vingersporen is niet altijd bekend van welke vinger zij afkomstig zijn.

Handpalmsporen kunnen ook nog een andere rol spelen dan slechts ter identificatie of ter individualisatie.¹³ Zij kunnen ook dienen om vast te stellen welke activiteiten de 'bron' van de sporen verrichtte.

1.2.3 Het activiteitsniveau

Bij het gebruik van vinger- en handpalmsporen is behalve een interpretatie op bronniveau (Van wie kan het vinger- of handpalmspoor zijn?), ook een interpretatie op activiteitsniveau van belang (Hoe is het spoor daar gekomen? Welke activiteit werd verricht?). Bepaalde sporen kunnen informatie verschaffen over de activiteiten waarmee het spoor mogelijk op die plaats terecht is gekomen. Een greepspoor suggereert bijvoorbeeld een andere activiteit dan een spoor met de vlakke hand. Op dit punt kunnen handpalmsporen wellicht meer informatie verschaffen dan vingersporen. Handpalmsporen kunnen soms meer informatie geven over de activiteiten die zijn verricht door de persoon die het spoor achterliet, dan vingersporen, en in dat opzicht bieden zij wellicht een meerwaarde ten opzichte van vingersporen.¹⁴

1.2.4 Andere typen sporen

De afgelopen decennia is het gebruik van DNA voor de opsporing en vervolging sterk uitgebreid. Net als dactylosporen, kunnen DNA-sporen via een databank, zoals bijvoorbeeld de Nederlandse DNA-databank, aan een verdachte worden gelinkt. Door bijzondere technieken is het steeds beter mogelijk geworden om een DNA-profiel uit kleine hoeveelheden lichaamsmateriaal te abstraheren. In de afgelopen jaren kon in een aantal zogenoemde *cold cases* een verdachte worden opgespoord, onder andere dankzij DNA-verwantschapsonderzoek, en in enkele andere zaken kon met behulp van DNA een foutieve veroordeling worden aangetoond.¹⁵ Op het gebied van DNA-afname zijn, naar aanleiding van het rapport van de Commissie-Hoekstra, de uitgangspunten van het gevoerde beleid kort geleden opnieuw tegen het licht gehouden.¹⁶ Onderzoekers van de Erasmus Universiteit onder leiding van prof. mr. P.A.M. Mevis gingen de juridische haalbaarheid na van de door de Commissie-Hoekstra aanbevolen afname van celmateriaal tijdens de in verzekeringstelling ten behoeve van het bepalen van het DNA-profiel. Het onderzoeksteam kwam tot de conclusies dat de aanbeveling van afname van celmateriaal tijdens de in verzekeringstelling juridisch nauwelijks houdbaar is.¹⁷

¹³ Zie voor uitleg van deze termen Hoofdstuk 2.

¹⁴ Zie ook Malsch, De Keijser, Luining, Weulen Kranenbarg en Lenssen, 2016.

¹⁵ Meulenbroek & Poley, 2014; De Keijser e.a., 2016; Malsch e.a., 2016.

¹⁶ De Commissie-Hoekstra is ingesteld naar aanleiding van de zaak Van U. (moord op mw. Borst), zie *Kamerstukken II* 2014/15, 29279, 247. Voor vinger- en handpalmafdrucken geldt niet een soortgelijke wetgeving als die in de Wet DNA-V.

¹⁷ <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2016/05/12/eur-rapport-onderzoek-naar-de-juridische-houdbaarheid-van-het-afnemen-en-bewaren-van-celmateriaal-voor-dna-onderzoek-voor-de-veroordeling>.

Daarnaast zijn ook andere methoden ter identificatie in ontwikkeling, zoals de irisscan en de gelaatsherkenning. Vanouds bestaan de mogelijkheden van foto's en video's, voet-, teen-, oor- en schoenzoolafdrukken (genoemd in art. 61a Sv). Ook handschriftdeskundigen kunnen worden ingeschakeld, bijvoorbeeld om vast te stellen of een bepaald document wellicht door een bepaalde persoon is geschreven. In dit rapport wordt ook kort ingegaan op het gebruik van andere soorten sporen of identificatiemethoden voor de opsporing en vervolging, en zal waar dat nuttig is, daar een vergelijking mee worden gemaakt.

1.3 Vraagstelling

In het hier voorliggende rapport wordt een onderzoek gepresenteerd dat inzicht biedt in de juridische kaders en de praktijk van het gebruik van handpalmafdrukken in binnen- en buitenland. Het doel van het onderzoek is het verschaffen van informatie die onder meer kan worden gebruikt ten behoeve van de discussie over eventuele invoering van standaardafname van handpalm-afdrukken. Daarbij zal getracht worden om uitspraken te doen over de mogelijke meerwaarde die handpalmvergelijking heeft ten opzichte van andere methoden.

De centrale vraagstelling van het onderzoek luidt:

Hoe is het nemen, het gebruik en de opslag van handpalmafdrukken ten behoeve van de strafvordering juridisch genormeerd in Nederland en een aantal andere landen en in de supranationale jurisprudentie, hoe worden deze normen in de praktijk toegepast, wat is de meerwaarde van het gebruik van handpalmafdrukken voor de strafvordering en is standaardafname en/of verbetering van de wettelijke regeling in dit licht wenselijk en toelaatbaar binnen de (supra)nationale juridische kaders?

Deze vraagstelling is in het rapport onderverdeeld in een aantal hoofdonderwerpen, te weten: juridisch kader (inclusief vraagstukken betreffende privacy), vergelijking tussen landen, inclusief de vraag naar standaardafname, praktijk van toepassing, en te verwachten meeropbrengst van handpalmafdrukken. De onderzoeksvraag is onderverdeeld in deelvragen. Deze zijn opgenomen in bijlage 1.

Hieronder wordt ingegaan op de onderzoeksmethoden die zijn toegepast om de deelvragen en centrale vraag te beantwoorden.

1.4 Methoden

1.4.1 Inleiding

Over de juridische regeling en het gebruik in de rechtspraktijk van handpalmafdrukken is nog niet veel bekend. Door middel van 'triangulatie' (het combineren van verschillende onderzoeksmethoden) is getracht om het gebruik van handpalmsporen voor de opsporing en vervolging en de (gewenste) juridische regeling ervan, zo goed mogelijk in kaart te brengen.

Hieronder wordt een kort overzicht van de gehanteerde methoden van onderzoek gegeven. In de volgende hoofdstukken wordt steeds aangegeven welke methoden specifiek zijn toegepast en worden de aantallen respondenten, landen en andere te onderzoeken objecten nader aangeduid.

1.4.2 Nederlands juridisch kader (inclusief supranationaal recht)

- Desktop research

1.4.3 Nederlandse praktijk van toepassing

Cijfermatige en inhoudelijke analyses

- Analyse van het systeem HAVANK: cijfers over handpalmafdrukken en over vingerafdrukken (inclusief korte interviews met betrokken functionarissen van politie en OM).

- Analyse toepassing DNA-onderzoek (inclusief korte interviews met functionarissen van het Nederlands Forensisch Instituut (NFI), de Strafrechtsketendatabank (SKDB), de politie en het OM).
- Analyse van op Rechtspraak.nl gepubliceerde uitspraken in zaken waarin gebruik is gemaakt van handpalmafdrukken voor de opsporing. De analyse vindt plaats met behulp van een checklist.

Dossieronderzoek

- Tien dossiers van afgedane strafzaken waarin handpalmsporen een rol hebben gespeeld, zijn geanalyseerd. De analyse heeft plaatsgevonden aan de hand van een *checklist* (zie bijlage 5). Belangrijke vragen bij deze analyse aren:
 - Waarom wordt de methode van handpalmvergelijking toegepast?
 - Was er een match met HAVANK, is een handpalmspoor geïndividualiseerd?
 - Vormde artikel 61a Sv wel of geen belemmering of aandachtspunt voor het nemen van handpalmafdrukken? Wat waren de redenen van een eventuele belemmering?
 - Is om een tegenonderzoek verzocht?
 - Gebruikte de rechter een eventuele match voor het bewijs?
 - Zo ja, hoe, zo nee, waarom niet?
 - Heeft het gebruik van de handpalmafdruk in deze zaken meerwaarde gehad ten opzichte van andere methoden om een dader te identificeren?

Interviews

Er zijn 22 interviews afgenomen aan functionarissen van politie en OM met als onderwerp een vergelijking van de verschillende identificatiemethoden. De interviews richtten zich op zowel het juridische kader als op de effectiviteit/meerwaarde van de methode, mede in vergelijking met andere methoden.

1.4.4 Vergelijking tussen landen

Er is een vergelijking gemaakt tussen Nederland en aantal andere landen (Duitsland en Zwitserland en Engeland & Wales) wat betreft het juridisch kader en te toepassing van handpalmvergelijking. Bij het in kaart brengen van het recht en de praktijk van de gekozen landen is gebruik gemaakt van de volgende methoden: desktop research, onderzoek naar wetgeving, jurisprudentieonderzoek en literatuuronderzoek.

1.5 Verantwoordelijkheid voor de verschillende onderdelen van het rapport

Hoofdstuk 1 is geschreven door Marijke Malsch, die tevens de projectleider was. Tom van den Berg en Marre Lammers hebben de hoofdstukken 2 en 4 voor hun rekening genomen. Marijke Malsch en Tom van den Berg schreven hoofdstuk 5, en Mark Hornman en Bas de Wilde de hoofdstukken 3 en 6. Alle onderzoekers hebben bijgedragen aan de conclusies en hebben elkaars hoofdstukken van feedback voorzien en deze ook verder aangevuld.

Bij dit onderzoek zijn een begeleidingscommissie en een klankbordgroep ingesteld. De leden hiervan zijn opgenomen in bijlage 2.

1.6 Leeswijzer

Het rapport bevat de volgende hoofdstukken.

Hoofdstuk 2 gaat in op de technische aspecten van de toepassing van vingersporen en -afdrukken, en handpalmsporen en -afdrukken, en hoe sporen in de praktijk worden veiliggesteld en afdrukken worden genomen, en hoe de handpalmanalyse wordt uitgevoerd. Ook de vraagpunten die bij dit gebruik kunnen optreden, worden besproken. Op andere identificatiemogelijkheden, zoals DNA, de irisscan en gelaatsherkenning wordt eveneens kort ingegaan.

Hoofdstuk 3 bespreekt het juridisch kader voor de toepassing van de handpalmanalyse. De geldende wet- en regelgeving wordt besproken. Daarbij wordt ingegaan op zowel de maatregelen ter identificatie van de verdachte als de maatregelen in het belang van het onderzoek. Vervolgens wordt de regeling van de opslag en vernietiging van vinger- en handpalmafdrukken besproken, en wordt kort ingegaan op het gebruik van vinger- en handpalmafdrukken voor het bewijs en op het recht op tegenonderzoek. Ten slotte wordt ter vergelijking aandacht besteed aan de juridische regeling van het afnemen van celmateriaal ten behoeve van DNA-onderzoek.

Hoofdstuk 4 bespreekt het empirische onderzoek dat is verricht. Hoofdonderwerp van dit hoofdstuk is de toepassing in de praktijk van de handpalmvergelijking. Interviews zijn afgenomen aan diverse functionarissen van politie en OM. De vragen die aan de respondenten zijn gesteld betreffen de manier waarop zij omgaan met handpalmafdrukken, en of de wetgeving een belemmering vormt voor de toepassing van de handpalmanalyse.

In *Hoofdstuk 5* wordt het onderzoek naar de rechtspraak gepresenteerd. Hiervoor zijn rechterlijke uitspraken en dossiers van strafzaken geanalyseerd waarin een handpalmvergelijking werd gebruikt of ter sprake werd gebracht. Nagegaan is welke rol de handpalmvergelijking speelde in de zaak, welke andere sporen waren gevonden en geanalyseerd, en welke typen conclusies zijn verwoord door dactyloscopisch deskundigen en rechters.

In *Hoofdstuk 6* wordt een rechtsvergelijking met Duitsland, Zwitserland en Engeland & Wales gepresenteerd. Van deze landen wordt de wettelijke normering van het nemen, gebruiken en opslaan van vinger- en handpalmafdrukken besproken. Verder komt het resultaat van een quickscan naar de wetgeving ten aanzien van handpalmsporen in een aantal andere landen aan de orde.

In *Hoofdstuk 7* worden de conclusies uit het onderzoek gegeven en antwoorden geformuleerd op de onderzoeksvragen. In de conclusies wordt aangegeven in hoeverre het gebruik van handpalmafdrukken een meerwaarde vormt voor de opsporing en vervolging in vergelijking met andere identificatie- en individualisatietechnieken, of standaardafname van handpalmafdrukken toelaatbaar is en of aanpassing van de geldende rechtsregels wenselijk is.

2. De handpalmvergelijking: dactyloscopie, databank, procedure en relatie tot andere typen sporen

2.1 Inleiding

In dit hoofdstuk worden de technische aspecten van handpalmonderzoek besproken. Ingegaan wordt op de vragen wat dactyloscopie is, hoe en wanneer vinger- en handpalmafdrukken worden genomen bij verdachten, en hoe de vergelijking tussen afdrukken en sporen in zijn werk gaat. Tevens wordt een aantal andere typen forensisch sporenonderzoek besproken. Verschillende typen forensische sporen (zoals handpalmsporen en DNA-sporen) kunnen afzonderlijk of gezamenlijk tot een effectievere opsporing leiden en zijn tot op zekere hoogte complementair aan elkaar. Dit rapport gaat echter over het gebruik van handpalmafdrukken en daarom zullen voornamelijk verschillen tussen soorten sporen weergegeven worden. Dit hoofdstuk biedt de noodzakelijke achtergrond voor het beantwoorden van de hoofdvragen.

2.2 Forensisch onderzoek

Broeders (2003) geeft aan dat forensisch onderzoek erop is gericht:

'antwoord te geven op vragen die in laatste instantie kunnen bijdragen aan de totstandkoming van de reconstructie van een vaak complexe (reeks) gebeurtenis(en) die de werkelijke gang van zaken –de 'ware toedracht' van een al dan niet vermeend strafbaar feit- zo nauwkeurig tracht te benaderen als voor de doeleinden van de rechtspleging gewenst is.' (p. 6)

'Volgens deze definitie draagt forensisch onderzoek bij aan de waarheidsvinding rondom strafbare feiten en kan het richting geven aan het opsporingsonderzoek. Een belangrijk aspect hiervan is het vaststellen van de herkomst van sporen. Binnen het forensisch sporenonderzoek zijn verschillende typen onderzoek te onderscheiden, waarbij handpalmonderzoek onder de dactyloscopie valt. Ook DNA-onderzoek komt in dit hoofdstuk aan de orde. Er zal een vergelijking worden gemaakt tussen DNA-onderzoek enerzijds en dactyloscopie/handpalmvergelijking anderzijds. Zie voor een overzicht van vele andere typen forensisch onderzoek Broeders en Muller (2008).

2.3 Dactyloscopie

2.3.1 Algemeen

Onder dactyloscopie wordt de leer van papillairlijnen verstaan, oftewel de huidlijnen aan de binnenkant van vinger, handpalm, teen en voet. Hieronder valt ook de studie van de afdrukken en sporen die papillairlijnen op een oppervlakte kunnen achterlaten (Riemen & Voorhoeve, 2015; Stol, et al., 2005). Hierbij dient onderscheid gemaakt te worden tussen een afdruk en een spoor. Een *afdruk* is een referentieafdruk van de papillairlijnen die is genomen bij een persoon onder gecontroleerde omstandigheden. Vroeger gebeurde dit met inkt en tegenwoordig vaak door middel van een scan, althans in het geval van vingerafdrukken. Handpalmafdrukken worden nog steeds door middel van inkt genomen (interview respondent 1).¹ De huidige generatie 'ID-zuilen' is alleen toegerust om een digitale scan van vingers te maken (zie Figuren 2.1 (ID-zuil) en 2.2 (digitale vingerscan)). Een (referentie)afdruk wordt genomen en opgeslagen als referentiemateriaal om op een later tijdstip dezelfde persoon als zodanig te kunnen identificeren of een gevonden spoor te kunnen individualiseren. Een *spoor* is een afdruk van de papillairlijnen die is achtergelaten op een (voorwerp op de) plaats delict (Riemen & Voorhoeve, 2015).

¹ Op enkele plaatsen in dit hoofdstuk zijn uitspraken van geïnterviewden weergegeven ter verduidelijking. Voor een volledige bespreking van de interviews, zie hoofdstuk 4.

2.3.2 Van dactyloscopisch spoor tot bron

Vingerafdrukken worden onder andere gebruikt voor identiteitsvaststelling. Daarvan kunnen twee vormen worden onderscheiden: *identificatie* en *verificatie*. *Identificatie* vindt plaats wanneer een verdachte voor de eerste keer in aanraking komt met de politie en dus nog niet voorkomt in de databank met vingerafdrukken ten behoeve van de vaststelling van de identiteit van personen. In dit geval worden afdrukken van alle vingers genomen en deze afdrukken worden opgenomen in de databank. Deze vingerafdrukken kunnen dan worden gebruikt om ten behoeve van de toepassing van het strafrecht vast te stellen *wie* de betrokkene is. *Verificatie* is het proces waarbij een één op één vergelijking wordt gemaakt tussen genomen testmateriaal en het referentiemateriaal van één enkele persoon. Er wordt hierbij slechts één vingerafdruk afgenomen bij de verdachte en deze wordt vergeleken met al eerder verwerkte vingerafdrukken. Op deze manier wordt geverifieerd wat de identiteit van de verdachte is. De dactyloscopie richt zich ook op *individualisatie*: het vaststellen of een bepaalde persoon de bron is van een vinger- of handpalmspoor dat verband houdt met een vermoedelijk strafbaar feit (Meuwly, 2008). Vaak worden deze benamingen binnen de forensische praktijk maar ook binnen de literatuur door elkaar gebruikt (Broeders, 2003). Ook in het huidige onderzoek bleek dat dactyloscopie vaak spreken van identificatie in plaats van individualisatie wanneer zij de bron van een bepaald spoor hebben bepaald.

Voor opsporing is het van belang om een spoor dat verband houdt met een strafbaar feit aan een unieke bron te koppelen. Het gaat er hierbij niet om dat wordt vastgesteld dat een spoor en een afdruk identiek zijn, maar of kan worden vastgesteld of het spoor en de afdruk van dezelfde bron afkomstig zijn (Broeders, 2003). Hiervoor is het nodig dat het spoor unieke kenmerken heeft die overeenkomen met andere afdrukken van – slechts – de bron en dat deze unieke kenmerken constant blijven over een langere periode. Voor dactyloscopische sporen en afdrukken, waaronder die van de handpalm, wordt over het algemeen aangenomen dat dit het geval is (Stol et al., 2005). Het onderscheidend vermogen van de structuur van papillairlijnen is gebaseerd op kennis over het ontstaan van de huidlijnen in de prenatale fase en op statistisch onderzoek (Meuwly, 2008). De structuur van de papillairlijnen ligt vast in de lederhuid, onder de opperhuid, en ontstaat in de eerste vierentwintig weken van de zwangerschap onder invloed van genetische, ontwikkelings- en omgevingsfactoren. Volgens Riemen & Voorhoeve (2015) verklaart de invloed van deze verschillende factoren de natuurlijke variatie tussen vingerafdrukken. Het feit dat de structuur vastligt in de lederhuid verklaart ook de onveranderlijkheid zolang de lederhuid niet wordt aangetast (Meuwly, 2008).

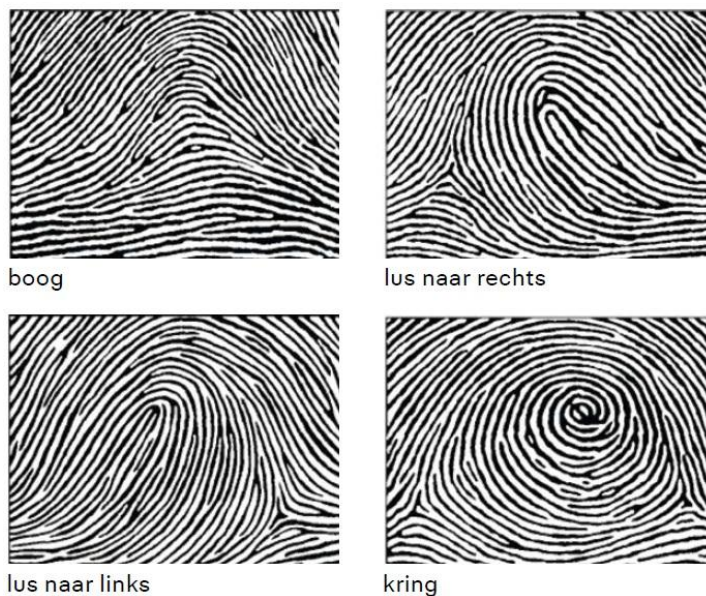
Broeders (2003) wijst erop dat de uniciteitsassumptie, de aanname dat geen object hetzelfde is als een andere, die geldt als één van de grondslagen van de mogelijkheid tot individualisatie, gebaseerd is op het idee van 'oneindige natuurlijke variatie' (p. 138). Deze stelling is echter noodzakelijkerwijs inductief van aard en kan nooit met volledige zekerheid worden bewezen. Het kan niet wetenschappelijk worden aangetoond dat de natuur zich nooit heeft herhaald of dit nooit zal doen. Dit geldt ook voor de structuur van papillairlijnen. Logisch gezien is het volgens Broeders daarom onmogelijk om te stellen dat iedere papillaire structuur voor iedere persoon volstrekt uniek is (Broeders, 2003, pp. 138-140).²

2.3.3 Patronen in papillairlijnen

De papillaire structuur, aanwezig op vingers en handpalmen, wordt onderverdeeld in drie niveaus: de hoofdvorm, de typica of dactyloscopische punten, en de zogenaamde kenmerken op 'het derde niveau'. De hoofdvorm is het algehele patroon van de vrijwel parallel lopende huidlijnen, deze vormt het dactyloscopisch kenmerk op het eerste niveau. De vier patronen die worden onderscheiden zijn de 'boog', 'de lus' (naar links of naar rechts) en de 'kring' (zie Figuur 2.3). Deze patronen kunnen worden onderscheiden op basis van de aanwezigheid van de 'delta' en de 'kern'. De delta is het gebiedje waar lijnen uit drie verschillende richtingen samen komen. De kern is het

² Omdat mede daarom nooit met absolute zekerheid kan worden vastgesteld dat een spoor afkomstig is van een bepaalde bron, pleitte Broeders (2003) voor het hanteren van probabilistische uitspraken over de vraag of een spoor afkomstig is van een dader, zoals bij DNA gebruikelijk is, in plaats van de vroeger gebruikte absolute uitspraken bestaande uit ja of nee. Tegenwoordig worden minder deterministische uitspraken gedaan. Zie daarover § 2.6.1.

punt waar de lijnen om draaien. Bij een boog is er geen delta en geen kern, de lus heeft één delta en een kern, en een kring twee delta's en een kern (Riemen & Voorhoeve, 2015; Meuwly, 2008).

Figuur 2.3: De vier patronen die bij vingerafdrukken worden onderscheiden (uit Riemen & Voorhoeve, 2015, overgenomen met toestemming³).

Kenmerken op het tweede niveau worden gevormd door de dactyloscopische punten. Dit zijn punten die iets zeggen over het verloop van de individuele papillairlijnen. De basisvormen van deze kenmerken bestaan uit het eindigen van een lijn, het splitsen van een lijn (bifurcaties) en een eiland (een punt tussen twee lijnen) (Meuwly, 2008). De samenstelling van deze dactyloscopische punten (de ligging ten opzichte van elkaar, de soort punten en het aantal) zorgen voor de individualiserende waarde. Het is op basis van deze punten (in combinatie met de hoofdvorm) dat de uiteindelijke vergelijking tussen spoor en afdruk wordt gemaakt (Riemen & Voorhoeve, 2015; Meuwly, 2008). Dit geldt voor zowel vingers als handpalmen. Kenmerken op het derde niveau bestaan uit details in de papillairlijnen. Dit kan bijvoorbeeld de vorm van de rand van de papillairlijn betreffen en de ligging van poriën. Kenmerken op dit niveau zijn lastig waar te nemen en worden alleen gebruikt in combinatie met kenmerken op de andere twee niveaus (Riemen & Voorhoeve, 2015).

2.3.4 Betrouwbaarheid van de dactyloscopische vergelijking

Er is een aantal factoren dat de betrouwbaarheid van dactyloscopisch vergelijkingsonderzoek kan beïnvloeden:

1. Met het afgeven van een afdruk van de vinger of handpalm (vooral in het geval van een spoor maar ook bij afgenomen referentiemateriaal) treedt er per definitie *informatieverlies* dan wel *vertekening* op. Ten eerste wordt op de plaats delict vaak de afdruk van maar een deel van de vinger of handpalm gevonden (kwantitatief informatieverlies). Ten tweede is het spoor regelmatig vervaagd of vervormd ten gevolge van beweging bij het afgeven van de afdruk of door invloeden van buitenaf (kwalitatief informatieverlies) (Meuwly, 2008). Riemen & Voorhoeve (2015) benadrukken dat het onderdeel is van de expertise van de dactyloscoop om hier rekening mee te houden en vertekeningen op een juiste manier te interpreteren.
2. De individualisatie van een spoor of afdruk is uiteindelijk een *subjectief oordeel* van een dactyloscoop aan de hand van objectieve maatstaven. Dit menselijke element in forensisch

³ Het origineel is afkomstig uit Champod, C., Lennard, C. J., Margot, P., & Stoilovic, M. (2004). *Fingerprints and other ridge skin impressions*. CRC press.

onderzoek speelt een cruciale rol en kan, ondanks een gedegen opleiding, leiden tot variatie in de resultaten (Dror, 2015). Dror en collega's (als samengevat in Dror, 2016) hebben bijvoorbeeld in een experiment onderzocht hoe irrelevante contextinformatie de beslissing van dactyloscopen over een match beïnvloedt. Ze deden dat door aan dactyloscopen eerder door hen beoordeelde zaken voor te leggen, waarbij ze de tweede keer de contextinformatie die voor een dactyloscoop irrelevant zou moeten zijn (bijvoorbeeld 'iemand anders heeft een bekentenis afgelegd voor dit delict') veranderden. Het voorgelegde spoor en de referentieafdruk waren derhalve dezelfde als de eerder beoordeelde, maar de contextinformatie was anders. Aan de dactyloscopen die meededen aan het experiment werd niet verteld dat zij deze zaak al eerder hadden beoordeeld. In 17% tot 80% van de gevallen trokken de dactyloscopen een andere conclusie over het al dan niet bestaan van een match tussen een spoor en een referentieafdruk. Er zijn gevallen uit de praktijk bekend waarbij door verschillende experts onjuiste conclusies zijn getrokken over de individualisatie van een spoor. Een bekende zaak is die van Brandon Mayfield die op basis van een vingerspoot, gevonden op een plastic zak met ontstekingsmechanismen, werd verdacht van betrokkenheid bij de bomaanslagen in Madrid in 2004, terwijl hij hier niets mee te maken had. Het spoor, dat door de Spaanse autoriteiten via Interpol internationaal was verspreid, gaf een hit in de Amerikaanse vingerafdrukkendatabank. Vier Amerikaanse experts individualiseerden vervolgens de vingerafdruk op Mayfield. Na verder onderzoek door Spaanse experts bleek de vingerafdruk echter afkomstig te zijn van een andere persoon. Mayfield had toen twee weken onschuldig in voorarrest gezeten (Meuwly, 2008). Stol et al. (2005) benadrukken dat het van cruciaal belang is dat politiemedewerkers kritisch tegenover hun eigen sporenonderzoek staan vanwege dit onvermijdelijke subjectieve element dat inherent is aan dit soort onderzoek. In de *Vakbijlage Dactyloscopisch Onderzoek Sporen* van de politie (Riemen & Voorhoeve, 2015) wordt aangegeven dat de invloed van contextinformatie bij dactyloscopisch onderzoek bij de Nederlandse politie tot een minimum beperkt wordt, onder meer door het scheiden van fasen in het onderzoek en het voorleggen van sporen en afdrucken aan meerdere, onafhankelijke dactyloscopisten.

2.4 HAVANK: databank voor dactyloscopische sporen en afdrucken

In Nederland worden dactyloscopische referentieafdrucken en dactyloscopische sporen die zijn veiliggesteld op plaatsen delict opgeslagen in een nationale databank genaamd HAVANK. HAVANK staat voor Het Automatisch VingerAfdrukken systeem Nederlands Kollektie en wordt beheerd door De Landelijke Eenheid van de politie, afdeling Dactyloscopie, gevestigd in Zoetermeer (www.politie.nl). Het computersysteem waarmee HAVANK werkt is AFIS (*Automated Fingerprint Identification System*). Dit is ook de naam waarmee in het buitenland databanken vaak worden aangeduid. Met dit systeem kan sinds 1990 automatisch op vinger- en sinds 2009 automatisch op handpalmafdrukken en -sporen worden gezocht.

HAVANK bevat dus enerzijds een afdrukkendatabank met vinger- en handpalmafdrukken van verdachten en veroordeelden en anderzijds een sporendatabank met dactyloscopische sporen gevonden op plaatsen delict. HAVANK wordt ingezet voor twee doeleinden: 1) de identificatie van verdachten binnen de strafrechtssketen en 2) het individualiseren van de bron van op plaatsen delict gevonden dactyloscopische sporen ten behoeve van de opsporing (Riemen & Voorhoeve, 2014; Stol et al., 2005). De afdeling Dactyloscopie van de Landelijke Eenheid te Zoetermeer voert hiervoor twee soorten vergelijkingsonderzoeken uit: het dactyloscopisch identiteitsonderzoek en het dactyloscopisch sporenonderzoek. Bij het dactyloscopisch identiteitsonderzoek worden de aangeboden vingerafdrukken van een verdachte vergeleken met de referentieafdrucken aanwezig in de database van bekende verdachten en veroordeelden, met het doel de identiteit van de verdachte vast te stellen (Protocol, 2013).⁴ Vergelijkingen binnen het dactyloscopisch sporenonderzoek bestaan uit het vergelijken van gevonden handpalm- en vingersporen met de

⁴ Naast de vaststelling van de identiteit van verdachten wordt HAVANK ook gebruikt voor het vaststellen van de identiteit van slachtoffers via vingerafdrukken.

referentieafdrukken in de afdrukkendatabank van verdachten en veroordeelden én het vergelijken van aangeboden handpalm- en vingerafdrukken van verdachten met de nog ongeïdentificeerde sporen in de sporendatabank (Riemen & Voorhoeve, 2014).⁵ De vergelijkingen tussen gevonden handpalm- en vingersporen met de referentiedatabank worden zowel bij de afdeling Dactyloscopie van de Landelijke Eenheid te Zoetermeer als door dactyloscopen werkzaam bij de verschillende Regionale Eenheden uitgevoerd. Deze laatsten hebben hiervoor op afstand toegang tot HAVANK.⁶

2.5 Afname en verwerking van dactyloscopische afdrukken van verdachten

2.5.1 Algemeen

Sinds de inwerkingtreding van de Wet identificatie verdachten, veroordeelden en getuigen (WIVVG), op 1 oktober 2010, worden op basis van artikel 55c lid 2 Sv ten behoeve van de identificatie bij alle verdachten van een misdrijf als omschreven in artikel 67 lid 1 Sv standaard de afdrukken van alle tien de vingers genomen.⁷ Dit gebeurt eveneens bij alle verdachten ten aanzien van wie twijfel bestaat over de identiteit, op bevel van de (hulp)officier van justitie (art. 55c lid 3 Sv). Deze vingerafdrukken worden ter identificatie vergeleken met de in HAVANK aanwezige vingerafdrukken van verdachten. Vervolgens kunnen de vingerafdrukken op basis van artikel 55c lid 4 Sv worden verwerkt 'voor het voorkomen, opsporen, vervolgen en berechten van strafbare feiten' (zie verder Hoofdstuk 3 voor een uitgebreide beschrijving van het juridisch kader). De vingerafdrukken die bij verdachten in eerste instantie worden genomen ten behoeve van de identificatie mogen dus vervolgens gebruikt worden voor de opsporing en vervolging van strafbare feiten. De genomen vingerafdrukken worden in HAVANK opgeslagen en vergeleken met de in HAVANK aanwezige ongeïdentificeerde sporen. Nieuw gevonden sporen op een plaats delict worden steeds met de afdrukkendatabank vergeleken.

Handpalmafdrukken worden niet ter identificatie van de verdachte genomen. Deze mogen alleen tijdens het opsporingsonderzoek worden genomen op basis van artikel 61a Sv, wanneer dit door de officier van justitie wordt bevolen als maatregel in het belang van het onderzoek. De handpalmafdrukken die in het belang van het onderzoek worden genomen, worden aan HAVANK aangeboden en daar opgeslagen.

Hieronder wordt het afname- en verwerkingsproces van vingerafdrukken nader beschreven, waarbij wordt ingegaan op hoe de referentiedatabank met vingerafdrukken wordt gevuld. Met het oog op de vraag naar de mogelijkheid van standaardafname van handpalmafdrukken is het nuttig om inzichtelijk te maken op welke manier dit bij vingerafdrukken in zijn werk gaat, aangezien dit protocol bij invoering van eventuele standaardafname van handpalmafdrukken ook dáárvoor zou kunnen gelden.

2.5.2 Identiteitsvaststelling van de verdachte

Iedere verdachte van een nieuw strafbaar feit wordt bij het eerste contactmoment, in de regel bij staande- of aanhouding, door een opsporingsambtenaar geïdentificeerd. Met identificatie wordt bedoeld 'dat ten behoeve van de toepassing van het strafrecht wordt vastgesteld wie iemand is.' (Protocol, 2013). Voor deze identiteitsvaststelling van verdachten is een aantal procedures vastgelegd in de WIVVG. Deze zijn verder uitgewerkt in het 'Protocol Identiteitsvaststelling (strafrechtketen) (2013)' door de Coördinatiegroep Informatievoorziening Strafrechtsketen (CIS),

⁵ Dit laatste vergelijkingsproces, het vergelijken van een nieuw aangeboden referentie-afdrukkenblad van een verdachte met alle openstaande dactyloscopische sporen, wordt vooral door de afdeling in Zoetermeer uitgevoerd (interview respondent 14)

⁶ Naast HAVANK is er nog een andere databank waarin vingerafdrukken worden opgeslagen, het biometrieregister van de Basis Voorziening Vreemdelingen (BVV). In deze databank worden alleen vingerafdrukken opgeslagen van vreemdelingen, primair ten behoeve van de identificatie van deze personen. Er mag dan ook niet standaard met gevonden sporen in deze databank worden gezocht. Dit is alleen toegestaan onder bepaalde voorwaarden en op verzoek van de officier van justitie. In 2013 zijn er veertien van dit soort verzoeken gedaan en in vijf zaken leidde dit tot een individualisatie (Riemen & Voorhoeve, 2014).

⁷ In artikel 67 lid 1 Sv worden de misdrijven omschreven waarvoor voorlopige hechtenis is toegelaten. De gevallen waarvoor voorlopige hechtenis is toegestaan vanwege het feit dat er geen vaste woon- of verblijfplaats van de verdachte kan worden vastgesteld, bij verdenking van een misdrijf waar een gevangenisstraf voor staat, als omschreven in lid 2 van hetzelfde artikel, vallen hier dus buiten. Wanneer wij in het vervolg spreken over de misdrijven waarvoor voorlopige hechtenis is toegestaan wordt bedoeld op de misdrijven als omschreven in artikel 67 lid 1 Sv.

in dit rapport 'Protocol' genoemd. Het doel is om de identiteit van personen voor de gehele strafrechtshetketen op een eenduidige en deugdelijke manier vast te stellen.

Ter identificatie van de verdachte wordt gecontroleerd of de persoon al geregistreerd staat in de strafrechtshetketendatabank (SKDB) of geregistreerd dient te worden. De SKDB is het centrale persoonsregister voor de strafrechtshetketen van verdachten en veroordeelden. Iedere verdachte en veroordeelde staat in deze databank geregistreerd met een eigen en uniek strafrechtshetketennummer (SKN) waaraan de identificerende administratieve persoonsgegevens en eventueel foto's van de verdachte of veroordeelde zijn gehangen (Protocol, 2013).⁸ Dit SKN wordt door alle organisaties binnen de strafrechtshetketen gebruikt ter identificatie en fungeert voor de gehele strafrechtshetketen als een verwijssleutel naar gegevens over dezelfde persoon in andere databanken, zoals de DNA-databank of het Justitiële Documentatie Systeem (Inspectie Veiligheid en Justitie, 2013). Wanneer een verdachte nog niet bekend is in de databank wordt de identiteit vastgesteld en deze met een nieuw afgegeven SKN in de SKDB geregistreerd (Protocol 2013).

De identiteit van een verdachte van een feit waarvoor voorlopige hechtenis is toegestaan, wordt, wanneer zijn vingerafdrucken en foto reeds eerder zijn genomen, vastgesteld door middel van verificatie (Procedure 2). Er worden dan één of meer vingerafdrucken genomen en samen met het strafrechtshetketennummer aan de Voorziening Verificatie en Identificatie (VVI), aangeboden. Het systeem vergelijkt de aangeboden vingerafdruck(ken) één op één met het al in de databank aanwezige referentiemateriaal van de verdachte. Wanneer dit geen hit oplevert, moet er nader identiteitsonderzoek plaatsvinden (Protocol, 2013).

Een verdachte van een strafbaar feit waarvoor geen voorlopige hechtenis is toegestaan wordt geïdentificeerd aan de hand van zijn eigen opgave en een 'echt, eigen, geldig en gekwalificeerd' identiteitsbewijs (Procedure 1). Wanneer na toepassing van Procedure 1 nog twijfel bestaat over de identiteit van de verdachte, kunnen op bevel van de (hulp)officier van justitie vingerafdrucken worden genomen door middel van een digitale scan, alsmede frontale gelaatsfoto's (Procedure 3). Deze procedure is ook van toepassing wanneer de verdachte wordt verdacht van een feit waarvoor voorlopige hechtenis wél is toegestaan, maar verificatie niet mogelijk is gebleken. De vingerafdrucken worden op het politiebureau genomen middels zogeheten ID-zuilen. Deze zuilen zijn voorzien van een vingerscan, een camera en een documentscanner, zodat alle gegevens direct worden gedigitaliseerd. In totaal staan er op dit moment zo'n 350 ID-zuilen op locatie bij regionale politiebureaus (interview respondent 1).⁹ Iedere zuil staat in verbinding met twee verschillende databanken waarnaar de gegevens gelijktijdig digitaal worden verzonden en waarin met de tien platte vingerafdrucken een *vo*/automatische zoeking wordt gedaan. De eerste is de Voorziening voor Verificatie en Identificatie (VVI), de tweede is HAVANK.

De VVI is bedoeld voor de identificatie en verificatie van bekende verdachten en veroordeelden in de strafrechtshetketen. De vingerafdrucken van een verdachte worden vergeleken met de in de VVI opgeslagen vingerafdrucken om te verifiëren of de persoon inderdaad degene is die hij zegt te zijn. De VVI meldt het resultaat binnen enkele ogenblikken terug bij de ambtenaar die de vingerafdrucken heeft ingevoerd. Komen de vingerafdrucken van de verdachte nog niet voor in de VVI, dan worden deze hierin opgeslagen en gekoppeld aan de overige persoonsgegevens van de verdachte, zoals naam en adres, burgerservicenummer, de foto die is genomen en de kopie van zijn identiteitsbewijs.¹⁰

In HAVANK worden de vingerafdrucken vergeleken met andere vingerafdrucken én vingersporen in de databank. Het doel van de zoeking in HAVANK is daarmee tweeledig: 1) vaststellen of er indicaties zijn dat de persoon in HAVANK voorkomt onder een andere identiteit (Inspectie Veiligheid en Justitie, 2013) en 2) vaststellen of de verdachte de mogelijk bron is van vingersporen gevonden op plaatsen delict. HAVANK bevat afdrucken van meer personen dan de VVI (omdat er ook personen in zitten van vóór de invoering van de WIVVG) en naast platte ook gerolde afdrucken. Daarom vindt ook een vergelijking met de afdrucken plaats naast de zoeking in de VVI (doel 1). Als er nog geen gerolde afdrucken van de betreffende persoon inzitten krijgt de ambtenaar het bericht dat deze nog gemaakt dienen te worden (persoonlijke communicatie

⁸ Zie ook Van Deudekom & Borst, 2010.

⁹ Zie boven voor de uitleg van de ID-zuil. Zie ook: <https://www.youtube.com/watch?v=OOMWBj8h7h0>, <https://www.youtube.com/watch?v=xyhg4H9AiK8> en https://www.youtube.com/watch?v=Py_3uBU5ajI.

¹⁰ <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/stb-2016-171.html>.

respondent 1). Bij een herkenningsscore met vingerafdrukken in de databank boven een bepaalde grens genereert het systeem automatisch een 'match' en wordt het bijbehorende SKN nummer met personalia en foto vanuit het SKDB gemeld aan de ambtenaar. Wanneer de score onder deze grens blijft wordt er een 'no-match' afgegeven. Dit geldt dus niet voor matches met vingersporen; daarvoor moet een dactyloscoop het in § 2.6 besproken proces doorlopen voordat er sprake kan zijn van individualisatie en de verdachte dus aangemerkt kan worden als bron van een spoor.

Het systeem staat op zo'n manier afgesteld dat er een zeer kleine kans op een *vals positieve match* is. Dat wil zeggen een melding dat er een match is, terwijl de vingerafdrukken in werkelijkheid niet van de verdachte zijn. De ambtenaar voert daarnaast altijd een gelaatsvergelijking uit met de gelaatsfoto horend bij de vingerafdrukken waarmee een match is gevonden. Er wordt van uitgegaan dat de kans op zowel een vals positieve match als een zeer grote gelijkens tussens de bij deze referentieafdrukken behorende gelaatsfoto en de verdachte, klein is.

Wanneer een no-match wordt afgegeven door het automatische systeem na uitvoering van Procedure 3, moet de verdachte als nieuw geregistreerd worden. Dit is het geval wanneer de verdachte niet met zijn vingerafdrukken in het systeem is geregistreerd of wanneer zijn al aanwezige vingerafdrukken niet als zodanig zijn herkend door het systeem, bijvoorbeeld door een slechte kwaliteit van de afdruk. Er wordt dan overgegaan op Procedure 4, waarbij opnieuw tien vingerafdrukken worden genomen, maar nu 'gerold'. Dit houdt in dat de afdruk van de vinger wordt genomen van nagelrand tot nagelrand.

De tien gerolde vingerafdrukken worden in HAVANK opgenomen en geregistreerd met een biometrienummer. Iedere verdachte krijgt op basis van zijn biometrische gegevens (de vingerafdrukken en gelaatsfoto's) één eigen biometrienummer binnen HAVANK. Hieronder kunnen vervolgens ook alle mogelijke toekomstige sets vingerafdrukken van dezelfde persoon geregistreerd worden. Tevens wordt met Procedure 4 in de SKDB een nieuwe registratie met een nieuw SKN aangemaakt die aan het biometrienummer in HAVANK wordt gekoppeld.

Met de gerolde vingerafdrukken wordt vervolgens binnen HAVANK opnieuw een vergelijkingsonderzoek uitgevoerd om te controleren of de nu gerold genomen vingerafdrukken toch niet overeenkomen met al bestaande vingerafdrukken in de databank. Het systeem genereert bij deze nieuwe zoeking niet automatisch een match of no-match, maar in plaats daarvan geeft het een aantal mogelijke kandidaten. Deze kandidaten worden vervolgens door twee experts dactyloscopie *handmatig* vergeleken met de gerolde vingerafdrukken van de verdachte (Riemen & Voorhoeve, 2014). Binnen zes uur¹¹ dient er een uitslag te zijn van deze procedure 4-bevraging en wordt er teruggekoppeld aan de betreffende regionale eenheid of er alsnog een match is geconstateerd tussen bestaande vingerafdrukken in de databank en de aangeboden gerolde vingerafdrukken (Protocol, 2013).

In het geval dat er alsnog een match geconstateerd wordt betekent dit dat de verdachte al geregistreerd staat met vingerafdrukken en een foto en bijbehorend biometrienummer. De verdachte heeft dan ook al een SKN in de SKDB. In dat geval wordt de nieuwe SKN aan de al bestaande registratie gekoppeld door de Matching Autoriteit (MA). De MA heeft de verantwoordelijkheid om voor de gehele strafrechtketen de unieke identiteit van iemand te bepalen¹² (Protocol, 2013).

¹¹ In het geval van met inkt gerolde slips duurt dit langer omdat de slips fysiek naar de databank moeten worden gebracht (Protocol, 2013).

¹² Het beheer van de SKDB, de afgifte van de SKN en het bepalen van iemands unieke identiteit vallen onder de verantwoordelijkheid van de minister van Veiligheid en Justitie. De Justitiële informatiedienst, afdeling matching, oftewel de Matching Autoriteit (MA), voert deze taken in mandaat uit. De MA vergelijkt de informatie die door verschillende partners binnen de strafrechtketen worden aangeleverd en 'matcht' deze informatie aan de al bekende registraties in het SKDB. Zo wordt ervoor gezorgd dat alle informatie met betrekking tot dezelfde persoon aan deze persoon wordt gelinkt door middel van het SKN, waaraan de informatie wordt gehangen. Als op basis van de nieuw aangeleverde identificerende persoonsgegevens wordt vastgesteld dat de persoon nog niet staat geregistreerd, geeft de MA een nieuw SKN af. Dit is dus het geval wanneer iemand niet wordt herkend aan de hand van procedure 3 en met de gerolde vingerafdrukken (procedure 4) als nieuw wordt geregistreerd. Wanneer een persoon meerdere SKN's blijkt te hebben, bijvoorbeeld doordat na procedure 4 blijkt dat iemand toch al met zijn of haar vingerafdrukken stond geregistreerd of omdat iemand zich bijvoorbeeld eerder met een vals identiteitsdocument heeft geïdentificeerd en laten registreren, is het de taak van de MA om dit vast te stellen en verder vast te stellen wat de leidende identiteit is en indien nodig te

Door een persoon aan de hand van zijn biometrische gegevens te identificeren wordt identiteitsfraude tegengegaan. De biometrische gegevens van een persoon gelden als 'hard'. De administratieve identiteit, dat wil zeggen de persoonsgegevens die hieraan zijn gekoppeld, geldt als zacht. Aan één biometrienummer kunnen meerdere administratieve identiteiten hangen. De valse identiteiten worden bewaard in het systeem omdat deze op een later moment waardevolle informatie kunnen blijken te zijn voor de opsporing en vervolging (respondent 1).

2.6 Dactyloscopische vergelijking

In deze paragraaf wordt ingegaan op het vergelijkingsproces van dactyloscopische sporen en afdrukken binnen Nederland en op de mogelijkheid in buitenlandse databanken te zoeken en vergelijkingen uit te voeren. Het hier beschreven proces geldt voor zowel vingersporen als handpalmsporen.

2.6.1 Nederland

Vingersporen en handpalmsporen die worden veiliggesteld op plaatsen delict door de forensische opsporingseenheden van de politie, de Koninklijke Marechaussee (KMar) of de Fiscale inlichtingen- en opsporingsdienst (FIOD) worden door de zaaksverantwoordelijke eenheid ingevoerd in HAVANK. Alvorens de sporen in HAVANK in te voeren controleren de dactyloscopisch medewerkers van de eenheid of het spoor voldoet aan de kwaliteitseisen om er een zoeking mee te doen in een AFIS-systeem. Er wordt gekeken of het spoor helder genoeg is (kwaliteit) en of het voldoende dactyloscopische punten heeft om een vergelijking mee uit te voeren (kwantiteit). Om uit te sluiten dat het spoor afkomstig is van een getuige wordt het vergeleken met van getuigen genomen afdrukken (de referentieafdrukken van getuigen worden niet opgeslagen in HAVANK) (Riemen & Voorhoeve, 2015).

Bij de eerste zoeking wordt er geheel automatisch gezocht door het systeem. Het systeem herkent details op het eerste en tweede niveau in het spoor en gebruikt deze om het gehele bestand mee te doorzoeken. Het systeem genereert vervolgens een rangschikking van de aanwezige referentieafdrukken op volgorde van gelijkenis en presenteert een kandidatenlijst van de tien afdrukken met de hoogste score. De vergelijking wordt vervolgens altijd door dactyloscopen uitgevoerd van een eenheid die niet zaaksverantwoordelijk is, om mogelijke vooringenomenheid bij de uitvoering van het onderzoek te voorkomen (Riemen & Voorhoeve, 2015).

Na de eerste automatische zoeking doorloopt het dactyloscopisch vergelijkingsonderzoek twee fases. In de eerste fase wordt vastgesteld of er sprake is van een 'match'. Is dit het geval, dan wordt in fase twee, het zogeheten 'individualisatieproces', bepaald of het spoor ook daadwerkelijk geïndividualiseerd kan worden. In fase één vergelijkt eerst één expert het spoor met de tien door het systeem gegeven referentieafdrukken. De expert kijkt hierbij naar informatie op alle drie de niveaus (het hoofdpatroon, de typica's en de details van de lijnen zelf) en sluit afdrukken die geen significante overeenkomsten met het spoor vertonen of die onverklaarbare verschillen met het spoor laten zien, uit. Als een referentieafdruk overblijft die significante overeenkomsten vertoont en geen onverklaarbare verschillen, is sprake van een 'match' en wordt het onderzoek vervolgd in het individualisatieproces.

Wanneer geen van de tien referentieafdrukken op deze manier met het spoor overeenkomt, is er sprake van een 'no-match'. In dit geval voert de expert nogmaals een zoeking uit in het systeem met het spoor, maar geeft nu handmatig meer informatie mee, bijvoorbeeld over de dactyloscopische punten of door aan te geven dat het spoor een afdruk van een bepaalde vinger of bijvoorbeeld van de handpalm is. Het systeem zoekt dan alleen binnen de kleinere verzameling afdrukken met die eigenschappen (Riemen & Voorhoeve, 2015). Het kan ook voorkomen dat er bij een zaak al een bepaalde verdachte in beeld is. Het spoor kan dan worden vergeleken met de in HAVANK aanwezige referentieafdrukken van de mogelijke verdachte (Riemen & Voorhoeve, 2015).

beslissen om de verschillende SKN's aan elkaar te koppelen. De MA bepaalt zo iemands unieke identiteit (Protocol, 2013).

In het geval van een match wordt het vergelijkingsonderzoek vervolgd in het individualisatieproces. In deze tweede fase gaat het spoor met de gevonden referentieafdruk naar twee onafhankelijke experts om vast te stellen of het spoor daadwerkelijk geïndividualiseerd kan worden. Deze twee experts doen onafhankelijk van elkaar een vergelijkingsonderzoek tussen het spoor en de gematchte referentieafdruk (Riemen & Voorhoeve, 2015). Vervolgens wordt er op basis van de vastgelegde Forensisch Technische normen (FT-normen) een conclusie getrokken. Wanneer er sprake is van twaalf overeenkomende dactyloscopische punten en geen onverklaarbare verschillen, kan de expert concluderen dat het spoor van dezelfde bron afkomstig is als de referentieafdruk (Stol et al., 2005). Pas als beide experts onafhankelijk van elkaar tot deze conclusie komen, is formeel sprake van de individualisatie van het spoor. In dat geval wordt de uitslag aan de eenheid gemeld die het spoor had ingevoerd (Riemen & Voorhoeve, 2015).

Wanneer de twee experts tot verschillende conclusies komen, wordt een meervoudige procedure gestart. In deze procedure doen nog eens drie onafhankelijke experts het vergelijkingsonderzoek tussen spoor en referentieafdruk. Zij trekken hun eigen onafhankelijke conclusie en voeren samen een discussie op technische argumenten om tot één gezamenlijke conclusie te komen. Wanneer dit niet mogelijk is, vindt er geen individualisatie plaats maar wordt geconcludeerd dat geen overtuigende conclusie mogelijk is (Riemen & Voorhoeve, 2015).

De conclusie van een forensisch dactyloscopisch sporenonderzoek had tot enkele jaren terug niet of nauwelijks een probabilistisch karakter (zoals bij DNA-onderzoek, zie § 2.7.1)¹³, maar was deterministisch of categorisch: gevonden individualisaties werden als absoluut gepresenteerd. Volgens Riemen & Voorhoeve (2015) hebben deze conclusies een empirische grondslag en zijn ze gebaseerd op 'wereldwijde jarenlange ervaring' (p. 10). Zoals Hoofdstuk 5 laat zien, worden tegenwoordig echter vaker niet-absolute conclusievormen gehanteerd. Riemen & Voorhoeve (2015) noemen de volgende mogelijke conclusies:

- *Het spoor is niet geschikt voor onderzoek:* het spoor is dan kwalitatief te zwak om er een dactyloscopisch onderzoek mee te doen;
- *Het spoor is niet herkend:* de referentieafdruk van de donor is niet aanwezig, dan wel niet herkend door het systeem of de expert;
- *Het spoor is niet afkomstig van de potentiële donor:* er is dan een significant dactyloscopisch verschil aangetroffen tussen het spoor en de referentieafdruk van de in beeld zijnde verdachte;
- *De referentieafdruk heeft onvoldoende kwaliteit:* de referentieafdruk waarmee wordt vergeleken heeft onvoldoende kwaliteit of kwantiteit en is dus niet geschikt voor dactyloscopisch onderzoek;
- *Geen overtuigende conclusie mogelijk:* er zijn overeenkomsten gevonden maar ook één of meer relevante verschillen waarvan het niet duidelijk is of deze verklaarbaar zijn;
- *Het spoor is mogelijk afkomstig van de potentiële donor:* er zijn dactyloscopische overeenkomsten gevonden en geen onverklaarbare verschillen, maar er kan niet tot individualisatie worden gekomen omdat de kwaliteit niet goed genoeg is of omdat er te weinig dactyloscopische punten zijn gevonden;

¹³ Bij het Nederlands Forensisch Instituut wordt momenteel gewerkt aan de ontwikkeling van een procedure waarmee het mogelijk is om probabilistische uitspraken te doen over de vergelijking tussen sporen en afdrukken van papillairlijnen: het zogenaamde WOVl-project (Wetenschappelijke Onderbouwing Vingersporenindividualisatie). Het vergelijkingsproces van de politie richt zich zoals gezegd op het tellen van het aantal dactyloscopische punten van overeenkomst en verschillen. De patronen van papillairlijnen spelen hierbij de rol van een 'toegangsdeur': als het patroon van een spoor en een afdruk overeenkomen, dan wordt overgegaan tot het tellen van punten van overeenkomst. Dat het patroon tussen spoor en afdruk overeenkomt is vooral een voorwaarde om verder te gaan met het vergelijkingsonderzoek. Deze overeenkomst in patroon heeft echter al een bepaalde waarde en bewijskracht. Deze zegt iets over de kans dat de persoon de bron van het spoor is. In de WOVl-procedure wordt dit wel meegenomen. De WOVl-procedure neemt de frequentie van vóórkomen van bepaalde patronen en bepaalde (samenstellingen) van dactyloscopische punten in de populatie mee in het vergelijkingsproces. Als een vingerafdruk met een zeer zeldzaam patroon met een bepaald spoor overeenkomt heeft dat een veel hogere bewijskracht dan bijvoorbeeld een vingerafdruk met een zeer vaak voorkomend lus-patroon dat overeenkomt met een spoor. Het is juist die bewijskracht die in de WOVl-procedures wordt berekend op basis van de frequentie van voorkomen van soorten patronen en (samenstelling van) dactyloscopische punten (informatie uit interviews met respondenten 19 en 20, beiden werkzaam bij het NFI).

- *Individualisatie*: 'Ten minste twee gecertificeerde experts constateren onafhankelijk van elkaar dat er een zeer grote mate van overeenkomst en geen dactyloscopische verschillen bestaan tussen het spoor en de referentieafdruk. Dit betekent dat het spoor door de donor geplaatst is. De kans om deze mate van overeenkomst aan te treffen bij een willekeurig ander persoon is verwaarloosbaar klein' (Riemen & Voorhoeve, 2015, p. 11).

2.6.2 Internationale zoekingen

Naast zoekingen in HAVANK kunnen ook zoekingen worden verricht in buitenlandse databanken; dit kan met zowel vingersporen en -afdrukken als met handpalmsporen en -afdrukken. Met het Europees Raadsbesluit Prüm heeft een zevental Europese landen¹⁴ afgesproken om de databanken met dactyloscopische sporen en afdrukken aan elkaar te koppelen. Momenteel zijn inmiddels 18 landen (inclusief Nederland) aangesloten bij dit verdrag.¹⁵ Dit is technisch mogelijk doordat alle aangesloten landen het AFIS-systeem gebruiken. Deze zoekingen worden ten behoeve van dactyloscopisch sporenonderzoek en voor identiteitsonderzoek ingezet (Riemen & Voorhoeve, 2014). Voor de zoeking zelf is geen toestemming nodig. Wel is maar een beperkt aantal zoekingen per dag toegestaan. De dactyloscoop krijgt bij de zoeking geen namen van verdachten te zien, slechts de afdrukken. Het vergelijkingsproces gaat hetzelfde in zijn werk als in HAVANK. Wanneer het spoor kan worden geïndividualiseerd, kunnen met een rechtshulpverzoek de bijbehorende persoonsgegevens verkregen worden. Als individualisatie niet mogelijk is, maar er is wel een sterk vermoeden dat het spoor afkomstig is van dezelfde persoon als bepaalde vingerafdrukken, kan ook een rechtshulpverzoek worden ingediend om de identiteit van de persoon te achterhalen (respondent 1).

2.7 Andere forensische sporen

Omdat we in dit onderzoek handpalmsporen niet alleen willen vergelijken (zowel juridisch als in de praktijk) met vingersporen, maar ook met andere forensische sporen, volgt hieronder een kort overzicht van deze andere sporen en de mogelijke databanken waarin ze kunnen worden opgeslagen.

2.7.1 DNA

Het doel van forensisch DNA-onderzoek is hetzelfde als dat van dactyloscopie: vaststellen van welke persoon het op de plaats delict gevonden spoor afkomstig is. DNA-onderzoek neemt een belangrijke plaats in bij de opsporing en de bewijsvoering in strafzaken. Het is echter geen wondermiddel (Meulenbroek, 2008). Als een biologische spoor is veiliggesteld op een plaats delict of van een stuk van overtuiging (bijvoorbeeld speeksel van een blikje drinken), wordt geprobeerd hier een DNA-profiel uit te verkrijgen. Dit gebeurt nu met behulp van de SGM-plus-kit¹⁶ (Van der Beek, 2015). Het DNA-profiel wordt vervolgens ingevoerd in de DNA-databank voor strafzaken. Deze databank wordt beheerd door het Nederlands Forensisch Instituut. Ook in deze databank worden zowel referentieprofielen (het DNA-equivalent van een vinger- of handpalmafdruk: genomen onder gecontroleerde omstandigheden bij een persoon) als sporen (veiliggesteld op plaatsen delict) bewaard.

Een DNA-profiel bestaat uit loci (enkelvoud: locus). Een locus is de plaats van een bepaald hypervariabel gebied op het DNA (Meulenbroek, 2009) en kan gezien worden als een kenmerk van een DNA-profiel. In principe kunnen de DNA-kenmerken van alle loci worden opgenomen in de Nederlandse DNA-databank. Opnemen van loci heeft echter alleen zin wanneer er een vergelijking kan worden gemaakt. Daarom is het aantal loci dat wordt opgenomen in de Nederlandse DNA-databank beperkt tot die loci die ook voorkomen in de standaard set van Interpol (Van der Beek, 2015). Een volledig DNA-profiel bestaat uit tien loci (Meulenbroek, 2009). De loci worden

¹⁴ België, Duitsland, Frankrijk, Luxemburg, Nederland, Oostenrijk en Spanje.

¹⁵ België, Bulgarije, Tsjechië, Duitsland, Estland, Spanje, Frankrijk, Cyprus, Litouwen, Luxemburg, Hongarije, Malta, Oostenrijk, Roemenië, Slovenië, Slowakije, Finland.

¹⁶ SGM staat voor *Second Generation Multiplex Plus* en is een systeem om DNA-profielen te abstraheren uit celmateriaal. Het systeem is ontwikkeld door *Applied Biosystems*: <http://corporate.thermofisher.com/en/about-us/applied-biosystems.html>.

weergegeven door een serie getallen, vergelijkbaar met een barcode op een supermarktartikel. Anders dan bij een dactyloscopische vergelijking is het vergelijken van DNA-sporen met elkaar of met referentieafdrukken dus een simpele vergelijking van getallenreeksen en dit verloopt volledig automatisch (Stol et al., 2005).

Celmateriaal voor DNA-analyse mag worden afgenomen bij verdachten als de (hulp)officier van justitie hier toestemming voor geeft. DNA-afname zonder toestemming van de verdachte is in het kader van de opsporing slechts toegelaten bij verdachten van een delict waar volgens de wet voorlopige hechtenis is toegestaan en het opsporingsbelang duidelijk is (art. 151b Sv). Daarnaast moeten alle personen die veroordeeld worden voor een delict waarvoor voorlopige hechtenis is toegestaan hun DNA afstaan.

Een op een plaats delict gevonden DNA-spoor wordt in de DNA-databank vergeleken met zowel referentieprofielen van verdachten, als met sporen gevonden op andere plaatsen delict. Als er een overeenkomst is tussen het ingevoerde spoor en een referentieprofiel of een ander spoor, wordt ook hier gesproken van een 'match'. Spoor-spoor-matches komen veelvuldig voor in de DNA-databank voor strafzaken. Zo ontstaan clusters van sporen, die bijvoorbeeld goed bruikbaar zijn om verdachten of veroordeelden aan inbraken te koppelen. Ook een referentieprofiel afgenomen bij een verdachte wordt op deze manier met de nog ongeïdentificeerde sporen in de databank vergeleken.

Over DNA worden geen zogenaamde absolute herkomstuitspraken gedaan, maar probabilistische: Het NFI rapporteert bij een match de kans dat een willekeurig gekozen individu (die geen bloedverwant is van de verdachte of de donor) hetzelfde profiel heeft. Bij een volledig profiel is die kans kleiner dan één op één miljard. Het NFI doet dus *geen* uitspraak over de grootte van de kans dat het DNA afkomstig is van een bepaald individu (Stol et al., 2005).

Een DNA-spoor levert niet altijd een volledig profiel op. Wanneer bijvoorbeeld maar acht loci beschikbaar zijn, is sprake van een onvolledig profiel. Hiervan kan ook de kans dat een willekeurig gekozen individu hetzelfde profiel heeft worden berekend. Deze kans zal groter zijn dan die van een volledig profiel van tien loci en daarmee is de bewijswaarde van een onvolledig profiel ook lager (Meulenbroek, 2009). Ook kan een spoor een mengsel van celmateriaal van meerdere personen bevatten. In dat geval wordt gesproken over een mengprofiel. Doordat analysetechnieken steeds gevoeliger worden, leveren deze steeds vaker mengprofielen op. Het is lang niet altijd mogelijk om DNA-mengprofielen eenduidig tot een of meerdere enkelvoudige DNA-profiel(en) te herleiden (Meulenbroek, 2009). Ook kan uit steeds kleinere hoeveelheden biologisch materiaal een DNA-profiel verkregen worden door de methode van *low copy number* (LCN), waardoor ook contactsporen een DNA-profiel kunnen opleveren (bijvoorbeeld door een deurkruk die is aangeraakt door de verdachte te bemonsteren). Vaak zijn dit mengsporen (Malsch et al., 2016) en conclusies op basis van dit soort sporen zijn bepaald niet altijd eenduidig (Kloosterman & Meulenbroek, 2008).

Bij DNA-sporen (meer dan bij dactyloscopische sporen) speelt de vraag of een gevonden spoor delictgerelateerd is. Ook speelt de vraag of het spoor inderdaad van de dader afkomstig is. Een DNA-spoor op een deurklink kan bijvoorbeeld door vele personen zijn achtergelaten. Ook kunnen DNA-sporen *bewust* worden geplaatst, bijvoorbeeld door een sigarettenpeuk die door een andere persoon dan de dader opgerookt is, te plaatsen op een plaats delict. Dit alles leidt tot interpretatieproblemen als het gaat om de bewijswaarde van DNA-sporen.

Sommige DNA-profielen zijn multi-interpretabel, zoals onvolledige DNA-profielen of mengprofielen. Malsch et al. (2016) onderzochten of 19 DNA-deskundigen uit zeven verschillende landen op basis van exact dezelfde casusbeschrijving, waarin een moeilijk interpreteerbaar DNA-mengprofiel voorkwam, tot een eenduidige rapportage komen. De deskundigen bleken zeer verschillend te rapporteren en het mengprofiel ook zeer verschillend te beoordelen. De ene deskundige interpreteerde het mengprofiel op een voor de verdachte zeer belastende wijze, de andere deskundige deed het tegenovergestelde. Uit een experiment bleek dat als DNA-rapporten betere uitleg bevatten, zij door juridische procesdeelnemers ook beter worden begrepen en er minder fouten worden gemaakt (Malsch et al., 2013, 2016).¹⁷ Uit dit onderzoek blijkt dat ook DNA lang niet altijd zo 'hard' is als steeds wordt aangenomen.

¹⁷ Malsch et al., 2013.

2.7.2 Gezichtsherkenning

Sinds 16 december 2016 gebruikt de Nederlandse politie ook gezichtsherkenning ter identificatie en verificatie van verdachten. In een onderzoek van het Rathenau Instituut wordt gezichtsherkenning als volgt gedefinieerd: 'Het automatisch verwerken van digitale afbeeldingen die gezichten van individuen bevatten, met als doel de identificatie, verificatie of categorisatie van deze individuen.' (Janssen, Kool & Timmer, 2015). Hierbij kan bijvoorbeeld worden gedacht aan een foto gemaakt door een camera in een pinautomaat die de dader/verdachte toont die met andermans pinpas geld heeft opgenomen. Deze wordt dan vergeleken met de referentiedatabase van de politie, 'Catch', waarin nu ruim 800.000 referentiefoto's zitten van veroordeelden en verdachten. De foto komt in die databank terecht bij aanhouding voor een delict waar minimaal één jaar celstraf op staat.¹⁸

2.7.3 Irisscan

Een iris wordt, net als een vingerafdruk, als zeer onderscheidend beschouwd. Zelfs bij eenige tweelingen zou de iris verschillen. Het irispatroon is vrijwel stabiel gedurende de levensloop van een mens. Dit maakt een irisscan geschikt om individuen te identificeren.¹⁹ De politie maakt tot op heden (nog) geen gebruik van deze identificatiemethode. Een iris produceert geen spoor (zoals een vinger dat wel doet), dus voor de opsporing is de irisscan minder geschikt.

2.8 Samenvatting

In dit hoofdstuk zijn de technische aspecten van handpalmonderzoek besproken: wat is dactyloscopie, wanneer worden vinger- en handpalmafdrukken afgenomen bij verdachten, hoe gaat de vergelijking tussen sporen en afdrukken in zijn werk en hoe verhoudt de dactyloscopie zich tot andere typen forensisch sporenonderzoek?

Het doel van dactyloscopisch onderzoek (onderzoek van zowel vingerafdrukken als handpalmafdrukken) is drieledig: individualisatie, identificatie en verificatie. Voor de opsporing moet een spoor aan een unieke bron gekoppeld kunnen worden, waarbij moet worden vastgesteld of het spoor en de afdruk van één dezelfde bron afkomstig zijn (individualisatie). Dactyloscopische sporen kunnen voor alle drie de doelen gebruikt worden; handpalmen worden uitsluitend gebruikt voor de opsporing.

Sinds de inwerkingtreding van de Wet identificatie verdachten, veroordeelden en getuigen (WIVVG), op 1 oktober 2010, worden op basis van artikel 55c lid 2 Sv ten behoeve van de identificatie, bij alle verdachten van een misdrijf als omschreven in artikel 67 lid 1 Sv standaard de afdrukken van alle tien de vingers genomen. Deze vingerafdrukken worden vervolgens ook voor opsporingsdoeleinden gebruikt. Handpalmafdrukken mogen op basis van artikel 61a lid 1 Sv alleen worden genomen als maatregel in het belang van het onderzoek. Handpalm- en vingersporen en afdrukken van handpalmen en vingers worden opgeslagen in HAVANK. Deze databank wordt beheerd door de Landelijke Eenheid van de politieafdeling Dactyloscopie. Deze voert samen met dactyloscopen van de Regionale Eenheden het dactyloscopisch vergelijkingsonderzoek uit.

Het vaststellen van een overeenkomst tussen spoor en afdruk (zowel bij vingers als handpalmen) gebeurt op basis van dactyloscopische punten. Er dienen twaalf punten van overeenkomst en geen onverklaarbare verschillen te zijn om te komen tot een individualisatie. Een aantal factoren kan de betrouwbaarheid van het vergelijkingsonderzoek aantasten: de kwaliteit van het achtergelaten spoor, 2) de subjectieve beoordeling van spoor en, daarmee samenhangend, mogelijke incorrecte conclusies, bijvoorbeeld door (teveel) contextinformatie.

Forensische sporen kunnen afzonderlijk of gezamenlijk tot een effectievere opsporing leiden, ze zijn tot op grote hoogte complementair aan elkaar. In dit hoofdstuk is een aantal verschillen tussen dactyloscopische sporen en andere soorten sporen weergegeven. Zo zijn DNA-sporen, in tegenstelling tot dactyloscopische sporen, geschikt om automatisch spoor-spoorzoekingen mee uit te voeren. Dactyloscopische sporen zijn minder gemakkelijk overdraagbaar dan DNA-sporen. Uitspraken over matches met DNA hebben een probabilistische vorm; de uitspraken

¹⁸ <http://nos.nl/artikel/2148598-politie-gaat-verdachten-opsporen-met-gezichtsherkenning.html>.

¹⁹ http://bpiservices.eu/images/stories/biometrics_folder_2013_e-mail.pdf.

over dactyloscopische matches hadden vroeger vooral een deterministische vorm, maar tegenwoordig hebben zij veelal een minder absolute vorm. DNA is daarnaast gemakkelijk overdraagbaar en kan op een bepaalde plek worden 'geplant'. Dat is bij dactyloscopische sporen minder goed mogelijk.

3. Juridisch kader

3.1 Inleiding

Inhoud en methode

In dit hoofdstuk zal worden ingegaan op de normering van het nemen, gebruiken en opslaan van vinger- en handpalmafdrukken. Het gaat hierbij niet alleen om regels die de Nederlandse wetgever heeft gesteld, maar ook om supranationale regels die voortvloeien uit het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens (EVRM) en het Handvest van de grondrechten van de Europese Unie. Deze inventarisatie is om verschillende redenen relevant. In de eerste plaats kan hierdoor inzicht worden verkregen in de beweegredenen van de wetgever voor de gekozen normering, die ook voor een eventuele heroverweging van de wettelijke regeling van belang kunnen zijn. In de tweede plaats wordt hierdoor duidelijk welke randvoorwaarden in acht moeten worden genomen bij een mogelijke wetswijziging. In de derde plaats ligt de wettelijke regeling aan de basis van de bestaande opsporingspraktijk en geeft deze daar mede vorm aan. De interviews waarvan in hoofdstuk 4 verslag wordt gedaan, zijn daarvan een reflectie. Hoewel het onderzoek primair betrekking heeft op handpalmafdrukken, wordt in dit hoofdstuk ook ingegaan op de regeling met betrekking tot vingerafdrukken. De redenen hiervoor zijn dat beide typen afdrukken worden genomen met het oog op het opstellen van een dactyloscopisch profiel en de regeling van handpalmafdrukken niet goed kan worden begrepen zonder de regeling inzake vingerafdrukken in ogenschouw te nemen. Beide regelingen zijn zowel wetshistorisch als wetssystematisch namelijk sterk met elkaar verweven.

Om de wettelijke ontwikkelingen in kaart te brengen zijn de opeenvolgende wettelijke regelingen en de parlementaire geschiedenis daarvan bestudeerd. Het geldende Nederlandse recht blijkt primair uit de tekst van het Wetboek van Strafvordering en enkele uitvoeringsbesluiten. Op bepaalde punten bestaan uiteenlopende opvattingen over de betekenis van dit recht. Deze opvattingen zijn gedestilleerd uit wetenschappelijke literatuur en parlementaire stukken. Om de betekenis van het supranationale recht vast te stellen is gebruik gemaakt van jurisprudentie van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens (EHRM) en het EU Hof van Justitie (HvJ EU) en van literatuur. Alle uitspraken van het EHRM die betrekking hebben op vinger- of handpalmafdrukken zijn in het onderzoek betrokken. Van het HvJ EU, dat nooit uitspraken heeft gedaan over vinger- of handpalmafdrukken, zijn alleen enkele uitspraken ten aanzien van de informationele privacy gebruikt die overeenkomstig van toepassing zouden kunnen zijn op vinger- en handpalmafdrukken.

Opbouw hoofdstuk

Het algemene mensenrechtelijke normatieve kader voor het nemen, verwerken en opslaan van vinger- en handpalmafdrukken komt in § 3.2 aan de orde. In § 3.3 zal een kort historisch overzicht worden gegeven van de normering van het nemen van vinger- en handpalmafdrukken. In § 3.4 en 3.5 zal nader worden ingegaan op de artikelen 55c Sv en 61a Sv en de daartussen bestaande verhouding. In § 3.6 wordt uitgebreid ingegaan op de wijze waarop de opslag en het gebruik van handpalmafdrukken is genormeerd. In § 3.7 en 3.8 wordt enige aandacht besteed aan het gebruik van handpalmafdrukken voor het bewijs en het recht op tegenonderzoek. Ter vergelijking zal de normering van DNA-onderzoek kort worden besproken in § 3.9.

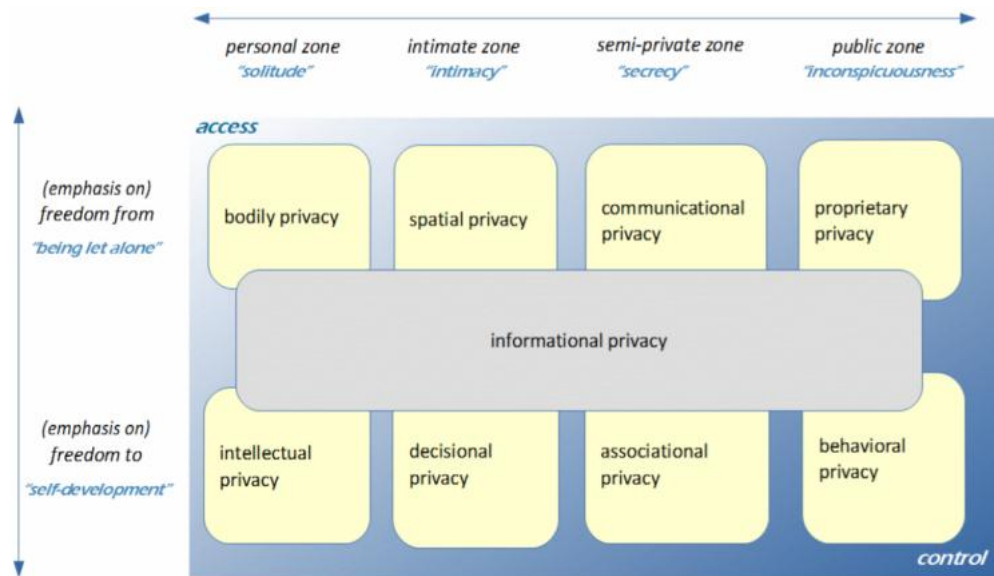
3.2 Mensenrechtelijk kader

3.2.1 Recht op privacy: algemeen beoordelingskader

Het nemen, gebruiken en opslaan van vinger- en handpalmafdrukken maakt inbreuk op het recht op privacy. Dit recht laat zich lastig definiëren. Het EHRM heeft zich in ieder geval nooit aan een alomvattende definitie gewaagd.²⁰ Wel staat vast dat privacy een breed concept is dat uit vele facetten bestaat. In wezen is sprake van een paraplubegrip waarvan alle onderling verbonden

²⁰ Zie o.a. EHRM 16 december 1992, appl.no. 13710/88 (Niemiets/Duitsland), § 29.

deelaspecten tezamen het begrip privacy vormen.²¹ Die onderlinge verbondenheid en het multifacet karakter van privacy komen duidelijk tot uiting in de onderstaande grafische weergave van de door Koops et al. 2016 ontwikkelde typologie van privacy. In deze typologie worden negen ideaaltypen van privacy onderscheiden die worden ingedeeld langs drie assen: een horizontale as die het spectrum persoonlijk/privaat versus publiek belichaamt, een verticale as die het spectrum positieve versus negatieve vrijheid weergeeft en een diagonale as die beide andere assen combineert en ziet op toegang en controle (nadat toegang is verleend) (Koops et al., 2016, p. 66-68).²²

Figuur 3.1: De typologieën van privacy

Voor dit onderzoek zijn slechts twee van de genoemde ideaaltypen relevant: de fysieke privacy (*bodily privacy*) die raakt aan de afname van vinger- en handpalmafdrukken en de informatiele privacy (*informational privacy*) in verband met de verwerking van genomen afdrukken (het opmaken van het dactyloscopisch profiel), de vastlegging daarvan in een databank en het doorzoeken van die databank, oftewel het daadwerkelijke gebruik van het profiel ten behoeve van de strafvordering, dat wil zeggen in het kader van de identiteitsvaststelling en ten behoeve van het verrichten van opsporingsonderzoek.²³ Hierin komt ook direct de bijzondere positie van informatiele privacy tot uiting. Informatiele privacy en het recht daarop vormt in wezen de keerzijde van de medaille van de inbreuk die bij ieder van de overige acht ideaaltypen plaatsvindt (Koops et al. 2016, 58-59 en 68). Het opstellen, verwerken en gebruiken van het profiel zijn inherent verbonden aan de fysieke inbreuk die wordt gemaakt bij het nemen van de afdrukken. Om die reden wordt de informatiele privacy in bovenstaande figuur als een overlappend aspect weergegeven (Koops et al., 2016, p. 68 en 70). Ieder van de acht overige facetten van privacy bevat een element van informatiele privacy. Informatiele privacy is zodoende onlosmakelijk met die overige facetten verbonden, maar moet daar tegelijkertijd van worden onderscheiden (Koops et al., 2016, p. 72).²⁴

²¹ Zie hierover uitvoerig Koops et al., 2016.

²² De gedachte achter deze laatste as is dat beperkte toegang zich in de regel eerder zal aandienen in de private zone en in geval van negatieve vrijheden en minder snel in de publieke ruimte of in het geval op de staat juist een positieve verplichting rust (Koops et al., 2016, p. 67).

²³ Zie over verschillende vormen van privacy nader Koops et al., 2016 en Vermeulen, 2007, p. 373. Aangezien het profiel voor langere tijd wordt opgenomen in de databank gaat het hier ook uitdrukkelijk om het gebruik in meerdere en mogelijk toekomstige opsporingsonderzoeken en niet alleen om het opsporingsonderzoek naar aanleiding van het concreet voorliggende strafbare feit ter zake waarvan de verdenking bestaat.

²⁴ De voornoemde facetten van privacy vallen overigens niet één op één samen met het *recht op privacy* (Koops et al., 2016, p. 73). Welke aspecten worden beschermd en de mate waarin dat gebeurt, hangt af van de concreet voorliggende bepaling. Zo zien de artikelen 11, 12 en 13 Grondwet ieder op een ander deelaspect van privacy.

In ons nationale recht wordt het recht op privacy – voor zover hier relevant – beschermd door artikel 10 Grondwet. Aangezien artikel 120 Grondwet constitutionele toetsing verbiedt, speelt deze bepaling in de praktijk nauwelijks een rol van betekenis. Relevantie komt daarentegen wel toe aan artikel 8 EVRM en de artikelen 7 en 8 van het Handvest van de grondrechten van de Europese Unie (hierna: Handvest).

Artikel 8 EVRM en de jurisprudentie die daaromheen is gevormd voorzien in een uitvoerig kader ter beoordeling of een inbreuk op de privacy kan worden beschouwd als een schending van het recht op privacy. Wanneer is geconstateerd dat er inderdaad een inbreuk heeft plaatsgevonden, dient de vraag te worden beantwoord of die inbreuk is gelegitimeerd. Het EVRM vergt in dat kader allereerst dat iedere inbreuk kan worden gebaseerd op een juridische regeling.²⁵ Een inbreuk is ten tweede alleen toegestaan wanneer daarmee een bepaald in artikel 8 lid 2 EVRM genoemd belang wordt gediend. In het tweede lid worden belangen genoemd die in het algemeen een inbreuk op het recht op privacy kunnen rechtvaardigen. In het kader van dit onderzoek gaat het voornamelijk om de voorkoming en opsporing van strafbare feiten. De opsporing wordt weliswaar niet expliciet als legitiem belang genoemd in het tweede lid, maar het tweede lid wordt zo ruim uitgelegd dat opsporing er ook onder valt (De Hert 1995, p. 719).²⁶ Ten derde moet de inbreuk noodzakelijk zijn in een democratische rechtsorde. Bij deze voorwaarde gaat het om de vraag of de inbreuk in het concrete geval gerechtvaardigd is. Dat is in eerste instantie een meer algemene toets: heeft de overheid een gegronde reden om op een bepaald vlak, bijvoorbeeld de identiteitsvaststelling, een regeling te creëren die inbreuk maakt op de privacy? Als die inbreuk in principe toelaatbaar wordt gevonden, wordt nader ingezoomd op het concrete geval: was het ook nodig om de bevoegdheid in casu aan te wenden? Om noodzakelijk te zijn, moet hetzelfde doel niet met minder ingrijpende middelen kunnen worden bereikt (subsidiariteitseis)²⁷ en moet de inbreuk in een redelijke verhouding staan tot het beoogde doel (proportionaliteitseis). Indien aan alle voornoemde vereisten is voldaan, dan is de inbreuk in beginsel gelegitimeerd. 'In beginsel', want om volledig in overeenstemming te zijn met het EVRM moet de regeling niet alleen op papier in orde zijn, maar moet deze in het concreet voorliggende geval ook daadwerkelijk zijn nageleefd.

Bij de noodzakelijkheidstoets biedt het EHRM een zekere beoordelingsvrijheid aan de verdragsstaten (*margin of appreciation*). In beginsel is het aan de staten zelf om te bepalen of een bepaalde maatregel noodzakelijk is. De term noodzakelijk betekent dan ook niet zozeer dat de maatregel onmisbaar moet zijn, maar veeleer dat deze alles afwegende een evenwichtige en passende balans treft tussen het doel dat deze maatregel dient en de inbreuk die daarmee op het door het EVRM beschermde recht wordt gemaakt. Het EHRM zal, wanneer in Straatsburg wordt geklaagd over schending van het recht op privacy, onderzoeken of een maatregel binnen deze nationale beoordelingsvrijheid valt. Hoe groot deze vrijheid is, kan niet in het algemeen worden gesteld, maar is afhankelijk van verschillende factoren, waaronder het belang van het recht voor de klager, de aard van de inbreuk en het door de overheid nagestreefde doel. Hoe meer voor de klager op het spel staat, hoe kleiner de *margin of appreciation* zal zijn.²⁸ In het algemeen houdt het EHRM bij zijn beoordeling rekening met de rechtsopvattingen in de verdragsstaten. Wanneer een bepaalde praktijk in veel lidstaten bestaat, zal het EHRM minder snel een schending vaststellen dan wanneer andere verdragsstaten een bepaalde maatregel niet of alleen onder strenge voorwaarden toelaatbaar achten.²⁹

²⁵ Het moet gaan om een regeling ('law') die voldoende voorzienbaar en toegankelijk is voor de personen die het betreft (EHRM (Grote Kamer) 4 december 2008, appl.nos. 30562/04 & 30566/04 (S. & Marper/Verenigd Koninkrijk), § 95). Het EHRM verlangt geen wettelijke regeling (EHRM 24 april 1990, appl.no. 11801/85 (Kruslin/Frankrijk), § 30). Omdat volgens de Nederlandse Grondwet inbreuken op het recht op privacy moeten kunnen worden gebaseerd op een wet in formele zin, zullen (meer dan beperkte) inbreuken op het recht op privacy in Nederland wel op een wet moeten kunnen worden teruggevoerd.

²⁶ Zie bijvoorbeeld EHRM 18 april 2013, appl.no. 19522/09 (M.K./Frankrijk), § 29, waarin het EHRM de opsporing van strafbare feiten schaarde onder het belang van 'prevention of crime'.

²⁷ Het EHRM duidt dit dikwijls aan als de eis van een *pressing social need*. Zie bijvoorbeeld EHRM (Grote Kamer) 4 december 2008, appl.nos. 30562/04 & 30566/04 (S. & Marper/Verenigd Koninkrijk), § 101.

²⁸ EHRM (Grote Kamer) 4 december 2008, appl.nos. 30562/04 & 30566/04 (S. & Marper/Verenigd Koninkrijk), § 102.

²⁹ Deze benadering komt bijvoorbeeld tot uitdrukking in EHRM (Grote Kamer) 4 december 2008, appl.nos. 30562/04 & 30566/04 (S. & Marper/Verenigd Koninkrijk), § 112.

Het recht op privacy wordt ook gegarandeerd in het Handvest van de grondrechten van de Europese Unie, waardoor de jurisprudentie van het HvJ EU ook van belang kan zijn. In artikel 7 van het Handvest wordt het recht op bescherming van het privéleven en communicatie gegarandeerd en in artikel 8 lid 1 het recht op bescherming van persoonsgegevens. Het HvJ EU hanteert een vergelijkbaar beoordelingskader als het EHRM. Volgens artikel 52 lid 1 van het Handvest zijn beperkingen op rechten die in het Handvest zijn erkend, alleen toelaatbaar op grond van een wettelijke regeling en alleen wanneer deze noodzakelijk zijn in het algemeen belang of ter bescherming van rechten of vrijheden van anderen. Voor de beoordeling van de noodzakelijkheid is het evenredigheidsbeginsel relevant. Dit houdt in dat handelingen geschikt moeten zijn om de nagestreefde doelen te verwezenlijken en niet verder gaan dan wat daarvoor geschikt en noodzakelijk is.³⁰ Het Handvest biedt alleen bescherming wanneer een lidstaat handelt ter uitvoering van EU-recht. Het nemen van handpalmafdrukken in het kader van een opsporingsonderzoek of – indien de wet in die richting mocht worden gewijzigd – ter vaststelling van de identiteit, valt daar vooralsnog niet direct onder. Gezien de ontwikkelingen op het terrein van grensoverschrijdende samenwerking en harmonisatie, beide speerpunten van de EU, is het evenwel niet uitgesloten dat dit in de nabije toekomst wel het geval kan zijn. Daar komt bij dat het HvJ EU en het EHRM op gelijksoortige wijze uitleg geven aan het recht op privacy en daarbij ook naar elkaars jurisprudentie kijken, waardoor de uitleg van het HvJ EU ook relevant kan worden voor situaties die geen EU-component hebben. Op bepaalde deelterreinen van de privacy – denk aan het recht om vergeten te worden – is het HvJ EU zelfs actiever dan het EHRM.³¹ Om die reden wordt hierna ook expliciet aandacht gegeven aan de jurisprudentie van het HvJ EU.

3.2.2 Nemen van vinger- en handpalmafdrukken

Verschildt de privacy-inbreuk bij het nemen van vingerafdrukken van die van het nemen van handpalmafdrukken? In beginsel is dat niet het geval. Zoals in Hoofdstuk 2 is gebleken en verderop nog nader zal worden toegelicht, is de inbreuk op de fysieke privacy in beide gevallen nagenoeg gelijk. Het zeer kleine verschil op dit punt is gelegen in de verschillende wijzen waarop deze afdrukken worden genomen: digitaal of met inkt. Voor de inbreuk op de informationele privacy geldt hetzelfde. De opgeslagen informatie – een overzicht van papillairlijnen gekoppeld aan een identificatienummer – is immers van gelijksoortige aard. Alleen de frequentie waarmee de afdruk met andere afdrukken wordt vergeleken verschilt, omdat vingerafdrukken ter vaststelling van de identiteit worden gebruikt en handpalmafdrukken niet.

Over het nemen van vinger- en handpalmafdrukken heeft het EHRM blijkens ons onderzoek nauwelijks uitspraken gedaan. De weinige uitspraken die hierop zien, hebben doorgaans geen betrekking op de vraag of het nemen van vingerafdrukken een inbreuk maakt op het recht op fysieke privacy.³² Zo werd in *Zarb/Malta* geklaagd over het feit dat de personen die door het nationale gerecht als deskundige waren benoemd en vervolgens vingerafdrukken op de plaats delict hadden veiliggesteld, politiemensen waren, die een band hadden met het openbaar ministerie. Op grond van dat enkele feit kon geen schending van het recht op een eerlijk proces (artikel 6 EVRM) worden vastgesteld.³³ In *Chukayev/Rusland* klaagde een veroordeelde over het ontbreken van rechtsbijstand bij het nemen van vinger- en handpalmafdrukken. Het EHRM liet zich niet uit over de vraag of rechtsbijstand in beginsel is vereist, omdat het reeds kon vaststellen dat het recht op een eerlijk proces niet was geschonden omdat de vinger- en handpalmafdrukken niet voor het bewijs waren gebruikt.³⁴

Een tegen de achtergrond van de WIVVG op het eerste gezicht enigszins opmerkelijke uitspraak is *Khmel/Rusland*. De Russische wet kende de politie de bevoegdheid toe om

³⁰ HvJ EU (Grote kamer) 8 april 2014, C-293/12 & C-594/12 (Digital Rights Ireland), § 46.

³¹ HvJ EU (Grote Kamer) 13 mei 2014, C-131/12 (Costeja).

³² Veeleer gaat de aandacht uit naar het verwerken en opslaan van de daarmee verkregen gegevens. Zo werd in EHRM 14 oktober 2014, appl.no. 30894/09 (Öztürk/Nederland) geklaagd over het onder dwang afnemen van DNA-materiaal ter identificatie en het *opnemen* van vingerafdrukken in HAVANK. Over het *nemen* van de afdrukken zelf werd niet geklaagd. De klacht werd kennelijk ongegrond verklaard omdat de vingerafdrukken volgens het EHRM waren vernietigd en nooit in HAVANK opgenomen waren geweest. Gezien de noodzaak van identiteitsvaststelling bestond er bovendien een goede reden om de afdrukken te nemen.

³³ EHRM 27 september 2005, appl.no. 16631/04 (Zarb/Malta).

³⁴ EHRM 5 november 2011, appl.no. 36814/06 (Chukayev/Rusland).

vingerafdrukken te nemen of een verdachte te filmen wanneer het onmogelijk was om de verdachte te identificeren. Het EHRM overwoog dat het niet kon inzien waarom deze bepaling van toepassing was, aangezien de identiteit van de verdachte was vastgesteld aan de hand van zijn professionele identiteitskaart en de verdachte – die lid was van de Duma van Moermansk – zijn naam en beroep had bevestigd.³⁵ Daaruit zou kunnen worden afgeleid dat het EHRM ervan uitgaat dat de identiteit van een verdachte met voldoende zekerheid kan worden vastgesteld aan de hand van de eigen opgave van de verdachte en overlegging van zijn identiteitskaart. Een dergelijke lezing zou betekenen dat het onderwerpen van iemand wiens identiteit nauwelijks ter discussie staat aan maatregelen die deze identiteit onomstotelijk moeten bevestigen, onnodig is. Het is de vraag of deze uitspraak een dergelijke verstrekkende gevolgtrekking rechtvaardigt. De desbetreffende rechtsoverweging lijkt namelijk primair te zijn ingegeven om een andere, veel ernstigere privacy-schending te onderbouwen. De verdachte was in casu namelijk aangehouden ter zake van een verdenking van het rijden onder invloed, het weigeren van een alcoholtest en het beledigen van agenten, die hij later ook nog eens zou hebben aangevallen. Daarop is de betrokkene meegenomen naar het politiebureau, alwaar hij door de inmiddels geïnformeerde pers werd opgewacht. Kennelijk bestond over de identiteit van deze bekende Rus dus geen twijfel, nu de pers anders niet zou zijn ingeseind. Niettemin werd hij aan de bovenstaande maatregelen onderworpen, waarbij de beelden die daarvan door de staat zijn gemaakt, en dus een dronken rebellerende politicus tonen, nog diezelfde avond op de Russische televisie te zien waren. Gesteld kan worden dat deze maatregelen ter identificatie aldus voor een ander doel zijn gebruikt dan waarvoor zij zijn verleend. Dat maakt het hanteren daarvan ook onrechtmatig en onnodig. De reputatieschade, ook een van de deelaspecten van het recht op privacy, is voor de betrokken politicus immers enorm. Het openbaren van deze beelden was volgens het nationale Russische recht ook niet toegestaan. Reeds om die reden kwam het EHRM tot een schending. Het Hof achtte het niet nodig om ook nog aan het noodzakelijkheidsvereiste te toetsen.

Het ontbreken van specifieke jurisprudentie ten aanzien van het nemen van vinger- en handpalmafdrukken maakt het lastig om in te schatten hoe het EHRM deze afname zou beoordelen en of het in dat kader ook een onderscheid zou maken tussen de beide soorten afdrukken. Vaste jurisprudentie is wel dat de politie, wil zij haar taken adequaat kunnen vervullen, de identiteit van burgers moet kunnen vaststellen.³⁶ Voorts is het vaststellen van de identiteit van verdachten door middel van het nemen van vingerafdrukken een praktijk die brede toepassing vindt onder de bij het EVRM aangesloten lidstaten. Inherent aan die wijze van vaststelling is dat de vingerafdrukken ook daadwerkelijk moeten worden genomen en er dus een inbreuk moet worden gemaakt op de fysieke privacy. Nu het EHRM daar tot op heden, met uitzondering van de hiervoor besproken uitzonderlijke Russische casus, nimmer een probleem van heeft gemaakt, kan worden aangenomen dat het Hof deze inbreuk als minimaal beoordeeld, waarbij kan worden aangetekend dat lidstaten op het vlak van identiteitsvaststelling van verdachten een ruime beoordelingsvrijheid hebben. Nu voor het nemen van handpalmafdrukken nagenoeg dezelfde handelingen nodig zijn als voor het nemen van vingerafdrukken,³⁷ kan worden aangenomen dat het EHRM de inbreuk op de fysieke privacy op dezelfde wijze zal beoordelen. Dat betekent evenwel nog niet dat deze inbreuk ook onder dezelfde omstandigheden is toegestaan. De vraag of het nemen van handpalmafdrukken ook noodzakelijk is in het licht van het daarvoor door de staat aangedragen doel, zal daarbij doorslaggevend zijn. Of die vraag bevestigend kan worden beantwoord zal verderop in dit hoofdstuk nader worden geanalyseerd.

3.2.3 Opslag, vernietiging en gebruik van vingerafdrukken

Blijkens het voorgaande lijkt het EHRM weinig gewicht toe te kennen aan de inbreuk die het nemen van vinger- en handpalmafdrukken maakt op de fysieke privacy. Voor de inbreuk op de informationele privacy ligt dat beduidend anders. In *S. & Marper/Verenigd Koninkrijk* – het

³⁵ EHRM 12 december 2013, appl.no. 20383/04 (Khmel/Rusland).

³⁶ Zie o.a. EHRM 25 september 2003, appl.no. 52792/99 (Vasileva/Denemarken) en EHRM 14 oktober 2014, appl.no. 30894/09 (Öztürk/Nederland).

³⁷ De wijze waarop deze afdrukken worden genomen is in Hoofdstuk 2 beschreven. In § 3.5.6 volgt een verdere juridische analyse van deze handelwijze, mede in het licht van de voortschrijdende technische ontwikkelingen op dit vlak.

kernarrest inzake de opslag van vingerafdrukken – heeft het EHRM uitvoerige overwegingen gewijd aan de vraag of de opslag van vingerafdrukken in die zaak een schending van het recht op informationele privacy opleverde. Het EHRM overwoog dat vingerafdrukken weliswaar minder informatie bevatten dan celmateriaal of DNA-profielen, maar wel informatie bevatten met betrekking tot een individu, waardoor zijn of haar identiteit onder allerlei omstandigheden met precisie kan worden bepaald. Vingerafdrukken kunnen daarom het privéleven raken en de opslag van vingerafdrukken zonder toestemming van de betrokkene is niet neutraal of onbelangrijk. Hoewel de informatie die een vingerafdruk bevat objectief en onweerlegbaar is, kan de opslag van vingerafdrukken daarom aanleiding geven voor belangrijke kwesties met betrekking tot het privéleven.³⁸ Dat is in het bijzonder het geval wanneer vingerafdrukken permanent worden bewaard en regelmatig op automatische wijze worden verwerkt om verdachten te identificeren.³⁹

Wanneer vingerafdrukken worden opgeslagen om verdachten aan sporen van de plaats delict te kunnen koppelen, levert dat een belang op dat in het algemeen de inbreuk op artikel 8 EVRM kan rechtvaardigen.⁴⁰ Of dat in het concrete geval ook zo is, hangt af van de beoordeling of de inbreuk noodzakelijk kan worden geacht in een democratische samenleving. Bij de beoordeling van de noodzakelijkheid moet een afweging worden gemaakt tussen het belang van bescherming van persoonsgegevens enerzijds en het belang van opsporing en preventie anderzijds. Die afweging neemt het EHRM zeer serieus. Gezien het intrinsiek private karakter van dergelijke informatie voelt het Hof zich genooddaakt om de afweging die staten hierin maken secuur te toetsen ('exercise careful scrutiny').⁴¹ Dat komt onder andere tot uiting in het gegeven dat het nationale recht voldoende waarborgen moet bevatten ten aanzien van de bescherming van persoonsgegevens (in het algemeen). Het belang van deze waarborgen is nog groter wanneer gegevens automatisch worden verwerkt, in het bijzonder wanneer zulke gegevens worden gebruikt voor opsporingsdoeleinden. Wil de verwerking, de opslag en het gebruik van de gegevens gelegitimeerd zijn, dan moet duidelijk zijn dat de gegevens die worden opgeslagen relevant zijn voor het beoogde doel en dat de opslag niet disproportioneel is. Bovendien mogen de gegevens niet langer worden opgeslagen dan noodzakelijk is voor het beoogde doel. Voorts moet het nationale recht waarborgen bevatten om te voorkomen dat opgeslagen persoonsgegevens worden misbruikt. Dit is in het bijzonder van belang wanneer sprake is van meer gevoelige gegevens, zoals celmateriaal, waaruit de genetische eigenschappen van individuen kunnen worden afgeleid.

Of opslag proportioneel is, hangt dus niet alleen samen met de effectiviteit van de maatregelen voor de opsporing,⁴² maar ook met de toegestane opslagtermijn en met de voorwaarden waaronder de opslag plaatsvindt. Het EHRM verwijst naar Recommendation No. R (92) 1 van het Comité van Ministers, waarin wordt benadrukt dat het belangrijk is om te differentiëren tussen de verschillende soorten zaken en dat – zelfs bij de meest ernstige zaken – de opslagtermijnen duidelijk worden gedefinieerd. Anders dan in de meeste andere verdragsstaten, kenden Engeland, Wales en Noord-Ierland oneindige termijnen voor het opslaan van onder andere vingerafdrukken, die bovendien van iedere persoon – van welke leeftijd ook – die verdacht werd van welke strafbaar feit dan ook, werden opgeslagen. Het EHRM liet deze omstandigheden zwaar meewegen bij de beoordeling van de proportionaliteit van de inbreuk op de privacy. Daarbij kwam

³⁸ In EHRM 17 december 2006, appl.no. 29514/05 (Van der Velden/Nederland) lijkt het EHRM nog een andere opvatting te hebben gehad: 'given the use to which cellular material in particular could conceivably be put in the future, the systematic retention of that material goes beyond the scope of neutral identifying features such as fingerprints, and is sufficiently intrusive to constitute an interference with the right to respect for private life set out in Article 8 § 1 of the Convention.' Deze overweging zou zo kunnen worden uitgelegd dat het opslaan van vingerafdrukken onvoldoende impact heeft om te kunnen stellen dat daardoor inbreuk wordt gemaakt op het recht op privacy. Mogelijk was er om die reden tot voorkort ook maar weinig relevante jurisprudentie over dit onderwerp. Juist op het punt van dactyloscopische gegevens en DNA lijkt de jurisprudentie van het EHRM pas laat tot ontwikkeling te zijn gekomen. Daarom is het lastig om te beoordelen in hoeverre de oude regelingen inzake het nemen van vinger- en handpalmafdrukken in overeenstemming waren met artikel 8 EVRM.

³⁹ EHRM (Grote Kamer) 4 december 2008, appl.nos. 30562/04 & 30566/04 (S. & Marper/Verenigd Koninkrijk), § 84-86.

⁴⁰ EHRM (Grote Kamer) 4 december 2008, appl.nos. 30562/04 & 30566/04 (S. & Marper/Verenigd Koninkrijk), § 100.

⁴¹ EHRM (Grote Kamer) 4 december 2008, appl.nos. 30562/04 & 30566/04 (S. & Marper/Verenigd Koninkrijk), § 103-104.

⁴² Een maatregel die niet bij kan dragen aan het doel dat deze beoogd te realiseren is immers per definitie niet proportioneel.

dat er zeer beperkte juridische mogelijkheden bestonden om vingerafdrukken uit de nationale database te laten verwijderen en de fysieke vastlegging van de vingerafdruk te laten vernietigen.⁴³ In het bijzonder bestond er geen mogelijkheid tot een onafhankelijke beoordeling of opslag nog gerechtvaardigd was, aan de hand van duidelijke criteria, zoals de ernst van het delict, eerdere aanhoudingen en de mate van verdenking. In de zaken die bij het EHRM waren aangebracht, bleven de vingerafdrukken opgeslagen, ondanks dat de ene verdachte was vrijgesproken en de zaak van de ander was stopgezet. Dat staat op gespannen voet met de onschuldpresumptie. Personen die niet zijn veroordeeld lopen het risico te worden gestigmatiseerd door de opslag van hun gegevens. Zij zouden niet op dezelfde manier moeten worden behandeld als veroordeelden, aldus het EHRM. Dat geldt in nog sterkere mate ten aanzien van minderjarigen, omdat hun ontwikkeling en integratie in de maatschappij erdoor kan worden belemmerd.⁴⁴ Al met al constateerde het EHRM dat sprake was van een disproportionele inbreuk op het recht op privacy.⁴⁵ Samengevat kwam de kritiek er dus op neer dat privacygevoelige gegevens in te veel gevallen en te lang werden opgeslagen.

In de latere zaak *M.K./Frankrijk*, die enkel zag op dactyloscopische informatie, overwoog het EHRM dat het Franse recht voldoende specifieke procedures kende voor het raadplegen van de database met vingerafdrukken. Er was duidelijk bepaald welke personen daartoe bevoegd waren en het autorisatiesysteem met betrekking tot het uitvoeren van identificaties was in overeenstemming met het doel van de database. Over het systeem van verzameling en opslag van vingerafdrukken was het EHRM echter kritischer. Het uitgangspunt daarbij was dat zoveel mogelijk vingerafdrukken moesten worden verzameld om zo een zo goed mogelijk gevulde database te krijgen. Dat uitgangspunt werd ook gebruikt ter afwijzing van verzoeken om vingerafdrukken te vernietigen, waardoor geen sprake was van een praktische en effectieve waarborg van het recht op privacy. Evenals in de Britse zaak werd geen onderscheid gemaakt tussen ernstige en minder ernstige strafbare feiten en ook niet tussen feiten waarvoor de verdachte was veroordeeld en feiten waarvoor zelfs niet vervolgd was. Weliswaar was de opslag gebonden aan een termijn, maar deze bedroeg standaard 25 jaar, wat praktisch weinig verschilde van opslag voor onbepaalde tijd. In deze concrete zaak waren vingerafdrukken genomen na verdenking van diefstal van een boek, hetgeen het EHRM aanmerkte als een 'minor offence'. Het Hof oordeelde dat, alle omstandigheden tezamen genomen, sprake was van een disproportionele inbreuk op de privacy.⁴⁶

3.2.4 Opslag van privacygevoelige gegevens volgens het Handvest

Hoewel in de zaak zelf geen sprake was van de opslag van biometrische gegevens, is de door het HvJ EU beoordeelde zaak *Digital Rights Ireland* relevant voor de vaststelling van de randvoorwaarden waaronder gegevens in Europees verband mogen worden opgeslagen en gebruikt. Deze zaak had betrekking op de vraag of de Dataretentierichtlijn van de EU geldig was. De essentie van deze richtlijn was dat de lidstaten waren gehouden om aanbieders van telecommunicatie te verplichten alle telecommunicatiegegevens van alle burgers gedurende een bepaalde periode te bewaren. Het HvJ EU hanteerde een vergelijkbaar toetsingskader als het EHRM. Het verklaarde de richtlijn ongeldig wegens strijd met het recht op privacy en het recht op bescherming van persoonsgegevens. Het overwoog daartoe in de eerste plaats dat de verplichting om telecommunicatiegegevens te bewaren van toepassing was op alle personen in de hele Europese Unie en op alle verkeersgegevens, terwijl het doel van de richtlijn specifiek zag op de bestrijding van zware criminaliteit. De richtlijn was voorts van toepassing op personen ten aanzien van wie geen enkele aanwijzing bestond dat zij ook maar iets met zware criminaliteit te maken

⁴³ In EHRM 10 juli 2012, appl.no. 47932/09 (Fluskey/Verenigd Koninkrijk) was dat wel gebeurd.

⁴⁴ Dit laatste aspect raakt overigens niet zozeer aan de informationele privacy, maar eerder aan de relationele privacy, aangezien het de betrokkene beperkt in zijn relatie met anderen. De wetgeving hoeft overigens niet te voorzien in afzonderlijke bewaartermijnen voor biometrische gegevens van minderjarige verdachten of veroordeelden. Ook ten aanzien van minderjarigen kan het gerechtvaardigd zijn om deze gegevens lang te bewaren. Wel is het belangrijk dat sprake is van bewaartermijnen waarin wordt gedifferentieerd naar bijvoorbeeld de aard van het delict en de strafbedreiging. Zie daarover – ten aanzien van bij een minderjarige veroordeelde afgenomen en opgeslagen DNA – EHRM 20 januari 2009, appl.no. 20689/08, *NJ* 2009, 411 (W./Nederland).

⁴⁵ EHRM (Grote Kamer) 4 december 2008, appl.nos. 30562/04 & 30566/04 (S. & Marper/Verenigd Koninkrijk), § 105-125.

⁴⁶ EHRM 18 april 2013, appl.no. 19522/09 (M.K./Frankrijk), § 34-44.

hadden. Daarnaast werd geen verband geëist tussen het type gegevens dat moest worden bewaard en zware criminaliteit. In de tweede plaats bevatte de richtlijn geen objectieve criteria ter begrenzing van de toegang van de bevoegde nationale autoriteiten tot die gegevens en was de toegang niet onderworpen aan enige voorafgaande controle door een rechterlijke instantie. In de derde plaats was de termijn gedurende welke de gegevens moesten worden bewaard niet eenduidig bepaald. Het HvJ EU concludeerde op grond hiervan: 'Vastgesteld moet dus worden dat deze richtlijn een zeer ruime en bijzonder zware inmenging in deze fundamentele rechten in de rechtsorde van de Unie impliceert, zonder dat deze inmenging nauwkeurig is omkaderd door bepalingen die kunnen waarborgen dat zij daadwerkelijk beperkt is tot het strikt noodzakelijke.'⁴⁷

3.2.5 Opslag, vernietiging en gebruik van handpalmafdrukken

Specifiek met betrekking tot de opslag, de vernietiging en het gebruik van handpalmafdrukken hebben het EHRM en het HvJ EU nooit uitspraken gedaan. Het lijkt echter redelijk om ervan uit te gaan dat de wijze van beoordeling van de inbreuk op de informationele privacy dezelfde is als die ten aanzien van vingerafdrukken wordt toegepast. Het gaat in beide gevallen immers om persoonsgebonden dactyloscopische gegevens. Voor de toelaatbaarheid van het nemen, opslaan en gebruiken van handpalmafdrukken komt op grond van de hiervoor besproken jurisprudentie daarom betekenis toe aan de volgende factoren:

- Primair: het doel waarvoor die afdrukken worden genomen en de mate waarin die afname in verhouding staat tot het doel (proportionaliteit).
- De duur waarvoor en de wijze waarop de afdrukken worden verwerkt en opgeslagen. Subfactoren daarbij zijn:
 - Wordt er bij de opslagduur een passend onderscheid gemaakt naar de aard en ernst van de delicten?⁴⁸ Bij overtredingen is opslag sneller disproportioneel dan bij zware misdrijven. Een algemene, ongedifferentieerde opslagtermijn van 25 jaar voor kleine vergrijpen is daarbij te lang.⁴⁹
 - Bevat het systeem waarin de handpalmafdrukken worden geregistreerd afdoende waarborgen ter voorkoming van misbruik (dat wil zeggen andersoortig gebruik dan waarvoor de gegevens zijn opgeslagen)?
- De hoeveelheid personen die toegang hebben tot die gegevens.
- De omstandigheden waaronder die personen toegang hebben tot die gegevens, daaronder mede begrepen het doel waarvoor die toegang wordt verleend.
- Duidelijke richtlijnen over de wijze waarop en de gevallen waarin de gegevens moeten worden vernietigd, inclusief bewaringstermijnen. Daaronder valt in ieder geval de verplichting om tot vernietiging over te gaan indien wordt besloten om de verdachte niet (verder) te vervolgen of deze is vrijgesproken. Het voortduren van de opslag staat dan op gespannen voet met de onschuldpresumptie. De EHRM-jurisprudentie maakt niet ondubbelzinnig duidelijk of deze vernietiging ambtshalve moet geschieden of alleen op verzoek van de gewezen verdachte, maar wijst wel meer in de richting van een ambtshalve verplichting.
- Het bestaan van een effectieve procedure om handpalmafdrukken uit de database te laten verwijderen en fysieke afdrukken te laten vernietigen wanneer dat niet automatisch gebeurt. Daarbij is beoordeling door een onafhankelijke autoriteit relevant. Ook moet duidelijk zijn welke criteria daarbij worden gehanteerd.

De opslag van handpalmafdrukken zal overigens minder snel ontoelaatbaar zijn dan de opslag van celmateriaal, omdat uit deze dactyloscopische gegevens minder informatie over de desbetreffende persoon uit kan worden afgeleid. De beoordelingsvrijheid voor Nederland is op dit vlak dus groter dan bij de afname en opslag van celmateriaal ten behoeve van DNA-onderzoek.

⁴⁷ HvJ EU (Grote kamer) 8 april 2014, C-293/12 & C-594/12 (Digital Rights Ireland e.a), § 56-65.

⁴⁸ Dit is waarschijnlijk anders indien de wetgever ervoor zou kiezen om voor alle delicten een korte bewaartermijn te hanteren.

⁴⁹ Mogelijkerwijs is een ongedifferentieerde termijn wel toelaatbaar indien de procedure voorziet in een tussentijdse toetsing of een verlengingsbeslissing. Een onwrikbare termijn van 25 jaar is evenwel niet toelaatbaar, nu een dergelijke duur de facto op onbegrensde opslag neerkomt (EHRM 18 april 2013, appl.no. 19522/09 (M.K./Frankrijk), § 45).

3.2.6 Voorlopige bevindingen

De privacyinbreuk valt bij het nemen van handpalmafdrukken uiteen in twee componenten, te weten het nemen van de afdrukken waarmee inbreuk wordt gemaakt op de *fysieke privacy* (fase 1) en het verwerken van daarmee verkregen gegevens tot een dactyloscopisch profiel (fase 2) en het opslaan en gebruiken van dat profiel voor identificatie- en/of onderzoeksdoeleinden (fase 3). Beide laatste aspecten raken aan de *informatieele privacy*. De ernst van de eerste inbreuk blijkt relatief beperkt. Het betreft immers een kortdurende niet-ingrijpende handeling.⁵⁰ Het EHRM tilt dan ook zwaarder aan de laatste fase – opslag en gebruik – en de inbreuk op de informatieele privacy die daarbij plaatsvindt. In dat kader hecht het EHRM groot belang aan het doel waarvoor de afdrukken worden genomen en verwerkt, de verhouding van dat doel ten opzichte van het middel en de duur en zorgvuldigheid van de opslag, daaronder mede begrepen de mogelijkheden om het opgenomen profiel uit de database te laten verwijderen. In de navolgende bespreking zal daar dan ook de nodige aandacht naar uitgaan.

Ten aanzien van de inbreuk op het privacyrecht die zich aandient bij het nemen, verwerken, opslaan en gebruiken van vingerafdrukken en de handpalmafdrukken bestaat geen wezenlijk verschil. Vingers en handpalmen bevatten dezelfde soort papillairlijnen en daarmee ook dezelfde soort informatie. Het is hoogstens de concrete locatie van de vinger- of handpalmafdruk die op activiteitsniveau meer kan vertellen, bijvoorbeeld over de concrete handeling die met een voorwerp is verricht, maar daardoor wordt de inbreuk niet groter. Voor wat betreft de inbreuk op de fysieke privacy behoeft dit oordeel een kleine nuancering. Bij de beoordeling van de ernst van die inbreuk komt immers betekenis toe aan de concrete wijze waarop de afdruk wordt genomen. Bij vingers kan dat (deels) digitaal,⁵¹ bij handpalmen geschiedt dit vooralsnog altijd met behulp van inkt.⁵² Dat laatste vergt een iets ingrijpender dulden van de betrokkene en behelst om die reden ook een net iets grotere inbreuk op de privacy. Ten aanzien van de inbreuk op het informatieele privacyrecht bestaat geen verschil.

3.3 Ontwikkeling van de bevoegdheden tot het nemen van vinger- en handpalmafdrukken

In het Wetboek van Strafvordering wordt, voor zover voor dit onderzoek relevant, een onderscheid gemaakt tussen maatregelen die de identificatie van verdachten⁵³ als doel hebben en maatregelen waarmee een opsporingsdoel wordt nagestreefd, de maatregelen in het belang van het onderzoek. Maatregelen ter identificatie hebben als enige doel de vaststelling van de identiteit van een verdachte. De vaststelling van die identiteit is bijvoorbeeld van belang met oog op de correcte toepassing van dwangmiddelen en de oplegging van een strafbeschikking.⁵⁴ Maatregelen in het belang van het onderzoek zijn door de verdachte te ondergane maatregelen die de opsporing van strafbare feiten kunnen bevorderen. Het onderzoeken van een identiteitsbewijs is bijvoorbeeld een toegelaten maatregel ter identificatie. Op grond daarvan kan alleen worden vastgesteld wat de identiteit van een bepaalde verdachte is. Hij kan *alleen* op grond daarvan niet in verband worden gebracht met een strafbaar feit. Dat is wel mogelijk bij maatregelen in het belang van het onderzoek, waarbij de verdachte bijvoorbeeld wordt geconfronteerd met een ooggetuige van een strafbaar feit of een geuridentificatieproef wordt uitgevoerd. In dit onderzoek staat het nemen van vinger- en handpalmafdrukken centraal.

In het Wetboek van Strafvordering dat in 1926 in werking trad waren geen maatregelen ter identificatie of maatregelen in het belang van het onderzoek opgenomen. De artikelen 222 en 225 van de Invoeringswet Wetboek van Strafvordering bepaalden echter dat de officier van justitie – en

⁵⁰ Zie voor een beschrijving van de wijze van afname nader § 2.5.

⁵¹ Zie nader Protocol identiteitsvaststelling (strafrechtsketen) 2013, p. 26-27.

⁵² Zie nader § 2.5.

⁵³ Het Wetboek van Strafvordering en andere wetten regelen ook de identificatie van bijvoorbeeld getuigen en veroordeelden. Omdat het in dit onderzoek alleen gaat over verdachten, wordt geen uitputtend overzicht van alle wettelijke regeling gegeven.

⁵⁴ Zie hierover uitvoerig Van Deudekom & Borst, 2010.

tijdens het gerechtelijk vooronderzoek de rechter-commissaris – maatregelen in het belang van het onderzoek mocht bevelen tegen de verdachte die in verzekering was gesteld dan wel in voorlopige hechtenis was genomen.⁵⁵ In artikel 6 van het Uitvoeringsbesluit ex artikelen 62 en 76 Wetboek van Strafvordering werden deze maatregelen gespecificeerd.⁵⁶ Onder andere waren het nemen van foto's, vingerafdrukken en lichaamsmaten toegelaten. Het nemen van handpalmafdrukken werd niet genoemd en uit de tekst van het Besluit en uit de toelichting op het Besluit blijkt niet of beoogd is handpalmafdrukken onder de term 'vingerafdrukken' te laten vallen.

De mogelijkheid om vingerafdrukken te nemen ter identificatie van een verdachte is op 1 juni 1993 ingevoerd in het Wetboek van Strafvordering.⁵⁷ Het toen nieuw ingevoerde artikel 61a Sv bepaalde dat aangehouden verdachten tijdens het ophouden voor onderzoek op bevel van de (hulp)officier van justitie mochten worden onderworpen aan maatregelen ter identificatie. De toegelaten maatregelen waren het maken van foto's, het nemen van vingerafdrukken en het nemen van lichaamsmaten. Op 1 maart 2002 werd artikel 55b Sv ingevoerd, dat opsporingsambtenaren de bevoegdheid gaf om de verdachte naar zijn sofinummer⁵⁸ te vragen en hem aan zijn kleding te onderzoeken teneinde voorwerpen te vinden die de identiteit van de verdachte zouden kunnen onthullen.⁵⁹ Bij dezelfde wetswijziging werd artikel 61a Sv ingrijpend gewijzigd.⁶⁰ Het artikel werd gewijd aan maatregelen in het belang van het onderzoek. De reeds toegelaten maatregelen ter identificatie – waaronder het nemen van vingerafdrukken – werden nu maatregelen in het belang van het onderzoek, die konden worden bevolen door de officier van justitie of (in geval van een gerechtelijk vooronderzoek) de rechter-commissaris of, wanneer het optreden van de officier van justitie niet kon worden afgewacht, de hulpofficier van justitie (art. 62a Sv). Daaraan werden diverse andere maatregelen toegevoegd, in een niet-limitatieve opsomming. De maatregelen in het belang van het onderzoek die geschikt waren voor identiteitsvaststelling, mochten tevens worden ingezet als maatregel ter identificatie. Daarbij gold in beginsel de eis van verdenking ter zake van een feit waarvoor voorlopige hechtenis was toegelaten, maar ten aanzien van onder andere het nemen van vingerafdrukken gold deze eis niet.⁶¹ Ook in deze wettelijke regeling werden handpalmafdrukken niet expliciet genoemd.

Op 1 oktober 2010 trad de Wet identiteitsvaststelling verdachten, veroordeelden en getuigen (WIVVG) in werking.⁶² Deze wet creëerde een duidelijke scheiding tussen maatregelen ter identificatie (art. 55b en 55c Sv) en maatregelen in het belang van het onderzoek (art. 61a Sv). Het nemen van vingerafdrukken werd bij artikel 55c Sv ondergebracht en dus opnieuw primair een maatregel ter identificatie. Ter identificatie verkregen vingerafdrukken mogen naar huidig recht óók voor opsporingsdoeleinden worden gebruikt (art. 55c lid 4 Sv). De bevoegdheid tot het nemen van vingerafdrukken ter identificatie wordt toegekend aan, kort gezegd, politieambtenaren als er sprake is van een verdenking van een misdrijf als bedoeld in artikel 67 lid 1 Sv. Is geen sprake van een dergelijk misdrijf maar bestaat twijfel over de identiteit van de verdachte, dan is een bevel van de (hulp)officier van justitie vereist.

Bij dezelfde wetswijziging werd aan de opsomming van de maatregelen in het belang van het onderzoek in artikel 61a Sv het nemen van handpalm-, voet-, teen-, oor- en schoenzoolafdrukken toegevoegd. Het nemen van handpalmafdrukken heeft dus pas met ingang van 1 oktober 2010 een formele grondslag in het Wetboek van Strafvordering verkregen. Daarvóór werd de term 'handpalmafdrukken' niet apart in het wetboek gebezigd, hoewel ook toen al handpalmafdrukken werden genomen. In de politiepraktijk is de wetswijziging als gevolg van de WIVVG opgevat als een beperking van het gebruik van handpalmafdrukken voor de opsporing, omdat voortaan alleen nog in het belang van het onderzoek en op grond van een bevel van een officier van justitie handpalmafdrukken mochten worden genomen. Dat beeld is niet geheel correct. Handpalmafdrukken vielen ook vóór de inwerkingtreding van de WIVVG al onder artikel 61a Sv. Deze bepaling bevatte immers geen limitatieve opsomming van toegelaten maatregelen, maar

⁵⁵ *Stb.* 1925, 308.

⁵⁶ *Stb.* 1925, 460. Van kracht tot 2002. Zie *Stb.* 2002, 640.

⁵⁷ *Stb.* 1993, 182.

⁵⁸ Het sociaal-fiscaal nummer (sofinummer) was de voorganger van het burgerservicenummer (BSN).

⁵⁹ Dit onderzoek aan de kleding was op zichzelf niet nieuw, maar was eerder geregeld in artikel 61c Sv.

⁶⁰ *Stb.* 2001, 532.

⁶¹ Artikel 61a lid 2 (oud) Sv.

⁶² *Stb.* 2009, 317.

stelde dat de verdachte 'onder andere' aan de genoemde maatregelen mocht worden onderworpen. Wanneer het nemen van vingerafdrukken als maatregel in het belang van het onderzoek moesten worden aangemerkt, dan kan worden aangenomen dat dit ook gold ten aanzien van het nemen van handpalmafdrukken, aangezien beide afdrucken een dactyloscopisch profiel betreffen. De MvT bij de WIVVG bevestigt dat de wettelijke regels ten aanzien van het nemen van handpalmafdrukken door de WIVVG niet zijn gewijzigd.⁶³

3.4 Maatregelen ter identificatie van de verdachte

3.4.1 Geldende wet- en regelgeving

De WIVVG, die zoals gezegd een duidelijk scheiding aanbracht tussen maatregelen ter identificatie en maatregelen in het belang van het onderzoek,⁶⁴ was geen zelfstandige wet, maar een wet tot wijziging van een aantal reeds bestaande wetten waarin een identiteitvaststellende component was opgenomen.⁶⁵ Tegelijk met de WIVVG trad het Besluit identiteitsvaststelling verdachten en veroordeelden (*Stb.* 2009, 352) in werking (*Bivv*).⁶⁶ Het besluit regelt een aantal aspecten van de WIVVG meer gedetailleerd.

Het bij de WIVVG ingevoerde artikel 27a Sv is een algemene bepaling, waarin is aangegeven op welke wijze de identiteit van een verdachte in het algemeen kan worden vastgesteld. Op andere plaatsen in het wetboek wordt daarnaar verwezen om vast te stellen op welke manier de identiteit in een concrete situatie moet worden vastgesteld. Voor dit onderzoek is van die andere wetsartikelen alleen artikel 55c Sv van belang, waarin is aangegeven op welke manier de identiteit moet worden bepaald van een aangehouden verdachte, een niet-aangehouden maar wel verhoorde verdachte of een verdachte over wiens identiteit twijfel bestaat. De met betrekking tot een verdachte verkregen identificerende gegevens worden centraal opgeslagen in de strafrechtsketendatabank (art. 27b lid 4 Sv) en de daarin opgenomen verdachte wordt voorzien van een strafrechtsketennummer (art. 27b lid 1 Sv).

De Coördinatiegroep Informatievoorziening Strafrechtsketen, al ruim voor de inwerkingtreding van de WIVVG ingesteld door de minister van Veiligheid en Justitie (*Stcrt.* 2005, 80, p. 7), heeft het Protocol identiteitsvaststelling (strafrechtsketen) 2013 opgesteld (hierna: Protocol). Hierin is nadere invulling gegeven aan de wettelijke regeling. Het Protocol is gebaseerd op ervaring uit de praktijk en beschrijft aan welke eisen de identiteitsvaststelling dient te voldoen. Een doel van het Protocol is het op uniforme en zorgvuldige wijze identificeren van verdachten en veroordeelden.⁶⁷

3.4.2 Bevoegde personen

Bevoegd tot het nemen van vingerafdrukken op grond van artikel 55c lid 2 Sv zijn de personen die worden genoemd in artikel 55c lid 1 Sv: alle gewone opsporingsambtenaren en buitengewone opsporingsambtenaren voor zover zij politieambtenaar zijn en zijn aangesteld 'voor de uitvoering van technische, administratieve en andere taken ten dienste van de politie' (art. 2 sub b Politiewet 2012). Zij behoeven hiervoor geen bevel te ontvangen. Ingeval artikel 55c lid 3 Sv van toepassing

⁶³ *Kamerstukken II* 2007/08, 31436, 3, p. 78: 'Het onderhavige wetsvoorstel perkt het afnemen van handpalmafdrukken derhalve niet in. Het wetsvoorstel zorgt er alleen voor dat de afname van handpalmafdrukken met zoveel woorden wordt opgenomen in de opsomming van maatregelen in het belang van onderzoek. Afname van handpalmafdrukken blijft dus, net zoals dat nu het geval is, mogelijk indien dat in het belang van het onderzoek is.' Dat sinds de inwerkingtreding van de WIVVG het nemen van handpalmafdrukken aan strengere voorwaarden is verbonden, is niet het gevolg van deze wet, maar van het intrekken van de bevoegdheid voor de officier van justitie om een generiek bevel te geven tot het afnemen van handpalmafdrukken. Zie daarover § 3.5.5.

⁶⁴ Zie nader § 3.2.

⁶⁵ In de Overleveringswet, Uitleveringswet, Wet overdracht tenuitvoerlegging strafvonnissen, Penitentiaire beginselenwet, Beginselenwet verpleging ter beschikking gestelden, Beginselenwet justitiële jeugdinrichtingen, Wet DNA-onderzoek bij veroordeelden en Wet bijzondere opnemingen in psychiatrische ziekenhuizen zijn bepalingen opgenomen met betrekking tot de identificatie van personen. Verder zijn het Wetboek van Strafrecht en de Wet justitiële en strafvorderlijke gegevens gewijzigd.

⁶⁶ Het Besluit is enkele malen gewijzigd, laatstelijk bij besluit van 16 mei 2016 (*Stb.* 2016, 171), in werking getreden op 1 juni 2016.

⁶⁷ *Kamerstukken II* 2007/08, 31436, 3, p. 15.

is, mogen vingerafdrukken alleen op bevel van de officier of hulpofficier van justitie worden genomen. Praktisch zal het meestal de hulpofficier van justitie zijn die dit bevel geeft. Uit de parlementaire geschiedenis wordt niet duidelijk waarom in artikel 55c lid 3 Sv een bevel van een (hulp)officier van justitie wordt verlangd. De gedraging die de verdachte moet dulden, het nemen van de vingerafdrukken, heeft dezelfde impact op de verdachte en ook uit het oogpunt van informationele privacy is de inbreuk op de rechten van de verdachte gelijk. De enige verschillen zijn dat de identiteit van de verdachte nog niet op een andere wijze is vastgesteld en de verdachte niet wordt verdacht van een feit als bedoeld in artikel 67 lid 1 Sv.

3.4.3 Gevallen waarin vingerafdrukken mogen worden genomen

Artikel 55c leden 2 en 3 Sv verplichten opsporingsambtenaren om in bepaalde gevallen de identiteit van een verdachte vast te stellen door (foto's⁶⁸ en) vingerafdrukken te nemen en de genomen vingerafdrukken te laten vergelijken met reeds verwerkte vingerafdrukken.⁶⁹ In lid 2 wordt een onderscheid gemaakt tussen het geval waarin de verdachte is aangehouden wegens een misdrijf omschreven in artikel 67 lid 1 Sv en het geval waarin hij niet is aangehouden, maar wel wordt verhoord wegens een misdrijf als omschreven in artikel 67 lid 1 Sv. Of de verdachte is aangehouden, is derhalve niet relevant. De enige factor die relevant is, is de ernst van het feit waarvan de verdachte wordt verdacht. Artikel 67 lid 1 Sv bevat een opsomming van delicten die zo ernstig zijn dat ter zake daarvan voorlopige hechtenis mag worden toegepast. De wetgever heeft ervoor gekozen om bij de normering van veel andere bevoegdheden te verwijzen naar deze opsomming. De verplichting tot identificatie aan de hand van vingerafdrukken geldt dus alleen voor ernstiger delicten.⁷⁰ Is bijvoorbeeld sprake van huisvredebreuk (art. 138 Sr), bedreigd met één jaar gevangenisstraf, dan is artikel 55c lid 2 Sv niet van toepassing.⁷¹ Dat zal alleen anders zijn wanneer twijfel bestaat over de identiteit van de verdachte.⁷² Artikel 55c lid 3 Sv bepaalt namelijk dat in dat geval op bevel van de (hulp)officier van justitie vingerafdrukken mogen worden genomen.⁷³ Wordt de verdachte niet verdacht van een feit als bedoeld in artikel 67 lid 1 Sv én bestaat geen twijfel over zijn identiteit, dan is het nemen van vingerafdrukken alleen toegelaten met toestemming van de verdachte. Geeft de verdachte deze niet, dan kan hij in beginsel alleen worden geïdentificeerd door hem te vragen naar zijn naam, geboortedatum, geboorteplaats en plaats en door inzage in zijn identiteitsbewijs te vorderen (art. 55c lid 1 jo. 27a lid 1, eerste en tweede volzin Sv).⁷⁴

⁶⁸ Omdat de bevoegdheid tot het maken van foto's weinig relevant voor dit onderzoek, zal hierna meestal alleen de bevoegdheid tot het nemen van vingerafdrukken worden genoemd.

⁶⁹ De laatste volzin van artikel 55c lid 2 Sv luidt: 'De vingerafdrukken worden vergeleken met de van verdachten overeenkomstig dit wetboek verwerkte vingerafdrukken en, indien vermoed wordt dat de verdachte een vreemdeling is, met de overeenkomstig de Vreemdelingenwet 2000 verwerkte vingerafdrukken.' Dit veronderstelt dat twee afzonderlijke databanken bestaan en alleen in het geval van een vermoeden dat een verdachte een vreemdeling is, een vergelijking met de 'vreemdelingendatabank' zal worden gemaakt.

⁷⁰ Hier kan bij worden aangetekend dat in artikel 67 lid 1 sub b Sv heel wat delicten zijn opgenomen die een strafbedreiging van minder dan vier jaar hebben, zoals eenvoudige mishandeling (art. 300 Sr) en vernieling (art. 350 Sr).

⁷¹ Dikwijls zal bij huisvredebreuk een verdenking bestaan van poging tot diefstal met braak of met inklimming, maar daarvan zal niet in alle gevallen sprake zijn.

⁷² De formulering 'over wiens identiteit twijfel bestaat' lijkt minder gelukkig te zijn gekozen. Wanneer geen enkele informatie bestaat over de identiteit van een verdachte, kan niet worden gezegd dat over diens identiteit twijfel bestaat. Vermoedelijk is het de bedoeling van de wetgever geweest om ook die situatie onder artikel 55c lid 3 Sv te laten vallen.

⁷³ Artikel 55c lid 3 Sv staat in verband met artikel 61 lid 2 Sv. Een aangehouden verdachte kan op grond van artikel 61 Sv gedurende zes uur worden opgehouden voor onderzoek. Deze periode mag eenmalig met zes uur worden verlengd wanneer de identiteit van de verdachte nog niet is vastgesteld, maar alleen bij verdenking van een strafbaar feit waarvoor voorlopige hechtenis *niet* is toegestaan. Artikel 67 leden 1 en 2 Sv bepalen in welke gevallen voorlopige hechtenis toegestaan is. Lid 2 heeft betrekking op verdachte zonder vaste woon- of verblijfplaats in Nederland. In de meeste gevallen hebben verdachte die wel en is dus alleen lid 1 van toepassing. Zonder nadere wettelijke regeling zouden in geval de periode van ophouden voor onderzoek wordt verlengd, met het doel de identiteit van de verdachte vast te stellen, geen maatregelen mogen worden getroffen om deze identiteit vast te stellen, omdat artikel 55c lid 2 Sv beperkt is tot verdenking van feiten als bedoeld in artikel 67 lid 1 Sv. Om die reden bepaalt artikel 55c lid 3 Sv dat de (hulp)officier van justitie mag bevelen dat vingerafdrukken worden genomen bij een verdachte wiens identiteit niet bekend is.

⁷⁴ Artikel 27a Sv: 'De verdachte wordt ten behoeve van het vaststellen van zijn identiteit gevraagd naar zijn naam, voornamen, geboorteplaats en geboortedatum, het adres waarop hij in de basisregistratie personen is

Uit de formulering van artikel 55c Sv blijkt dat ten aanzien van het nemen van vingerafdrukken geen sprake is van een discretionaire bevoegdheid, maar van een verplichting in alle gevallen waarin een verdachte wordt gehoord ter zake van een feit als bedoeld in artikel 67 lid 1 Sv. Er wordt daarom wel gesproken van 'standaardafname'. Een bevestiging voor het bestaan van deze verplichting kan worden gevonden in artikel 61a lid 1 sub b Sv, dat bepaalt dat allerlei soorten afdrukken als maatregel in het belang van het onderzoek mogen worden genomen bij verdachte die worden opgehouden voor onderzoek. Vingerafdrukken worden hierbij niet genoemd. Dit kan worden verklaard doordat bij verdachten die worden opgehouden voor onderzoek op grond van artikel 55c Sv doorgaans al vingerafdrukken moeten zijn genomen ter identificatie.⁷⁵

Opvallend is dat er lijkt niet te kunnen worden volstaan met het nemen van alleen foto's of alleen vingerafdrukken. Beide moeten ingevolge artikel 55c lid 2 Sv worden gemaakt. Noch de wet, noch het Bivv bepaalt echter waarvan precies foto's moeten worden genomen en hoeveel vingerafdrukken moeten worden genomen. Ten aanzien van vingerafdrukken geeft het Protocol overigens wel uitsluitend. Daarin worden namelijk richtlijnen gegeven over de wijze waarop vingerafdrukken feitelijk dienen te worden genomen.

3.4.4 Doelen: identificatie, verificatie en opsporing

Vingerafdrukken worden op grond van artikel 55c lid 2 Sv genomen 'met het oog op het vaststellen van de identiteit van een verdachte'. Dit betekent niet dat de identiteit van de verdachte altijd onbekend is wanneer vingerafdrukken worden genomen. In artikel 55c lid 1 jo. 27a, eerste en tweede volzin Sv is bepaald dat een aangehouden verdachte in alle gevallen wordt geïdentificeerd door hem te vragen naar zijn voor- en achternaam, geboorteplaats, geboortedatum en adres en door zijn identiteitsbewijs te onderzoeken. Ook als de identiteit van de verdachte op grond daarvan reeds is vastgesteld, moeten vingerafdrukken worden genomen. De reden daarvoor is dat verdachten zich soms legitimeren met een vals identiteitsbewijs. Volgens het College bescherming persoonsgegevens is het gebruik van vingerafdrukken voor de identiteitsvaststelling weliswaar niet 100% betrouwbaar is, maar het is wel veel betrouwbaarder dan de identiteitsvaststelling aan de hand van een identiteitsbewijs.⁷⁶

In het Protocol wordt een onderscheid gemaakt tussen identificatie van een verdachte en verificatie van de identiteit van een verdachte. Wanneer een verdachte voor de eerste keer in aanraking komt met de politie en dus nog niet voorkomt in de databank met vingerafdrukken ten behoeve van de vaststelling van de identiteit van personen, worden afdrukken van alle vingers genomen. Deze afdrukken worden opgenomen in de databank. Bij een volgend politiecontact wordt slechts één vingerafdruk genomen. Deze wordt vergeleken met reeds verwerkte vingerafdrukken (art. 55c lid 2, laatste volzin Sv). Op die manier wordt geverifieerd wat de identiteit van de verdachte is.⁷⁷ Bij identificatie en verificatie is het doel van het nemen van een vingerafdruk gelijk: het vaststellen van de identiteit van een verdachte.

Wanneer het doel van het nemen van vingerafdrukken uitsluitend de vaststelling van de identiteit van de verdachte of bevestiging daarvan is, zou kunnen worden betoogd dat het gebruik van de vingerafdrukken daarom beperkt moet zijn tot dat doel. De opgeslagen vingerafdrukken mogen op grond van artikel 55c lid 4 Sv echter ook worden verwerkt ten behoeve van de opsporing, in de zin dat de vingerafdrukken van de verdachte en vingerafdrukken die op een plaats delict zijn aangetroffen met elkaar mogen worden vergeleken.⁷⁸ Overeenkomsten die daarbij zijn vastgesteld mogen op grond van dezelfde bepaling bovendien bijdragen aan het bewijs wanneer een verdachte is vervolgd. Hoewel maatregelen ter identificatie van een verdachte (art. 55c Sv) en maatregelen ter vaststelling van de herkomst van een spoor (art. 61a Sv) in verschillende

ingeschreven en het adres van zijn feitelijke verblijfplaats. Het vaststellen van zijn identiteit omvat tevens een onderzoek van een identiteitsbewijs als bedoeld in artikel 1 van de Wet op de identificatieplicht.'

⁷⁵ De noodzaak en behoefte om de vingerafdruk eveneens in de opsomming van artikel 61a Sv op te nemen komt daardoor volgens de minister te vervallen. Het valt immers niet vol te houden dat er een onderzoeksbelang bestaat om voor de tweede keer vingerafdrukken te nemen wanneer politie en justitie al over die gegevens beschikken. Zie *Kamerstukken II 2007/08, 31436, 3, p. 76*.

⁷⁶ *Kamerstukken II 2007/08, 31436, 3, p. 28*.

⁷⁷ Zie ook *Kamerstukken II 2007/08, 31436, 3, p. 26*.

⁷⁸ De vingerafdrukken mogen dus wel voor andere doelen worden gebruikt, maar zij mogen enkel worden genomen met het doel om de identiteit van de verdachte vast te stellen.

bepalingen zijn geregeld, bestaat hiertussen derhalve geen strikte scheiding. Alle voornoemde doelen zijn overigens te scharen onder de legitieme doelen van artikel 8 lid 2 EVRM.

3.4.5 *Waarom geen handpalmafdrukken of celmateriaal?*

De tekst van artikel 55c Sv rept alleen van foto's en vingerafdrukken. Handpalmafdrukken worden niet genoemd. Dit is een bewuste keuze van de wetgever geweest. Vóór de inwerkingtreding van de WIVVG, onder het oude artikel 61a Sv, bestond de praktijk dat tegelijk met het nemen van vingerafdrukken ter identificatie handpalmafdrukken werden genomen.⁷⁹ Lid 1 van dat artikel bevatte een opsomming van toegelaten maatregelen, maar die was niet limitatief. Het nemen van handpalmafdrukken werd niet expliciet genoemd, maar werd, blijkens de door ons afgenomen interviews, wel beschouwd als een maatregel in het belang van het onderzoek. De maatregelen van lid 1 mochten worden toegepast in het belang van het onderzoek. Lid 2 bepaalde dat de in lid 1 genoemde maatregelen ook ter identificatie mochten worden toegepast, onder de voorwaarde dat sprake was van een geval waarin voorlopige hechtenis was toegelaten. Die voorwaarde gold echter niet voor het nemen van vingerafdrukken. Omdat handpalmafdrukken niet specifiek werden genoemd, leek deze uitzondering niet van toepassing te zijn in geval van handpalmafdrukken.⁸⁰ Voor het nemen van handpalmafdrukken ter identificatie leek daarom een geval van voorlopige hechtenis vereist, terwijl het nemen van vingerafdrukken voor ieder delict toegestaan was.

Bij de invoering van de WIVVG is ervoor gekozen om een duidelijk onderscheid te maken tussen maatregelen ter identificatie en maatregelen in het belang van het onderzoek. Het nemen van vingerafdrukken is uitsluitend als maatregel ter identificatie aangemerkt (hoewel de verzamelde afdrukken wel ter opsporing mogen worden gebruikt) en het nemen van handpalmafdrukken is uitsluitend een maatregel in het belang van het onderzoek. Omdat bij de verschillende maatregelen verschillende voorwaarden in acht moeten worden genomen, is het sindsdien veel laagdrempeliger om vingerafdrukken te nemen – wat iedere opsporingsambtenaar mag doen ter zake van een feit als bedoeld in artikel 67 lid 1 Sv – dan om handpalmafdrukken te nemen – waarvoor een bevel vereist is van (in beginsel) de officier van justitie.

Vanuit het perspectief van de opsporing zou het heel nuttig zijn om standaard niet alleen vingerafdrukken, maar ook handpalmafdrukken te nemen. Daarmee zou de hoeveelheid referentiehandpalmafdrukken immers toenemen, wat de kans dat een handpalmspoor wordt herleid tot de donor van dat spoor zou vergroten. Desondanks is daarvoor in de WIVVG niet gekozen. De reden daarvoor is gelegen in de subsidiariteit.⁸¹ Het geldende artikel 55c Sv heeft uitsluitend betrekking op de identificatie van verdachten. Voor identificatie van verdachten kan met het nemen van vingerafdrukken worden volstaan. Het is niet noodzakelijk om daarnaast ook handpalmafdrukken te nemen. Wanneer die in het kader van strafvordering worden genomen, gebeurt dat niet ter identificatie, maar ter opsporing.⁸² In de MvT wordt expliciet opgemerkt dat de WIVVG de bevoegdheid tot het nemen van handpalmafdrukken niet beperkt en dat het criterium van het onderzoeksbelang voldoende mogelijkheden biedt om handpalmafdrukken te nemen in gevallen waarin de opsporing dat vereist.⁸³

De subsidiariteitsgedachte stond eveneens in de weg aan het standaard afnemen van celmateriaal bij verdachten om een DNA-profiel te kunnen bepalen, zoals de Raad van Hoofddcommissarissen had voorgesteld.⁸⁴ Omdat aan de hand van vingerafdrukken de identiteit

⁷⁹ *Kamerstukken II 2007/08, 31436, 3, p. 77.*

⁸⁰ In dat geval zou de term 'vingerafdrukken' extensief moeten worden geïnterpreteerd, zodat handpalmafdrukken er ook zouden vallen.

⁸¹ In de MvT komt dit soms wat ongelukkig tot uiting in de stelling dat de handpalmafdruk niet *kan* bijdragen aan de identificatie (zie *Kamerstukken II 2007/08, 31436, 3, p. 76-77*). Hoewel bij die stelligheid vraagtekens kunnen worden geplaatst, verklaart dit wel waarom de handpalm in artikel 55c Sv ontbreekt.

⁸² Zie nader *Kamerstukken II 2007/08, 31436, 3, p. 75 en 77* waar de minister uiteenzet waarom voor de identiteitsvaststelling van veroordeelden, slachtoffers, getuigen of derden elders in een passende wettelijke grondslag dient te worden voorzien. Met name voor het achterhalen van de identiteit van stoffelijke overschotten is namelijk betoogd dat de handpalmafdruk wel kan dienen ter identificatie omdat handpalmen doorgaans minder snel vergaan dan vingers. De vaststelling van de identiteit van overleden personen is in eerste instantie evenwel geen strafvorderlijke aangelegenheid en hoort volgens de minister derhalve thuis in de Wet op de lijkbezorging, niet in het Wetboek van Strafvordering.

⁸³ *Kamerstukken II 2007/08, 31436, 3, p. 22.*

⁸⁴ *Kamerstukken II 2007/08, 31436, 3, p. 77.* Dit pleidooi voor een ruimhartige afname en opslag van biometrische kenmerken was overigens verre van nieuw. Berkhout-van Poelgeest 1998, 13 merkt op dat bij de

afdoende kan worden vastgesteld, is het bepalen van een DNA-profiel niet noodzakelijk om het doel van identificatie te bereiken. Daarnaast wordt in de MvT opgemerkt dat het afnemen van celmateriaal een inbreuk op het recht op lichamelijke integriteit oplevert, die groter is dan wanneer vingerafdrukken worden genomen,⁸⁵ en dat het technisch niet goed mogelijk is om binnen de termijn voor identiteitsvaststelling een DNA-profiel te bepalen en te vergelijken met reeds opgeslagen DNA-profielen.⁸⁶

Ter resumering: Met de herziening van de regeling inzake de identiteitsvaststelling en de maatregelen in het belang van het onderzoek was volgens de minister vooral een verduidelijking en geen inhoudelijke wijziging beoogd. Deze herziening had evenwel de nodige redactionele wijzigingen en verschuivingen tot gevolg en heeft om die reden wellicht toch weer wat onduidelijkheid gecreëerd. Zo wordt de vingerafdruk in het nieuwe artikel 61a Sv niet meer genoemd terwijl dat voorheen wel het geval was. De handpalmafdruk wordt daarentegen wel expliciet genoemd in artikel 61 Sv en deze ontbreekt in artikel 55c Sv. Dit verschil kan eenvoudig worden verklaard aan de hand van het subsidiariteitsbeginsel. Artikel 55c Sv ziet enkel op de identificatie van de verdachte en daarvoor is een handpalmafdruk niet nodig. Het nemen van vingerafdrukken is daarvoor voldoende. Een opsporingsdoel kan de handpalmafdruk daarentegen wel dienen. Daarom wordt de handpalm genoemd onder de enuntiatieve opsomming van maatregelen in het belang van het onderzoek uit artikel 61a Sv. Het nogmaals opnemen van de vingerafdruk in die opsomming is overbodig nu deze afdrucken als gevolg van de verplichte afname van artikel 55c Sv reeds in HAVANK zijn opgenomen. Dat maakt dat een opsporingsbelang om nogmaals vingerafdrukken te nemen automatisch ontbreekt.

3.5 Maatregelen in het belang van het onderzoek

3.5.1 Geldende wet- en regelgeving

De wettelijke basis om maatregelen in het belang van het onderzoek te bevelen is te vinden in de artikelen 61a, 62, 62a en 76 Sv. Artikel 61a lid 3 Sv geeft aan dat bij AMvB nadere regels kunnen worden gesteld over de uitvoering van maatregelen in het belang van het onderzoek en voor het verwerken van de resultaten daarvan. De desbetreffende AMvB is het Besluit toepassing maatregelen in het belang van het onderzoek (*Stb.* 2002, 46).⁸⁷

Waar de maatregelen ter identificatie neerkomen op een standaardafname van vingerafdrukken, blijft de toepassing van maatregelen in het belang van het onderzoek, zoals de naam al suggereert, afhankelijk van de vraag of er in de voorliggende casus sprake is van een onderzoeksbelang. In de aanloop naar dit onderzoek is gesteld dat die voorwaarde een te zware drempel opwerpt voor het nemen van handpalmafdrukken. Deze paragraaf strekt ertoe om een eerste aanzet te geven tot beantwoording van de vraag of die kritiek terecht is.

Om deze vraag adequaat te beantwoorden, is niet alleen een juridische maar ook een empirische analyse nodig. Die analyse volgt in Hoofdstuk 5. Met het aangeven van de juridische reikwijdte van het onderzoeksbelang kan immers maar ten dele de vraag worden beantwoord of deze voorwaarde inderdaad een obstakel vormt voor het nemen van handpalmafdrukken. Wat deze voorwaarde voor de opsporingspraktijk betekent, wordt namelijk mede bepaald door de uitleg die officieren van justitie daar in de praktijk aan geven en hoe opsporingsambtenaren denken dat officieren van justitie het onderzoeksbelang interpreteren. Als het verzoek om het nemen van een handpalmafdruk in die perceptie niet kansrijk is, dan zal het verzoek waarschijnlijk ook niet worden

introduce van de maatregelen ter identificatie aan het einde van de negentiende eeuw al werd gesteld dat afname plaatsvond met de uitdrukkelijke wens om de verkregen gegevens voor de toekomst te bewaren.

⁸⁵ Daar kan verschil van opvatting over bestaan ingeval uitsluitend wangslim wordt afgenomen. Dat afnemen zelf is weinig ingrijpend voor de verdachte. Uit celmateriaal kan wel veel meer informatie over de verdachte worden afgeleid dan uit vingerafdrukken. De potentiële inbreuk op het recht op privacy is daarom groter bij het afnemen van celmateriaal dan bij het nemen van vingerafdrukken.

⁸⁶ *Kamerstukken II* 2007/08, 31436, 3, p. 21-22. Een soortgelijk advies van de Raad van Hoofdcommissarissen is opgenomen als bijlage bij *Kamerstukken II* 2007/08, 31415, 1. De minister heft hierop gereageerd in *Kamerstukken II* 2007/08, 31415, 1, p. 14-15.

⁸⁷ Het Besluit is enkele malen gewijzigd, laatstelijk bij besluit van 4 mei 2016 (*Stb.* 2016, 171), in werking getreden op 1 juni 2016.

ingediend. Ook het feit dat de officier van justitie moet worden benaderd, kan in dat opzicht mogelijk een drempel vormen.

Deze paragraaf beperkt zich evenwel tot de juridische analyse en zal daartoe allereerst een korte schets geven van de maatregelen in het belang van het onderzoek en de daarvoor geldende algemene voorwaarden. Aansluitend zal worden ingezoomd op de invulling van het begrip 'in het belang van het onderzoek' en de ontwikkelingen die zich in de laatste jaren op dat vlak hebben voltrokken. De bedoeling van deze bespreking is om de status quo inzake de uitleg van het onderzoeksbelang helder te schetsen. De verwachting is namelijk dat deze status quo van grote betekenis is voor de uitleg van dit begrip in de rechtspraak. De vraag of er ruimte is voor en behoefte is aan een meer ruimhartige invulling van het onderzoeksbelang of dat deze voorwaarde beter kan worden geschrapt, zal in het concluderende hoofdstuk worden beantwoord.

3.5.2 Toegelaten maatregelen

De toegestane maatregelen in het belang van het onderzoek zijn heel divers. Artikel 61a lid 1 Sv somt de toegestane maatregelen op:

- a) het maken van foto's en video-opnamen;
- b) het nemen van lichaamsmaten⁸⁸ en handpalm-, voet-, teen-, oor- en schoenzoolafdrukken;
- c) de toepassing van een confrontatie;
- d) de toepassing van een geuridentificatieproef;
- e) het afscheren, knippen of laten groeien van snor, baard of hoofdhaar;
- f) het dragen van bepaalde kleding of bepaalde attributen ten behoeve van een confrontatie;
- g) plaatsing in een observatiecel;
- h) onderzoek naar schotresten op het lichaam.

Dit is een niet-limitatieve opsomming, waardoor ook andere, vergelijkbare maatregelen onder de reikwijdte van artikel 61a Sv vallen. In de parlementaire geschiedenis worden medewerking aan een schrijftest of aan een stemanalyse als voorbeelden genoemd.⁸⁹ Voor dit onderzoek zijn alleen de maatregelen genoemd onder b) relevant. Van handpalmen, voeten, tenen, oren en schoenzolen mogen afdrukken worden genomen. Het nemen van vingerafdrukken wordt in artikel 61a lid 1 sub b Sv niet genoemd. De gedachte van de wetgever is geweest dat deze niet hoeven te worden genoemd, omdat vingerafdrukken al standaard worden genomen op grond van artikel 55c lid 2 Sv en de verkregen vingerdrukken op grond van artikel 55c lid 4 Sv ook voor de opsporing, vervolging en het bewijs mogen worden gebruikt. Het maken van foto's wordt wél in zowel artikel 55c Sv als artikel 61a Sv genoemd. De reden voor het verschil in benadering is dat het nogmaals nemen van dezelfde vingerafdrukken geen toegevoegde waarde heeft, maar het maken van andere foto's dan die ter identificatie zijn gemaakt, de opsporing wel kan helpen.⁹⁰

Het afnemen van celmateriaal voor DNA-onderzoek wordt evenmin genoemd in artikel 61a Sv. Celmateriaal mag weliswaar onder bepaalde voorwaarden worden afgenomen op bevel van de (hulp)officier van justitie, maar vanwege de noodzaak om daarbij meer waarborgen te creëren dan bij de andere maatregelen in het belang van het onderzoek,⁹¹ zoals de mogelijkheid om tegenonderzoek te laten uitvoeren door de verdediging, is daarvoor een afzonderlijke regeling opgenomen in artikel 151a e.v. Sv.

3.5.3 Gevallen waarin maatregelen in het belang van het onderzoek mogen worden bevolen

Maatregelen in het belang van het onderzoek kunnen worden bevolen tegen een verdachte die wordt opgehouden voor onderzoek (art. 61a Sv) of die in verzekering of in voorlopige hechtenis is gesteld (art. 62a Sv). Wanneer artikel 55c lid 2 Sv van toepassing is, wordt een verdachte gehoord, die in verreweg de meeste gevallen aangehouden is. Om dit verhoor te kunnen uitvoeren én daarbij foto's en vingerafdrukken te kunnen nemen, zal het dikwijls noodzakelijk zijn om de verdachte op te houden voor onderzoek. Tijdens dat onderzoek kunnen dan tevens maatregelen in het belang van het onderzoek worden uitgevoerd. Praktisch zullen de maatregelen van artikel 55c

⁸⁸ In de eerste versie van artikel 61a Sv was dit een maatregel ter identificatie van een onbekende verdachte.

⁸⁹ *Kamerstukken II 1999/2000*, 26983, 3, p. 26.

⁹⁰ *Kamerstukken II 2007/08*, 31436, 3, p. 76.

⁹¹ Vgl. *Kamerstukken II 2007/08*, 31436, p. 21.

en de maatregelen van artikel 61a Sv dus dikwijls op ongeveer hetzelfde moment worden uitgevoerd. Het toepasselijke normenkader is echter duidelijk anders, in het bijzonder ten aanzien van het doel waarmee en de voorwaarden waaronder maatregelen in het belang van het onderzoek mogen worden uitgevoerd en de instantie die bevoegd is om daarover te beslissen.

Evenals voor het maken van foto's en het nemen van vingerafdrukken op grond van artikel 55c lid 2 Sv is voor maatregelen in het belang van het onderzoek op grond van artikel 61a Sv een verdenking van een feit als bedoeld in artikel 67 lid 1 Sv vereist (art. 61a lid 2 Sv). In de eerste versie van artikel 61a Sv, een bepaling die op 1 maart 2002 in werking trad, was de beperking tot delicten genoemd in artikel 67 lid 1 Sv, niet opgenomen. Vingerafdrukken waren een maatregel ter identificatie en mochten worden genomen bij iedere aangehouden verdachte. Pas sinds 1 oktober 2010 wordt deze extra voorwaarde aan de verdenking gesteld. In de MvT worden twee redenen genoemd waarom de extra voorwaarde wordt gesteld: proportionaliteit en capaciteit.⁹² Daarnaast geldt voor alle maatregelen in het belang van het onderzoek dat deze zijn gekoppeld aan *vrijheidsbeneming* van de verdachte. De wettelijke regeling voorziet niet in de mogelijkheid om een verdachte te verzoeken om zich vrijwillig te melden en diens handpalmafdrukken te laten nemen. De maatregelen van artikel 61a Sv mogen alleen worden toegepast tegen de verdachte die wordt opgehouden voor onderzoek. Ophouden voor onderzoek is na aanhouding het eerste vrijheidsbenemende dwangmiddel dat kan worden toegepast. Artikel 62 Sv bepaalt dat maatregelen in het belang van het onderzoek mogen worden toegepast wanneer de verdachte in verzekering is gesteld. Voor de fase van voorlopige hechtenis bepaalt artikel 76 Sv hetzelfde.

3.5.4 Bevoegde personen

Wie daadwerkelijk handpalmafdrukken mag nemen, wordt in de wet niet vermeld. Het ligt voor de hand dat de wetgever dezelfde ambtenaren op het oog heeft gehad die op grond van artikel 55c lid 2 Sv bevoegd zijn tot het nemen van vingerafdrukken. Artikel 62a Sv bepaalt dat maatregelen in het belang van het onderzoek, waaronder het nemen van handpalmafdrukken, door de *officier van justitie* moeten worden bevolen. Alleen wanneer het optreden van de officier van justitie niet kan worden afgewacht, is de *hulpofficier van justitie* bevoegd.⁹³ Anders dan in 55c lid 3 Sv is, zijn de officier en hulpofficier van justitie dus niet zonder meer beiden bevoegd tot het bevelen van maatregelen in het belang van het onderzoek. De hulpofficier is alleen bevoegd wanneer het optreden van de officier niet kan worden afgewacht. Dat het optreden van de officier niet kan worden afgewacht moet worden vastgesteld en mag dus niet in het algemeen worden aangenomen. Het bevel mag ook niet worden gemandateerd (Visser, 2013, aant. 6.2 bij art. 61a Sv) en moet dus van de officier zelf afkomstig zijn. In geval van een wens om handafdrukken te nemen, zal dan ook altijd contact moeten worden gezocht met de officier. Wanneer diens bevel niet kan worden afgewacht, zal sprake zijn van een dringende noodzaak om acuut handpalmafdrukken te nemen. In veel gevallen zal het nemen van de afdrukken best een dag uitstel kunnen dulden, bijvoorbeeld omdat de verdachte gedetineerd is. Het optreden van de officier kan dan worden afgewacht. Het bevel is zelf vormvrij. Dit betekent dat bevelen die mondeling, via sms, whatsapp of e-mail zijn gegeven alle rechtsgeldig zijn (Visser, 2013, aant. 6.1 bij art. 61a Sv).

3.5.5 Subsidiariteit en proportionaliteit

Invloed aanwezigheid van ander bewijsmateriaal

In § 3.3 is het mensenrechtelijke kader van de afname van vingerafdrukken en handpalmafdrukken gepresenteerd. Daarin is naar voren gekomen dat een inbreuk op de privacy noodzakelijk moet zijn. De noodzakelijkheid wordt in Nederlandse literatuur en in parlementaire stukken dikwijls aangeduid met de iets minder dwingende termen subsidiariteit en proportionaliteit. Bij subsidiariteit gaat het om de vraag of hetzelfde doel ook op een andere, minder ingrijpende manier kan worden bereikt. Proportionaliteit heeft betrekking op de vraag of een redelijke verhouding bestaat tussen de ernst van de inbreuk en het beoogde doel.

De (hulp)officier van justitie die het bevel tot het nemen van handpalmafdrukken geeft, zal een afweging moeten maken in het concrete geval en moeten beoordelen of het uitvoeren van

⁹² *Kamerstukken II 2007/08, 31436, 3, p. 20.*

⁹³ Voor de maatregelen genoemd in artikel 61a lid 1 sub e Sv – waaronder het afknippen van haren – is de hulpofficier van justitie onder geen enkele voorwaarde bevoegd.

deze maatregel passend is. Factoren die daarbij van belang zijn, zijn onder andere of op de plaats delict een handpalmafdruk is veiliggesteld en hoeveel ander bewijsmateriaal beschikbaar is. Het enkele feit dat er ander bewijsmateriaal aanwezig is dat in de richting van de verdachte wijst, brengt overigens niet zonder meer mee dat met het nemen van een handpalmafdruk van de verdachte geen onderzoeksbelang is gemoeid. Zo kan het relevant zijn om bevestiging te krijgen voor de betrokkenheid van de verdachte die anders mogelijk op slechts één bewijsmiddel zou zijn gebaseerd.⁹⁴ Het verkrijgen van bevestiging van reeds verkregen onderzoeksresultaten is door de Hoge Raad ook erkend als een legitiem onderzoeksbelang.⁹⁵ Dat kan ook niet verbazen, nu een door de verdachte afgelegde bekentenis later kan worden ingetrokken. Ook een aanvankelijk solide geachte zaak kan als gevolg van het wegvallen van een cruciaal bewijsmiddel tijdens het onderzoek ter terechtzitting ineens een stuk fragieler blijken te zijn. Zelfs bij een relatief sterke zaak kan er dus nog een onderzoeksbelang zijn om door te rechercheren en een nog stevigere zaak aan te leveren. Voorts kan betrouwbaar technisch-wetenschappelijk onderzoek, om in EHRM-termen te spreken, 'miscarriages of justice' helpen voorkomen (Berkhout-van Poelgeest, 1998, p. 20). Daarnaast kan dergelijk bewijs dienen om een andersluidende verklaring van de verdachte te weerleggen (Visser, 2013, aant. 3.2 bij art. 61a Sv).⁹⁶

Afweging in het concrete geval

Tussen april 2002 tot oktober 2010 was de praktijk dat de hoofdofficier van justitie per arrondissement een generiek bevel uitvaardigde voor het nemen van vingerafdrukken. Het college van procureurs-generaal heeft daarvoor toestemming gegeven.⁹⁷ Naast vingerafdrukken werden ook handpalmafdrukken zonder specifiek bevel genomen. Het begrip 'vingerafdruk' werd kennelijk extensief uitgelegd.⁹⁸ De generieke bevelen hadden als gevolg dat het onderzoeksbelang niet hoefde te worden getoetst en praktisch sprake was van een standaardafname van handpalm-afdrukken. Het geven van een individueel bevel in iedere afzonderlijke zaak werd namelijk als problematisch ervaren. Dit gebruik van generieke bevelen stuitte op kritiek vanuit de rechterlijke macht.⁹⁹ In 2010 heeft het Wetenschappelijk Bureau van Openbaar Ministerie daaromtrent een advies uitgebracht. Daarin gaf het aan dat uit de wettelijke en verdragsrechtelijke systematiek en de beginselen van een behoorlijke strafrechtspleging voortvloeit dat er sprake moet zijn van een afweging in het individuele geval tussen de inbreuk op de privacy en het belang van de opsporing, waarbij de eisen van subsidiariteit en proportionaliteit in acht moeten worden genomen. Er kan niet op voorhand worden aangegeven dat het nemen van handpalmafdrukken in alle gevallen noodzakelijk is, aldus het Wetenschappelijk Bureau. Voorts concludeert het Wetenschappelijk Bureau dat deze aan de officier van justitie toekomstige bevoegdheid niet kan worden gemandateerd.¹⁰⁰ Er is geen aanleiding om aan te nemen dat het OM sindsdien van standpunt is gewijzigd. Deze opvatting, die in overeenstemming is met de EHRM-jurisprudentie, heeft ertoe geleid dat in oktober 2010 de generieke bevelen zijn ingetrokken en sinds oktober 2010 geen nieuwe generieke bevelen zijn gegeven.¹⁰¹ Omdat vingerafdrukken sinds 1 oktober 2010 volgens artikel 55c Sv standaard mogen worden genomen, maakte het vervallen van de generieke bevelen dáárvoor praktisch geen verschil. Ten aanzien van handpalmafdrukken is het praktische verschil

⁹⁴ Deze redenering is gebaseerd op de nota 'Verkenning DNA-onderzoek in strafzaken vanuit wetgevings- en juridisch perspectief': *Kamerstukken II* 2007/08, 31415, 1, p. 9-15. Daarin wordt gesteld dat het bij de aanwezigheid van 'overvloedig bewijs' weliswaar minder goed valt te rechtvaardigen om celmateriaal af te nemen en een DNA-profiel op te stellen, maar dit impliceert dat het onderzoeksbelang automatisch komt te vervallen. Voor het nemen van handpalmafdrukken lijkt eenzelfde redenering te kunnen worden gevolgd.

⁹⁵ HR 19 december 2006, ECLI:NL:HR:2006:AZ1685, *NJ* 2007/27.

⁹⁶ Zie bijvoorbeeld CAG bij HR 5 juli 2016, ECLI:NL:HR:2016:1380 over een op traliewerk aangetroffen handpalmafdruk.

⁹⁷ Brief van het college van procureurs-generaal van 24 april 2002 met kenmerk PaG/BJZ/2358.

⁹⁸ Er kan overigens worden betoogd dat het standaard nemen van handpalmafdrukken onrechtmatig was om de reden dat het generieke bevel alleen betrekking had op vingerafdrukken.

⁹⁹ Rb. Amsterdam 12 augustus 2009, ECLI:NL:RBAMS:2009:BJ8808 (niet gepubliceerd), *NbSr* 2009/297; Hof Amsterdam 15 april 2010, ECLI:NL:GHAMS:2010:BM1657.

¹⁰⁰ Advies van het Wetenschappelijk Bureau van het Openbaar Ministerie van 18 augustus 2010, als bijlage opgenomen bij de brief van het Wetenschappelijk Bureau van het Openbaar Ministerie van 18 augustus 2010 met kenmerk WB/S&O/111.

¹⁰¹ Bij brief daterende van 14 oktober 2010 met kenmerk PaG/B&S/15207 heeft het college van procureurs-generaal de toestemming om generieke bevelen te geven ingetrokken.

echter groot. Die mochten vóór 2011 standaard worden genomen. Tegenwoordig is voor het nemen van handpalmafdrukken een specifiek bevel van de officier van justitie vereist en moet een onderzoeksbelang kunnen worden aangenomen om dat bevel te mogen geven.

3.5.6 Doel: onderzoek

Klassieke invulling van het onderzoeksbelang

Om een maatregel in het belang van het onderzoek te mogen bevelen, moet sprake zijn van een onderzoeksbelang. Het is de vraag onder welke voorwaarden dat mag worden aangenomen. De MvT bij de WIVVG geeft geen uitsluitel. Daarin wordt wel aangegeven dat de belangen van identificatie en onderzoek niet goed van elkaar kunnen worden gescheiden en in elkaar kunnen overlopen.¹⁰² Door de identiteit van de betrokkene op een gedegen wijze vast te stellen, wordt immers bijgedragen aan een effectievere en efficiëntere opsporing en kan ervoor worden gezorgd dat de juiste persoon wordt opgespoord, vervolgd en berecht. Die overlap was er ook al onder de oude regeling. Het oude artikel 61a lid 2 Sv bepaalde namelijk dat de maatregelen in het belang van het onderzoek die in het eerste lid waren genoemd, ook konden worden toegepast ter identificatie. Onder de huidige regeling kan worden gesteld dat het bepalen van de identiteit van een verdachte op grond van artikel 55c lid 2 Sv van belang is voor de opsporing, omdat daardoor een specifieke persoon kan worden gekoppeld aan een (vermoedelijk) begaan strafbaar feit. Het identificeren van een verdachte dient dus mede een opsporingsbelang.

In geval van onderzoeksbelang is duidelijk dat toepassing van de maatregel in potentie iets kan opleveren dat van belang kan zijn voor strafrechtelijk onderzoek. De waarheidsvinding moet gediend zijn met het onderzoek (Corstens/Borgers, 2014, p. 415-416; Berkhout-van Poelgeest, 1987, p. 176; Berkhout-van Poelgeest 1998, 12-13; Blok & Besier, 1926, p. 196).¹⁰³ Maar betreft dit strafrechtelijk onderzoek in het algemeen of moet het gaan om een onderzoek naar een feit waarvan de verdachte concreet wordt verdacht? Meer concreet: mogen bijvoorbeeld van een verdachte die wordt verdacht van inbraak, handpalmafdrukken worden afgenomen omdat die hem mogelijk in verband kunnen brengen met andere inbraken? De MvT gaat hier niet uitgebreid op in en merkt slechts terzijde op dat de maatregelen uit artikel 61a Sv alleen kunnen worden bevolen 'ter opheldering van een strafbaar feit'.¹⁰⁴ Corstens/Borgers spreken van opheldering van *het* strafbare feit als doel (Corstens/Borgers, 2014, p. 489; onze cursivering). Daarmee lijken zij het concrete strafbare feit waarvan de verdachte wordt verdacht te bedoelen (Visser, 2013, aant. 5.1 en 5.2 bij art. 61a Sv). De Commissie-Mevis heeft zich op hetzelfde standpunt gesteld. Volgens haar impliceert de voorwaarde 'in het belang van het onderzoek' dat 'de wettelijke regeling beperkt tot hetgeen aan inbreuken op grondrechten en vrijheden noodzakelijk is in het belang van de concrete strafvervolgning ter zake van een concreet strafbaar feit' (Commissie-Mevis, 2016, p. 50). Bij deze opvatting is het niet toegestaan om handpalmafdrukken te nemen in het kader van de opsporing van een feit waarvan de verdachte niet wordt verdacht (Morra, 2015, aant. 2 bij art. 61a Sv). Zou dat zonder meer wel het geval zijn, dan zou dat als gevolg hebben, dat bij iedere verdachte standaard een bevel tot afname van handpalmafdrukken zou kunnen worden gegeven, omdat er altijd een mogelijkheid is dat een verdachte een *ander* strafbaar feit heeft begaan. Visser (2013, aant. 5.1 bij art. 61a Sv) merkt op dat dit zich niet goed zou verhouden met de ratio achter de bevoegdheid.

Ruimte voor een ruimere opvatting?

Hoewel de hiervoor genoemde auteurs geen ruimte zien voor een ruimere uitleg van het begrip opsporingsbelang, lijkt de parlementaire geschiedenis daar, zoals gezegd, niet aan in de weg te staan. Tijdens de totstandkoming van de verschillende wijzigingen van artikel 61a-62a Sv is de

¹⁰² *Kamerstukken II* 2007/08, 31436, 3, p. 73-74.

¹⁰³ Van oudsher hebben de maatregelen in het belang van het onderzoek en alle mogelijke beperkingen die met het oog daarop aan de verdachte kunnen worden opgelegd, altijd in de sleutel van waarheidsvinding gestaan. Daarbij ging het dan zowel om maatregelen die bijdroegen aan het verkrijgen van bewijsmateriaal, als om maatregelen die strekten ter voorkoming van de belemmering van de waarheidsvinding, zoals het geval is bij collusiegevaar. Die laatste categorie beschermingsgeoriënteerde maatregelen heeft tegenwoordig een meer zelfstandige positie verkregen, hetgeen zich heeft vertaald in een eigen regeling elders in het wetboek.

¹⁰⁴ *Kamerstukken II* 2007/08, 31 436, 3, p. 76-77 (onze curs). Ook aangehaald in Visser, 2013, aant. 3.1 bij art. 61a Sv.

term onderzoeksbelang niet geproblematiseerd. In de MvT bij de WIVVG wordt opgemerkt dat maatregelen in het belang van het onderzoek mogen worden bevolen 'ter opheldering van een strafbaar feit' (onze cursivering).¹⁰⁵ Heel welwillend zou hierin een ruimere opvatting kunnen worden gelezen dan de gangbare. Hierna zal aandacht worden besteed aan de invulling van het onderzoeksbelang in het kader van DNA-onderzoek. Deze invulling is ruimer dan de klassieke invulling die hiervoor werd genoemd. Omdat het nemen van een handpalmafdruk een minder grote inbreuk oplevert op het recht op privacy dan het afnemen van celmateriaal, ligt het voor de hand om ook daarbij uit te gaan van een ruimere invulling.

Vergelijking: de nota onderzoeksbelang bij DNA-onderzoek

Ook voor de afname van celmateriaal bij een verdachte met oog op het bepalen van een DNA-profiel, is tijdens het voorbereidend onderzoek onderzoeksbelang vereist (art. 151b lid 1 en 195b lid 1 Sv). In de praktijk van vóór 2008 werd deze voorwaarde als onwenselijk beperkend ervaren, omdat deze zo werd opgevat dat het vaststellen van een DNA-profiel van belang moest worden geacht voor de opsporing van het feit waarvan de verdachte werd verdacht. Praktisch betekende dit dat alleen wanneer sporen waren veiliggesteld, celmateriaal werd afgenomen.¹⁰⁶ De Wet DNA-onderzoek bij veroordeelden vormde hierop een uitzondering, omdat bij iedere veroordeelde celmateriaal wordt afgenomen, dat mag worden gebruikt om vast te stellen of de veroordeelde in verband kan worden gebracht met andere reeds begane of nog te begane strafbare feiten.

In de nota 'Verkenning DNA-onderzoek in strafzaken vanuit wetgevings- en juridisch perspectief' uit maart 2008 adresseert de minister van Justitie de in de praktijk geconstateerde bezwaren.¹⁰⁷ Hij gaat onder andere in op de vraag of het wenselijk is om het onderzoeksbelang als voorwaarde te blijven stellen bij de afname van celmateriaal tijdens het voorbereidend onderzoek. De minister benadrukt dat voor een inbreuk op het recht op persoonlijke levenssfeer (art. 8 EVRM) altijd een concrete afweging moet worden gemaakt en dus niet kan worden gesteld dat iedere inbreuk op het recht op privacy gerechtvaardigd is wanneer deze wordt gemaakt met het oog op het voorkomen, opsporen en/of vervolgen van strafbare feiten. Dit zijn weliswaar doelen die een relevante reden kunnen opleveren voor een inbreuk op de privacy, maar dat is niet voldoende om die inbreuk te mogen maken. Het is essentieel dat wordt vastgesteld dat de inbreuk in het concrete geval noodzakelijk is. Ook wanneer het onderzoeksbelang niet in de wet zou zijn genoemd, zou dus steeds een afweging moeten worden gemaakt op grond van de feiten en omstandigheden van een specifieke zaak. De voorwaarde dat onderzoeksbelang aanwezig moet zijn, voorkomt daarnaast dat ten aanzien van *iedere* verdachte¹⁰⁸ een DNA-profiel wordt opgemaakt, dat vervolgens moet worden vernietigd wanneer de verdachte niet wordt vervolgd of niet wordt veroordeeld. Dan zijn inspanningen gedaan die tijd en geld kosten, maar niets opleveren. Ten aanzien van veroordeelden is in de Wet DNA-onderzoek bij veroordeelden een andere benadering gekozen. Bij in beginsel iedere persoon die is veroordeeld wegens een feit als bedoeld in artikel 67 lid 1 Sv, wordt celmateriaal afgenomen. Dat in dat geval geen onderzoeksbelang vereist is, hangt ermee samen dat ten aanzien van een veroordeelde onherroepelijk is vastgesteld dat hij zich aan een strafbaar feit schuldig heeft gemaakt. Dat is anders bij een verdachte, jegens wie nog slechts het gegronde vermoeden bestaat dat hij een strafbaar heeft begaan. Dat bij veroordeelden celmateriaal mag worden afgenomen, hangt samen met het feit dat veroordeelden dikwijls eerder strafbare feiten hebben begaan of nog zullen begaan.

De voorwaarde van onderzoeksbelang is aldus gehandhaafd. De minister is echter tegemoet gekomen aan het in de praktijk geconstateerde bezwaar dat het onderzoeksbelang onwenselijk beperkend werkt, door er een ruime invulling aan te geven. Het uitgangspunt is niet anders dan voorheen: 'DNA-onderzoek kan niet worden verricht met het uitsluitende oogmerk om het DNA-profiel van de verdachte op te nemen in de DNA-databank teneinde eventueel andere strafbare feit op te lossen die de verdachte wellicht reeds heeft gepleegd om in de toekomst zal plegen.' DNA-onderzoek mag desondanks worden uitgevoerd wanneer er geen celmateriaal is

¹⁰⁵ *Kamerstukken II 2007/08, 31436, 3, p. 76-77.*

¹⁰⁶ *Kamerstukken II 2007/08, 31415, 1, p. 9.*

¹⁰⁷ *Kamerstukken II 2007/08, 31415, 1, p. 9-15.*

¹⁰⁸ De minister lijkt hier over het hoofd te zien dat voor het afnemen van celmateriaal sprake moet zijn van een verdachte tegen wie 'ernstige bezwaren' bestaan. Het aantal onschuldige verdachten zal daarom vermoedelijk niet zo groot zijn als de minister veronderstelt.

gevonden in de zaak waarin de verdachte wordt verdacht, 'indien er andere feiten of omstandigheden zijn op grond waarvan de officier van justitie verwacht dat DNA-onderzoek bij de verdachte kan bijdragen aan het opsporingsonderzoek'.¹⁰⁹ De minister doelt met het opsporingsonderzoek op het opsporingsonderzoek in de zaak waarvan de verdachte wordt verdacht en dus niet op opsporing van andere feiten die de verdachte mogelijk heeft begaan.¹¹⁰

De minister geeft vervolgens twee voorbeelden. Het eerste voorbeeld betreft de verdachte die regelmatig in groepsverband strafbare feiten blijkt te begaan, zoals inbraken. Het vaststellen van de betrokkenheid van de verdachte bij andere feiten – waarbij wel biologisch sporenmateriaal is aangetroffen – kan dan volgens de minister bijdragen aan de opheldering van het feit waarvan de verdachte wordt verdacht. Het is niet direct duidelijk hoe dit praktisch mogelijk zou zijn. De betrokkenheid van de verdachte bij andere feiten bewijst niet dat de verdachte ook bij dit feit betrokken is. Zelfs wanneer schakelbewijs zou worden gebruikt – het bewijs van een ander feit wordt gebruikt om het ten laste gelegde feit te bewijzen – is vereist dat de betrokkenheid van de verdachte bij het te bewijzen feit voldoende steun vindt in het bewijsmateriaal.¹¹¹ Het lijkt bij dit voorbeeld dan ook primair te gaan om de opsporing van de *andere* strafbare feiten, ten aanzien waarvan celmateriaal is aangetroffen op de plaats delict, maar dat nog niet aan de verdachte kon worden gelinkt. Het uitsluitende doel om *andere feiten* op te sporen, mag volgens de minister echter geen onderzoeksbelang opleveren.¹¹² Voor de opsporing van het feit waarvan de verdachte wordt verdacht, kan de verkregen informatie wel relevant zijn, omdat de verdachte kan worden geconfronteerd met de resultaten van het DNA-onderzoek en op grond daarvan mogelijk een bekennende verklaring zal afleggen. Het tweede voorbeeld betreft de alleen opererende verdachte die eerder is veroordeeld wegens misdrijven die vergelijkbaar zijn met het misdrijf waarvan hij nu wordt verdacht, op grond waarvan de officier van justitie verwacht dat sprake is van een patroon van misdrijven. Het vaststellen van een DNA-profiel kan dan zichtbaar maken dat het misdrijf niet op zichzelf staat. Het gaat in dit voorbeeld niet om het vaststellen van het daderschap van de verdachte, maar om het krijgen van inzicht in de motieven en werkwijze van de verdachte.¹¹³ Deze kunnen volgens de minister relevant zijn 'voor de beoordeling van de verdachte en de ernst van het misdrijf en daarmee voor de op te leggen straf'. Ook deze redenering is voor ons niet zonder meer te volgen. Weliswaar zal het feit dat de verdachte meer strafbare feiten heeft begaan strafverhogend kunnen werken, maar de strafverhoging is in dat geval het gevolg van het feit dat meer strafbare feiten zijn bewezen. Het is dus niet zo dat de rechter voor het feit dat aanleiding heeft gegeven tot de afname van celmateriaal, op zichzelf een hogere straf oplegt.¹¹⁴

Hoewel in de voorbeelden die de minister noemt, niet direct duidelijk is waarom het afnemen van celmateriaal kan bijdragen aan de opsporing, vervolging of berechting ter zake van het feit dat aanleiding heeft gegeven om celmateriaal af te nemen, is wel duidelijk dat onderzoeksbelang aanwezig kan zijn wanneer geen sporen zijn aangetroffen in de zaak waarin de verdachte wordt verdacht, maar het vermoeden bestaat dat de verdachte, al dan niet in groepsverband, andere soortgelijke strafbare feiten heeft begaan. De (hulp)officier van justitie die wordt gevraagd een bevel tot afname van celmateriaal te geven, heeft weinig houvast gekregen

¹⁰⁹ *Kamerstukken II* 2007/08, 31415, 1, p. 10-11.

¹¹⁰ In artikel 4c lid 1 van het Besluit toepassing maatregelen in het belang van het onderzoek is bepaald: 'Zodra zich een omstandigheid voordoet die meebrengt dat degene wiens handpalmafdrukken zijn verwerkt, niet langer als een verdachte van een strafbaar feit kan worden aangemerkt, worden zijn handpalmafdrukken vernietigd.' Deze bepaling geeft steun voor de opvatting dat naar huidig recht handpalmafdrukken niet uitsluitend mogen worden genomen met het oog op de opsporing van andere, mogelijk toekomstige strafbare feiten. Het Besluit bevat immers geen regeling voor de opslag van handpalmafdrukken in het geval de zaak tegen de verdachte wordt geseponeerd, maar het vermoeden bestaat dat hij mogelijk bij (nog onbekende) andere soortgelijke strafbare feiten betrokken is geweest of zal raken.

¹¹¹ HR 23 januari 2007, ECLI:NL:HR:2007:AZ3558, *NJ* 2007/81; De Wilde, 2009.

¹¹² Er zou kunnen worden betoogd dat het voor de *strafstoemeting* ter zake van feit 1 relevant is dat de verdachte ook feiten 2 en 3 heeft begaan. Ook dan gaat het echter primair om het bewijs van feiten 2 en 3. Bovendien zal de verdachte per strafsoort één straf opgelegd krijgen, waarbij niet goed zal kunnen worden vastgesteld wat de invloed van de afzonderlijke strafbare feiten erop is geweest. Zou die invloed wel duidelijk zijn, dan zou de straf *per feit* bij een gevangenisstraf vermoedelijk lager uitvallen dan wanneer de verdachte slechts voor feit 1 zou zijn veroordeeld, vanwege het stelsel van beperkte cumulatie van vrijheidsstraffen (art. 57 Sr).

¹¹³ Het is niet duidelijk op welke manier een DNA-profiel het motief van de dader zou kunnen onthullen.

¹¹⁴ Daarbij zal bij deze verdachte vermoedelijk reeds celmateriaal zijn afgenomen op grond van de Wet DNA-onderzoek bij veroordeelden.

voor de beoordeling van het onderzoeksbelang. In de twee voorbeelden is dat onderzoeksbelang niet evident. Voor een (hulp)officier kan het daarom lastig zijn om het onderzoeksbelang in een concrete zaak op een deugdelijke manier te onderbouwen.

De nota is niet geschreven in het kader van een bepaald wetsvoorstel en als gevolg van de nota is ook geen wetgeving aangepast. De nota is wel tot stand gekomen in een traject dat enigszins vergelijkbaar is met een wetgevingstraject. Naar aanleiding van een conceptversie van de nota zijn namelijk adviezen uitgebracht door de Nederlandse Vereniging voor Rechtspraak, de Raad voor de Rechtspraak, het College bescherming persoonsgegevens, de Nederlandse Orde van Advocaten, het college van procureurs-generaal en de Raad van Hoofddcommissarissen. Het is de vraag wat de juridische status van de nota is. De minister heeft niet de bevoegdheid om achteraf te bepalen op welke manier een eerder tot stand gekomen wet moet worden uitgelegd. Daarmee zou hij het parlement immers passeren als medewetgever. Dat neemt niet weg dat de nota bij de uitleg van de reikwijdte van het onderzoeksbelang door een rechter vermoedelijk in aanmerking zal worden genomen, in het bijzonder omdat deze niet op gespannen voet staat met de wetsgeschiedenis. Daarbij kan relevant worden geacht dat de vernoemde nota één maand voorafgaand aan de indiening van het wetsvoorstel WIVVG aan de kamer is gezonden,¹¹⁵ zodat moet worden aangenomen dat de wetgever gedurende de behandeling daarvan met de inhoud en de strekking van de nota bekend was. Het is daarom onaannemelijk dat een rechter zal oordelen dat het afnemen van celmateriaal of een handpalmafdruk onrechtmatig heeft plaatsgevonden om de enkele reden dat het onderzoeksbelang is toegepast op de wijze die in de nota is aangegeven.¹¹⁶

De genoemde ruimere interpretatie van het onderzoeksbelang heeft in de literatuur nog niet veel weerklank gevonden. Voorts kan men zich afvragen wat deze verruiming precies betekent voor de opsporingspraktijk en of die opsporingspraktijk al geheel van die implicaties is doordrongen. In Hoofdstuk 4 zal aandacht worden besteed aan de invulling die officieren van justitie aan het opsporingsbelang geven.

Toenemend onderzoeksbelang door nieuwe technieken

Het onderzoeksbelang van de handpalmafdruk wordt groter naarmate de (potentiële) bewijswaarde daarvan voor het voorliggende delict toeneemt. Oftewel, zijn er handpalmafdrukken op de plaats delict gevonden en wat is de kwaliteit van die afdrukken? In dat kader is echter niet alleen het delict en de wijze waarop dat is begaan van belang, maar ook de opsporingsmethode zelf. Tegen die achtergrond zijn de ontwikkelingen die zich op het gebied van dactyloscopisch onderzoek voltrekken, relevant. Naarmate dergelijke onderzoeksmethoden meer, sneller en beter resultaat opleveren, neemt hun significantie voor het opsporingsonderzoek namelijk eveneens toe. Hoe effectiever een opsporingsmethode is, hoe sneller het EHRM zal oordelen dat deze als passend moet worden beschouwd om de samenleving te beschermen en de opsporing van strafbare feiten te bevorderen, zeker indien de desbetreffende methode slechts een geringe inbreuk maakt op de privacy en met de nodige waarborgen is omkleed (zorgvuldigheid, controleerbaarheid, recht op tegenonderzoek, etc.). Door de ingebruikname van de nieuwe databank en de bijbehorende verbeterde zoek- en analysemogelijkheden kan HAVANK tegenwoordig een grotere en vooral snellere bijdrage leveren aan het opsporingsonderzoek. Betoogd kan worden dat dit zich ook vertaalt in het eerder aanwezig zijn van een onderzoeksbelang. De door de politie ervaren beperkingen – eenvoudig geformuleerd: voorheen kon het technisch niet, maar mocht het wel,¹¹⁷ nu is het technisch mogelijk, maar mag het niet meer – kunnen die achtergrond worden verklaard. Over de meerwaarde merkt Kurpershoek (2009) bijvoorbeeld op dat de duur van zoekopdrachten op dactyloscopische kenmerken met de introductie van het nieuwe HAVANK tot enkele uren wordt teruggebracht. Daarnaast is de verwachting dat dit nieuwe systeem ook bij sporen van geringere

¹¹⁵ De eerste officiële Tweede Kamerstukken dateren van april 2008 (*Kamerstukken II 2007/08, 31415, 1*).

¹¹⁶ Over de vraag of de nota de uitleg van het onderzoeksbelang ook met terugwerkende kracht kan wijzigen bestaat meer discussie (zie nader: Borgers, 2016).

¹¹⁷ Zoals in § 3.5.5 is toegelicht is deze redenering zuiver gezien niet juist, omdat standaardafname van handpalmafdrukken ook onder de oude regeling strikt genomen niet was toegestaan.

kwaliteit meer resultaten gaat opleveren.¹¹⁸ Daarnaast is in recent onderzoek van de Universiteit van Amsterdam (Commissie-Abels, 2016) de verwachting uitgesproken dat het belang van forensisch materiaal voor de bewijsvoering in de toekomst nog verder zal toenemen als gevolg van het afnemen van de bewijswaarde van andere opsporingsmiddelen. Verdachten zijn volgens de commissie tegenwoordig minder bereid om een verklaring af te leggen en verhoren vinden steeds later in het opsporingsonderzoek plaats. Ook is de politie terughoudender geworden met het zo snel mogelijk proberen los te krijgen van een bekentenis. Gesteld wordt dat de politie daar in het verleden nog wel eens op uit was en de zaak na een bekentenis veelal ook als 'rond' werd beschouwd. Tegenwoordig ligt de nadruk meer op het eerst opbouwen van een stevige verdenking tegen de verdachte, bijvoorbeeld op basis van forensisch bewijsmateriaal, om hem of haar daar vervolgens tijdens het verhoor mee te confronteren. In het desbetreffende onderzoeksrapport wordt ook aangegeven dat de verwachting is dat beide ontwikkelingen zich alleen maar verder zullen doorzetten naarmate de aanwezigheid van de raadsman of -vrouw bij het politieverhoor meer vorm krijgt. Ook dat versterkt in potentie het onderzoeksbelang van de handpalmafdruk.

3.6 Opslag, verwerking en vernietiging van vinger- en handpalmafdrukken

Wettelijk kader

Zoals in het voorgaande is uiteengezet, verschilt de wettelijke grondslag om vingerafdrukken te mogen nemen (o.a. art. 55c Sv) van de mogelijkheid om handpalmafdrukken te nemen (art. 61a Sv). Dit heeft tot gevolg dat de nadere uitvoeringsregeling inzake de opslag, verwerking en vernietiging van deze gegevens uitwerking heeft gekregen in verschillende besluiten.¹¹⁹ Op de omgang met de verkregen vingerafdrukken heeft het Besluit identiteitsvaststelling verdachten en veroordeelden (Bivv) betrekking.¹²⁰ De omgang met de verkregen handpalmafdruk wordt gereguleerd door het Besluit toepassing maatregelen in het belang van het onderzoek (hierna: Btmb).¹²¹

Ingevolge het Bivv worden gegevens die noodzakelijk zijn voor de vaststelling van de identiteit van een verdachte of veroordeelde, waaronder diens vingerafdrukken – of meer specifiek: het nummer waaronder de vingerafdrukken die van hem zijn genomen zijn verwerkt in HAVANK (art. 2 aanhef en onder h) –, verwerkt in de strafrechtsketendatabank, hetgeen concreet betekent dat dit nummer wordt gekoppeld aan het aan de verdachte en/of veroordeelde toegekende strafrechtsketenummer. De regeling maakt expliciet onderscheid tussen een databank met vingerafdrukken ten behoeve van de vaststelling van de identiteit (art. 9 lid 1), de VVI, en een databank met vingerafdrukken ten behoeve van het voorkomen, opsporen, vervolgen en berechten van strafbare feiten en het vaststellen van de identiteit van lijken (art. 9 lid 2), HAVANK. Die laatste categorie bevat naast de afdrukken van geïdentificeerde verdachten, veroordeelden en gewezen verdachten, ook de afdrukken van overleden slachtoffers van misdrijven en onbekende verdachten. Deze vingerafdrukken kunnen met het oog op de in beide leden genoemde doelen onderling worden vergeleken (lid 5).¹²²

Vanaf het moment dat de betrokkene niet langer als verdachte van een strafbaar feit kan worden aangemerkt – hetgeen blijktens artikel 5 lid 4 Bivv moet worden geïnterpreteerd als *het* strafbare feit waarop de aanvankelijke verdenking zag¹²³ –, dienen de vingerafdrukken krachtens artikel 5 lid 1 Bivv te worden vernietigd.¹²⁴ Van het niet langer zijn van verdachte is ingevolge lid 3

¹¹⁸ Door sporen van geringere kwaliteit in de handpalmvergelijking te betrekken, worden risico's op vals positieve matches vergroot. Zie hierover de Hoofdstukken 2, 5 en 7.

¹¹⁹ Zie o.a. Nota van Toelichting bij het besluit van 4 mei 2016, *Stb.* 2016, 171, p. 12-13.

¹²⁰ *Stb.* 2009, 352, laatstelijk gewijzigd bij besluit van 4 mei 2016, *Stb.* 2016, 171.

¹²¹ *Stb.* 2002, 46, laatstelijk gewijzigd bij besluit van 4 mei 2016, *Stb.* 2016, 171.

¹²² Het nogmaals vergelijken van de afdrukken van gewezen en onbekende verdachten in dezelfde strafzaak is daarbij onder bepaalde omstandigheden onderworpen aan rechterlijke toetsing (art. 9 lid 6 Bivv).

¹²³ Volgens dit lid blijft toepassing van lid 1 namelijk achterwege indien de verdachte in een andere strafzaak wederom als verdachte van een strafbaar feit is aangemerkt.

¹²⁴ Een uitzondering hierop vormt de gewezen verdachte van een delict waarvoor herziening ten nadele mogelijk is. Van deze personen mogen de gegevens wel worden bewaard, zij het dat deze enkel na toestemming van de rechter-commissaris mogen worden vergeleken met andere profielen (art. 4b lid 5 Bivv).

in ieder geval sprake indien: 'een beslissing tot niet-vervolgung, een kennisgeving van niet verdere vervolging, een onherroepelijke buitenvervolginstelling, een rechterlijke verklaring dat de zaak geëindigd is, een onherroepelijke vrijspraak of een onherroepelijk ontslag van alle rechtsvervolgung waarbij niet een maatregel als bedoeld in art. 37, 37a juncto 37b of 38, 38m of 77s van het Wetboek van Strafrecht is opgelegd.' Op de verplichting tot vernietiging bestaan een aantal uitzonderingen, waarvan het bestaan van een (nieuwe) verdenking ter zake van een ander strafbaar feit als bedoeld in lid 4 de belangrijkste is. De in het besluit gehanteerde terminologie, lijkt te suggereren dat het hier een *ambtshalve verplichting* betreft om tot vernietiging van de gegevens over te gaan.¹²⁵ Deze verplichting mag derhalve niet afhankelijk worden gesteld van de vraag of de betrokkene daartoe een verzoek heeft ingediend.

Voor zover de gegevens wel mogen worden bewaard, kent het besluit een zeer gedetailleerde regeling met bewaartermijnen. Grof gesteld bedraagt de reguliere bewaartermijn in geval van een misdrijf twintig of dertig jaar, met een uitschieter naar tachtig jaar, terwijl dat voor overtredingen vijf of tien jaar is.¹²⁶ Daarmee voldoet de regeling in ieder geval al aan een van de door het EHRM gestelde voorwaarden, namelijk die van differentiatie. Er wordt onderscheid gemaakt naar de ernst van het feit – de langste opslagduur ziet voornamelijk op levenslanggestraften en zeer langdurige ter beschikking gestelden ter zake van ernstige zedendelicten – en de duur van de opgelegde vrijheidsstraf.

De regeling voorziet niet in een separaat regime voor afdrucken die zijn genomen van jeugdigen.¹²⁷ Hoewel de straffen in het jeugdstrafrecht aan een veel lager maximum zijn gebonden, resulteert dit niet in een korte opslagtermijn. De duur van de opslag is – met uitzondering van artikel 6 derde lid Bivv, waarin de bewaartermijn tevens wordt gekoppeld aan de soort en de duur van de straf die de rechter als reactie op het misdrijf heeft opgelegd – namelijk gekoppeld aan het wettelijke strafmaximum dat in de strafbepaling wordt genoemd. Zodoende wordt ook voor wat betreft de voornoemde zedendelicten geen onderscheid gemaakt en geldt de bewaringstermijn van tachtig jaar ook voor personen die deze delicten voor hun achttiende hebben begaan. Hoewel het EHRM in *S. & Marper* bijzonder gewicht toekende aan het feit dat de betrokkene minderjarig was, kan uit deze uitspraak niet worden afgeleid dat er voor jeugdigen in het algemeen een mildere regeling zou moeten gelden voor afname en/of opslag van DNA of dactyloscopische gegevens.¹²⁸

Of het EHRM de voornoemde langdurige opslag voor de meeste zedendelicten – het gaat om de delicten genoemd in artikel 240b Sr tot en met 250 Sr – toelaatbaar zal achten, is niet zeker. De gehanteerde termijnen van twintig en dertig jaar lijken binnen de door het EHRM gehanteerde kaders te vallen. Voor de termijn van tachtig jaar is dat wat lastig te beoordelen, nu het EHRM zich in de context van gedifferentieerde termijnen nimmer heeft uitgelaten over een maximumduur. Niettemin vormen de zedendelicten hier een mogelijk obstakel. Het is immers vooral de juridische kwalificatie en niet de aard en ernst van de feitelijke handelingen die bepalend is. Opvallend is overigens dat de regeling nauwelijks betekenis toekent aan de vraag of er sprake is geweest van recidive, terwijl de verwachting is dat juist die factor bij langdurige opslag voor het EHRM van groot belang zou kunnen zijn. Ingevolge artikel 6 lid 2 Bivv wordt de bewaartermijn weliswaar verlengd indien de betrokkene na een eerdere veroordeling wederom de fout in gaat,

Duidelijk is dat het laten voortduren van deze opslag na een onherroepelijke vrijspraak op gespannen voet staat met de onschuldpresumptie, een aspect waaraan het EHRM grote waarde hecht. Tegelijkertijd is de vergelijkingsprocedure voorzien van een zeer stevige rechtswaarborg in die zin dat toestemming van de rechter-commissaris nodig is. Het is derhalve niet op voorhand uitgesloten dat het EHRM deze specifieke vorm van opslag toelaatbaar zal achten.

¹²⁵ Die lezing wordt ondersteund door de Nota van Toelichting bij het besluit van 4 mei 2016, *Stb.* 2016, 171, p. 18.

¹²⁶ Zie nader de artikelen 6-7b en 9a Bivv.

¹²⁷ De wetgever heeft hier bewust van afgezien. Zie nader *Kamerstukken II* 2012/13, 31415, 8 en HR 13 mei 2008, *NJ* 2008, 627 en 628. De overwegingen zien specifiek op het opstellen, verwerken en opslaan van een DNA-profiel, maar zijn tevens van toepassing op dactyloscopische gegevens, nu de opslagduur in beide gevallen door het Bivv wordt gereguleerd.

¹²⁸ In EHRM 20 januari 2009, appl.no. 20689/08, *NJ* 2009, 411 (W./Nederland) oordeelde het EHRM dat het ontbreken van afzonderlijke bewaartermijnen voor jeugdigen ter zake van DNA dat bij een minderjarige veroordeelde was afgenomen, geen aanleiding gaf voor de vaststelling van een schending van artikel 8 EVRM, aangezien de Wet DNA-onderzoek bij veroordeelden gelimiteerde en gedifferentieerde bewaartermen bevat.

maar voor de vraag of de initiële opslagduur is gerechtvaardigd wordt enkel gekeken naar de maximumstraf die op het delict is gesteld, niet naar de frequentie waarmee de verdachte dat delict heeft gepleegd.

Artikel 61a lid 1 en 3 Sv voorzien in een wettelijke grondslag voor het nemen en verwerken van handpalmafdrukken. Uit artikel 4b lid 4 Btmbo kan worden afgeleid dat verwerking tevens behelst dat de afdruk wordt opgenomen in de database. Dat artikel stelt namelijk dat de handpalmafdrukken die in de databank zijn vastgelegd, onderling kunnen worden vergeleken. Toevoeging aan de database lijkt een basisvoorwaarde te zijn om tot vergelijking over te kunnen gaan. Waar het gaat om een zoekopdracht ter uitsluiting van sporen als dadersporen, zoals bij de bewoner van een huis in het geval van een inbraak, kunnen deze profielen nadien weer uit de database worden verwijderd.

Grosso modo is de nadere regeling inzake de opslag, verwerking en vernietiging van handpalmafdrukken vergelijkbaar met de bovengeschetste regeling voor vingerafdrukken.¹²⁹ Het feit dat de vingerafdrukken in eerste instantie ter identificatie worden afgenomen en pas in tweede instantie een opsporingsbelang dienen, doet daaraan kennelijk niet af. Dit vindt ook bevestiging in de Nota van Toelichting bij het besluit van 4 mei 2016, waarbij beide bovengenoemde besluiten voor het laatst zijn gewijzigd. Zo wordt in deze nota opgemerkt dat voor wat betreft de bewaartermijnen wordt aangesloten bij de regeling omtrent de in HAVANK opgeslagen vingerafdrukken, omdat *deze hetzelfde doel dienen*: het oplossen van strafbare feiten en het identificeren van lijken (onze cursivering.).¹³⁰

Met het optuigen van een wettelijke regeling die tegemoet lijkt te komen aan de Straatsburgse voorwaarden alleen is Nederland er overigens nog niet. Om daadwerkelijk aan de voorwaarden van artikel 8 lid 2 EVRM te voldoen, moet die regelgeving ook in het concrete geval zijn nageleefd. Oftewel: als de regeling verplicht tot verwijdering, dan moet verwijdering ook volgen.

Anders dan het geval is bij DNA,¹³¹ voorziet de wet niet in een procedure voor standaardafname van handpalmafdrukken bij veroordeelden.

Gevolgen bij niet-vernietiging

Uit het voorgaande volgt dat het EHRM duidelijke voorwaarden dicteert waaraan moet zijn voldaan wil de afname en (langdurige) opslag van dactyloscopische gegevens zijn toegestaan. Wordt niet aan die voorwaarden voldaan, dan is artikel 8 EVRM geschonden. Het is de vraag wat een dergelijke schending betekent voor de toelaatbaarheid van bewijs dat direct of indirect als gevolg van deze schending is verkregen. Op die vraag geeft de jurisprudentie van het EHRM niet direct uitsluitsel. De beoordelingsmaatstaf die het EHRM bij de beoordeling van het recht op een eerlijk proces (art. 6 EVRM) hanteert, is of de procedure als geheel eerlijk is geweest. Het Hof geeft (in beginsel) geen regels over de toelaatbaarheid van bewijs. Die kwestie wordt overgelaten aan het nationale recht en de nationale juridische instanties.¹³² De enkele schending van artikel 8 EVRM en het gebruik van het (mede) als gevolg van die schending verkregen bewijs in het latere strafproces, maken het proces nog niet oneerlijk. Wel zal de betrokkene in die procedure de gelegenheid moeten hebben om zowel de authenticiteit als het gebruik van het verkregen bewijs

¹²⁹ Zo zijn de bewaartermijnen en de vernietigingsprocedure gelijkgetrokken, hetgeen nog eens expliciet wordt bevestigd in artikel 4g Btmbo, dat stelt dat met de handpalmafdrukken ook de daarbij behorende identificerende persoonsgegevens moeten worden vernietigd. Voorts kent het Btmbo in artikel 4b dezelfde onderverdeling als artikel 9 lid 2 Bivv, geldt er een gelijksoortige regeling voor het nogmaals vergelijken van de afdrukken van gewezen en onbekende verdachten in dezelfde strafzaak (art. 4b lid 5 Btmbo) en stellen artikel 4c leden 1 en 2 Btmbo dat de opgeslagen gegevens van iemand die niet langer als verdachte kan worden aangemerkt, worden vernietigd. Het niet langer zijn van verdachte wordt daarbij op dezelfde manier ingevuld als in artikel 5 lid 3 Bivv.

¹³⁰ Nota van Toelichting bij het besluit van 4 mei 2016, *Stb.* 2016, 171, p. 12-13 en 17-18.

¹³¹ Zie de Wet DNA-onderzoek bij veroordeelden, laatstelijk gewijzigd bij wet van 12 maart 2014, *Stb.* 2014, 125.

¹³² EHRM 12 juli 1988, app. no. 10862/84 (Schenk/Zwitserland), § 46.

aan te vechten.¹³³ Aangenomen mag worden dat die kans in het Nederlandse strafproces in beginsel bestaat.

Daarmee is de vraag of, en zo ja, welke consequenties er aan deze onrechtmatigheid moeten worden verbonden overwegend een aangelegenheid van nationaal recht. De contouren van dat nationale beoordelingskader laten zich schetsen aan de hand van een arrest dat de Hoge Raad begin 2013 heeft gewezen.¹³⁴ In de desbetreffende zaak was van een op dat moment nog minderjarige verdachte een dactyloscopisch signalement opgemaakt in het kader van een verdenking van openlijke geweldpleging. Van dat feit is de betrokkene later vrijgesproken, waarop dat signalement in lijn met de toepasselijke regelgeving had moeten worden verwijderd en vernietigd.¹³⁵ Dat is niet gebeurd en aan de hand van de bij een later opsporingsonderzoek aangetroffen vingerafdrukken die een match opleveren met het in de databank achtergebleven signalement, wordt de betrokkene aangemerkt als verdachte van diefstal met geweld in vereniging. Het verweer van de verdediging is dat de in de databank aangetroffen vingerafdruk moet worden uitgesloten van het bewijs nu deze onrechtmatig in die databank is opgenomen. Aangezien het hier geen vormverzuim betreft dat is begaan in het voorbereidend onderzoek, is artikel 359a Sv strikt genomen niet van toepassing. Wel zoekt de Hoge Raad duidelijk aansluiting bij de in dat kader geformuleerde regels voor bewijsuitsluiting. Bewijsuitsluiting van de uitkomst van het onderzoek naar de desbetreffende vingerafdruk – en dat geldt naar mag worden aangenomen evenzeer voor een hand(palm)afdruk – is enkel in uitzonderlijke gevallen toegelaten en vergt dat er een belangrijk strafvorderlijk voorschrift of rechtsbeginsel in zodanig aanzienlijke mate is geschonden dat bewijsuitsluiting op zijn plaats is. Daarvan is volgens de Hoge Raad bij een verzuim als het onderhavige geen sprake.¹³⁶ Daarbij plaatst de Hoge Raad nog een voor dactyloscopisch onderzoek niet onbelangrijke kanttekening. Mocht het vormverzuim de betrouwbaarheid van het onderzoeksmateriaal wezenlijk beïnvloeden, dan dient de rechter het bewijsmateriaal reeds vanwege die gereduceerde betrouwbaarheid terzijde te leggen.¹³⁷

De Hoge Raad dwingt de feitenrechter aldus niet om stevige consequenties, zoals bewijsuitsluiting, te verbinden aan een match die heeft kunnen plaatsvinden doordat de betrokkene ten onrechte in de databank was opgenomen. Dat gegeven moet evenwel niet worden opgevat als een signaal dat het niet nodig is om de uitvoeringspraktijk inzake de opslag en vernietiging van profielen in overeenstemming te brengen met de daarvoor geldende regelgeving. Mochten verzuimen als deze een structureel karakter gaan vertonen, dan is niet uitgesloten dat de feitenrechter en de Hoge Raad de teugels op dit vlak toch wat aantrekken. Voorts zou het structureel gedogen van het niet-naleven van de eigen regelgeving inzake opslag en vernietiging betekenen dat de betrokkene niet langer beschikt over een effectieve remedie om de schending van diens EVRM-rechten te redresseren. In dat geval is het niet uitgesloten dat het EHRM een schending zou vaststellen als bij het EHRM zou worden geklaagd.

Hoewel de Nederlandse regeling een ambtshalve verplichting tot verwijdering en vernietiging lijkt te behelzen, is niet geheel duidelijk of de Straatsburgse jurisprudentie daar ook toe verplicht. Dat laatste zou ook relevant zijn voor de wijze waarop bovengenoemd vormverzuim moet worden beoordeeld. Het EHRM lijkt een benadering waarin vernietiging mede afhankelijk wordt gesteld van proactief optreden van de zijde van de betrokkene in de zaak *M.K.* tegen Frankrijk niet direct af te wijzen, al was het maar omdat een succesvolle klacht over schending van een van de door het EVRM toegekende rechten pas ontvankelijk is als de nationale rechtsmiddelen zijn uitgeput. In dat kader is het niet onwaarschijnlijk dat het EHRM verwacht dat een betrokkene

¹³³ EHRM 12 mei 2000, app. no. 35394/97 (Kahn/Verenigd Koninkrijk), § 34 en 38. Vgl. voor Nederland HR 31 mei 2011, ECLI:NL:HR:2011:BP1179, *NJ* 2011/412, m.nt. T.M. Schalken onder *NJ* 2011/413).

¹³⁴ HR 29 januari 2013, ECLI:NL:HR:2013:BY0816, *NJ* 2013/414, m.nt. M.J. Borgers onder *NJ* 2013/415. Vgl. over het ten onrechte niet vernietigen van een DNA-profiel HR 29 januari 2013, ECLI:NL:HR:2013:BY2814, *NJ* 2013/415, m.nt. M.J. Borgers.

¹³⁵ Zie CAG punt 4.10-4.12. De Hoge Raad laat zich over dit specifieke aspect niet uit.

¹³⁶ HR 29 januari 2013, ECLI:NL:HR:2013:BY0816, *NJ* 2013/414 r.o. 3.4.1-3.5. Zelfs als dat het geval zou zijn geweest, dan was overigens nog maar de vraag of de betrokkene daarmee iets zou zijn opgeschoten. Betrokkene is namelijk ook bij een andere gelegenheid als verdachte aangemerkt en wegens die verdenking zijn eveneens vingerafdrukken afgenomen en opgeslagen in de databank (zie CAG punt 4.12; vgl. HR 31 mei 2011, ECLI:NL:HR:2011:BP1179, *NJ* 2011/412, m.nt. T.M. Schalken onder *NJ* 2011/413 r.o. 3.7 en annotatie punt 3).

¹³⁷ HR 29 januari 2013, ECLI:NL:HR:2013:BY0816, *NJ* 2013/414 r.o. 3.5 slot.

die meent ten onrechte in de database te zitten, eerst tracht om – bij het ontbreken van een zelfstandig rechtsmiddel – de overheid door middel van een informeel verzoek of een kort geding te bewegen om diens profiel uit de database te halen. Dat zou betekenen dat de ex-verdachte die onvoldoende alert is, tegengeworpen kan krijgen dat deze zelf geen actie heeft ondernomen. Buiten twijfel staat overigens wel dat de mogelijkheid om tot verwijdering te verzoeken een reële mogelijkheid moet zijn, in die zin dat het verzoek het beoogde resultaat ook daadwerkelijk kan bewerkstelligen.¹³⁸

3.7 Gebruik van vinger- en handpalmafdrukken voor het bewijs

De zittingsrechter is vrij in de selectie en waardering van het bewijsmateriaal en is ook niet gehouden om ambtshalve te motiveren waarom hij meent dat de overeenkomst tussen een handpalmspoor en een bij de verdachte afgenomen handpalmafdruk kan bijdragen aan het bewijs van het ten laste gelegde feit. Alleen wanneer de verdediging daarop uitdrukkelijk verweer voert, is de rechter verplicht om zijn keuze van het bewijsmateriaal toe te lichten in het vonnis (art. 359 lid 2, tweede volzin Sv).

3.8 Tegenonderzoek

In geval vinger- of handpalmafdrukken zijn verwerkt, is het denkbaar dat de verdediging de resultaten van het onderzoek wenst te betwisten. Om dat effectief te kunnen doen kan zij de officier van justitie binnen twee weken na kennisgeving van de uitslag verzoeken om een tegenonderzoek te mogen laten uitvoeren (art. 150a Sv). In geval van weigering kan de verdediging de rechter-commissaris verzoeken om alsnog tot het instellen van een tegenonderzoek over te gaan (art. 150b Sv). De verdediging kan zich ook direct wenden tot de rechter-commissaris met het verzoek om een tegendeskundige te benoemen (art. 176 Sv).¹³⁹ Bij afwijzing daarvan kan de verdediging volgens artikel 182 lid 6 Sv bezwaar indienen bij de rechtbank. Voorts kan voor het eerst ter zitting een verzoek om tegenonderzoek worden gedaan (art. 328 Sv), dat dan wordt beoordeeld op grond van het noodzakelijkheids criterium (art. 315 Sv). De wet bevat geen concrete aanknopingspunten voor de beoordeling van een verzoek om tegenonderzoek. Die kunnen wel worden gevonden in de jurisprudentie van de Hoge Raad. Volgens de Hoge Raad kunnen de volgende factoren van belang zijn voor de beoordeling van het verzoek: de gronden waarop het verzoek steunt, het belang van het gevraagde tegenonderzoek in het geheel van het overig bewijsmateriaal dan wel de overtuigende kracht die pleegt te worden toegekend aan het bestreden onderzoeksresultaat, de omstandigheid dat het verzoek is gedaan op een tijdstip dat tegenonderzoek nog mogelijk is en de omstandigheid dat het verzoek eerder had kunnen worden gedaan.¹⁴⁰ Aan vinger- en handpalmafdrukken pleegt een vrij grote overtuigingskracht te worden toegekend. Wanneer de verdediging haar verzoek tijdig heeft gedaan en goed heeft onderbouwd, zal de rechter het daarom niet gemakkelijk kunnen afwijzen.

3.9 Normering van DNA-onderzoek

Op plaatsen delict kunnen verschillende soorten sporen worden aangetroffen die van belang kunnen zijn bij het onderzoek welke persoon het strafbare feit heeft begaan. Naast afdrukken van vingers, handpalmen en eventuele andere afdrukken, kan de vondst van DNA-materiaal een belangrijke bijdrage leveren aan de opheldering van een strafbaar feit. Daaruit kan een DNA-profiel worden opgemaakt. Dat kan worden vergeleken met het DNA-profiel dat wordt opgemaakt uit celmateriaal – concreet bijna altijd wangslimvlies – dat bij de verdachte is afgenomen. In deze

¹³⁸ EHRM 18 april 2013, appl.no. 19522/09 (M.K/Frankrijk), § 44.

¹³⁹ In HR 2 februari 1993, ECLI:NL:HR:1993:AB7899, NJ 1993/476 bevestigde de Hoge Raad dat het recht op tegenonderzoek voortvloeit uit het recht op een eerlijk proces.

¹⁴⁰ HR 8 september 2009, ECLI:NL:HR:2009:BI5746, NJ 2009/424, r.o. 2.4; HR 1 februari 2005, ECLI:NL:HR:2005:AP8469, NJ 2006/422, r.o. 4.4.2.

paragraaf wordt, ter vergelijking, aandacht besteed aan de normering van het DNA-onderzoek dat gericht is op de vergelijking van DNA-profielen. Dit is relevant vanwege de overeenkomsten met handpalmafdrucken en de eventuele aanpassing van de normering daarvan. In het Wetboek van Strafvordering worden bevoegdheden met betrekking tot DNA-onderzoek toegekend aan de (hulp)officier van justitie (art. 151a-151b, 151d en 151da Sv) en de rechter-commissaris (art. 195a-195g Sv). Deze bevoegdheden komen inhoudelijk sterk overeen. Wij beperken ons hier tot de bevoegdheden van de (hulp)officier van justitie, omdat deze de grootste overeenkomst vertonen met het nemen van handpalmafdrucken.

In de wet wordt een onderscheid gemaakt tussen meewerkende en weigerende verdachten. De officier van justitie – en bij lichtere misdrijven ook de hulpofficier van justitie – mag de verdachte op grond van artikel 151a Sv verzoeken om DNA-materiaal af te staan. Wanneer de verdachte daarmee instemt, moet hij daarover een schriftelijke verklaring afleggen. De (hulp)officier van justitie mag vervolgens een bevel geven aan een deskundige om uit het afgenomen DNA-materiaal een DNA-profiel op te maken en dit te vergelijken met het DNA-profiel van het DNA-spoor van de plaats delict. Het opgemaakte DNA-profiel mag bovendien worden vergeleken met andere DNA-profielen die zich in een databank bevinden, teneinde de mogelijke betrokkenheid van de verdachte bij andere strafbare feiten vast te stellen. De wettelijke regeling geeft de verdachte het recht op tegenonderzoek.

Wanneer de verdachte zijn medewerking weigert, is artikel 151b Sv van toepassing. Dat geeft de officier van justitie de bevoegdheid om te bevelen dat bij de verdachte onder dwang DNA-materiaal wordt afgenomen. Deze bevoegdheid komt niet tevens toe aan de hulpofficier van justitie. Om het bevel te mogen geven, moet sprake zijn van een verdenking van een strafbaar feit als bedoeld in artikel 67 lid 1 Sv, moeten ernstige bezwaren tegen de verdachte bestaan en moet onderzoeksbelang aanwezig zijn. Het onder dwang afnemen van DNA-materiaal is bovendien omgeven met waarborgen: de verdachte moet voorafgaand aan het afnemen worden gehoord en hij mag zich tijdens dat verhoor laten bijstaan door een raadsman.

Ingeval DNA-materiaal wordt afgenomen bij een verdachte is derhalve geen sprake van standaardafname. Dat is wel min of meer het geval bij veroordeelden. De Wet DNA-onderzoek bij veroordeelden bepaalt dat de officier van justitie bij personen die wegens een feit als bedoeld in artikel 67 lid 1 Sv veroordeeld zijn tot in het bijzonder gevangenisstraf, taakstraf of TBS, moet bevelen dat DNA-materiaal wordt afgenomen. Alleen wanneer reeds eerder DNA-materiaal is afgenomen en in bepaalde andere gevallen mag dat achterwege blijven.

3.10 Samenvatting

- Het nemen van vinger- en handpalmafdrucken maakt een lichte inbreuk op het recht op fysieke privacy, doordat de verdachte zijn vingers of hand op een glazen plaat of een inktkussen moet leggen. Het verwerken en opslaan ervan maakt inbreuk op het recht op informatiele privacy. De grootste impact op dit recht heeft het langdurig opslaan en steeds opnieuw gebruiken van afdrucken ter vergelijking met andere van de verdachte genomen of op de plaats delict veiliggestelde afdrucken. Ook deze inbreuk is relatief licht.
- Voor inbreuken op het recht op privacy is vereist dat de inbreuk een voldoende specifieke wettelijke basis heeft, dat ermee een gerechtvaardigd doel wordt nagestreefd en dat de inbreuk noodzakelijk is in het concrete geval. Met noodzakelijkheid wordt bedoeld dat een goede reden bestaat om de inbreuk te maken.
- Het opslaan van vinger- en handpalmafdrucken is alleen toegelaten wanneer wordt voldaan aan bepaalde voorwaarden. In het bijzonder moeten afdrucken (kunnen) worden verwijderd wanneer de zaak wordt geseponeerd of de verdachte wordt vrijgesproken en moeten gedifferentieerde opslagtermijnen worden gehanteerd voor verschillende soorten zaken en soorten verdachten.
- Volgens de wettelijke regeling worden vingerafdrucken standaard genomen, verwerkt en opgeslagen ter vaststelling van de identiteit van de verdachte wanneer sprake is van strafbare feiten als bedoeld in als artikel 67 lid 1 Sv. Eenmaal genomen vingerafdrucken mogen ook standaard worden gebruikt ter vaststelling of de verdachte de donor van een spoor is (opsporing).

- Het nemen van handpalmafdrücken gebeurt naar geldend recht niet standaard en heeft als enige doel opsporing. Om handpalmafdrücken te mogen nemen, moet een onderzoeksbelang in de concrete zaak bestaan. Dit wordt getoetst door een officier van justitie, die een bevel moet geven voor het nemen van de handpalmafdrücken.
- Onderzoeksbelang kan worden aangenomen wanneer een handpalmspoor is aangetroffen op een plaats delict en de verdachte in verband wordt gebracht met het desbetreffende strafbare feit, dan wel het gegronde vermoeden bestaat dat de verdachte andere strafbare feiten heeft begaan waarbij handpalmsporen kunnen zijn veiliggesteld en de opheldering daarvan relevant kan zijn voor de vervolging of berechting van de verdachte ter zake van het feit waarvan hij nu wordt verdacht.
- Tot oktober 2010 werd onderzoeksbelang standaard aangenomen omdat officieren van justitie generieke bevelen gaven voor het nemen van vingerafdrukken, waaronder in de praktijk ook handpalmafdrücken werden verstaan. Rond de inwerkingtreding van de WIVVG op 1 oktober 2010 zijn deze generieke bevelen ingetrokken, waardoor sinds die tijd voor het nemen handpalmafdrücken weer onderzoeksbelang in de concrete zaak moet worden vastgesteld.
- Eenmaal genomen handpalmafdrücken mogen in HAVANK worden opgenomen en worden gebruikt voor de opsporing van andere strafbare feiten dan waarvoor zij dan genomen. Het vergelijken van de genomen handpalmafdrücken en reeds in HAVANK aanwezige handpalmsporen kan toevalstreffers opleveren.
- De huidige wettelijke regeling met betrekking tot het nemen, verwerken en opslaan van handpalmafdrücken is vermoedelijk in overeenstemming met het recht op privacy, zowel wat betreft de fysieke als wat betreft de informatiele privacy.

4. Toepassing in de praktijk I: Politie en Openbaar Ministerie

4.1 Inleiding

In dit hoofdstuk wordt besproken hoe de politie en het Openbaar Ministerie (OM) in de praktijk gebruik maken van en/of omgaan met handpalmsporen en -afdrukken. Het hoofdstuk is gebaseerd op interviews met mensen die in de praktijk werkzaam zijn en in hun werk te maken krijgen met handpalmsporen en -afdrukken. Politiefunctionarissen met diverse achtergronden en officieren van justitie zijn geïnterviewd.

In dit hoofdstuk komt eerst kort de onderzoeksmethode aan de orde, vervolgens worden de functies van de geïnterviewde respondenten weergegeven. Achtereenvolgens wordt daarna op de volgende onderwerpen ingegaan: de interpretatie van het onderzoeksbelang, de vraag of standaardafname mogelijk zou moeten zijn, de typen delicten waarbij handpalmsporen vooral worden veiliggesteld, de meerwaarde van handpalmsporen voor de opsporing en de meerwaarde van een goed gevulde referentiedatabank met handpalmafdrukken. Tot slot zal ook een aantal cijfers gepresenteerd worden over zowel dactyloscopische als DNA-sporen, met daarbij het aantal ingevoerde sporen in 2014 en 2015 en het aantal matches dat deze sporen hebben opgeleverd. Het hoofdstuk wordt afgesloten met een korte conclusie.

4.2 Onderzoeksmethode

De selectie van de respondenten ten behoeve van het interviewonderzoek is tot stand gekomen op basis van de zogenoemde 'sneeuwbalmethode': deskundigen uit de begeleidingscommissie en de klankbordgroep hebben mogelijke respondenten gesuggereerd. Dit heeft ten gevolge dat de steekproef niet representatief kan worden geacht voor politie en openbaar ministerie. Dit is ook niet het doel geweest van dit onderzoek, omdat immers getracht is om een indicatie te krijgen van de wijze waarop met de handpalmvergelijking wordt omgegaan in de praktijk, en om mogelijke knelpunten daarbij te identificeren. Ten behoeve van dit doel voldoet de steekproef.

De interviews zijn afgenomen aan de hand van topiclijsten. Deze zijn opgenomen in bijlage 3. Deze topiclijsten zijn opgesteld op basis van de onderzoeksvragen van dit onderzoek (zie voor de onderzoeksvragen hoofdstuk 1 en bijlage 1). Bij de forensische opsporing zijn face-to-face interviews afgenomen aan 15 respondenten; vijf interviews vonden met meerdere respondenten tegelijk plaats. Daarnaast hebben nog twee korte telefonische interviews met tactisch rechercheurs plaatsgevonden. De respondenten zijn afkomstig uit verschillende eenheden van de Nederlandse politie. Ook zijn drie officieren van justitie, ieder afzonderlijk, geïnterviewd. Zie voor een overzicht van de geïnterviewde respondenten tabel 4.1.

De respondenten hadden de volgende functies:

Senior forensisch onderzoeker: bezoekt plaatsen delict (PD) om sporen veilig te stellen en geeft sturing bij maatwerk- en maatwerk-plus zaken (dit zijn de zwaardere delicten).

Forensisch medewerker: bezoekt standaard-PD's (zoals van inbraken) om forensische sporen veilig te stellen. Op de PD neemt een forensisch onderzoeker zelf beslissingen over waar te zoeken naar sporen en welke sporen veilig te stellen. Bij zwaardere delicten heeft hij een meer assisterende rol.

Dactyloscoop: voert de gevonden sporen in in de computer en doet vergelijkingen met afdrukken van getuigen en verdachten. Geeft ook advies aan collega's over de manier waarop sporen het beste kunnen worden veiliggesteld om een zo goed mogelijke kwaliteit te krijgen.

Sporencoördinator: fungeert als een soort spin in het web. Heeft het overzicht over alle sporen die op de verschillende plaatsen delict binnen de regio zijn veiliggesteld (bijvoorbeeld werktuigsporen, schoensporen, DNA-sporen en dactyloscopische sporen). Kijkt of sporen van verschillende plaatsen delict aan elkaar kunnen worden gekoppeld om zo sporencusters te bouwen bestaand uit meerdere delicten die aan één of meerdere daders kunnen worden gelinkt. Een dader kan zo vervolgens op

basis van een enkele individualisatie binnen het cluster aan meerdere delicten worden gekoppeld. Deze clusters worden uitgewerkt in schema's die vervolgens kunnen worden geanalyseerd, bijvoorbeeld om trends te ontdekken.

Forensisch officier van justitie (FO officier van justitie): elk parket heeft een FO officier van justitie, de expert op het gebied van forensische opsporing van dat parket. De FO officier van justitie bepaalt ook de prioritering wat betreft sporen die ingestuurd worden naar het NFI. Deze FO officier van justitie is het aanspreekpunt voor zowel de recherche als de juristen als het gaat om forensische vraagstukken.

Officier van Justitie in team Interventies: dit team behandelt lichtere delicten en politierechterzaken. De officier zit in een overleg met verschillende partijen om een snelle beslissing te kunnen maken over wat er met een verdachte moet gebeuren.

Twee respondenten werkzaam bij de tactische recherche. Met deze respondenten zijn slechts korte aanvullende interviews (gemiddeld tien minuten) gehouden via de telefoon.

Respondentnummer	Werkzaam bij	Functie
1	Politie	Operationeel specialist biometrie en producteigenaar en functioneel beheerder van de HAVANK databank
2	Politie	Landelijke portefeuillehouder forensische opsporing
3	Politie	Medewerker landelijke portefeuillehouder forensische opsporing
4	Politie (FO)	Senior forensisch onderzoeker
5	Politie (FO)	Forensisch medewerker
6	Politie (FO)	Dactyloscoop
7	Politie (FO)	Dactyloscoop
8	Politie (FO)	Operationeel specialist
9	Politie (FO)	Sporencoördinator
10	Politie (FO)	Sporencoördinator
11	Politie (FO)	Forensisch coördinator bij teams grootschalige opsporing (TGO's)
12	Politie (FO)	Teamchef forensische opsporing
13	Politie (FO)	Forensische medewerker
14	Politie (FO)	Dactyloscoop
15	Politie (FO)	Sporencoördinator
16	Justitie	Forensisch officier, TGO-officier, <i>cold case</i> -officier
17	Justitie	Forensisch officier & zittingen
18	Justitie	Officier in team Interventies
19*	NFI	
20*	NFI	
21	Politie	Tactisch rechercheur
22	Politie	Tactisch rechercheur

Tabel 4.1 Respondenten met functie

* Respondenten 19 en 20 worden uitsluitend aangehaald in hoofdstuk 2.

4.3 Het 'onderzoeksbelang'

In de vorige hoofdstukken is ingegaan op de vraag hoe het in artikel 61a Sv genoemde 'onderzoeksbelang' kan worden geïnterpreteerd. Politiefunctionarissen en officieren van justitie moeten in de praktijk werken met dit begrip. Het is daarom van belang om te onderzoeken hoe het begrip in de praktijk wordt geïnterpreteerd en gehanteerd.

Respondent 1, operationeel specialist biometrie van HAVANK, stelt dat er over de juiste interpretatie van het onderzoeksbelang verschil van mening bestaat onder officieren van justitie.

Volgens deze respondent is er een verzoek gedaan aan het Openbaar Ministerie (OM) om in een memo duidelijkheid te scheppen over de juiste interpretatie. Het OM heeft dit echter geweigerd. Respondent 2 (landelijke portefeuillehouder FO) geeft aan dat zijns inziens het onderzoeksbelang strikt geïnterpreteerd wordt door officieren van justitie en dat er in die zin meer uit te halen valt. Die strikte interpretatie betekent dat slechts toestemming wordt gegeven voor het nemen van handpalmafdrukken bij een verdachte als er ter zake van het delict waarvoor deze verdachte is aangehouden (of opgehouden voor onderzoek) een handpalmspoor gevonden is.

De forensisch medewerkers geven aan dat zij, wanneer zij een handpalmspoor hebben veiliggesteld op een plaats delict, een verzoek doen aan de tactische recherche om handpalmafdrukken te nemen bij verdachten. Het merendeel van de respondenten zegt dat als er toestemming wordt gevraagd aan de officier van justitie voor het nemen van handpalmafdrukken bij een verdachte, deze toestemming vrijwel altijd gegeven wordt. Dit geldt echter wel alleen als een handpalmspoor is gevonden in de specifieke zaak waarvoor de verdachte is aangehouden. Wanneer een verdachte is aangehouden voor een delict waar geen handpalmspoor is gevonden, maar waarbij wel wordt vermoed dat hij aan andere delicten kan worden gekoppeld waar wel handpalmsporen zijn gevonden, kan het lastiger zijn om toestemming te krijgen:

'(...) bij een zaak waar je net geweest bent heb je geen handpalmspoor, daar is die persoon voor aangehouden, maar daar weten we van joh dat is een inbreker. Dan geef ik wel eens het advies van joh, als je nou weet dat dit een inbreker is, waarom zou ja dan niet die handpalmen ook af laten nemen? Want dan gaan we misschien meer zaken oplossen. Ja daar zal wat meer gepraat bij moeten worden [om de officier van justitie te overtuigen]. Maar ja ik kan me dan voorstellen dat het misschien niet toegestaan wordt, omdat je in de zaak waarvoor hij aangehouden is je geen handpalmspoor hebt.' (Respondent 4, senior forensisch medewerker)

Als een verdachte is aangehouden voor een delict waar geen handpalmspoor is gevonden maar dat in een cluster gekoppeld is aan een ander delict waar wel handpalmsporen zijn gevonden, geeft de officier van justitie volgens een aantal respondenten van de FO over het algemeen toestemming om de handpalmafdrukken bij de verdachte te nemen. Volgens Respondent 12 moet dit dan wel goed onderbouwd worden. Vaak zijn het de sporencoördinatoren, die de clusters bouwen, die deze onderbouwing geven. Uit deze onderbouwing moet het opsporingsbelang voortvloeien:

'Je hoeft niet bij een officier aan te komen met van 'goh dit is een inbreker, dus eh, mogelijk dat hij ooit nog wel eens een keer een handpalmspoor achterlaat' want dan zegt die officier: "ja dat is voor mij echt geen opsporingsbelang" ` (Respondent 12, teamchef FO)

Dit komt overeen met de wijze waarop de geïnterviewde officieren van justitie het onderzoeksbelang interpreteren en de afweging maken om toestemming te geven voor het nemen van handpalmen. Zij geven alle drie aan dat zij toestemming zouden geven voor het nemen van handpalmafdrukken als er een handpalmspoor gevonden is op de plaats delict van het delict waarvoor de verdachte is aangehouden. Als de verdachte voor een delict zonder spoor is aangehouden maar er is nog een ander delict dat mogelijk door hem/haar gepleegd is, ter zake waarvan wel een handpalmspoor is gevonden, dan moet er volgens de officieren van justitie een hele sterke reden zijn om deze persoon te verdenken van dat delict. Dit kan bijvoorbeeld zijn doordat de modus operandi van beide delicten sterk overeenkomt en redelijk weinig voorkomend is.¹

Toch geeft een aantal respondenten aan dat lang niet altijd handpalmafdrukken worden genomen bij een verdachte wanneer dit wel juridisch mogelijk zou zijn en dit ook door de

¹ Hierbij moet worden vermeld dat de officieren van justitie die wij hebben gesproken weinig tot geen ervaring hebben met het geven van toestemming voor het afnemen van handpalmafdrukken. Deze antwoorden zijn dan ook vooral gebaseerd op de voorgelegde hypothetische situatie dat dit zou gebeuren. Daarbij dient ook opgemerkt te worden dat één van de geïnterviewde officieren van justitie niet bekend was met de wetgeving met betrekking tot het afnemen van handpalmafdrukken.

forensische opsporing wordt geadviseerd. De respondenten geven hier verschillende redenen voor. Er lijken soms bepaalde drempels zijn voor het toekennen van het gevraagde bevel, die niet altijd duidelijk zijn. Respondent 6 (dactyloscoop):

'(...) via de officier van justitie moet het niet zo moeilijk zijn om aan te vragen dat ze [de handpalmafdrukken] afgenomen worden. Alleen het gebeurt bijna niet. Ook als we het aangeven [dan] is het ook nog maar dat het weinig gebeurt dat het afgenomen wordt. Bij de grotere zaken wel, dan is het al snel dat het gedaan wordt, maar bij de HVC-zaken [*high volume crime*, delicten zoals inbraak] [niet], die mensen zijn ook niet binnen [in voorarrest] of iets dergelijks en dan wordt er nog weinig navolging op gegeven.'

'Het is meestal niet van de officier van justitie, het is meestal dat ze [de recherche] gewoon de aanvraag niet doen... dat moet via de officier van justitie en dat is een drempel die op zich niet zo groot hoeft te zijn, want er zijn er gewoon die het heel makkelijk doen, alleen andere mensen doen het gewoon niet... wij komen er niet achter waarom het niet gebeurt, alleen we komen er achter gewoon dat het gewoon vaak niet gebeurt... als het bij de officier van justitie aankomt dan wordt die opdracht gegeven en dan gebeurt het.'

Respondent 8 vermoedt dat een reden kan zijn dat het veel werk oplevert voor de recherche om de officier van justitie te bellen en vervolgens de handpalmafdrukken te nemen:

'Het is ook niet een kwestie van een belletje van joh wil je dat even doen, nee daar zit nog een hele papiermolen achter. Dat moet weer ingepland worden, de verdachte moet ingelicht worden, weet je, dus qua capaciteit is voor de politie nog best wel een investering. Het is niet effe zo van joh we leggen even je hand neer en we zijn klaar... en dat doe je eigenlijk dubbel, want je hebt datzelfde proces al eens gedaan voor de vingers' (Respondent 8, operationeel specialist)

Een tactisch rechercheur (Respondent 21) heeft echter een andere ervaring:

'Het kostte eigenlijk geen papierwerk. Het was even een belletje naar de officier van justitie en die gaf het bevel digitaal. Wel waren hier al handpalmsporen gevonden op wapens en in de opslagloods. Als die niet waren gevonden, ben ik er niet zeker van dat het zo makkelijk zou zijn gegaan.'

Het wordt door zowel de politie als door officieren van justitie als bezwaar beschouwd als de verdachte apart naar het bureau moet komen voor het nemen van handpalmafdrukken en daarvoor dus eerst weer moet worden opgespoord en opgeroepen.

Respondent 22 (tactische recherche) zegt hierover:

'Het geeft altijd veel gedoe. De verdachte moet worden gelicht uit het Huis van Bewaring en naar het politiebureau worden gebracht.'

Respondent 8 (operationeel specialist) geeft verder aan dat bij de zwaardere zaken er iemand van de Forensisch Opsporing permanent aan de zaak gekoppeld is die hier actief op kan sturen. Bij HVC-zaken is dit niet het geval. Handpalmafdrukken worden vaak niet meer afgenomen wanneer de verdachte niet meer 'binnen' is. Volgens Respondent 6 (dactyloscoop) is er geen capaciteit om achter verdachten aan te gaan die niet meer vast zitten. Dit zal logischerwijs bij lichtere delicten, zoals inbraken, eerder het geval zijn dan bij zwaardere delicten.

Volgens de sporencoördinatoren is ook van belang of de verdachte al heeft bekend en of er genoeg ander bewijs is. Zij vinden het zonde dat er in die situatie geen handpalmafdrukken meer worden genomen omdat deze van grote waarde kunnen zijn voor het oplossen van clusters van delicten. In het geval van bijvoorbeeld notoire inbrekers kan via een nog openstaand handpalmspoor een geheel cluster van delicten worden opgelost.

Sommige redenen om een officier van justitie niet te benaderen voor een bevel liggen meer op het persoonlijke en relationele vlak. Volgens respondent 11 vinden sommige rechercheurs de drempel te hoog om toestemming te vragen. Zeker als zij er niet helemaal het belang van inzien:

'Dat zeg ik, dat is verschil in mensen. Sommige mensen hebben inderdaad schroom om te bellen en misschien ook omdat ze te weinig informatie hebben he, [en zeggen] 'ja hoe moet ik dat dan overtuigen, ik krijg dat maar even over de schutting heen gegooid'. Daarom zeg ik laat dat dan alsjeblieft bij de mensen die daar zeg maar de basis voor hebben' (Respondent 11, forensisch coördinator TGO)

Volgens respondent 16, een officier van justitie, gaat het hier om een wisselwerking. Wanneer een officier van justitie zich streng opstelt en een medewerker van de tactische recherche onder uit de zak geeft wanneer er in zijn ogen voor niets wordt gebeld, bedenkt een rechercheur zich de volgende keer wel twee keer voordat hij weer om iets vraagt. Ook kan dit per regio verschillen. In sommige regio's (parketten/eenheden) zou de cultuur erg hiërarchisch zijn, terwijl dat minder een rol speelt in andere regio's. Respondent 18 (officier van justitie) geeft aan dat de ideeën voor de opsporing bij de politie vandaan moeten komen, het initiatief ligt bij hen. De officier van justitie is er dan om te toetsen of die ideeën juridisch in orde zijn.

Respondent 16 merkt hierover op dat een belangrijke overweging daarbij altijd is of de beslissing wel stand zal houden in de rechtszaal. De officier van justitie zal zich bij elk verzoek afvragen: stel dat ik dit toewijs, en er volgt later een verweer over van de verdediging, kan ik dan ten overstaan van de zittingsrechter volhouden dat er sprake was van een onderzoeksbelang? Een officier van justitie zal dus anticiperen op wat hij of zij verwacht tijdens de zitting om te voorkomen dat de zaak ineens stort omdat hij of zij de zittingsrechter niet kan overtuigen van het feit dat er een opsporingsbelang was. Een gevolg daarvan kan zijn dat in geval van twijfel een officier van justitie sneller geneigd zal zijn om de politie om aanvullend bewijs te vragen alvorens deze toestemming geeft of het verzoek afwijst.

De beslissing van de officier van justitie om al dan niet te bevelen dat handpalmafdrukken worden genomen wordt ook nog beïnvloed door een andere afweging. De forensisch officier heeft ook tot taak om te zorgen dat het NFI niet wordt overladen met verzoeken voor het onderzoek aan sporen. Het is dus aan de FO officier van justitie om daar prioriteiten in te stellen en een selectie te maken van wat wel en wat niet wordt ingezonden. Zelfs als er een onderzoeksbelang is, kan het verzoek voor forensisch onderzoek alsnog worden afgewezen omdat dit geen prioriteit heeft. Daarbij bleek dat de geïnterviewde officieren van justitie zich concentreerden op het NFI. Handpalmen worden echter niet onderzocht door het NFI, maar door de politie zelf.

Respondenten 21 en 22 verwachten beiden dat op het moment dat er géén dactyloscopische sporen zijn gevonden op een plaats delict, de officier van justitie ook geen toestemming zal geven voor het nemen van handpalmafdrukken.

4.4 Typen delict

De officieren van justitie geven aan dat zij zeer weinig handpalmen tegenkomen in dossiers. Een officier van justitie kan twee voorbeeldzaken noemen waarin handpalmsporen cruciaal bewijs waren. Voor de medewerkers van de forensische opsporing is het lastig om aantallen handpalmsporen aan te geven die zij tegenkomen. Zij stellen dat er wel minder handpalmsporen worden gevonden dan vingersporen. Tegenwoordig worden er bovendien minder dactyloscopische sporen gevonden dan DNA-sporen. Maar handpalmsporen zijn zeker geen uitzondering.

Het aantal gevonden handpalmsporen lijkt per delict te verschillen. Bij sommige delicten worden meer dactyloscopische sporen gevonden dan bij andere. Het algemene beeld dat naar voren komt is dat de meeste dactyloscopische sporen bij *High Volume Crime* (HVC)-zaken worden gevonden en iets minder bij zwaardere misdrijven, zoals levensdelicten. Wat betreft het soort delict lijkt het onderscheid tussen vinger- en handpalmsporen niet erg groot. Inbraken worden genoemd als delict waarbij de meeste dactyloscopische sporen worden gevonden. Hierbij wordt vaak de rol van handpalmsporen specifiek genoemd. Handpalmsporen komen bij inbraken, zoals gezegd, regelmatig voor als inklingspoor:

'Je hebt vaak genoeg wel dat je een handpalm tegenkomt als ze door een raam heen klimmen en dan zetten ze net even die handpalm op een vensterbank ... Je hebt heel vaak dat je het bovenstukje hebt of inderdaad het onderste doordat ze ergens op leunen.'

(Respondent 13, forensisch medewerker)

Als duidelijk daderspoor zijn deze handpalmsporen voor de opsporing bij inbraken volgens de respondenten belangrijk. Respondenten 9 en 10 (beiden sporencoördinator) geven aan dat sinds de eeuwwisseling er meer is geïnvesteerd in de opsporing van HVC-zaken en met name inbraken. Hier zitten speciale teams op en er is extra personeel voor aangenomen. Ook is sindsdien extra in HAVANK geïnvesteerd. Dit heeft geleid tot een toename van het aantal dactyloscopische sporen. Een andere plaats delict waar relatief veel dactyloscopische sporen worden gevonden zijn hennepplantages. Volgens Respondent 13 (forensisch medewerker) worden dactyloscopische sporen daar vooral gevonden op gereedschap en lampen omdat deze moeilijk zijn te hanteren met handschoenen aan.

Vrijwel alle respondenten geven aan dat daders de afgelopen jaren steeds beter opletten om geen sporen achter te laten en dat daardoor minder dactyloscopische sporen worden gevonden. Daders dragen vaker handschoenen dan vroeger:

'Helaas komen we veel meer handschoensporen tegen, maar goed dat ehm, ze kijken ook allemaal NCIS etc. dus ja het is eigenlijk nog wel knap als je dan vingerafdrukken eigenlijk gewoon aantreft. Dat er nog steeds een aantal zijn die gewoon niet handschoenen gebruiken.'

(Respondent 13).

Het dragen van handschoenen lijkt wel per soort delict te verschillen. Zo geeft Respondent 4 (senior forensisch onderzoeker) aan dat in de zwaardere zaken, zoals levensdelicten, minder vaak handschoenen worden gedragen. Respondent 15, een sporencoördinator, bevestigt dit en geeft, net als Respondent 4, aan dat het wel of niet vinden van dactyloscopische sporen, en dus ook handpalmsporen, vooral verband houdt met de mate waarin het delict is gepland en voorbereid. Wanneer bijvoorbeeld een inbraak door een junkie wordt gepleegd die een zich toevallig voordoende gelegenheid aangrijpt, dan worden meestal wel dactyloscopische sporen gevonden omdat deze vaak geen handschoenen draagt. Bij een roofoverval op een winkel, een zwaarder delict, worden in de regel wel handschoenen gedragen omdat dit delict is voorbereid. Hetzelfde geldt voor een moord. Wanneer een levensdelict minder is voorbereid of een meer spontaan karakter kent, bijvoorbeeld doodslag ten gevolge van een ruzie, dan worden er meer dactyloscopische sporen gevonden, waaronder handpalmsporen. Respondent 4 geeft aan dat de meeste dactyloscopische sporen bij inbraken worden gevonden omdat deze veel meer worden gepleegd dan levensdelicten. Hoewel er vaker handschoenen gedragen worden, komen de forensisch medewerkers deze sporen nog steeds vaak tegen.

Respondent 11, coördinator bij Teams Grootschalige Opsporing (TGO's) die onderzoek doen naar zwaardere delicten zoals levensdelicten maar bijvoorbeeld ook politiek gevoelige zaken, bevestigt dat handpalmsporen relatief vaak bij inbraken worden gevonden als inklimspoor. Verder stelt hij dat bij TGO-zaken verdachten vaak op een andere manier in beeld komen dan alleen door technisch bewijs, zoals een handpalm. Bij bijvoorbeeld levensdelicten spelen vaker persoonlijke relaties een rol dan bij inbraken en komen mogelijke verdachten eerder in beeld door getuigenverklaringen of door telefoontaps. Een handpalmspoor is dan vooral van toegevoegde waarde als extra bewijs tegen een verdachte die al in beeld is en speelt dus vooral een rol in de bewijsfase. In zulke gevallen is er een onderzoeksbelang en kunnen handpalmafdrucken gewoon bij de verdachte worden afgenomen. Bij inbraken heeft technisch bewijs juist een grote rol in het in beeld brengen van een verdachte, dus in de opsporingsfase:

'Bij de inbraken, omdat mensen toch vaak in klimmen met ramen, met vensterbanken, weet je, dat je daar relatief veel handpalmafdrucken nog aantreft. En daar is juist ook die opsporing heel belangrijk hè, want je weet vaak niet wie het zijn geweest. Dat kan je echt een richting ophelpen.'

(Respondent 11, forensisch coördinator TGO's)

Bij inbraken komt het minder vaak voor dat dader en slachtoffer een connectie hebben dan bijvoorbeeld bij levensdelicten en dus krijgt technisch bewijs een belangrijkere rol in juist het opsporen van een mogelijke verdachte.

Tijdens de interviews is aandacht besteed aan de vraag of medewerkers op de plaats delict nog steeds gevonden handpalmsporen veiligstellen terwijl zij (over het algemeen) weten dat de databank met referentieafdrukken niet veel recente referentieafdrukken meer bevat en handpalmsporen dus minder vaak dan andere sporen tot een match zullen leiden. Respondent 1 (functioneel beheerder HAVANK) geeft aan dat hij denkt dat handpalmsporen nog wel gewoon worden veiliggesteld op plaatsen delict en dit niet veranderd is omdat de databank minder bruikbaar is geworden. Respondent 2 (landelijke portefeuillehouder FO) kijkt hier echter anders tegen aan. Rechercheurs zijn volgens hem heel calculerend en dat is in zijn optiek goed, omdat de politie maar beperkte middelen heeft. Forensisch onderzoekers weten dat door de krimpende referentiedatabank de kans op succes klein(er) is en dus zullen ze minder snel een handpalmspoor meenemen. Dit geldt volgens de respondent niet voor zwaardere delicten, maar naarmate het krijgen van een afdruk minder belangrijk wordt zullen rechercheurs het eerder laten zitten. Dat stelt ook Respondent 12 (teamchef FO). Respondenten 1, 2 als 12 hebben allen een leidinggevende functie en doen zelf geen sporenonderzoek (meer) op plaatsen delict. Interessant is dat de respondenten die wel dicht op het sporenonderzoek zitten –de forensisch medewerkers, dactyloscopen en sporencoördinatoren – vrijwel unaniem stellen dat zij altijd alle bruikbare sporen die ze op een PD vinden meenemen, dus ook handpalmsporen:

‘Daderspoor is daderspoor, maakt mij niet uit’ (Respondent 4, senior forensisch onderzoeker)

Respondent 10 (sporencoördinator) stelt:

‘Nee die [de forensisch medewerkers] denken niet van ik laat het maar zitten, want eh, nee zeker niet. Want er zitten er nog genoeg in [in de databank], handpalmen... Nee collega’s worden alleen maar enthousiast als ze een mooie handpalm zien, want dat is het leuke eraan natuurlijk, dat je denkt: tsjo wo.’

De respondenten die zelf dicht op het sporenonderzoek zitten, reageren vaak verbaasd op de vraag of de mindere bruikbaarheid van de databank met referentieafdrukken van handpalmen een rol zou kunnen spelen bij de overweging om een spoor wel of niet veilig te stellen. Respondent 13 (forensisch medewerker):

‘We nemen het wel altijd gewoon mee, als ik het zie neem ik het altijd mee, want ik denk ja, misschien komt het ooit nog terug, dat ze handpalmen weer gaan rollen.’

Een forensisch medewerker is blij als dactyfsporen worden gevonden:

‘Ik word daar blij van ja, zeker omdat je het niet zoveel meer vindt en dan ben je gewoon blij dat je dacty hebt en dan is het ook nog niet van de bewoner, en als er dan ook nog een identificatie opkomt. Want ja dat is toch wel een soort van sport, weet je, om op dacty je identificatie te hebben (...) Het is meestal als je bloed hebt, ja bloed dat zie je gelijk, dat zie je liggen of een peuk dat zie je liggen of kauwgom dat zie je liggen. Je moet er ook wel naar zoeken, maar je ziet het liggen... Maar dacty daar moet je echt voor gaan zoeken. Dus daar moet je echt je poedertjes en alles voor gebruiken om daar je dacty vandaan af te halen’ (Respondent 13, forensisch medewerker)

Geconcludeerd kan worden dat handpalmsporen bij allerlei verschillende delicten voorkomen en van meerwaarde kunnen zijn. Wel lijken zij het vaakst te worden gevonden bij *high volume crime* en dan met name als inklimspoor bij inbraken. Zij kunnen dan van veel waarde zijn om een verdachte in beeld te brengen, dus in de opsporingsfase. Bij zwaardere delicten lijken ze vaker als

versterking van het bewijs te dienen dan van meerwaarde te zijn voor de opsporingsfase. Uit de interviews blijkt wel dat de toename in het gebruik van handschoenen door daders een negatief effect heeft op de hoeveelheid gevonden dactyloscopische sporen, waaronder handpalmsporen. Of er handpalmsporen worden gevonden lijkt daardoor steeds meer af te hangen van de mate waarin een delict van tevoren is voorbereid. Verder geven de respondenten die het sporenonderzoek uitvoeren, aan niet minder handpalmsporen veilig te stellen doordat de referentiedatabank voor handpalmen minder bruikbaar is geworden. Over exacte aantallen van veiliggestelde handpalmsporen kunnen de respondenten niet veel zeggen.

4.5 De meerwaarde van handpalmsporen voor de opsporing

Alle respondenten geven aan dat handpalmsporen van meerwaarde zijn voor het opsporingsonderzoek. De manieren waarop handpalmen van meerwaarde kunnen zijn, zijn divers. In deze paragraaf wordt achtereenvolgens ingegaan op de meerwaarde van het handpalmspoor als middel van technisch bewijs, als dactyloscopisch spoor, de meerwaarde ten opzichte van vingers en de meerwaarde als enig bruikbaar spoor.

4.5.1 De meerwaarde van het handpalmspoor als technisch bewijs

Verschillende respondenten koppelen de waarde van de handpalmsporen aan het feit dat technisch bewijs de laatste jaren een steeds belangrijkere rol heeft gekregen binnen de opsporing. Dit is volgens hen het gevolg van het feit dat vrijwel geen enkele verdachte meer praat in de verhoorkamer omdat dit wordt afgeraden door de advocaat, die nu ook bij het eerste gesprek aanwezig mag zijn:

'Forensische opsporing wordt in zijn algemeenheid, wordt dat steeds belangrijker in het opsporingsproces en dat weten de collega's ook. Want vroeger had je een inbreker en die zei: 'ja ik ben daar nog geweest, ik ben daar nog geweest en ik ben daar ook nog geweest.' Ja en dan ging je met zo'n vent rijden en dan zei die: 'ohja daar was ik ook nog!' Maar dat doet ie nu niet meer... die zeggen gewoon niks... en trouwens tegenwoordig komt er gelijk een advocaat bij en die geeft ook wel het advies van eh, ik zou maar effe niks zeggen vriend.' (Respondent 9, sporencoördinator).

Daar komt volgens Respondent 16 (FO officier van justitie) nog bij dat als een verdachte geconfronteerd wordt met forensisch bewijs hij/zij wel gaat praten:

'Vroeger had je die eerste zes uur. Nou je wilt niet weten hoeveel mensen bekenden in die eerste zes uur. Maar nu is dat dus niet meer (...). Een advocaat heeft ook recht om het hele verhoor erbij te zijn. Met als gevolg, dat je eigenlijk, die verhoren zijn illusoir geworden. Er wordt echt helemaal niks meer gezegd, veel flauwekul en zo. En mijn ervaring nu met de huidige wetgeving en jurisprudentie zoals die er ligt, is dat verdachten bekennen op het moment wanneer ze geconfronteerd worden met hard bewijs. En dat kan een getuigenverklaring [zijn], maar vooral is dat forensisch bewijs. Dus een DNA-hit, vingertafdruk-hit.' (Respondent 16, FO officier van justitie)

Het technisch bewijs heeft daardoor volgens de respondenten een prominentere rol gekregen om het bewijs rond te krijgen. De respondenten zien handpalmen als een belangrijk onderdeel van het totaalpakket aan technische middelen dat zij tot hun beschikking hebben en dat totaalpakket is waardevoller geworden voor de opsporing.

4.5.2 De meerwaarde van het handpalmspoor als dactyloscopisch spoor

Vrijwel alle respondenten geven aan geen duidelijk onderscheid te maken tussen vinger- en handpalmsporen maar beide als een dactyloscopisch spoor te zien.

'Ik zeg van we hebben niet echt heel duidelijk de scheiding tussen vingerafdrukken en handpalmen omdat we het eigenlijk hetzelfde zien gewoon (...)' (Respondent 6, dactyloscoop)

Dactyloscopische sporen zijn één van de soorten sporen die, naast de DNA-sporen, individualiserend vermogen hebben. Dat wil zeggen dat deze typen sporen direct kunnen leiden naar een persoon. Respondent 4 (senior forensisch onderzoeker) stelt:

'Kijk, er zijn schoensporen, werktuigsporen... daar kan je geen persoon aan hangen... ja die sporen waar je echt actief op kan onderzoeken zijn voor ons de vingerafdrukken en de DNA én de handpalm... als je handpalmen weghaalt, wat nu dus eigenlijk gebeurd is, dan heb je nog maar twee dingen over.'

Dit wordt bevestigd door Respondent 15, een sporencoördinator. Hij stelt dat dacty- en DNA-sporen voor de opsporing de belangrijkste sporen zijn. Schoen- of werktuigsporen hebben bijvoorbeeld pas unieke kenmerken wanneer de bron van het spoor, dus de betreffende schoen of het stuk gereedschap, langer in gebruik is en deze kenmerken door de tijd zijn ontwikkeld. Is hier sprake van, dan moet het voorwerp eerst nog gevonden worden. Een mogelijke match heeft vervolgens niet direct betrekking op een persoon, maar op een voorwerp. Schoen- en werktuigsporen lijken dan ook vooral van waarde voor het koppelen van verschillende delicten aan elkaar en het maken van clusters van delicten waarbij dezelfde voorwerpen zijn gebruikt. De sporencoördinatoren die deze clusters maken stellen dat er vervolgens altijd nog een dactyloscopisch of DNA-spoor voor nodig is om het cluster op basis van technisch bewijs aan een persoon te kunnen koppelen. Dit individualiserende vermogen van dactyloscopische sporen wordt door veel respondenten als reden genoemd waarom handpalmsporen, zijnde dactyloscopische sporen, van grote waarde zijn voor de opsporing.

Naast dit individualiserende vermogen met betrekking tot personen, dat dactyloscopische sporen delen met DNA-sporen, hebben dactyloscopische sporen ook een aantal voordelen ten opzichte van DNA-sporen. Door verschillende respondenten wordt aangegeven dat het voordeel ten opzichte van DNA-sporen is dat dactyloscopische sporen vrijwel altijd contactsporen zijn. Dit betekent dat ze alleen kunnen zijn achtergelaten doordat de bron daadwerkelijk contact heeft gehad met het voorwerp. Dit geldt dus voor handpalmsporen net zoals voor vingersporen. DNA-sporen kunnen ook op een plaats of voorwerp terecht komen doordat ze daar al dan niet moedwillig door een ander zijn geplaatst:

'Dat is natuurlijk ook een beetje de unieke waarde van überhaupt dactyloscopische sporen ten opzichte van DNA. DNA heeft natuurlijk een enorme lift ondergaan, maar daar is altijd nog de vraag of er sprake is van secundaire overdracht en vooralsnog is dat met dacty... is dat natuurlijk niet zo ... het is het sterkste middel eigenlijk' (Respondent 8, operationeel specialist).

Respondent 1 (operationeel specialist biometrie) geeft daarbij aan dat de techniek om DNA te detecteren steeds beter wordt, met als gevolg dat het juist steeds moeilijker wordt om relevante sporen van niet-relevante sporen te onderscheiden. Bij dactyloscopische sporen speelt dit punt niet.

Daarnaast hebben dactyloscopische sporen nog een andere meerwaarde ten opzichte van DNA. Verschillende respondenten geven aan dat de sporen van meerwaarde zijn als het gaat om het vaststellen van wat er zich op de plaats delict heeft afgespeeld, het zogenaamde *activiteitsniveau*. Dactyloscopische sporen hebben een hogere reconstructieve waarde dan DNA. Volgens Respondent 4 (senior forensisch onderzoeker) kan bijvoorbeeld de stand van de afdruk of de kracht waarmee het spoor is neergezet iets vertellen over de activiteit waarmee het spoor is achtergelaten. Dit betekent ook dat bij dactyloscopische sporen, zowel bij vingers als handpalmen, beter is vast te stellen bij wat voor actie het spoor is achtergelaten en of het spoor dus is achtergelaten bij een actie die is te koppelen aan het delict. In combinatie met het feit dat het bij dactyloscopische sporen altijd gaat om een contactspoor, en in het geval van een afdruk op een

onverplaatsbaar voorwerp het vaststaat dat iemand op die plek is geweest, is het bij dactyloscopische sporen beter vast te stellen of het om een *daderspoor* gaat. Zoals respondent 8 (operationeel specialist) stelt wordt de waarde van een spoor bepaald door de kennis over de context waarin het geplaatst is. Bij dactyloscopische sporen is dit vaak duidelijker dan bij DNA-sporen en dus is het duidelijker of het spoor van de dader afkomstig is. Als dactyloscopisch spoor is het handpalmspoor volgens de respondenten om deze reden van meerwaarde voor de opsporing.

Een voorbeeld dat door een aantal respondenten wordt genoemd zijn 'inklimsporen' bij inbraken. Als handpalmsporen worden gevonden aan de binnenkant van een raamkozijn op de eerste verdieping en de stand van de sporen zo is dat ze alleen maar kunnen zijn achtergelaten als een persoon het kozijn van buitenaf heeft beetgepakt, dan is het duidelijk dat het spoor is achtergelaten bij het binnenklimmen. Deze actie kan vaak worden gekoppeld aan de inbraak die is gepleegd. Een inklimspoor is daarmee een duidelijk daderspoor. Door het individualiserende vermogen kan dit spoor een mogelijke verdachte in beeld brengen. Deze verdachte heeft dan echt iets uit te leggen. Respondent 9 vat het voorgaande als volgt samen:

'Het zegt zoveel meer hè een handpalmspoor, want tegenwoordig, kijk, toen met die nieuwe DNA-wetgeving was het natuurlijk het summum [DNA-analyse], maar ondertussen zijn we zoveel jaren verder en wordt er bijvoorbeeld ook al gezegd als er een peuk wordt binnen aangetroffen, van ja weet je ik had mijn peuk naar binnen gegooid weet je, maar als je echt een inklimspoor hebt, ja dat is gewoon 100% bewijs.' (Respondent 9, sporencoördinator)

DNA-sporen hebben ook voordelen ten opzichte van dactyloscopische sporen: ieder persoon heeft maar één DNA-profiel. Dat is een eenvoudiger situatie dan tien vingers of twee handpalmen die ook nog eens op vele verschillende manieren achter kunnen blijven. Ook lijkt DNA minder gevoelig voor vervormingen en zijn verschillende sporen aan elkaar, en een spoor aan een profiel gemakkelijker te koppelen. Maar mengsporen waarbij twee verschillende, vaak onvolledige, DNA-profielen zijn gevonden brengen anderzijds wel moeilijkheden met de interpretatie met zich.

Geconcludeerd kan worden dat een grote meerwaarde van handpalmsporen ligt in het feit dat het dactyloscopische sporen zijn en dit soort sporen eigenschappen hebben op zowel bron- als activiteitsniveau die door de geïnterviewden als zeer waardevol worden gezien voor de opsporing.

4.5.3 De meerwaarde van handpalmsporen ten opzichte van vingersporen

De respondenten maken over het algemeen geen onderscheid tussen handpalmsporen en vingersporen. Beide soorten sporen worden als dactyloscopische sporen gezien. Ook zien respondenten over het algemeen geen verschil tussen handpalmsporen en vingersporen wat betreft het individualiserende vermogen. De meerwaarde van handpalmen lijkt dan voor een groot deel te liggen in het feit dat het dactyloscopische sporen zijn. Toch geeft een aantal respondenten wel wat kleine verschillen aan tussen vinger- en handpalmsporen voor de opsporing.

Eén van deze genoemde verschillen heeft betrekking op de kwaliteit van de sporen. Sommige respondenten stellen dat handpalmsporen vaak duidelijker sporen zijn dan vingerafdrukken. De handpalm wordt meestal met meer druk neergezet en geeft zo een duidelijkere afdruk. Daarbij is de handpalm minder beweeglijk dan vingers en treden er bij handpalmen daardoor minder snel verschuivingen en dus onduidelijkheden op. Het komt daardoor volgens Respondent 6 (dactyloscoop) voor dat je alleen een bruikbaar handpalmspoor hebt omdat de vingersporen te veel zijn verstoord terwijl de handpalmafdruk wel duidelijk is achtergelaten. Een ander voordeel dat door een aantal respondenten wordt genoemd is het grote oppervlak van de handpalm. Daardoor kun je vaak tot het benodigde aantal punten voor individualisatie komen, ook wanneer maar een gedeelte van de handpalm als afdruk is achtergebleven. Dit is bijvoorbeeld het geval met afdrukken achtergelaten op plasticzakken omdat deze gemakkelijk dubbelvouwen. Vingersporen zijn in zo'n geval eerder onbruikbaar dan handpalmsporen. Respondent 6 bevestigt dat bij handpalmsporen door het grotere oppervlak over het algemeen meer dactyloscopische punten zijn te vinden dan bij vingersporen en dit geeft een grotere kans om tot individualisatie te komen. Wel is het volgens hem zo dat het feit dat in een handpalm meer gegevens zitten, het

nadeel met zich brengt dat de vergelijking zelf ingewikkelder is. Een goede vergelijking maken duurt langer.

Andere respondenten stellen dat de kwaliteit van een spoor toch vooral afhangt van de persoon die het spoor heeft achtergelaten (bijvoorbeeld de vetheid van iemands handen) en andere omstandigheden zoals de ondergrond en opgetreden vervuiling. Deze factoren hebben de meeste invloed op de bruikbaarheid van het spoor. Zij stellen dat het daarom lastig is iets algemeen te zeggen over het verschil in kwaliteit tussen handpalm- en vingersporen.

Ook op het activiteitsniveau zouden handpalmen meerwaarde kunnen hebben in vergelijking met vingersporen, maar daar verschillen de uitspraken van de respondenten over. Respondent 8 (operationeel specialist) stelt dat bij bepaalde type activiteit vaker een handpalmspoor achterblijft dan een ander soort spoor. Inkluspsoren zijn bijvoorbeeld vaak handpalmsporen. Ook als een persoon ergens tegenaan leunt blijft vaak een handpalmspoor achter. Volgens Respondent 5 (forensisch medewerker) blijven handpalmsporen alleen achter op voorwerpen die met de hele hand worden omvat; ze moeten een bepaalde breedte hebben. Respondent 7 (dactyloscoop) noemt zakken, blikjes en kopjes als voorwerpen waarbij dit het geval is. Op kleine voorwerpen die zijn vastgepakt worden volgens Respondent 5 vaak vingersporen gevonden. Respondent 8 concludeert dat het feit dat bij bepaalde activiteiten relatief vaker handpalmsporen worden gevonden, betekent dat wanneer je handpalmsporen niet kan individualiseren, je daardoor bepaalde type activiteiten mist. De inkluspsoren zijn hiervan een goed voorbeeld. Deze activiteit kan, wanneer je niet de beschikking over de handpalmafdrukken van de bron hebt, niet aan een persoon worden gekoppeld en is daardoor van minder waarde binnen de reconstructie van wat heeft plaatsgevonden.

Een laatste voordeel van handpalmsporen ten opzichte van vingersporen dat door één van de respondenten wordt genoemd, heeft te maken met spoor-spoor-zoekingen en het vormen van clusters. Vooropgesteld dient te worden dat dactyloscopische sporen in het algemeen, dus zowel vinger- als handpalmsporen, vaak niet geschikt zijn om spoor-spoor-zoekingen mee te verrichten en een zeer kleine rol spelen bij het koppelen van verschillende delicten tot een cluster. Handpalmsporen zijn volgens Respondent 1 (operationeel specialist biometrie) hier echter wel iets geschikter voor dan vingers. Het is vrijwel onmogelijk om met behulp van vingersporen verschillende delicten aan elkaar te koppelen, vanwege de beweeglijkheid, het beperkte oppervlak van de afdruk en het feit dat mensen (meestal) tien verschillende vingers hebben. Handpalmsporen zijn volgens respondent 1 door de grotere afdruk, de gelimiteerde mogelijkheden om deze neer te zetten en het feit dat ieder persoon er maar twee heeft iets geschikter om spoor-spoor-zoekingen mee te doen. De kans op succes blijft echter ook hierbij klein. Spoor-spoor-zoekingen met handpalmsporen worden volgens hem dan ook beperkt uitgevoerd, alleen als in een onderzoek 'alles uit de kast wordt gehaald'. De sporencoördinatoren geven aan dat clusters over het algemeen worden gevormd door middel van DNA-sporen, schoensporen, werktuigsporen en de *modus operandi* van daders. Vinger- en handpalmsporen kunnen volgens hen wel een belangrijke rol spelen bij het koppelen van zo'n cluster aan een individu door het individualiserende vermogen van handpalmsporen.

4.5.4 Meerwaarde handpalmspoor als enige bruikbare spoor

Een aantal respondenten stelt dat handpalmsporen soms het enige bruikbare spoor zijn. Soms heb je slechts één handpalmspoor in een zaak. Hoe vaak het precies voorkomt dat een handpalmspoor het cruciale spoor is om een verdachte in beeld te krijgen of het bewijs rond te krijgen is voor de respondenten erg moeilijk in te schatten. De indruk bestaat wel dat de voorbeelden die de respondenten geven, vaak speciaal waren opgezocht voor het interview en dat dit ook niet heel recente voorbeelden waren. Hieruit zou geconcludeerd kunnen worden dat het niet vaak voorkomt dat een handpalmspoor het enige spoor was. Maar dat het voorkomt is wel duidelijk. Respondent 4 (senior forensisch onderzoeker) zegt hierover:

'Dat [een handpalm het enige bruikbare spoor is] komt wel eens voor (...) ik doe het sinds [negentien]negenennegentig, er zijn heel wat zaken geweest waar ik identificatie op handpalm heb gehad en ja op een gegeven moment is dat handpalm er uitgegaan en ja dat, je levert wel wat in qua mogelijkheden tot identificatie'.

Respondenten geven aan dat een handpalmspoor cruciaal kan zijn voor het oplossen van gehele reeksen van zaken wanneer dit het enige individualiserende spoor in een cluster is. Hoe vaak dit voorkomt is niet duidelijk.

Wanneer een handpalmspoor wordt gevonden, worden ook vaak vingersporen gevonden. Respondenten stellen dat in zo'n geval de individualisatie eerder op de vinger wordt uitgevoerd dan op de handpalm, omdat de vingerafdruk(referentie) databank groter is en er daardoor dus meer kans is op succes. De handpalmsporen worden volgens Respondent 7 (dactyloscoop) in zo'n geval wel altijd ook gewoon ingevoerd in HAVANK en er wordt aan de tactische recherche doorgegeven dat er ook handpalmsporen zijn gevonden maar er geen overeenkomende handpalmafdrukken in de databank aanwezig zijn. Mocht het nodig zijn, dan kunnen in zo'n geval alsnog de handpalmafdrukken bij de verdachte in die zaak worden genomen. Er kan dan bijvoorbeeld gecontroleerd worden of het handpalmspoor ook echt van dezelfde verdachte is als van wie de vingersporen afkomstig zijn, of dat er mogelijk nog een ander persoon bij de zaak betrokken is. Respondent 7 is duidelijk over het belang van het invoeren van handpalmsporen:

'Als wij dat niet zouden doen hè [het invoeren van handpalmsporen bij een zaak waar al een individualisatie is op vingersporen], als we zouden zeggen van ja het wordt toch minder gevuld, dan heb je ook geen zicht meer van hoeveel handpalmsporen worden er nou eigenlijk veiliggesteld. Uhm, en op actie niveau zou je er misschien nog wat mee kunnen, maar dat laat je dan allemaal liggen en dan ontstaat er een beeld zo van nou die handpalmen zijn helemaal niet meer nodig. Maar dat is niet zo, dus we proberen altijd toch nog het in te voeren en het vast te leggen dat het er is.'

Soms bestaat een spoor uit een vinger en (een gedeelte van) een handpalm. Wanneer in zo'n geval individualisatie op alleen de vinger niet mogelijk is omdat er niet voldoende punten van overeenkomst zijn tussen het spoor en de referentieafdruk, kan het volgens Respondent 3 (medewerker portefeuillehouder FO) soms wel lukken om toch aan de benodigde hoeveelheid dactyloscopische punten te komen wanneer de handpalm erbij wordt genomen. Volgens hem kan ook in zo'n geval de handpalm een belangrijke rol spelen bij het vinden van een mogelijke verdachte of het rond krijgen van het bewijs.

4.6 De meerwaarde van standaardafname

4.6.1 Inleiding

Alle respondenten geven aan handpalmsporen als een waardevol instrument te zien voor de opsporing. Verder stellen alle respondent dat een goed gevulde referentiedatabank voor handpalmen (in het vervolg: referentiedatabank) voor het opsporingsonderzoek van meerwaarde zou zijn. Een belangrijke vraag binnen dit onderzoek is wat de meerwaarde zou kunnen zijn van een vorm van standaardafname,² die leidt tot een goed gevulde referentiedatabank. In deze paragraaf wordt eerst besproken wat de mening van de respondenten is over standaardafname. Daarna wordt nader ingegaan op de verschillende aspecten van die meerwaarde.

4.6.2 Mening respondenten over standaardafname

De landelijke portefeuillehouder forensische opsporing (Respondent 2) zegt dat Nederland binnen Europa vrijwel het enige land is dat zulke verregaande beperkingen kent wat betreft het nemen van handpalmafdrukken bij verdachten. Standaardafname van handpalmafdrukken is niet toegestaan; standaardafname van tien vingerafdrukken wel omdat deze ter identificatie dienen. Respondent 2 vraagt zich af waarom daar *tien* vingers voor nodig zijn als in principe één of twee ook zouden voldoen:

² Met standaardafname wordt bedoeld dat bij in beginsel iedere verdachte die wordt verhoord, niet alleen vingerafdrukken, maar ook handplamafdrukken mogen worden afgenomen, zonder dat een specifiek onderzoeksbelang hoeft te bestaan.

'Kan iemand mij uitleggen waarom je het wel goed vindt dat ik tien vingers neem, maar dan die handpalm niet?'

De respondent stelt dat uit die verplichting blijkt dat het nemen van de afdrukken van tien vingers in plaats van bijvoorbeeld twee ook impliciet een opsporingsbelang dient.

Deze respondent begrijpt het argument dat het standaard nemen van handpalmsporen in strijd zou zijn met artikel 8 EVRM niet: waarom is het nemen van handpalmafdrucken méér een inbreuk op de persoonlijke levenssfeer van de verdachte dan het nemen van tien vingerafdrukken? Respondent 3 (medewerker portefeuillehouder FO) voegt hieraan toe dat vroeger standaardafname van handpalmen wel was toegestaan terwijl toen de handen van de verdachte helemaal onder de inkt kwamen te zitten, terwijl de afname nu digitaal gaat en de verdachte dus slechts zijn handen op een plaat moet leggen. De inbreuk op de lichamelijke integriteit is daardoor alleen maar lichter geworden volgens deze respondent.

De officieren van justitie zijn het erover eens dat standaardafname van handpalmafdrucken wenselijk is, aangezien volgens hen meer informatie beter is dan minder informatie. Respondent 1 zegt dat hij/zij handpalmsporen als dactyloscopische sporen beschouwt. En Respondent 16 merkt op dat hij/zij twee zware zaken heeft gezien waarin een handpalmspoor gevonden is dat naar de dader zou kunnen leiden, maar dat die geen match hebben gegeven in de referentiedatabank.

De respondenten die werkzaam zijn bij de forensische opsporing geven ook aan dat het zonde is dat handpalmen niet meer standaard worden genomen omdat daardoor nu sporen verloren gaan:

'Ik vind het echt jammer. Ik denk ja, weet je, het hoort bij je hele hand. En als je dan toch bezig bent met rollen, ja neem dan die handpalm ook gewoon mee. Zeker omdat we ook handpalmsporen aantreffen. Het is zonde als dan die sporen verloren gaan. Ik denk, ja je hebt sporen, er is een inbraak en het enige wat je hebt is een handpalm. En dan zou je daar niks mee kunnen. Ja dat vind ik zonde, want dan laat je toch echt wel wat liggen.'

(Respondent 13, forensisch medewerker)

De andere respondenten vinden het onderscheid dat nu in de wet gemaakt wordt tussen handpalmen enerzijds en vingers anderzijds eveneens onnatuurlijk. Volgens hen zijn beide onderdeel van één dactyloscopisch signalement. Respondent 4 (senior forensisch onderzoeker):

'Als we het daar even over hebben over die toestemming, kijk je geeft toch al de toestemming voor die vingerafdrukken, ja waarom de handpalmen apart? De technieken zijn er om er automatische zoekingen mee te doen, dus ja, ik snap die scheiding niet, vingerafdrukken handpalm, snap ik niet ... Ik zou zeggen vooral doen.'

De landelijke portefeuillehouder forensische opsporing (Respondent 2) geeft aan dat de politie er last van heeft dat Nederland vrijwel het enige land in Europa is dat niet standaard handpalmafdrucken afneemt.³ Gevonden handpalmsporen in Nederland worden soms in buitenlandse referentiedatabanken met handpalmafdrucken vergeleken terwijl ze niet door de eigen Nederlandse databank gaan. Ook kan Nederland niet aan buitenlandse verzoeken voldoen omdat onze databank nauwelijks referentiemateriaal bevat. Er zijn verdragen om internationaal samen te werken, omdat internationale samenwerking op een krachtige manier helpt criminaliteit te bestrijden. Maar de respondent moet dan op dat punt nee verkopen aan buitenlandse collega's.

Respondent 2 stelt dat doordat de referentiedatabank slecht gevuld is, een gevonden handpalmspoor niet snel zal worden geïndividualiseerd. Als eenmaal een verdachte in beeld is, kan zijn of haar handpalmafdruck worden genomen en vervolgens dus als bewijs dienen, maar dan is het belangrijkste werk (het opsporen van de verdachte) al gedaan.

De respondenten zijn ook van mening dat als er standaard handpalmafdrucken zouden worden genomen bij verdachten, dit zou leiden tot meer identificaties en daardoor meer aanhoudingen. Ook zouden er minder onterechte aanhoudingen kunnen zijn van mensen die niks

³ Zie over dit onderwerp en de vraag of inderdaad alle andere landen standaardafname kennen hoofdstuk 6, Rechtsvergelijking.

met de zaak te maken hebben, omdat ze uitgesloten kunnen worden als donor van een spoor. Een handpalm kan dus wel degelijk van cruciaal belang zijn in een opsporingsonderzoek. Respondent 4 (senior forensisch onderzoeker) geeft aan dat als je handpalmen niet meeneemt, je een wezenlijk onderdeel van je dactyloscopische sporen mist. Dit wordt ondersteund door cijfers uit Europa, zoals respondent 2 zegt:

'(...) in Europa levert het meebrengen van een handpalmspoor in 26% van de gevallen een hit op. (...) je moet eens nadenken wat dit voor de opsporingspraktijk betekent, hoeveel lui er gepakt worden door die handpalm. In Nederland is dat inmiddels gezakt tot 12% en dat is een negatief progressief proces.'

4.6.3 *Opsporingsfase versus bewijsfase*

Een aantal respondenten maakt een onderscheid tussen de 'opsporingsfase' en de 'bewijsfase' van het opsporingsonderzoek. De 'opsporingsfase' is de fase van het opsporingsonderzoek waarin er nog geen mogelijke verdachte in beeld is. De 'bewijsfase' duidt op de fase in het opsporingsonderzoek wanneer er een mogelijke verdachte in beeld is en er bewijs tegen die verdachte wordt verzameld. Een goedgevulde referentiedatabank heeft alleen een functie in de opsporingsfase, dus voor het in beeld brengen van een verdachte. Wanneer er immers een verdachte in beeld is en er een handpalmspoor is gevonden, is afname van handpalmafdrukken in principe geen probleem. Een goedgevulde databank heeft zo beschouwd in deze fase geen functie. Respondenten gaven aan dat een bruikbare referentiedatabank vooral een 'richting kan geven' aan het onderzoek naar een mogelijke verdachte.

4.6.4 *Meerwaarde als technisch bewijs*

Hierboven werd gesteld dat technisch bewijs, met als onderdeel daarvan het handpalmspoor, in de afgelopen jaren steeds belangrijker is geworden binnen het opsporingsonderzoek omdat verdachten minder geneigd zijn een verklaring af te leggen. De vraag is in hoeverre deze meerwaarde van het handpalmspoor als technisch bewijs een argument is voor een vorm van standaardafname.

Als een verdachte wordt aangehouden in een zaak waarin geen handpalmspoor is gevonden, mogen in principe geen afdrukken worden afgenomen. Het kan echter zo zijn dat zijn handpalmspoor wel bij andere delicten is gevonden waarvoor nog geen verdachte is aangehouden én waarvoor hij ook niet als verdachte in beeld is. Vroeger had deze verdachte wellicht niet alleen dit delict maar ook de andere delicten bekend waarin ook handpalmsporen zijn gevonden (zie citaat in § 4.5.1 van respondent 9). Omdat de verdachte op advies van zijn advocaat nu vaak niet meer praat tijdens het verhoor zijn in die gevallen het technisch bewijs en daarmee de handpalm belangrijker geworden voor het in beeld brengen van de verdachte bij die delicten. Het linken van andere delicten dan waarvoor de verdachte is aangehouden valt zo binnen de opsporingsfase, en daar is een vorm van standaardafname van meerwaarde omdat die informatie in mindere mate op een andere manier kan worden verkregen.

4.6.5 *Meerwaarde als dactyloscopisch spoor*

Respondenten geven aan dat handpalmsporen naast vingersporen en DNA-sporen één van de drie soorten individualiserende sporen zijn die direct naar een mogelijke verdachte kunnen leiden. Een bruikbare, gevulde referentiedatabank kan zo een onbekende verdachte in beeld brengen. Zeker wanneer een handpalmafdruk het enige bruikbare spoor is, kan een bruikbare referentiedatabank door het individualiserende vermogen van handpalmsporen van grote waarde zijn. Dit is een belangrijk argument vóór een vorm van standaardafname; hierdoor kan een bruikbare referentiedatabank worden gecreëerd. Dit argument wordt nog sterker door het feit dat een handpalmspoor een contactspoor is. Handpalmsporen zijn vaker aan te wijzen als duidelijke dadersporen dan DNA-sporen. Een goed gevulde referentiedatabank maakt het mogelijk om de bron van dit daderspoor vast te stellen als nog geen verdachte in beeld is.

Een andere meerwaarde is die op het activiteitsniveau. In de opsporingsfase kan dit een rol spelen, bijvoorbeeld doordat activiteiten aan personen gekoppeld kunnen worden waarmee

daders van omstanders kunnen worden onderscheiden. Een referentiedatabank heeft hier geen echter geen functie in.

4.6.6 *Meerwaarde ten opzichte van vingersporen*

Waarschijnlijk hebben handpalmssporen ook meerwaarde ten opzichte van vinger- en andere sporen op het activiteitsniveau. Inklusssporen bij inbraken zijn hiervan een goed voorbeeld, andere zijn het leunen tegen een muur of het vastpakken van bepaalde voorwerpen. Zie de voorbeelden die eerder in dit rapport zijn genoemd. Voorwaarde voor bruikbaarheid op activiteitsniveau is wel dat individualisatie heeft plaatsgevonden, en daarvoor is een goed gevulde databank noodzakelijk.

4.6.7 *Meerwaarde referentiedatabank per type delict*

Een goede referentiedatabank lijkt vooral van belang voor HVC-zaken, waaronder vooral inbraken. Uit de interviews kwam naar voren dat vooral bij die zaken dactyloscopische sporen, waaronder handpalmssporen een functie hebben in de opsporingsfase, dus om een verdachte in beeld te brengen. Bij zwaardere delicten komt een verdachte eerder via een andere weg in beeld en als er dan een handpalmspoor is gevonden, kan de handpalmafdruck ook bij de verdachte worden genomen.

4.7 **Cijfers gebruik verschillende soorten sporen**

4.7.1 *Inleiding*

Tot slot zullen in deze paragraaf cijfers gepresenteerd worden over het gebruik van de verschillende soorten sporen, om enige indicatie te geven van de rol die deze typen sporen spelen in de praktijk. De meest recente cijfers over dactyloscopische sporen die beschikbaar zijn, hebben betrekking op de jaren 2014 en 2015. Om die reden worden ook de cijfers uit die jaren over DNA gebruikt. De cijfers over dactyloscopische sporen zijn verstrekt door Respondent 1, de cijfers over DNA-sporen zijn afkomstig uit de jaarverslagen van het NFI.⁴ Ook zullen cijfers uit twee landen uit het rechtsvergelijkend hoofdstuk (hoofdstuk 6) gepresenteerd worden, namelijk uit Zwitserland en het Verenigd Koninkrijk (VK). Deze cijfers zijn afkomstig uit persoonlijke communicatie met personen werkzaam bij de politie in de betreffende landen.

4.7.2 *Dactyloscopische sporen*

In 2014 zijn in Nederland in totaal 18.085 dactyloscopische sporen veiliggesteld op plaatsen delict. Hiervan hebben na zoekingen in HAVANK 3433 sporen (oftewel 18,9%) een match opgeleverd met een referentieafdruck van een persoon. Van deze 3433 sporen die een match opleverden, waren 3016 afkomstig van vingers en 417 van handpalmen. Dit betekent dat van alle matches die dactyloscopische sporen in 2014 hebben opgeleverd, 12,2% $((417/3433)*100)$ afkomstig was van handpalmen.

In 2015 zijn in Nederland in totaal 17.371 dactyloscopische sporen veiliggesteld op plaatsen delict. Hiervan hebben na zoekingen in HAVANK 3392 sporen (oftewel 19,5%) een match opgeleverd met een referentieafdruck van een persoon. Van deze 3392 sporen die een match opleverden, waren 3028 afkomstig van vingers en 364 van handpalmen. Dit betekent dat van alle matches die dactyloscopische sporen in 2015 hebben opgeleverd 10,7% $((364/3392)*100)$ afkomstig was van handpalmen. Deze daling in het percentage matches op handpalmssporen kan verklaard worden door het feit dat de referentiedatabank met handpalmafdrucken aan het 'verouderen' is: er komen nu per jaar slechts enkele honderden referentieafdrucken van personen bij: in 2007 werden van 27.000 personen handpalmafdrucken toegevoegd aan de referentiedatabank, in 2013 waren dat er 705, in 2014 638 en in 2015 423. In 2016 zater er in totaal 750.000 personen in de referentiedatabank. Van de 'nieuwe' daderpopulatie zijn dus aanzienlijk minder personen in die databank te vinden dan van de 'oude' daderpopulatie. De daderpopulatie is immers niet stabiel over tijd: oudere daders stoppen met het plegen van delicten en er komen nieuwe en jongere daders bij.

⁴ via https://www.forensischinstituut.nl/binaries/jaarverslag-nfi-2014_tcm35-31318.pdf en https://dnadatabank.forensischinstituut.nl/binaries/dna-jaarverslag-2015_tcm37-87649.pdf

4.7.3 DNA-sporen

In 2014 zijn in Nederland 4600 DNA-sporen veiliggesteld op plaatsen delict, en zijn 5201 nationale spoor-persoon matches gevonden aan de hand van DNA-sporen.⁵ In 2015 zijn 4738 DNA-sporen veiliggesteld op Nederlandse plaatsen delict, en zijn 5643 nationale spoor-persoon-matches vastgesteld. Dat er meer matches zijn op basis van DNA dan dat er sporen zijn veiliggesteld, komt doordat er elk jaar veel nieuwe referentieprofielen bijkomen (20.112 in 2014 en 23.341 in 2015), onder andere door de Wet DNA-onderzoek bij veroordeelden. Deze nieuwe profielen in de DNA-databank leveren vervolgens matches op met DNA-sporen die in eerdere jaren zijn veiliggesteld.

4.7.4 Zwitserland en het Verenigd Koninkrijk

De cijfers die verkregen zijn over Zwitserland en het VK zijn enigszins beperkt in de betreffende maanden en jaren, maar kunnen wel een zeker beeld schetsen.

In februari 2016 zaten er in het VK van meer dan 4,7 miljoen personen referentieafdrukken van handpalmen in de databank en van meer dan 7,9 miljoen personen vingerafdrukken. We hebben ook een overzicht ontvangen van het aantal matches dat in een aantal maanden gevonden is op basis van dactyloscopische sporen. Deze zijn weergegeven in tabel 4.2 (afkomstig uit persoonlijke communicatie met persoon werkzaam bij de politie in het VK).

Maand	# matches op basis van vingersporen	# matches op basis van handpalmsporen	Totaal # matches	% matches op basis van handpalmsporen ⁶
Aug '15	2849	809	3658	22,1
Sep '15	2896	818	3714	22,0
Okt '15	2849	650	3499	18,6
Nov '15	2310	429	2739	15,7
Dec '15	1057	200	1257	15,9
Jan '16	2224	434	2658	16,3

Tabel 4.2 Aantallen en percentage matches op basis van dactyloscopische sporen VK, augustus 2015-januari 2016

In Zwitserland zijn in 2016 741.194 'full finger print cards' met referentieafdrukken van personen in de databank ingevoerd. Deze kaarten bevatten ook afdrukken van handpalmen. In 2016 zijn 10.107 dactyloscopische sporen veiliggesteld op plaatsen delict. Er zijn in dat jaar 2509 matches gevonden op basis van vingers en 451 op basis van handpalmen. Dit betekent dat van het totale aantal matches op basis van dactyloscopische sporen 15,2% tot stand kwam op basis van handpalmsporen.

4.7.5 Vergelijking

Uit de bovenstaande cijfers blijkt dat het aantal dactyloscopische sporen dat in Nederland wordt veiliggesteld op plaatsen delict, aanzienlijk hoger ligt dan het aantal DNA-sporen dat wordt veiliggesteld. Ook blijkt dat dactyloscopische sporen minder vaak tot een match leiden dan DNA-sporen en dat het aandeel van handpalmen in het aantal gemaakte matches op basis van dactyloscopische sporen lijkt af te nemen (cijfers over 2016 zouden duidelijk kunnen maken of hier sprake is van een trend). Dat er jaarlijks meer spoor-persoon-matches gevonden worden dan er sporen ingevoerd worden in de DNA-databank laat zien dat een actuele (up-to-date) referentiedatabank van belang is voor de opsporing en het ophelderen van delicten.

In de twee andere landen waarvan cijfers beschikbaar waren, blijken tussen de 15 en 22% van de gevonden dactyloscopische matches afkomstig te zijn van handpalmsporen. Dit is een hoger percentage dan de vergelijkbare matches op basis van handpalmsporen van de afgelopen jaren in Nederland.

⁵ Bij DNA-sporen worden ook spoor-spoor-matches vastgesteld. Dat is bij dactyloscopische sporen niet aan de orde, en daarom worden deze niet in dit rapport vermeld. Ze staan wel in bovengenoemde jaarverslagen. Hetzelfde geldt voor internationale zoekingen en matches.

⁶ (#matches handpalmsporen/totaal # matches)*100

4.8 Samenvatting

- Het onderzoeksbelang lijkt in de praktijk strikt te worden geïnterpreteerd: de officier van justitie geeft slechts toestemming voor het nemen van handpalmafdrukken bij verdachten als er bij het delict waarvoor deze verdachte is aangehouden een handpalmspoor is gevonden.
- Bij de overweging om de officier van justitie te bellen voor toestemming spelen verschillende zaken een rol: de persoon van de politiemann/vrouw, de persoon van de officier van justitie, eerdere ervaringen van en met beide, de eenheid/het parket waarin men werkzaam is (en de cultuur/gebruiken daar), of de verdachte nog in voorarrest zit en de hoeveelheid extra (papier)werk die het meebrengt.
- De meerwaarde van handpalmsporen voor de opsporing zit volgens de respondenten in vier punten:
 1. Technisch forensisch bewijs (waaronder de handpalmvergelijking) is de laatste jaren een steeds belangrijker rol gaan spelen binnen de opsporing, omdat verdachten vaker zwijgen in de verhoorkamer.
 2. Dactyloscopische sporen (waaronder handpalmsporen) zijn van grote waarde voor de opsporing. Dit is omdat dactyloscopische sporen één van de sporen zijn die direct kunnen leiden naar een persoon. Daarbij komt dat dactyloscopische sporen vrijwel altijd contactsporen zijn. Ook hebben de sporen een meerwaarde als het gaat om het zogenaamde activiteitsniveau.
 3. Ten opzichte van vingersporen: over het algemeen maken de respondenten geen onderscheid tussen handpalmsporen en vingersporen. Er zijn wat kleine verschillen te noemen: handpalmsporen zijn vaak duidelijkere sporen dan vingerafdrukken en handpalmsporen kunnen aanvullend werken als het vingerspoor niet genoeg punten van overeenkomst vertoont met de referentieafdruk om tot een match te komen.
 4. Als enig bruikbaar spoor: vrijwel alle respondenten geven aan dat je soms slechts één handpalmspoor hebt in een zaak.
- Drie argumenten voor de meerwaarde van standaardafname van handpalmafdrukken om een bruikbare referentiedatabank te realiseren kunnen gegeven worden op basis van de interviews:
 1. een handpalmspoor is een dactyloscopisch spoor met individualiserend vermogen;
 2. bij dactyloscopische sporen (waaronder handpalmen) is het duidelijker of sprake is van een daderspoor;
 3. een handpalmspoor is soms het enige bruikbare spoor in een zaak.
- Er worden geen grote aantallen handpalmsporen gevonden op plaatsen delict en de officieren van justitie komen ook weinig handpalmanalyses tegen in dossiers. Onduidelijk is hoeveel het er precies zijn.
- De (beperkt) beschikbare cijfers laten zien dat het aantal afgenomen handpalmafdrukken bij verdachten sterk gedaald is de afgelopen jaren. Ook lijkt het percentage matches op basis van handpalmen ten opzichte van het totaal aantal matches op basis van dactyloscopische sporen te dalen. Dit matchpercentage ligt in Nederland ook iets lager dan in Zwitserland en het VK.
- Er zijn aanwijzingen dat handpalmen meer kunnen zeggen over de activiteiten die werden verricht en die het spoor achterlieten, dan andere soorten sporen. Dat zou vooral bij HVC-zaken het geval zijn.

5. Toepassing in de praktijk II: Rechterlijke uitspraken

5.1 Inleiding

Om het gebruik van handpalmvergelijking door de rechter na te gaan, zijn op Rechtspraak.nl gepubliceerde rechterlijke uitspraken onderzocht. De volgende zoekterm is daarbij gebruikt: 'handpalm*'. Zo veel mogelijk is getracht om zaken uit recente jaren in de analyse te betrekken. In totaal 43 uitspraken¹ zijn gevonden en geanalyseerd, en deze zijn afkomstig uit de jaren 2001 t/m 2016 (zie bijlage 4). Van deze 43 uitspraken is van negen zaken waarin gebruik is gemaakt van een handpalmvergelijking, het volledige dossier geanalyseerd. Deze negen zaken zijn aangevuld met één dossier in een zaak die niet gevonden werd bij de 43 geanalyseerde uitspraken.² In vrijwel alle zaken was een gevonden handpalmspoor de aanleiding voor het uitvoeren van een handpalmvergelijking.

5.2 Methode: steekproef van uitspraken en dossiers

5.2.1 Algemeen

De gepubliceerde uitspraken zijn gedaan door:

<i>Rechtbanken</i>	27
<i>Gerechtshoven</i>	10
<i>Hoge Raad</i>	4 ³
<i>Conclusie AG HR</i>	2

Van één zaak is zowel het vonnis van de rechtbank als het arrest van het gerechtshof apart meegenomen in het onderzoek. Bij twee zaken is zowel de conclusie van de AG als het arrest van de Hoge Raad in het onderzoek betrokken. Twee zaken betreffen medeverdachten. Inhoudelijk verschilden deze zaken en uitspraken van elkaar, en dat rechtvaardigde het analyseren van beide apart voor het onderzoek. Bij de weergave hieronder van de strafbare feiten waarvan de verdachte werd beschuldigd, zijn dubbeltellingen die hiervan het gevolg zijn, ongedaan gemaakt. Voor het overige wordt iedere uitspraak als aparte zaak in het onderzoek meegenomen, omdat immers elke instantie in elke zaak eigen afwegingen maakt of kan maken over het gebruik van rapporten met vergelijkende analyses van handpalmsporen en -afdrukken. In de meeste zaken die ook in hoger beroep of in beroep in cassatie zijn behandeld, speelde de handpalmvergelijking in alle instanties een vergelijkbare rol.

Naast de analyse van de rechterlijke uitspraken is van tien strafzaken zaken het dossier onderzocht. Van twintig zaken waarbij op basis van de rechterlijke uitspraak door de onderzoekers is vastgesteld dat het om een zaak ging waarbij handpalmsporen en -afdrukken naar verwachting een substantiële rol speelden, is via bemiddeling van het college van procureurs-generaal bij rechtbank of gerechtshof het dossier opgevraagd. Omdat niet alle dossiers te vinden waren, heeft

¹ Inclusief twee conclusies van de Advocaat-Generaal bij de Hoge Raad. Een conclusie is een advies van een advocaat-generaal (AG) bij de Hoge Raad aan de Hoge Raad, waarin de AG aangeeft of de voorgestelde cassatiemiddelen van hem of haar betreft moeten slagen. Ook is een uitspraak van het Gemeenschappelijk Hof van Justitie van Aruba, Curaçao, Sint-Maarten en van Bonaire, Sint-Eustatius en Saba meegenomen in de analyse.

² Van één zaak van de tien geanalyseerde dossiers, waarvan het dossier door een gerechtshof ter beschikking werd gesteld aan de onderzoekers, bleek de rechterlijke uitspraak niet ook reeds in het bezit van de onderzoekers te zijn: ECLI:NL:GHAMS:2010:BN8856. Omdat in deze zaak een handpalmvergelijking heeft plaatsgevonden, hebben de onderzoekers dit dossier wel mede in de analyse betrokken.

³ Waar hieronder een uitspraak van de Hoge Raad of gerechtshof wordt besproken, of waar een Conclusie AG HR wordt aangehaald, wordt mogelijk (eveneens) ingegaan op een (ongepubliceerde) uitspraak van een lagere rechter die in de aangehaalde uitspraak wordt weergegeven. Waar dat relevant is, bijvoorbeeld omdat de inhoud van de uitspraken van elkaar verschillen, zal in de bespreking hieronder worden aangegeven of een inhoudelijk relevante uitspraak wellicht van een lagere instantie afkomstig is dan de instantie die het arrest heeft gewezen.

uiteindelijk een analyse van tien dossiers plaatsgevonden. De onderzoeker analyseerde de dossiers op locatie bij rechtbank of gerechtshof met behulp van een checklist.⁴ De resultaten van de dossieranalyse worden hieronder samengevat weergegeven bij de bespreking van de rechterlijke uitspraken. De bevindingen uit de dossiers zijn in veel gevallen illustratief voor de uitkomsten van de analyse van de rechtspraak via Rechtspraak.nl. Op sommige facetten hebben ze zelfstandige waarde. Aan de hand van de dossiers kon bijvoorbeeld beter worden achterhaald wat de inhoud was van rapporten van dactyloscopie; met behulp van de gepubliceerde rechtspraak was dit lang niet altijd mogelijk omdat deze de rapporten niet expliciet bespraken dan wel onvolledig weergaven.

5.2.2 *Selectiviteit*

De steekproef van rechterlijke uitspraken en dossiers is niet omvangrijk, en is bovendien in bepaalde opzichten vertekend. Op Rechtspraak.nl worden vooral uitspraken gepubliceerd die enige publiciteitswaarde hebben, zoals zaken waarin moord of doodslag ten laste is gelegd, of andere zware of publiciteitsgevoelige zaken. 'Gewone' zaken over diefstallen, inbraken en kleine drugshandel worden minder vaak gepubliceerd.⁵ Omdat vrijwel alle zaken over de jaren 2015 en 2016 zijn opgenomen, geeft de steekproef van rechterlijke uitspraken een redelijk representatief beeld van de wijze waarop de rechter in die jaren omgaat met de handpalmvergelijking, althans voor zover deze zaken zijn gepubliceerd. Over zaken met handpalmen die niet zijn gepubliceerd, is geen informatie beschikbaar. Over de mate en de aard van de vertekening is derhalve niets bekend. Bij eerdere jaren heeft een random selectie plaatsgevonden, waarbij willekeurig enkele zaken zijn uitgekozen. Daarbinnen heeft in tweede instantie een selectie plaatsgevonden op basis van een eerste oordeel over de vraag in hoeverre het handpalmspoor een rol speelde in de zaak. Werde het spoor slechts genoemd, maar bleek dit verder geen enkele rol te spelen in de zaak, dan werd deze uitspraak niet verder meegenomen in de analyse. Wat de jaren voorafgaand aan de jaren 2015 en 2016 betreft, kan de steekproef derhalve niet als representatief worden beschouwd.

De gevonden en geanalyseerde uitspraken geven een goed inzicht in de rol die handpalmafdrukken spelen in opsporing en vervolging, en van de wijze waarop de rechter het gebruik ervan verantwoordt. Vanwege de beperkte omvang van de steekproef van uitspraken en dossiers, en vanwege de selectie door Rechtspraak.nl en door de onderzoekers, moet met generalisatie van de bevindingen voorzichtig worden omgegaan. Op basis van deze steekproef kan voorts niets worden gezegd over de vraag hoe vaak de handpalmanalyse in de praktijk wordt toegepast.

Hieronder wordt eerst aangegeven welke (typen) strafbare feiten ten laste werden gelegd in de betrokken zaken. Daarna wordt ingegaan op de rol die de aangetroffen handpalmsporen speelden in het proces en de invloed ervan op de rechterlijke uitspraak, voor zover dit kon worden afgeleid uit de uitspraak en de motivering van de rechter. De inhoud van de rapporten van dactyloscopie wordt besproken voor zover daarover iets bleek uit uitspraak of dossier. Ook wordt aandacht besteed aan andere sporen die zijn gevonden in de zaak en aan de vraag of een tegenonderzoek heeft plaatsgevonden betreffende de handpalmvergelijking, dan wel of hierom is verzocht.

5.3 **Strafbare feiten**

Aan de verdachten in de betreffende uitspraken waren diverse feiten ten laste gelegd. Hieronder worden zij in tabel 5.1 weergegeven. Uit deze tabel blijkt dat handpalmafdrukken vooral een rol spelen bij inbraken, en bij diefstal met geweld, overvallen en plofkraak. Daarnaast worden handpalmsporen tevens gebruikt bij doodslag, moord en mishandelingszaken. Ook bij Opiumwettelijke delicten (bijvoorbeeld bezit van, en handel in cocaïne, hennepkwekerijen) wordt soms gebruik gemaakt van de handpalmvergelijking.

Vanuit de algemene ervaring en de interviews die zijn afgenomen aan de politie (zie Hoofdstuk 4) zou verwacht kunnen worden dat juist bij inbraken veel gebruik wordt gemaakt van

⁴ Zie bijlage 5.

⁵ Van Opijnen, 2014.

de handpalmvergelijking. Tabel 5.1 bevestigt dit vermoeden niet. De eerdergenoemde publicatiebias is hiervan waarschijnlijk de oorzaak: op Rechtspraak.nl worden voornamelijk uitspraken gepubliceerd die een zekere publiciteitswaarde hebben, en dat is bij inbraken veel minder het geval dan bijvoorbeeld bij doodslag, moord of zedenzaken. Daardoor lijkt het alsof bij de laatstgenoemde soort zaken vaker van handpalmvergelijking gebruik wordt gemaakt dan bij inbraken, maar dat hoeft in werkelijkheid niet het geval te zijn.

Type delict	Aantal
Diefstal, inbraak	9
Diefstal met geweld, overval (waaronder plofkraak)	12
Doodslag, moord, mishandeling ⁶	12
Zedenzaken (waaronder verkrachting)	3
Wederrechtelijke levensberoving	2
Opiumwetdelict	4
Schending geheimhoudingsplicht	1
Anders (o.a. heling)	3
<i>Totaal</i>	<i>43</i>

Tabel 5.1: Typen strafbare feiten ten laste gelegd in de geanalyseerde rechterlijke uitspraken.

Toelichting: bij de weergave van de delicten is de overlap in type delicten die is veroorzaakt doordat soms meerdere instantie over één zaak hebben beslist, eruit gelaten (zie hierboven voor de eerder toelichting hierop). In sommige zaken werden meerdere typen strafbare feiten ten laste gelegd, en dit leidde tot een groter aantal strafbare feiten dan het aantal zaken. Het totaal aantal delicten komt daarmee uit op 43.

5.4 De rol van het handpalmspoor in de zaak

Een spoor (handpalm-, vinger-, of ander type spoor) kan in een strafzaak twee soorten rollen spelen: op *bronniveau* en op *activiteitsniveau*. Als een spoor overeen blijkt te komen met een afdruk van de verdachte, speelt het een rol op bronniveau. Het geeft immers aan dat de verdachte (heel waarschijnlijk) de donor was van het spoor. Bij een rol op activiteitsniveau zegt het spoor iets over de activiteit die werd verricht waardoor het spoor werd achtergelaten. Een voorbeeld hiervan is dat bij het inbreken in een huis vinger- of handpalmsporen worden achtergelaten aan de bovenkant van een raamkozijn; de dader heeft het raamkozijn vastgepakt om door het raam naar binnen te klimmen.

5.4.1 Bronniveau

Handpalmsporen kunnen een rol spelen tijdens het verhoor van een verdachte. Een enkele maal blijkt uit een proces-verbaal van het verhoor dat het gevonden spoor als drukmiddel is gebruikt tijdens het verhoor door de politie om aan de verdachte een verklaring te ontlokken.⁷ De politie zet de verdachte dan onder druk door hem voor te houden dat zijn handpalm op een bepaalde plaats is gevonden, daarmee stellende dat de verdachte daar is geweest. Dat dit is gebeurd blijkt wél uit het dossier dat immers de processen-verbaal bevat, maar niet uit de gepubliceerde rechterlijke uitspraak.

Voor zover kon worden nagegaan werd in alle zaken waarvan de uitspraak en/of het dossier is geanalyseerd, een gevonden handpalmspoor 'geïdentificeerd op de verdachte'.⁸ In concreto betekent dit dat vastgesteld is dat het spoor (zeer waarschijnlijk) afkomstig is van de verdachte. Dit vaststellen kan gebeuren door het spoor in te zenden naar HAVANK, de databank waarin sporen en afdrukken zijn opgenomen, om na te gaan of daar al een overeenkomende

⁶ Levensdelicten en mishandeling zijn samengenomen omdat het bij deze typen strafbare feiten gaat om het toepassen van geweld zonder dat daarbij tevens het vermogensaspect (zoals bij diefstal, afpersing) een directe rol (lijkt te) spelen.

⁷ Zie ECLI:NL:GHAMS:2010:BL9992. De volledige weergave van de vindplaatsen van de uitspraken staat in bijlage 4

⁸ Dit is de terminologie die in de uitspraken wordt gehanteerd. Daarbij heeft het vonnis of arrest waarschijnlijk de terminologie uit het rapport van de politie of de dactyloscoop overgenomen.

handpalmafdruk van deze verdachte in zit vanwege een eerder strafbaar feit waar hij bij betrokken was. Ook kunnen afdrucken van een aangehouden verdachte genomen worden op het politiebureau en kunnen de gevonden sporen daarmee worden vergeleken.⁹ In enkele rechterlijke uitspraken werd gesteld dat 'de dactyloscopische sporen zijn vergeleken met het dactyloscopisch signalement'. Soms wordt aangegeven dat een spoor is geïdentificeerd op de afdruk van een van de handpalmen op het handpalmenafdrukkenblad van de verdachte.

In alle uitspraken is vastgesteld dat het aangetroffen handpalmspoor van de verdachte of van een medeverdachte afkomstig was ('individualisatie').¹⁰ Om dit duidelijk te maken werden diverse formuleringen gehanteerd die hieronder samengevat worden weergegeven. In de rechterlijke uitspraken werd dan geconstateerd dat de verdachte dit spoor had achtergelaten op een bepaalde plek, dan wel op een bepaald voorwerp dat op de plaats delict was aangetroffen en dat meestal ook in verband stond met het geconstateerde strafbare feit. Denk bijvoorbeeld aan een plastic zak met cocaïne die in een voertuig wordt aangetroffen, waarbij ook de verdachte zich in dit voertuig bevond bij zijn aanhouding en zijn handpalmspoor op die zak stond.

In twee uitspraken werd de databank HAVANK expliciet genoemd. In één van deze uitspraken stond dat de sporen zijn 'ingevoerd, gezocht en opgeslagen in het geautomatiseerde vingerafdrukken- en handpalmensysteem HAVANK, waarna het spoor SIN AAGH5943NL dat volgens de omschrijving was aangetroffen op traliewerk buitenzijde pand door twee andere onafhankelijke dactyloscopen is geïdentificeerd op (het hof begrijpt: als) een afdruk van de linker handpalm, voorkomend op een 8 juni 2009 te Amsterdam vervaardigd dactyloscopisch signalement gesteld ten name van [verdachte]'.¹¹ In de tweede zaak werd gemeld: 'Deze sporen werden ingelezen in de landelijke databank vingerafdrukken Havank. Uit het ingesteld vergelijkende onderzoek bleek dat negen van de vastgestelde sporen geïdentificeerd zijn. Deze bleken allen overeen te komen met de vingers en handpalm van voornoemde verdachte [verdachte]'.¹²

Soms lijkt de uitspraak te suggereren dat het spoor wél via HAVANK tot een identificatie heeft geleid, maar wordt dit niet vermeld in de uitspraak: 'De referentie handpalmafdrukken van verdachte zijn verkregen bij eerdere door hem gepleegde misdrijven in 1989, 1996 en 2002. De overeenstemming tussen de gefotografeerde, op de plastic zak aangetroffen handpalm en de referentieafdruk, afkomstig van de handpalm van verdachte, voldeed aan de voor dactyloscopische sporendentificatie gestelde normen'.¹³

Meestal stelt de rechter in zijn uitspraak regelrecht dat de handpalm van de verdachte ergens is gevonden: 'Bovendien zaten op de kluis zijn handpalmafdrukken'.¹⁴ Of: 'Van de verdachte werd een afdruk van een handpalm op de voordeur aangetroffen'.¹⁵ Rechter gaan uit zichzelf in geen van de onderzochte zaken in op onzekerheden die op bronniveau kunnen spelen bij de individualisatie vanuit het spoor naar de bron. Dat doen zij slechts als de verdediging op dat punt een verweer voert.

Het leggen van een verband tussen verdachte en spoor is primair van belang voor de individualisatie. In alle onderzochte zaken is de handpalmvergelijking voor dit doel gebruikt. Daarnaast kan ook naar het *activiteitsniveau* worden gekeken: geeft het spoor een aanwijzing voor de activiteit die de dader en eventuele anderen verrichtten?

5.4.2 *Activiteitsniveau*

Het aantreffen van een handpalmspoor van de verdachte op een plaats delict, of op een bepaald voorwerp, kan sterk belastend zijn voor de verdachte. Het zegt echter op zichzelf nog niets over de activiteit die is verricht, en waardoor het spoor daar is veroorzaakt. Pakte de dader de zak met cocaïne vast? Op welk moment heeft hij de zak vastgepakt? Wat deed hij er mee?

⁹ Ter identificatie van de verdachte kunnen vingerafdrukken worden genomen bij een verdachte van bepaalde strafbare feiten die is opgehouden voor verhoor. Dat is niet het geval met handpalmafdrukken. Zie voor de juridische regeling hiervan Hoofdstuk 3.

¹⁰ Zie hieronder verder over hoe dit door de rechters en raadsheren in hun uitspraken werd toegelicht.

¹¹ ECLI:NL:PHR:2016:578. De AG haalt hier de uitspraak van het Hof aan.

¹² ECLI:NL:RBOBR:2016:554.

¹³ ECLI:NL:PHR:2011:BQ0049.

¹⁴ ECLI:NL:RBDHA:2016:8679.

¹⁵ ECLI:NL:RBLIM:2016:5715.

Bij verschillende typen delicten kan een handpalmspoor iets zeggen over de activiteit die de persoon die het spoor achterliet, verrichtte. Als sporen van zijkanten van handen worden aangetroffen op een raam, duidt dat er waarschijnlijk op dat iemand probeerde naar binnen te kijken. Schrijvers laten op het papier meestal de zijkanten van hun handen als spoor achter, terwijl lezers eerder vingersporen achterlaten. Was, bij een geweldsdelict, het handpalmspoor van de dader in bloed gezet? Dat kan een sterke indicatie zijn voor zijn betrokkenheid bij het feit, maar dat hoeft het niet te betekenen. Hoe een mes is vastgehouden kan iets zeggen over wat er met het mes is gedaan (brood snijden of met het mes inhakken op een ander persoon).

Onder de 43 geanalyseerde rechterlijke uitspraken waren er diverse waarbij het gevonden spoor aanleiding gaf tot bepaalde conclusies over de activiteiten die de dader (en anderen) verrichtte(n). In zaak ECLI:NL:RBSHE:2007:BC1054 wordt bijvoorbeeld gesteld dat de 'sporen (op het voertuig) passen in het beeld van het duwen van het voertuig'. De activiteiten die waarschijnlijk zijn verricht, worden in dit geval afgeleid uit de plaats en de vorm van de sporen.

In een inbraakzaak waren de tralies verbogen van het traliewerk aan de buitenzijde van een bedrijfspand waar was ingebroken. De raadvrouw van de verdachte stelde echter dat, gelet op het postuur en de bouw van verdachte, hij dit onmogelijk met één hand kon hebben gedaan, en dat ook niet duidelijk was wanneer de handafdruk is geplaatst.¹⁶ In deze zaak vond een discussie plaats over de activiteiten die tot de handpalmsporen hadden geleid. Het verweer van de raadvrouw werd niet gehonoreerd.

Na een diefstal in een Chinees restaurant werd na afloop een handpalmafdruck op de toonbank gevonden. In de bewijsoverweging stelt het Hof Amsterdam dat gebleken is dat het het meest voor de hand liggend is dat de verdachte zijn handpalm op de balie heeft gezet bij het klimmen over de balie, waarbij de glazen boven de balie op de grond zijn gevallen. De schoonmaakster van het restaurant had de avond vóór de diefstal, nadat alle klanten weg waren, de balie schoongemaakt. De verdediging stelde dat de verdachte een aannemelijke verklaring had voor de handpalmafdruck, namelijk dat hij ongeveer eenmaal per drie weken eten afhaalde bij het restaurant. Dat verweer werd niet gehonoreerd.¹⁷

De plaats waar sporen worden aangetroffen kunnen een aanwijzing vormen dat zij iets met het delict te maken hebben, bijvoorbeeld omdat je ze niet zou verwachten bij andere soorten activiteiten.¹⁸ De buitenkant van tape waarmee een slachtoffer is gekneveld, is een plaats waar dadersporen kunnen worden verwacht. Als daar sporen van de verdachte worden gevonden, heeft deze iets uit te leggen.¹⁹ Hetzelfde geldt voor een verdachte van het lekken van geheime stukken van wie sporen zijn gevonden op het uitgeprinte stuk,²⁰ of van de verdachte van wie sporen zijn gevonden op de bovenrand van een geldautomaat waar met een gestolen pas is gepind.²¹ Natuurlijk hangt wat het bewijs betreft er veel van af of en welke andere sporen er worden gevonden, en van de vraag of er andere verklaringen mogelijk zijn voor het aantreffen van de sporen van de verdachte. Als er sporen zijn gevonden op de bovenrand van een geldautomaat hoeft dat nog niet te betekenen dat er met een valse pas is gepind. Maar als een verdachte niets te zoeken heeft daar in de buurt, wordt het aantreffen van dit spoor wel meer belastend voor hem of haar.

Soms komt een handpalmspoor overeen met de beelden die met camera's van het strafbare feit zijn gemaakt. Dat was het geval bij de volgende zaak: op de beelden is te zien dat de dader met zijn linkerhand naar een deur gaat, die vervolgens ook opengaat. Op die deur wordt een handpalmspoor gevonden dat overeenkomt met de verdachte. Juist de combinatie van sporen en camerabeelden is belastend voor de verdachte.²²

Concluderend kan worden gesteld dat in een deel van alle zaken de handpalm ook iets zegt over de activiteit die werd verricht. Het kan zijn dat de vorm van de handpalm een bepaalde

¹⁶ ECLI:NL:PHR:2016:578.

¹⁷ ECLI:NL:GHAMS:2017:1214.

¹⁸ ECLI:NL:RBHAA:2008:BD4753; zie ook ECLI:NL:RBMAA:2009:BI0654.

¹⁹ In onder meer de zaken ECLI:NL:GHAMS:2016:1774, ECLI:NL:GHSHE:2015:2038, ECLI:NL:RBDHA:2015:1884, ECLI:NL:GHARL:2014:8931 en ECLI:NL:PHR:2011:BQ0049 wordt gewag gemaakt van tape met op de buitenkant ervan sporen van de verdachte.

²⁰ ECLI:NL:GHDHA:2013:BZ1878.

²¹ ECLI:NL:RBDHA:2015:1884.

²² ECLI:NL:RBAMS:2011:BU5091.

activiteit suggereert (vastpakken, leunen, duwen). Dan heeft een handpalm waarschijnlijk meerwaarde ten opzichte van een enkel vingerspoot. Het kan ook zo zijn dat de plaats waar het spoor is aangetroffen iets zegt over de activiteit en daardoor belastend is. In dit stadium lijkt de horde van de individualisatie al te zijn genomen; er wordt voetstoots vanuit gegaan dat de verdachte de donor is van het spoor.

5.5 Conclusies dactyloscopen

De rapporten van politie of dactyloscopen die de handpalmvergelijking presenteerden, stelden vaak dat het spoor overeenkomt met de afdruk, en daarbij wordt ook het woord 'identiek' gehanteerd: 'De aangetroffen sporen zijn identiek aan de afdrukken van de handpalm, respectievelijk de linker wijsvinger van de verdachte'.²³ Soms wordt gesproken over de 'eenmaligheid' van de sporen: 'Uit het proces-verbaal d.d. [datum], opgemaakt door [deskundige], senior adviseur dactyloscopie, blijkt dat het dactyloscopisch spoor aangetroffen op de rand van de bovenste lade van een ladeblok van een bureau in de kantooruimte identiek is aan een afdruk van de rechter handpalm voorkomend op het handpalmafdruckenblad ten name van [verdachte], geboren op [datum]. Vanwege de eenmaligheid van vingerafdrukken, waaronder ook handpalmafdrucken worden begrepen, betekent dit tevens dat het spoor van niemand anders afkomstig kan zijn'.²⁴ In een zaak betreffende de diefstal van een aantal trekkers en opleggers wordt de volgende conclusie van een dactyloscopisch onderzoek weergegeven: 'De uitslag van het ingestelde dactyloscopisch onderzoek is als volgt: Het spoor nr. 2 is geïdentificeerd op een afdruk van de rechterhandpalm voorkomend op het handpalmafdruckenblad ten name van [verdachte]. (...). Vanwege de eenmaligheid van vingerafdrukken, waaronder ook handpalmen worden begrepen, betekent dit dat het spoor van niemand anders afkomstig kan zijn'.²⁵

In de zaken die in recentere jaren voor de rechter zijn gekomen, worden door de dactyloscopen veelal minder absolute termen gebruikt om de individualisatie van een spoor aan te geven. In die recentere zaken worden zinsneden gehanteerd als de volgende: 'Uit het onderzoek blijkt dat zowel een zeer grote mate van overeenkomst is geconstateerd als de afwezigheid van onverklaarbare verschillen tussen spoor en afbeelding (...) Deze bevindingen liggen geheel in de lijn der verwachting wanneer het spoor van de donor afkomstig is.'.²⁶ Deze 'omslag' naar een wat voorzichtiger vorm van concluderen laat wellicht een toenemende gevoeligheid zien onder politieambtenaren en dactyloscopen voor het mogelijke gebrek aan uniciteit van dactyloscopische sporen, waaronder handpalmsporen.

De analyse van de dossiers heeft laten zien dat dactyloscopen niet altijd eensluidend rapporteren over het aantal punten van overeenkomst dat zij aantreffen tussen, bijvoorbeeld, een gevonden handpalmspoor en de handpalmafdruk die van de verdachte is genomen. Niet elk dossier bevatte de originele rapporten van de dactyloscopen, en soms waren hun bevindingen opgenomen in een proces-verbaal. Slechts een beperkt aantal dossiers bevatte derhalve de 'originele' oordelen van de dactyloscopen. De aantallen punten van overeenkomst die deskundigen constateerden, bleken soms vrij ver uit elkaar te liggen. In een zaak waarin voor moord is veroordeeld, liepen de

²³ ECLI:NL:GHDHA:2013:BZ1878. Zie onder andere ook ECLI:NL:GHARL:2014:8931; ECLI:NL:HR:2011:BO2958.

²⁴ ECLI:NL:GHAMS:2010:BL9992.

²⁵ ECLI:NL:HR:2007:BB7127; ECLI:NL:PHR:2007:BB7127.

²⁶ Deze manier van concluderen lijkt sterk op de 'logisch correcte' conclusievorm die het Nederlands Forensisch Instituut (NFI) hanteert in onder meer zijn DNA-rapportages. Over dit type conclusies zei tijdens de interviews die zijn afgenomen een forensisch officier: '(...) het valt op dat de absolute formulering bij dacty voor sommige rechters meer waarde heeft dan de waarschijnlijkheidsformulering van DNA. Sommige rechters hebben sowieso nog weleens moeite om de uitkomsten van DNA-onderzoek op een juiste manier te interpreteren. De stelligheid van uitspraken bij dactyonderzoeken, ook al is dat nu aan het veranderen, leiden nog weleens onterecht tot meer overtuiging bij rechters dan een DNA-hit. Dit zou ook kunnen komen doordat er veel geschreven is over secundaire transfers van DNA. Als verdediging kun je daar in ieder geval een boom over opzetten op welke onwaarschijnlijk manier ook iemands DNA op een bepaalde plek is gekomen. Bij dacty kan dat niet, in die zin kan dacty ook echt sterker zijn als bewijs. Als je dacty hebt, heb je daar misschien wel meer aan dan DNA.' In dit verband kan ook het WOFI project van het NFI genoemd worden. Zie voetnoot 14 op pagina 38.

door de deskundigen geconstateerde punten van overeenkomst tussen een handpalmspoor en een -afdruk bijvoorbeeld uiteen tussen de 12 en de 18.²⁷

Niet duidelijk is of het verschillend beoordelen van het aantal punten van overeenkomst tussen spoor en afdruk een risico met zich brengt voor de kwaliteit van de rapportages. Het lijkt echter in verband met deze verschillende oordelen wel terecht dat de politie de afgelopen jaren in minder absolute termen is gaan rapporteren als het gaat over de individualisatie van een (handpalm)spoor. De verschillen tussen de oordelen van de dactyloscopisch deskundigen op het punt van de aantallen overeenkomsten tussen spoor en afdruk, zouden ook de rechter tot behoedzaamheid kunnen aansporen bij het gebruik van de vergelijking. Van die behoedzaamheid is in ieder geval in de onderzochte rechterlijke uitspraken nog niet veel te merken: rechters gaan op basis van de rapporten meestal uit van 'individualisatie': rechters stellen al dan niet expliciet vast dat het spoor afkomstig is van de verdachte.

5.6 Hantering handpalmvergelijking door de rechter

Handpalmsporen die 'op de verdachte zijn geïdentificeerd'²⁸ kunnen door de rechter voor het bewijs worden gebruikt. Dat kan op verschillende manieren gebeuren, afhankelijk van de vraag welk ander bewijs beschikbaar is. In slechts één zaak was het handpalmspoor het enige (sporen)bewijs dat de verdachte koppelde aan het strafbare feit. Een afdruk van de palm van de hand van de verdachte van een inbraak was aangetroffen op een doosje dat volgens de bewoner van het huis door één van de overvallers uit een kast in zijn slaapkamer moet zijn gepakt en dat hij na de inbraak tezamen met twee andere doosjes aantrof op zijn bed. Omdat de politie echter had nagelaten om foto's te maken van de handpalmafdruk, kon dit bewijs niet door de verdachte worden aangevochten. Het bewijs mocht daarom niet worden gebruikt en de verdachte werd vrijgesproken.²⁹ Ook in een zaak waarbij een inbraak was gepleegd en een handpalmspoor was gevonden op de verbogen tralies dat matchte met de handpalmafdruk van de verdachte, lijkt dit spoor het enige spoor te zijn. In ieder geval was dit spoor (ook) in deze zaak cruciaal voor het bewijs.³⁰

In alle andere zaken was er ook ander bewijs in de vorm van sporen. Vaak waren er ook vingersporen gevonden, in diverse zaken was er DNA-bewijs, soms werden er schoensporen gevonden, of werd een glasvergelijkend onderzoek uitgevoerd; en natuurlijk speelden getuigenverklaringen en de verklaringen van de verdachte zelf een belangrijke rol

Rechters nemen conclusies van dactyloscopische rapporten, voor zover ze daar aandacht aan besteden, meestal letterlijk over in hun uitspraak. In een zaak waarin de verdachte is veroordeeld voor bedreiging en diefstal, geeft de Rechtbank Maastricht de conclusies van de drie dactyloscopische deskundigen weer, en stelt daarbij dat de verdachte de donor is van de sporen: 'Met de raadvrouw is de rechtbank van oordeel dat met behoedzaamheid dient te worden omgegaan met het gebruik als bewijsmiddel van deskundigenrapporten betreffende handpalmafdrukken. In het onderhavige geval heeft de rechtbank echter geen enkele reden om te twijfelen aan de betrouwbaarheid van (de uitkomst van) de onderzoeken op dit punt. In goed gedocumenteerde en onderbouwde rapporten hebben drie deskundigen op dactyloscopisch gebied hun bevindingen neergelegd, waarbij alle drie tot de conclusie komen dat de verdachte de donor is van het aangetroffen handpalmspoor'.³¹

Handpalmsporen worden, net als andere sporen, voor het bewijs gebruikt, al dan niet impliciet. Een belangrijk verschil tussen handpalmsporen en andere soorten bewijs, zoals onder meer getuigenverklaringen en DNA, is dat handpalmsporen (net als vingersporen) een persoon

²⁷ ECLI:NL:GHAMS:2010:BL9992; zie onder meer ook ECLI:NL:RBDH:2015:15101 (16 versus 14 punten van overeenkomst, en 18 versus 13 punten van overeenkomst), en ECLI:NL:RBDHA:2016:8679 (19 versus 14 punten van overeenkomst). De plaatjes en foto's van handpalmsporen en -afdrukken die in de dossiers zaten, waren veelal van slechte kwaliteit en zij waren daarom moeilijk visueel te beoordelen, zo is geconstateerd tijdens het dossieronderzoek.

²⁸ Dit is de terminologie die meestal door de politie wordt gehanteerd. In hoofdstuk 2 is aangegeven dat in dit rapport voor deze situatie de term 'individualisatie' wordt gebruikt.

²⁹ ECLI:NL:RBAMS:2013:BZ9194.

³⁰ ECLI:NL:PHR:2016:578.

³¹ ECLI:NL:RBMAA:2006:AZ1481.

over het algemeen direct koppelen aan een voorwerp of plaats. DNA kan worden overgebracht van het ene voorwerp op het andere, of van de ene plaats op de andere, en dat is met dactyloscopische sporen veel minder goed mogelijk. Dat maakt dat deze vorm van bewijs, mits een individualisatie mogelijk is volgens de dactyloscopisch deskundige, goed bruikbaar is voor de rechter. Een formulering als: 'Gelet op de hiervoor genoemde feiten en omstandigheden, alsmede het ontbreken van een verklaring van verdachte, kan naar het oordeel van de rechtbank wettig en overtuigend bewezen worden dat verdachte het bij dagvaarding I, onder feit 5 ten laste gelegde heeft begaan' is regelmatig terug te vinden in de uitspraken.³²

5.7 Aanvechten handpalmvergelijking en tegenonderzoek

Een enkele maal wordt een verweer gevoerd met betrekking tot de dactyloscopische vergelijking. Bij een inbraakzaak stelde de raadsman dat de handpalmafdruk op de plaats delict niet afkomstig was van verdachte. De rechtbank passeerde dit verweer. Er zijn namelijk ook camerabeelden en schoensporen van het dak, en ook die sporen wezen die in de richting van de verdachte.³³

In een zaak die diefstal met geweld betrof, betoogde de raadvrouw dat de palmafdruck van de hand van de verdachte op een ander moment dan ten tijde van het delict op de rol tape terecht kan zijn gekomen. Het hof gaat daar echter niet in mee en stelt dat de afdrucken zijn gevonden op de rol tape op een plaats die uitsluit dat deze daarop kunnen zijn geplaatst vóór het plegen van de onderhavige feiten.³⁴ Soms wordt door de verdediging gesteld dat het aangetroffen dactyloscopische spoor slechts één van de vele is of dat het een 'oud' spoor kan zijn, waarmee wordt bedoeld dat het spoor waarschijnlijk al op een eerder moment is achtergelaten, en dus niet ten tijde van het delict.³⁵

Enkele malen is een tegenonderzoek³⁶ uitgevoerd, of buigen meerdere bureaus, deskundigen of dactyloscopen zich over de sporen en afdrucken. In een drugszaak krijgt een raadsman die vindt dat de conclusie van drie dactyloscopen 'niet betrouwbaar is' nu er onverklaarbare dactyloscopische verschilpunten zijn aan te wijzen, een tik op de neus. 'Door de raadsman is voorts aangevoerd dat de conclusie van drie dactyloscopen dat er een dactyloscopische hit is tussen de handafdrukken van verdachte en de dactyloscopische sporen die zijn aangetroffen op de tape waarmee de heroïne in de zaak Finland was verpakt, niet betrouwbaar is zodat het bewijs in deze zaak niet in overwegende mate daarop mag worden gebaseerd, te minder niet nu er volgens de raadsman onverklaarbare dactyloscopische verschilpunten zijn aan te wijzen. Het verweer wordt verworpen, nu door drie dactyloscopische deskundigen, te weten [naam], werkzaam bij de Forensic Science Service te Londen, [naam], werkzaam als senior vakspecialist bij de afdeling Forensische Opsporing, sectie dactyloscopie & DNA van de politie Rotterdam Rijnmond en [naam], werkzaam bij het Nationaal Expertise Centrum van het K.L.P.D. onafhankelijk van elkaar geconcludeerd is dat de handpalmsporen aangetroffen op de tape en de handpalmsporen van [naam] identiek zijn. De raadsman heeft onvoldoende (deskundig) onderbouwd op grond waarvan de - eensluidende - conclusie van deze drie deskundigen onbetrouwbaar zou zijn'.³⁷

5.8 Samenvatting

- Op basis van de steekproef van uitspraken en dossiers valt niets te zeggen over de aantallen zaken waarin in de praktijk gebruik wordt gemaakt van de handpalmvergelijking.

³² Zie onder meer ECLI:NL:RBDHA:2015:1884; ECLI:NL:RBAMS:2011:BU5091.

³³ ECLI:NL:RBAMS:2015:6671; voor een andere zaak waarin een discussie plaatsvond over de bron van handpalmsporen, zie ECLI:NL:RBAMS:2009:BH1786.

³⁴ ECLI:NL:GHAMS:2016:1774.

³⁵ Zie ECLI:NL:RBHAA:2008:BD4753.

³⁶ Niet altijd maakte de uitspraak duidelijk of het tegenonderzoek op verzoek van de verdediging was uitgevoerd.

³⁷ ECLI:NL:RBROT:2006:AZ8683; zie voor een zaak waarin het verweer van de verdediging is gehonoreerd: ECLI:NL:RBAMS:2013:BZ9194. Verweren aangaande de handpalmvergelijking worden in de onderzochte zaken zelden toegewezen.

- De analyse van rechterlijke uitspraken en dossiers laat zien dat handpalmvergelijking met enige regelmaat is gebruikt ter onderbouwing van een rechterlijke uitspraak.
- Bij alle onderzochte zaken werd een spoor gelinkt aan een verdachte.
- Zowel de deskundigen als de rechters lieten zich daarbij dikwijls uit in absolute termen: spoor en afdruk zouden 'identiek' zijn; dactyloscopische sporen zouden 'eenmalig' zijn; de verdachte zou 'donor' zijn van het spoor, het zou 'uitgesloten' zijn dat iemand anders de donor is van het spoor.
- De recentere jaren laten echter conclusies in aanzienlijk minder absolute termen zien.
- Rechters nemen in de onderzochte zaken de oordelen van de dactyloscopisch deskundigen (vrijwel) altijd letterlijk over.
- De verweren van raadslieden die aan de orde stellen dat er ook punten van verschil zijn, zijn in alle zaken afgewezen. Hetzelfde geldt voor verweren dat het spoor op een ander moment op de betreffende plek zou zijn gekomen.
- Tegenonderzoek wordt niet vaak toegelaten.
- In een aantal zaken wordt uit een handpalmspoor een activiteit afgeleid, zoals duwen, leunen, trekken. Handpalmsporen verschaffen méér informatie over de activiteiten die tijdens het delict zijn verricht dan bijvoorbeeld DNA-sporen, omdat zij bijvoorbeeld een greep kunnen laten zien of het leunen door de donor van het spoor tegen een muur of een object.
- Uit de analyse van de dossiers bleek dat dactyloscopisch deskundigen van elkaar van mening kunnen verschillen over het aantal punten van overeenkomst tussen spoor en afdruk, en dat die verschillen ook niet altijd gering zijn. De eindconclusie van de deskundigen was in die zaken wel steeds hetzelfde, en die tenderde steeds sterk naar individualisatie. Onzekerheid over de beoordeling van sporen en afdrukken wordt, voor zover dit uit de rechterlijke uitspraken en de dossiers kon worden afgeleid, niet expliciet ter sprake gebracht of ter discussie gesteld, noch in de rapportages of de processen-verbaal, noch in de rechterlijke uitspraken.

6. Rechtsvergelijking

6.1 Inleiding

In dit hoofdstuk wordt verslag gedaan van het rechtsvergelijkende deel van het onderzoek. Dit onderzoek heeft voornamelijk betrekking op Duitsland (§ 6.2), Zwitserland (§ 6.3) en Engeland & Wales (§ 6.4). Van deze landen worden de regels met betrekking tot het nemen, verwerken en opslaan van vinger- en handpalmafdrukken in kaart gebracht. De betekenis van de wettelijke regels is vastgesteld aan de hand van literatuur en – in geval van Duitsland en Zwitserland – jurisprudentie.¹ De relevante wettelijke bepalingen zijn opgenomen in bijlage 6.

De keuze voor deze landen is ingegeven door de volgende overwegingen. Al deze landen zijn verdragsstaat bij het EVRM en de relevante bronnen zijn voor de onderzoekers toegankelijk omdat zij de talen beheersen waarin in deze landen wordt geschreven. Engeland & Wales hebben de beschikking over een zeer grote database met vinger- en handpalmafdrukken en over zeer specifieke wetgeving, die recentelijk is gewijzigd nadat het Verenigd Koninkrijk in de zaak *S. & Marper* door het EHRM op te vingers was getikt. Omdat in Duitsland en Zwitserland een rechtsmiddel kan worden ingesteld tegen het bevel tot het nemen van vinger- of handpalmafdrukken, is in die landen veel jurisprudentie beschikbaar die licht werpt op de betekenis van de wetgeving in specifieke situaties. In beide landen zijn commentaren beschikbaar op de relevante wetgeving, die in Duitsland dikwijls zeer uitvoerig en goed onderbouwd zijn. Duitsland heeft bovendien een constitutioneel hof, dat ook buiten de landsgrenzen als gezaghebbend wordt aangemerkt. Zwitserland is ten slotte een interessant land voor de vergelijking, omdat daar tot voor kort sprake was van een standaardafname van vinger- en handpalmafdrukken, maar tegenwoordig de afname noodzakelijk moet zijn.

In § 6.5 wordt de wettelijke regeling van een aantal andere landen beschreven. In de inleiding tot die paragraaf wordt aangegeven wat de reden daarvoor is en worden enige methodologische kanttekeningen geplaatst. In § 6.6 wordt een vergelijkende analyse gemaakt. Daarbij wordt ten aanzien van specifieke aspecten aangegeven welke keuzes in het buitenland zijn gemaakt en hoe deze keuzes zich verhouden tot het Nederlandse recht.

6.2 Duitsland

6.2.1 Inleiding

De basis van het Duitse strafprocesrecht kan worden gevonden in de *Strafprozeßordnung* (StPO DE).² Deze is van toepassing in heel Duitsland. De huidige *Strafprozeßordnung* heeft weliswaar oudere wortels, maar is bij besluit van 7 april 1987 opnieuw vastgesteld.³ Voor dit onderzoek zijn de artikelen 81b en 163b StPO DE relevant. Deze bepalingen zijn sinds 1987 ongewijzigd gebleven.

Naast de algemeen geldende *Strafprozeßordnung* kennen de deelstaten eigen wetgeving, in het bijzonder politiewetgeving.⁴ In strafzaken is de hoogste rechter het *Bundesgerichtshof*. De geldigheid van wetgeving tegen de achtergrond van de Duitse Grondwet kan worden beoordeeld door het *Bundesverfassungsgericht*. Het nemen van vinger- en handpalmafdrukken valt naar Duits recht gedeeltelijk onder het bestuursrecht.⁵ Daarom zijn ook uitspraken van bestuursrechters van belang. In hoogste instantie oordeelt het *Bundesverwaltungsgericht* over bestuursrechtelijke kwesties.

¹ Omdat in Engeland & Wales niet kan worden geprocedeerd over de afname van vinger- en handpalmafdrukken, bestaat hierover in die landen geen jurisprudentie.

² De gebruikelijke afkorting is StPO, zonder nadere aanduiding. In § 6.3 zal het Zwitserse strafprocesrecht worden besproken. De Zwitserse *Strafprozessordnung* – zonder *β* – wordt eveneens als StPO afgekort. Om verwarring te voorkomen, wordt naar dat wetboek verwezen met de afkorting StPO CH. De Oostenrijkse *Strafprozeßordnung* wordt door ons afgekort als StPO AT.

³ Oorspronkelijke wet van 1 februari 1877, *Reichsgesetzblatt* p. 253 e.v.; nieuwe bekendmaking bij besluit van 7 april 1987, *Bundesgesetzblatt* 1987, deel I, p. 1074-1319.

⁴ Zie over de verhouding tussen de federale wetgeving en de wetgeving van de deelstaten § 6.2.3.6.

⁵ Zie § 6.2.3.2.

6.2.2 Maatregelen ter identificatie op grond van artikel 163b StPO DE

Welke maatregelen tegen een verdachte mogen worden getroffen hangt af van de mate van verdenking tegen hem. Het Duitse strafprocesrecht kent verschillende aanduidingen van de Nederlandse term verdachte.⁶ Welke term van toepassing is, wordt bepaald door de fase waarin het proces zich bevindt. Een *Verdächtiger* is een persoon die er op grond van feiten en omstandigheden van wordt verdacht een strafbaar feit te hebben begaan. Deze verdachte mag worden onderworpen aan maatregelen ter vaststelling van zijn identiteit (art. 163b lid 1 StPO DE). De toegelaten maatregelen worden niet in de wet gespecificeerd, maar deze mogen niet ingrijpend zijn. Het gaat om het vragen naar de naam en adres van de verdachte en om het vorderen van zijn identiteitsbewijs en het controleren van de echtheid daarvan.⁷ Hiertoe mag de verdachte kort in zijn vrijheid worden beperkt.⁸ Het nemen van vinger- of handpalmafdrucken is niet toegelaten op grond van artikel 163b StPO.

6.2.3 Maatregelen op grond van artikel 81b StPO DE

6.2.3.1 Toegestane maatregelen

Zodra sprake is van een zgn. *Anfangsverdacht* wordt de desbetreffende persoon *Beschuldiger*. In dat geval moeten er voldoende aanknopingspunten zijn dat de verdachte een vervolgbaar strafbaar feit heeft begaan.⁹ In deze omschrijving staat de vervolging centraal. Daarvoor zal meer bewijs noodzakelijk zijn dan voor de toepassing van dwangmiddelen tijdens het opsporingsonderzoek. Uit de literatuur en jurisprudentie wordt niet helemaal duidelijk wat precies de betekenis van de term *Beschuldiger* in het kader van opsporingsonderzoek is.¹⁰ Wel is duidelijk dat de verdachte *Beschuldiger* kan worden doordat een opsporingshandeling jegens hem wordt verricht waaruit blijkt dat hij als *Beschuldiger* wordt beschouwd.¹¹

De *Beschuldiger* (hierna: verdachte) mag worden onderworpen aan maatregelen die ingrijpender zijn dan de maatregelen die een *Verdächtiger* moet dulden. In het kader van dit onderzoek zijn de maatregelen van artikel 81b StPO DE van belang. Op grond van artikel 81b StPO DE mogen, tegen zijn wil, foto's, vingerafdrukken en maten worden genomen. Ook mag hij aan soortgelijke maatregelen worden onderworpen. De opsomming van toelaatbare maatregelen is aanzienlijk beknopter dan de opsomming in het Nederlandse artikel 61a Sv. De term 'soortgelijke maatregelen' zorgt ervoor dat artikel 81b StPO DE een vrij open norm bevat.¹² Volgens het *Bundesverfassungsgericht* voldoet de bepaling desondanks aan de eis dat de betekenis van een norm voldoende helder moet zijn. Daarbij overwoog het dat het maatregelen betreft van een relatief geringe intensiteit.¹³ Dit roept de vraag op welke maatregelen als soortgelijk mogen worden aangemerkt. Deze moeten wat betreft hun aard en ingrijpendheid overeenkomen met de wel in de wet genoemde maatregelen.¹⁴ Alle maatregelen die dienen om vast te stellen welke uiterlijke kenmerken een lichaam heeft, zijn toegestaan.¹⁵ Het gaat concreet onder andere om het nemen van handpalm-, handkant- en voetafdrukken, het uitvoeren van een geuridentificatieproef, het uitvoeren van een schrijftest ten behoeve van een handschriftvergelijking en het opnemen van een stemgeluid. Niet toegelaten op grond van deze bepaling zijn bijvoorbeeld een onderzoek aan

⁶ Wilhelm, 2009.

⁷ Löwe-Rosenberg, 2008, aant. 14, 18-19 bij art. 163b StPO.

⁸ Löwe-Rosenberg, 2008, nr. 22 bij art. 163b StPO.

⁹ BGH 3 juli 2007, 1 StR 3/07; OVG Hamburg 11 april 2013, 4 Bf 141/11, r.o. 33; vgl. artikel 152 lid 2 StPO. Zie voor de concrete betekenis Hannich, 2013, aant. 4 bij art. 152 en de Richtlijnen für die Prüfung eines Anfangsverdachts wegen einer Straftat van de deelstaat Brandenburg:

http://www.gsta.brandenburg.de/media_fast/4140/Anfangsverdacht.pdf.

¹⁰ Lectorio, 2016.

¹¹ Löwe-Rosenberg, 2008, nr. 8 bij art. 81b StPO; OVG Hamburg 11 april 2013, 4 Bf 141/11, r.o. 33.

¹² Daarentegen bevat artikel 86 lid 1 van het Strafvollzugsgesetz een limitatieve opsomming van maatregelen waaraan een gedetineerde mag worden onderworpen. In deze opsomming worden zowel vinger- als handpalmafdrucken genoemd.

¹³ BVerfG 14 februari 1978, 2 BvR 406/77, NJW 1978, 1149; zie ook BGH 9 april 1986, 3 StR 551/85, NJW 1986, 2261 en Hannich, 2013, aant. 1 bij art. 81b StPO.

¹⁴ VG Neustadt 17 september 2004, K 1672/04.NW.

¹⁵ Graf, 2017, nr. 3 bij art. 81b StPO; Pfeiffer 2005, nr. 2 bij art. 81b StPO. Zie uitgebreid over de praktijk van het nemen van vinger- en handpalmafdrucken Thiel, 2006.

het lichaam of het afnemen van celmateriaal ten behoeve van een DNA-onderzoek.¹⁶ Dat zijn ingrijpendere maatregelen die alleen toelaatbaar zijn wanneer aan strengere voorwaarden wordt voldaan. Deze maatregelen worden geregeld in artikel 81a StPO DE. Het tweede lid ervan bepaalt dat alleen een rechter of officier van justitie de maatregel mag bevelen. Het afscheren van een baard is wel toegelaten op grond van artikel 81b StPO DE.¹⁷

De verdachte wordt soms uitgenodigd om naar het politiebureau te komen om vinger- en handpalmafdrukken te laten nemen. Daarbij kan worden meegedeeld dat bij het uitblijven van vrijwillige verschijning dwang kan worden toegepast.¹⁸ Om de maatregelen van artikel 81b StPO DE effectief te kunnen uitvoeren, mag gepast geweld worden toegepast. De verdachte mag onder dwang naar het politiebureau worden gevoerd en kort worden opgehouden voor het toepassen van de maatregelen.¹⁹ Omdat dit als vrijheidsbeperking en niet als vrijheidsbeneming wordt beschouwd, is daarvoor geen rechterlijk bevel vereist.²⁰ Soms wordt een verdachte zonder voorafgaande aankondiging meegenomen naar het politiebureau.²¹

6.2.3.2 Doelen

Volgens artikel 81b StPO DE mogen maatregelen worden getroffen die 'für die Durchführung des Strafverfahrens oder für die Zwecke des Erkennungsdienstes' noodzakelijk zijn. Hier worden twee doelen genoemd. Bij het eerste doel, doorlopen van het strafproces, gaat het om maatregelen in het kader van de strafrechtspleging in de zaak waarvan de verdachte wordt verdacht. Hierbij kan worden gedacht aan de vaststelling van de identiteit van een verdachte die niet eerder is geïdentificeerd, bijvoorbeeld omdat hij geen identiteitsbewijs heeft getoond en zijn naam niet heeft willen zeggen. Van de verdachte kunnen bijvoorbeeld vingerafdrukken worden genomen om zijn identiteit vast te stellen. Ook kan bijvoorbeeld een handpalmspoor zijn aangetroffen op de plaats delict, wat een rechtvaardiging oplevert om bij de verdachte een handpalmafdruk te nemen. Informatie die op deze manier is verzameld mag overigens niet alleen worden gebruikt in de desbetreffende strafzaak, maar ook in digitale vorm worden opgenomen in een database om andere, mogelijk nog te begane, strafbare feiten op te sporen.²²

Het tweede doel is *erkennungsdienstlich* van aard. De term *Erkennungsdienst* wordt gebruikt als overkoepelende term voor alle onderdelen van de politie die zich bezighouden met sporenonderzoek (bijv. vingerafdrukken) en met de beschrijving en vastlegging van kenmerken van personen (bijv. foto's en lichaamsmaten).²³ Hierna zal de term 'herkenning' worden gebruikt. In het kader van het eerste doel, het doorlopen van het strafproces, kan het uiteraard ook van belang zijn om bijvoorbeeld dactyloscopisch onderzoek te verrichten. Het verschil met het eerste doel is dat bij het tweede doel de aanleiding voor het nemen van de maatregel weliswaar is gelegen in een verdenking, maar de toepassing van de maatregel noodzakelijk wordt geacht ter opsporing van *andere* strafbare feiten.²⁴ Zo kan een verdachte die wordt verdacht van diefstal met braak – een delict waarvoor in het concrete geval het nemen van een handpalmafdruk niet noodzakelijk is, bijvoorbeeld omdat de verdachte het feit heeft bekend en er voldoende ander belastend bewijsmateriaal bestaat of geen handpalmspoor is gevonden – worden gedwongen om het nemen van zijn handpalmafdrukken te dulden, omdat gezien het type delict en de wijze van uitvoering ervan het gevaar van herhaling bestaat. Als achterliggend belang van het tweede doel wordt in de jurisprudentie en literatuur preventie genoemd.²⁵ Dit doel is tweeledig. Enerzijds kan de verdachte worden afgeschrikt om nieuwe strafbare feiten te begaan. Anderzijds kunnen aan de

¹⁶ Löwe-Rosenberg, 2008, nr. 15-21 bij art. 81b StPO. Zie specifiek over het afnemen van handpalm- en handkantaafdrukken als toegestane maatregel OVG Lüneburg 13 november 2009, 11 ME 440/09 en OVG Niedersachsen 13 november 2009, 11 ME 440/09.

¹⁷ BVerfG 14 februari 1978, 2 BvR 406/77, NJW 1978, 1149; Hannich, 2013, aant. 3 bij art. 81b StPO.

¹⁸ VG München 10 december 2008, 10 CS 08.2807, r.o. 4.

¹⁹ Knauer et al., 2014, nr. 11 bij art. 81b StPO. Een urenlange ophouding is niet toelaatbaar.

²⁰ Bay.OblG 20 juli 1983, 3 Z 106/83; Hannich, 2013, aant. 6 bij art. 81b StPO; Graf, 2017, nr. 8 bij art. 81b StPO.

²¹ Pfeiffer, 2005, nr. 6 bij art. 81b StPO.

²² Löwe-Rosenberg, 2008, nr. 26 bij art. 81b StPO.

²³ <https://de.wikipedia.org/wiki/Erkennungsdienst>.

²⁴ VG München 5 januari 2017, 10 ZB 14.2603.

²⁵ OVG Niedersachsen 20 november 2014, 11 LC 232/13, r.o. 22; Sönke & Rakoschek, 2008; Löwe-Rosenberg, 2008, nr. 3 bij art. 81b StPO.

hand van de genomen vinger- en handafdrukken andere, reeds begane of toekomstige strafbare feiten gemakkelijker worden opgespoord.²⁶ In het laatst geval is strikt genomen overigens geen sprake van preventie.

In het Duitse recht wordt een onderscheid gemaakt tussen repressief en preventief optreden. Bij repressief optreden handelt de politie op grond van de bevoegdheden van de StPO DE. Bij preventief optreden handelt de politie voornamelijk op grond van het politierecht.²⁷ Het politierecht bepaalt wanneer bestuursorganen verplicht of bevoegd zijn om bepaalde rechtsgoederen te beschermen en in welke mate zij voor dat doel inbreuk mogen maken op grondrechten.²⁸ Omdat het doel van de afname bij doel 2 geen verband houdt met een concreet strafbaar feit, valt deze afname niet onder de strafvorderlijke bevoegdheden, maar onder de politierechtelijke bevoegdheden.²⁹ Het politierecht is bestuursrechtelijk van karakter. Geschillen over de afname ten behoeve van doel 2 vallen dan ook onder de competentie van de bestuursrechter (*Verwaltungsgericht*). Volgens het Bundesverfassungsgericht wordt de onschuldpresumptie overigens niet geschonden door het preventief toepassen van maatregelen tot herkenning.³⁰

6.2.3.3 Bevoegde personen

Artikel 81b StPO DE bepaalt niet welke personen bevoegd zijn te besluiten dat een bepaalde maatregel moet worden toegepast. Het artikel is van toepassing gedurende de gehele strafrechtelijke procedure. Wanneer de maatregel wordt genomen met het oog op doel 1 zijn tijdens het opsporingsonderzoek naast elkaar de officier van justitie en de politiebeampte beslissingsbevoegd (art. 163 StPO DE).³¹ Dit is enigszins vergelijkbaar met het bevel van de officier of hulpofficier van justitie in Nederlandse zaken. Vanaf het moment waarop de officier van justitie aan een gerecht verzoekt om opening van de strafzaak (*Anklageerhebung*), is het desbetreffende gerecht bevoegd om de maatregelen van artikel 81b StPO DE te bevelen.³² De maatregelen waartoe wordt besloten, worden praktisch uitgevoerd door ambtenaren van de *Kriminalpolizei*.³³ Tot het nemen van preventieve maatregelen (doel 2) is uitsluitend de *Kriminalpolizei* bevoegd. Zij opereert daarbij op grond van een eigen politiebevoegdheid en staat dan ook niet onder het gezag van een officier van justitie.³⁴

6.2.3.4 Formaliteiten en voorwaarden

Formaliteiten

De StPO DE schrijft geen bijzondere formaliteiten voor. Hierna zal blijken dat, in het bijzonder in geval een maatregel worden genomen op grond van doel 2, de noodzaak van de maatregel goed moet worden onderbouwd. Dit veronderstelt dat een schriftelijk bevel moet worden gegeven.

Noodzakelijkheid

Verdachten mogen alleen worden onderworpen aan maatregelen die noodzakelijk zijn. Het begrip 'noodzakelijkheid' is echter niet duidelijk afgegrensd.³⁵ Wanneer het doel van de maatregel is om het strafproces te kunnen doorlopen ter zake van het feit waarvan de verdachte wordt verdachte (doel 1), hangt de invulling van het begrip noodzakelijkheid samen met de verplichting van de

²⁶ VG München 10 december 2008, 10 CS 08.2807, r.o. 4.

²⁷ Gusy, 2006, p. 10. De StPO bevat bij uitzondering enkele preventieve bevoegdheden, zoals de bevoegdheid om maatregelen te treffen om te voorkomen dat bepaald bewijsmateriaal verdwijnt (art. 163 lid 1 StPO).

²⁸ Gusy, 2006, p. 1.

²⁹ Knauer et al., 2014, nr. 4 bij art. 81b StPO.

³⁰ BVerfG 16 mei 2002, 1 BvR 2257/01, NJW 2002, 3231. Zie ook VG München 5 januari 2017, 10 ZB 14.2603, r.o.

³¹ Tak, 2015, p. 24 spreekt van de leider van het opsporingsonderzoek. Volgens Löwe-Rosenberg, 2008, nr. 22 bij art. 81b StPO wordt een verdachte dikwijls zonder uitdrukkelijk besluit onderworpen aan maatregelen wanneer hij zijn identiteit niet kan of wil aantonen tijdens een verhoor waarbij artikel 163b StPO DE van toepassing is. Het lijkt erop dat dan geen besluit van een leider van het opsporingsonderzoek wordt gevraagd.

³² Löwe-Rosenberg, 2008, nr. 22 bij art. 81b StPO.

³³ Tak, 2015, p. 25. De *Kriminalpolizei* onderzoekt strafbare feiten. Er bestaan ook andere politiediensten, zoals de *Schutzpolizei*, die onder andere de openbare orde handhaaft.

³⁴ OLG Düsseldorf, 8 juli 1959, 2 Ws 88/59, NJW 1959, 1790; Löwe-Rosenberg, 2008, nr. 23 bij art. 81b StPO; Hannich 2013, aant. 5 bij art. 81b StPO.

³⁵ VG Neustadt 17 september 2004, K 1672/04.NW.

strafrechter om de waarheid te achterhalen die artikel 244 lid 2 StPO DE oplegt.³⁶ Het materiaal dat door de toepassing van de maatregel wordt verkregen, moet redelijkerwijs van belang kunnen zijn voor het bewijs van de schuld of onschuld van de verdachte.³⁷ De noodzakelijkheid van het nemen van vinger- of handpalmafdrukken zal dan gelegen zijn in de noodzaak om de identiteit van de verdachte vast te stellen (als dat niet mogelijk is gebleken met de maatregelen die artikel 163b StPO DE noemt) of om vast te stellen of de verdachte donor is van een op de plaats delict aangetroffen vinger- of handpalmspoor. De beoordeling van de noodzakelijkheid in verband met doel 1 is zelden problematisch, hetgeen wordt bevestigd door het vrijwel ontbreken van gepubliceerde jurisprudentie.

De noodzakelijkheid is lastiger te beoordelen wanneer de maatregelen geen verband houden met het onderzoek naar een concrete strafzaak (doel 2). Over het bevelen van maatregelen met het oog op dit doel wordt dan ook dikwijls geklaagd en is veel gepubliceerde jurisprudentie beschikbaar. Het *Bundesverwaltungsgericht* heeft handvatten geformuleerd om de noodzakelijkheid in dit geval te kunnen beoordelen: de afname en bewaring van onder andere vinger- en handpalmafdrukken kan noodzakelijk worden geacht als, gezien de aard en het gewicht van de feiten waarvan de verdachte wordt beschuldigd en gezien zijn persoonlijkheid – met inachtneming van de tijdsperiode waarin hij niet strafrechtelijk in beeld is geweest – aangenomen mag worden dat de verdachte wegens andere reeds begane of nog te begane feiten gezocht zou kunnen worden.³⁸ Hiermee zijn aanknopingspunten geformuleerd om de noodzakelijkheid te kunnen beoordelen. Het komt er in feite op neer dat een prognose van recidivegevaar wordt gemaakt op grond van alle informatie die bekend is over de zaak en over de verdachte.³⁹ Concreet gaat het dikwijls om verdachten die een beroep of gewoonte hebben gemaakt van het plegen van strafbare feiten. Herhalingsgevaar kan op grond van de persoonlijkheid van de verdachte soms echter ook worden aangenomen op grond van één enkel justitiecontact.⁴⁰ In een zaak waarin maatregelen waren toegepast tegen een verdachte van drugsdelicten achtte de rechter de noodzaak daartoe aanwezig vanwege het aantal drugsdelicten dat de verdachte al had begaan en omdat bij dit type delicten dikwijls valse namen en aliassen worden gebruikt, hetgeen de opsporing van toekomstige drugsdelicten zou bemoeilijken.⁴¹ In een andere zaak werd de noodzakelijkheid van het nemen van vinger- en handpalmafdrukken niet aangenomen, omdat niet aannemelijk was gemaakt waarom deze van nut zouden kunnen zijn bij de opsporing van toekomstige verkeersdelicten. De noodzakelijkheid van het nemen van foto's en lichaamsmaten werd in de zaak daarentegen wel aanwezig werd geacht, omdat slachtoffers of andere getuigen van toekomstige verkeersdelicten de verdachte aan de hand van deze gegevens zouden kunnen herkennen.⁴² Uit deze uitspraak blijkt dat rechters niet alleen toetsen of maatregelen tot herkenning in het algemeen toelaatbaar zijn, maar of de specifiek opgelegde maatregelen noodzakelijk zijn. Wanneer het nemen van vingerafdrukken noodzakelijk wordt geacht, lijkt het nemen van handpalmafdrukken overigens standaard eveneens noodzakelijk te worden geacht. In de onderzochte jurisprudentie zijn wij namelijk geen gevallen tegengekomen waarin het één wel en het ander niet toelaatbaar werd geacht.

Geconcludeerd kan worden dat van een standaardafname van vingerafdrukken en handpalmafdrukken geen sprake is. Het toepassen van de maatregelen van artikel 81b StPO DE vergt een beoordeling in het individuele geval. Wanneer een verdachte bijvoorbeeld wordt verdacht van oplichting, kan niet zonder meer worden aangenomen dat het nemen van handpalmafdrukken noodzakelijk is voor de opsporing van het feit als geen handpalmsporen zijn veiliggesteld (doel 1) en evenmin dat deze maatregel noodzakelijk is voor de opsporing van andere mogelijk in de toekomst door de verdachte te plegen soortgelijke feiten (doel 2).

³⁶ Löwe-Rosenberg, 2008, nr. 11 bij art. 81b StPO.

³⁷ Löwe-Rosenberg, 2008, nr. 2 bij art. 81b StPO.

³⁸ BVerwG 19 oktober 1982, BVerwG 1 C 114.79, r.o. 15.

³⁹ OVG Niedersachsen 20 november 2014, 11 LC 232/13, r.o. 30

⁴⁰ Graf, 2017, nr. 5a bij art. 81b StPO.

⁴¹ VG Neustadt 17 september 2004, K 1672/04.NW.

⁴² VG Saarlouis 5 maart 2010, 6 K 691/09, *BeckRS* 2010, 47638. Zie ook OVG Niedersachsen 20 november 2014, 11 LC 232/13.

Evenredigheid

Artikel 81b StPO DE beperkt de toepassing van de maatregelen niet tot delicten van een bepaalde aard of ernst. In het algemeen moet echter wel het evenredigheidsbeginsel (*Verhältnismäßigkeitsgrundsatz*) in acht worden genomen. Doorgaans levert dat geen problemen op wanneer de maatregel tot doel hebben om gegevens te verzamelen ten behoeve van de strafzaak tegen de verdachte (doel 1). Dat kan anders zijn in geval van bagateldelicten of wanneer de identiteit van de verdachte buiten enige twijfel vaststaat.⁴³ Het nemen van vinger- of handpalmafdrukken van een verdachte van wie deze afdrukken reeds eerder zijn genomen, hoeft niet onevenredig te zijn. Hierbij kan bijvoorbeeld worden gedacht aan jeugdige verdachten die nog niet uitgegroeid zijn. Van jeugdigen mogen daarom na drie jaar opnieuw afdrukken worden genomen.⁴⁴

Geen koppeling met vrijheidsbeneming

Anders dan in het Nederlandse strafrecht, wordt in artikel 81b StPO DE geen koppeling gemaakt met vrijheidsbeneming. In geval van maatregelen met het ook op doel 1 zal de verdachte dikwijls van zijn vrijheid zijn benomen, omdat hij is aangehouden. In geval van maatregelen ten behoeve van doel 2 zal de verdachte over het algemeen juist op vrije voeten zijn. Het is dan niet noodzakelijk om een vrijheidsbenemend dwangmiddel toe te passen met als enige doel om bijvoorbeeld handpalmafdrukken te kunnen nemen. Om de maatregel te kunnen toepassen, zal het wel noodzakelijk zijn om de verdachte enige tijd in zijn vrijheid te beperken. Een urenlange ophouding is echter niet toelaatbaar.⁴⁵

6.2.3.5 Rechtsmiddelen

De verdachte jegens wie door de officier van justitie of de politie wordt besloten dat hij wordt onderworpen aan maatregelen op grond van artikel 81b StPO DE, heeft het recht om daartegen bezwaar te maken. Dit recht wordt ten aanzien van doel 1 afgeleid uit artikel 19 lid 4 van de Duitse Grondwet, dat bepaalt dat iemand die in zijn rechten wordt aangetast door de overheid, daartegen een juridische procedure moet kunnen voeren. Deze procedure wordt gevoerd bij een strafrechter (*Amtsgericht*).⁴⁶ Wanneer de maatregel is bevolen door een rechter, geeft artikel 304 StPO DE het recht om deze aan te vechten. Deze procedure heeft geen opschortende werking.⁴⁷ In hoogste instantie is het *Bundesgerichtshof* bevoegd.

Wanneer de maatregelen herkenning als doel hebben (doel 2), vallen zij onder het bestuursrecht. Daarom kan in dat geval bezwaar worden gemaakt bij een bestuursrechter (*Verwaltungsgericht*), op grond van artikel 42 van de *Verwaltungsgerichtsordnung*.⁴⁸ Niet alleen kan op deze grond bezwaar worden gemaakt tegen de afname van afdrukken, maar ook tegen de weigering afdrukken die in een database zijn opgenomen, te verwijderen.⁴⁹ In hoogste instantie is het *Bundesverwaltungsgericht* bevoegd.

6.2.3.6 Verhouding tussen bonds- en deelstaatrecht

In de politiewetgeving van de afzonderlijke deelstaten worden bepaalde niet-strafrechtelijke maatregelen die onder artikel 81b StPO DE vallen (doel 2) eveneens geregeld. Een voorbeeld hiervan is artikel 14 van het *Polizeigesetz des Landes Nordrhein-Westfalen* (PolG NRW).⁵⁰ Hierin wordt aangegeven dat maatregelen tot herkenning van personen mogen worden getroffen ter vaststelling van de identiteit van een persoon of in het belang van toekomstige strafbare feiten.

⁴³ Löwe-Rosenberg, 2008, nr. 10 bij art. 81b StPO; Knauer et al., 2014, nr. 6 bij art. 81b StPO; Pfeiffer, 2005, nr. 3 bij art. 81b StPO. In het laatstgenoemde geval wordt er kennelijk vanuit gegaan dat de identiteit met zekerheid kan worden bepaald aan de hand van de opgaven van de verdachte zelf en aan de hand van zijn identiteitsbewijs.

⁴⁴ VG Göttingen 21 oktober 2009, 1 A 180/09, *BeckRS* 2009, 41336; Graf, 2017, nr. 5d bij art. 81b StPO.

⁴⁵ Knauer et al., 2014, nr. 11 bij art. 81b StPO.

⁴⁶ Löwe-Rosenberg, 2008, nr. 32-35 bij art. 81b StPO; Hannich, 2013, aant. 9 bij art. 81b StPO.

⁴⁷ Hannich, 2013, aant. 8 bij art. 81b StPO.

⁴⁸ Löwe-Rosenberg, 2008, nr. 32-35 bij art. 81b StPO.

⁴⁹ Hannich, 2013, aant. 10 bij art. 81b StPO.

⁵⁰ Zie ook artikel 13 van het Brandenburgisches Polizeigesetz en artikel 11 van het Polizei- und Ordnungsbehördengesetz van Rheinland Pfalz. Inhoudelijk komen de bepalingen in de politiewetgeving van de deelstaten sterk overeen.

Anders dan in artikel 81b StPO DE wordt in de politiewetgeving het nemen van handpalmafdrukken doorgaans expliciet genoemd. De doelen waarmee de maatregelen mogen worden getroffen komen overeen met de doelen van artikel 81b StPO DE. Dit roept de vraag op hoe de bepalingen op deelstaatniveau zich verhouden tot artikel 81b StPO DE.

Artikel 31 van de Duitse Grondwet luidt: 'Bundesrecht bricht Landesrecht.' Dit houdt in dat het recht van de deelstaten niet in strijd mag zijn met het bondsrecht en dat wanneer dezelfde rechtsregel in zowel de bonds- als de deelstatelijke wetgeving voorkomt, de bondsrechtsregel voorrang heeft.⁵¹ Artikel 81b StPO DE regelt de maatregelen tot herkenning waaraan een verdachte mag worden onderworpen. De prevalentie van de bondswetgeving brengt met zich dat de praktische betekenis van de politiewetgeving ten aanzien van het nemen van maatregelen ter herkenning van personen met het (uiteindelijke) doel een concreet strafbaar feit op te helderen zeer beperkt is.⁵² Hierbij kan worden gedacht aan maatregelen in de fase voorafgaand aan een concrete verdenking.⁵³

6.2.4 Gebruik, opslag en vernietiging van handpalmafdrukken

Wanneer een handpalmafdruk op rechtmatige wijze is verkregen ten behoeve van de opsporing van een bepaald strafbaar feit (doel 1), mag deze ook worden gebruikt voor de opsporing van andere strafbare feiten (art. 483 StPO DE). Daartoe mag de handpalmafdruk ook in digitale vorm worden opgeslagen, wanneer dat noodzakelijk is.⁵⁴ Wordt vastgesteld dat de afname van handpalmafdrukken niet noodzakelijk was of wordt de verdachte vrijgesproken, dan moeten de fysieke handpalmafdrukken worden vernietigd en moeten de digitale handpalmafdrukken uit de databank worden verwijderd (art. 489 StPO DE). Dat geldt ook wanneer de verdenking tegen de verdachte niet langer bestaat.⁵⁵

Handpalmafdrukken die met het oog op herkenning (doel 2) zijn genomen, vallen onder een ander regime, omdat het hier geen strafrechtelijke, maar bestuursrechtelijke maatregel betreft. Hierop is artikel 484 StPO DE van toepassing. Dat vormt een algemene bevoegdheidsbasis voor de opslag en verwerking van de afdrukken door de politie. In de politiewetten van de deelstaten wordt de opslag, het gebruik en de vernietiging van de afdrukken meer specifiek geregeld.⁵⁶ Deze regels moeten voldoen aan het gestelde in artikel 32 Bundeskriminalamtgesetz. Daarin zijn termijnen bepaald waarbinnen moet worden beoordeeld of het noodzakelijk is dat opgeslagen gegevens, waaronder vinger- en handpalmafdrukken, nog langer opgeslagen blijven. De langste termijn bedraagt tien jaar. Bij de bepaling van de termijn wordt onderscheid gemaakt tussen volwassenen en jeugdigen en tussen ernstige en minder ernstige delicten. Begaat de desbetreffende persoon binnen deze termijn een (nieuw) strafbaar feit, dan begint de termijn opnieuw te lopen. Relevant is ten slotte dat in geval een vrijheidsstraf is opgelegd, de termijn pas begint te lopen wanneer de veroordeelde zijn hele straf heeft ondergaan.

6.3 Zwitserland

6.3.1 Inleiding

De basis van het Zwitserse strafprocesrecht kan worden gevonden in de *Schweizerische Strafprozessordnung* (StPO CH). Deze is van toepassing in heel Zwitserland. Het huidige wetboek is in 2007 vastgesteld en is in 2011 in werking getreden.⁵⁷ Voor dit onderzoek zijn de artikelen 260-261 StPO CH relevant. Deze bepalingen zijn sinds 2001 niet gewijzigd. Omdat Zwitserland een land is met meer officiële landstalen, bestaan ook authentieke versies van het wetboek in het Frans

⁵¹ Toegepast in OVG Münster, 13 januari 1999, 5 B 2562-98, *NJW* 1999, 2689 en VG Neustadt 17 september 2004, K 1672/04.NW.

⁵² Omdat de maatregelen in de politiewetgeving van de deelstaten niet beperkt zijn tot verdachten, kan deze wetgeving in niet-strafzaken wel toepasselijk zijn. Vgl. Löwe-Rosenberg, 2008, nr. 5 bij art. 81b StPO en OVG Saarland 7 augustus 2013, 3 A 295/13.

⁵³ Tak, 2015, p. 19. Zie over het geval waarin zowel strafvorderlijk als preventief wordt opgetreden Graf, 2017, nr. 11a bij art. 81b StPO.

⁵⁴ Löwe-Rosenberg, 2008, nr. 26 bij art. 81b StPO.

⁵⁵ Hannich, 2013, aant. 7 bij art. 81b StPO.

⁵⁶ Löwe-Rosenberg, 2008, nr. 27 bij art. 81b StPO.

⁵⁷ Wet van 5 oktober 2007, AS 2010, p. 1881-2052.

(*Code procédure pénal suisse*), Italiaans (*Codice di diritto processuale penale svizzero*) en retro-romaans (*Cudesch da procedura penala svizzer*). In dit onderzoek is uitgegaan van de Duitstalige versie.

Tot 2001 hadden alle 26 kantons een eigen *Strafprozeßordnung*.⁵⁸ Met de invoering van de federale *Strafprozeßordnung* zijn deze wetboeken komen te vervallen.⁵⁹ De kantons kennen wel eigen politiewetgeving. Zie over de verhouding tussen de federale en de kantonale wetgeving § 6.3.2.6. In strafzaken oordelen in feitelijke instantie de kantonale gerechten, de *Obergerichte* en, ten aanzien van bijzondere delicten, het *Bundesstrafgericht*. Ten aanzien van niet-strafrechtelijke beslissingen op grond van de politiewetgeving oordelen in feitelijke instantie de *Verwaltungsgerichte* en in hoogste feitelijke instantie het *Bundesverwaltungsgericht*. Als cassatierechter oordeelt in zowel strafzaken als politierechtelijke zaken het *Bundesgericht*.

6.3.2 Maatregelen tot herkenning

6.3.2.1 Toegestane maatregelen

Artikel 260 lid 1 StPO CH bepaalt dat bij als maatregel tot herkenning van een persoon de lichaamskenmerken van die persoon kunnen worden vastgesteld en afdrucken van lichaamsdelen kunnen worden genomen.⁶⁰ Dit is een ruime omschrijving, zowel ten aanzien van de toegelaten maatregelen als ten aanzien van de personen die eraan mogen worden onderworpen. Concrete toegestane maatregelen zijn onder meer het nemen van foto's, het opstellen van een signalement, het nemen van vinger-,⁶¹ handpalm-, handkant-, oor-, voet- en tandafdrukken en het vastleggen van de structuur van de iris⁶² of de retina⁶³. Ook het vastleggen van lichaamsgeur voor een geuridentificatieproef kan een maatregel tot herkenning zijn.⁶⁴ Wanneer een officier van justitie heeft bevolen dat een maatregel tegen de wil van een persoon mag worden toegepast (lid 4), is het toegestaan gepast geweld toe te passen (art. 200 StPO CH). De term 'personen' omvat niet alleen verdachten, maar ook andere personen. De term is ruim gekozen, omdat volgens de wetgever (*Bundesrat*) bij de toepassing van deze maatregelen sprake is van een slechts geringe inbreuk op de rechten van de desbetreffende persoon.⁶⁵ Concreet kan worden gedacht aan afname van handpalmafdrukken met het doel om personen uit te sluiten als mogelijke dader.⁶⁶

De afname van celmateriaal voor DNA-onderzoek valt niet onder herkenningsmaatregelen van artikel 260 StPO CH. Deze is geregeld in artikel 255 StPO CH.

6.3.2.2 Doelen

Het doel van toepassing van een maatregel ter herkenning is het ophelderen van een strafzaak. Concreet kunnen de maatregelen worden genomen ter identificatie van een persoon, in het bijzonder een verdachte, of ter vaststelling dat de verdachte donor is van een spoor dat op een plaats delict is aangetroffen. Ook mogen maatregelen tegen de verdachte worden bevolen wanneer er duidelijke en concrete aanknopingspunten bestaan voor betrokkenheid van de verdachte bij reeds begane andere strafbare feiten of in de toekomst te begane strafbare feiten.⁶⁷

⁵⁸ Er bestond weliswaar een *Bundesstrafprozessordnung*, maar deze regelde alleen enkele bijzondere procedures. Ook waren er een federale militaire *Strafprozessordnung* en een *Strafprozessordnung* met betrekking tot bestuursstrafrecht.

⁵⁹ Artikel 123 Bundesverfassung.

⁶⁰ Artikel 306 lid 2 sub a StPO CH bepaalt overigens dat de politie verplicht is sporen op de plaats delict veilig te stellen.

⁶¹ Standaard worden afdrucken van tien vingers genomen. Volgens Donatsch, Hansjakob & Lieber 2014, nr. 4 bij art. 260 StPO, volstaat voor alleen identificatie de afdruk van twee vingers, doorgaans twee wijsvingers. Zie voor een historisch overzicht van een eeuw vingerafdrukkenanalyse in Zwitserland: AFIS DNA Services fedpol, 2013.

⁶² Donatsch, Hansjakob & Lieber, 2014, nr. 1 bij art. 260 StPO.

⁶³ Niggli, Heer & Wiprächter, 2014, nr. 1 bij art. 260 StPO.

⁶⁴ Niggli et al., 2014, nr. 2 bij art. 260 StPO.

⁶⁵ BStGer 21 december 2012, SK.2011.1, r.o. 2.5.2 sub d; Niggli, Heer & Wiprächter 2014, nr. 1a bij art. 260 StPO.

⁶⁶ Donatsch et al., 2014, nr. 5 bij art. 260 StPO.

⁶⁷ BGE 23 juni 2016, 6B_1100/2015, r.o. 1.3.

6.3.2.3 Bevoegde personen

Tot het uitvoeren van maatregelen tot herkenning kan worden besloten door de politie, het openbaar ministerie en gerechten. In dringende gevallen kan de formele leider van het onderzoek daartoe besluiten (art. 260 lid 2 StPO CH). Tijdens het opsporingsonderzoek is dat de officier van justitie.⁶⁸ In de praktijk wordt het besluit in beginsel door de politie genomen en is een besluit door de officier van justitie uitzonderlijk.⁶⁹ Heeft de politie het besluit genomen en weigert de desbetreffende persoon mee te werken, dan is een besluit van de officier van justitie vereist (art. 260 lid 4 StPO CH). Deze moet toetsen of de door de politie bevolen maatregel toelaatbaar is. Dat is onder andere het geval wanneer de persoon een verdachte is in de zin van artikel 111 StPO CH en de maatregel in overeenstemming is met het evenredigheidsbeginsel.⁷⁰ Praktisch worden vinger- en handpalmafdrukken altijd door de politie genomen, bij voorkeur door forensisch rechercheurs.⁷¹

6.3.2.4 Formaliteiten en voorwaarden

Formaliteiten

Het besluit een persoon aan een maatregel tot herkenning te onderwerpen, moet in een schriftelijk, kort gemotiveerd bevel worden neergelegd. In dringende gevallen kan het besluit mondeling worden genomen, maar dan moet het nadien schriftelijk worden bevestigd en worden onderbouwd (art. 260 lid 3 StPO CH). Hierbij kan worden gedacht aan het geval een bevel van de officier van justitie vereist is (lid 4), maar de officier niet beschikbaar is, terwijl haast geboden is bij het nemen van bepaalde afdrukken.⁷²

In de literatuur wordt de eis van een schriftelijk, gemotiveerd bevel bekritiseerd, aangezien het een slechts geringe inbreuk op de rechten van de betreffende persoon betreft en een dergelijk bevel voor de afname van DNA-materiaal niet vereist is, terwijl dat een ingrijpender maatregel is. Als voordeel wordt overigens gezien dat het besluit controleerbaar is wanneer het op schrift moet worden gesteld en moet worden gemotiveerd.⁷³ De eis dat een schriftelijk en gemotiveerd bevel wordt gegeven wordt in de rechtspraak zeer serieus genomen. Een voorbeeld hiervan is een zaak waarin bij de verdachte was veroordeeld wegens diefstal met geweld. Hij had een fotoautomaat opengebroken en het zich erin bevindende geld weggenomen. Op een stuk glas van de automaat waren vingerafdrukken aangetroffen. Er werd een bevel gegeven om bij de verdachte zo nodig onder dwang vingerafdrukken te nemen. De afgenomen vingerafdrukken leverden een match op met vingerafdrukken die op het glas waren aangetroffen. Mede op grond van hiervan had de rechter de zaak bewezen geacht. Gezien de feiten van de zaak lijkt evident te zijn waarom het bevel tot afname van vingerafdrukken is gegeven. Desondanks vernietigde het *Bundesgericht* de uitspraak van de feitenrechter. Het overwoog daarbij dat niet door de feitenrechter is vastgesteld waarom, door wie en in welke vorm het bevel is gegeven. Daarom was niet duidelijk waarom de afname van de vingerafdrukken noodzakelijk was.⁷⁴

Vrijwillige medewerking als uitgangspunt

Artikel 260 lid 2 StPO CH bepaalt dat kan worden besloten om maatregelen tot herkenning uit te voeren. Hoewel dat besluit in een schriftelijk bevel moet worden opgenomen, is niet altijd sprake van een dwangmiddel. Daarvan is pas sprake wanneer de desbetreffende persoon weigert de maatregel te ondergaan. In dat geval is artikel 260 lid 4 StPO CH van toepassing, dat bepaalt dat de officier van justitie kan besluiten dat de persoon de maatregel moet ondergaan.

⁶⁸ Er wordt gesproken van de *Verfahrensleitung*. Tijdens het opsporingsonderzoek is leiding van het onderzoek in handen van het openbaar ministerie en na opening van het onderzoek ter terechtzitting van de rechter. De reden waarom voor dringende gevallen een afzonderlijke bepaling bestaat is dat in die gevallen een mondeling bevel kan volstaan, terwijl normaliter een schriftelijk en gemotiveerd bevel vereist is.

⁶⁹ Niggli et al., 2014, nr. 3 bij art. 260 StPO.

⁷⁰ Donatsch et al., 2014, nr. 12 bij art. 260 StPO.

⁷¹ Niggli et al., 2014, nr. 6 bij art. 260 StPO.

⁷² Donatsch et al., 2014, nr. 10 bij art. 260 StPO.

⁷³ Niggli et al., 2014, nr. 5 bij art. 260 StPO.

⁷⁴ BGE 23 juni 2016, 6B_1100/2015, r.o. 1.4.

Algemene voorwaarden bij toepassing dwangmiddelen

Volgens het *Bundesgericht* maakt het onder dwang nemen van lichaamsafdrukken inbreuk op het recht op persoonlijke vrijheid en maakt het bewaren ervan inbreuk op het recht op informationele autonomie. Hoewel het van opvatting is dat deze inbreuk licht is, meent het dat iedere inbreuk op een grondrecht gerechtvaardigd moet zijn op grond van het algemeen belang en proportioneel moet zijn. Omdat sprake is van een dwangmiddel, is artikel 197 StPO CH van toepassing. Dit bepaalt dat dwangmiddelen alleen toelaatbaar zijn wanneer (a) daarvoor een wettelijke grondslag bestaat, (b) sprake is van een voldoende mate van verdenking, (c) het doel van het dwangmiddel niet op een andere, minder ingrijpende wijze kan worden bereikt en (d) het strafbare feit waarvan de verdachte wordt verdachte de maatregel rechtvaardigt.⁷⁵ In deze bepaling wordt onder andere uitdrukking gegeven aan het evenredigheidsbeginsel, dat als belangrijk beginsel wordt beschouwd.⁷⁶

Noodzakelijkheid van herkenningsmaatregelen

Wanneer een maatregel wordt toegepast met het oog op de identiteitsvaststelling, is deze alleen noodzakelijk wanneer gerechtvaardigde twijfel bestaat over diens identiteit. Deze twijfel lijkt standaard te worden aangenomen in geval een verdachte is aangehouden wegens een feit waarvoor voorlopige hechtenis toegelaten is.⁷⁷ In dat geval worden vingerafdrukken genomen, maar geen handpalmafdrukken. Zijn op de plaats delict afdrukken van lichaamsdelen aangetroffen (sporen), dan mag het noodzakelijk worden geacht om bij een verdachte van het desbetreffende strafbare feit afdrukken van de desbetreffende lichaamsdelen te nemen. In deze gevallen mag de noodzakelijkheid derhalve vrij snel worden aangenomen. De motivering kan dan ook summier zijn.

In zaken waarin de getroffen maatregelen geen verband hielden met de verdenking van een concreet strafbaar feit, maar waren bevolen in verband met de opsporing van andere, mogelijk nog te begane strafbare feiten, is dat anders. Het *Bundesgericht* heeft herhaaldelijk geoordeeld dat de noodzakelijkheid van maatregelen die met dat doel waren bevolen, onvoldoende was onderbouwd. Een voorbeeld is een zaak waarin de verdachte betrokken was geweest bij een demonstratie. Daarbij zou hij drie politieauto's hebben gehinderd en geen gevolg hebben gegeven aan het bevel om zich te verwijderen. Bij deze verdachte was wangslim afgenomen. Het *Bundesgericht* beoordeelde de toelaatbaarheid hiervan op grond van hetzelfde normatieve kader als van toepassing is op het nemen van vingerafdrukken. Het overwoog dat deze geringe overtredingen geen duidelijke en concrete aanwijzingen opleverden dat de verdachte andere delicten van een zekere ernst zou begaan.⁷⁸ Volgens Donatsch et al. gaat het erom dat ten aanzien van de verdachte – afgezet tegen doorsnee burgers – een 'licht verhoogde waarschijnlijkheid' bestaat dat hij in de toekomst bij een strafbaar feit betrokken zal zijn.⁷⁹ De ernst van een mogelijk nog te begaan delict is een factor die in het algemeen relevant is, evenals het antwoord op de vraag of de verdachte zich in het verleden schuldig heeft gemaakt aan andere strafbare feiten en de leeftijd van de verdachte.⁸⁰

Deze jurisprudentie maakt duidelijk dat de tot voor kort gangbare praktijk om verdachten standaard aan bepaalde maatregelen ter herkenning te onderwerpen,⁸¹ niet toelaatbaar was. Van het standaard nemen van vinger- of handpalmafdrukken is in de huidige praktijk derhalve geen sprake. Voordat een dergelijke maatregel mag worden toegepast is een bevel vereist, dat alleen mag worden gegeven wanneer de noodzakelijkheid van de maatregel voldoende vaststaat. Deze noodzakelijkheid is vergelijkbaar met het onderzoeksbelang dat in Nederlandse strafzaken aannemelijk moet worden gemaakt. Een verschil met het Nederlandse recht is dat in Nederland

⁷⁵ BGE 23 februari 2016, 1B_381/2015, r.o. 2.3.

⁷⁶ Donatsch et al., 2014, nr. 5 en 7 bij art. 260 StPO.

⁷⁷ Donatsch et al., 2014, nr. 7 bij art. 260 StPO.

⁷⁸ BGE 23 februari 2016, 1B_381/2015, r.o. 3.4. Zie ook BGE 10 december 2014, 6B_718/2014. In BGE 29 mei 2002, 1P.648/2001 werden wel voldoende aanwijzingen voor recidive aangenomen.

⁷⁹ Donatsch et al., 2014, nr. 7 bij artikel 260 StPO. Toegepast in OG Kanton Zug 20 december 2012, rolnummer onbekend.

⁸⁰ BGE 20 augustus 2015, 1B_111/2015, r.o. 3.2-3.3 en 3.5, onder verwijzing naar EHRM (Grote Kamer) 4 december 2008, appl.nos. 30562/04 & 30566/04 (S. & Marper/Verenigd Koninkrijk).

⁸¹ SMS Anwälte, 2016; Human Rights, 2015.

geen eisen worden gesteld aan de motivering van het bevel, terwijl naar Zwitsers recht deze motivering weliswaar kort mag zijn, maar wel voldoende aanknopingspunten moet vermelden die het bevel rechtvaardigen, ook in zaken waarin het evident is waarom een bevel noodzakelijk is geacht.

Overig

Artikel 260 StPO CH bepaalt dat de politie personen kan uitnodigen op het politiebureau om maatregelen tot herkenning te ondergaan. In geval van verdachten is derhalve niet vereist dat deze van hun vrijheid zijn benomen of door de politie worden gehoord. Artikel 260 StPO beperkt de toepassing van maatregelen tot herkenning niet tot bepaalde strafbare feiten. Alleen in geval van maatregelen met het oog op de opsporing van toekomstige strafbare feiten, speelt de ernst van het strafbare feit een rol.⁸²

Maatregelen tot herkenning bij veroordeelde personen

In de politiewetten van de afzonderlijke kantons worden bijzondere regels gegeven ten aanzien van maatregelen tot herkenning buiten het geval van een strafrechtelijke procedure. Hieronder valt ook het geval dat een verdachte is veroordeeld, waardoor de strafrechtelijke procedure tot een einde is gekomen. Artikel 34 van het *Polizeigesetz* van St. Gallen bepaalt bijvoorbeeld dat personen die tot een onherroepelijke vrijheidsstraf of vrijheidsbenemende maatregel zijn veroordeeld, mogen worden onderworpen aan maatregelen tot herkenning.

6.3.2.5 Rechtsmiddelen

Tegen het besluit van de officier van justitie om onder dwang vinger- of handpalmafdrukken te nemen, kan op grond van artikel 393 StPO CH bezwaar worden gemaakt bij een gerecht. Dit besluit heeft echter geen opschortende werking, tenzij de leiding van het opsporingsonderzoek of het gerecht waarbij het rechtsmiddel wordt ingesteld, dat bepaalt (art. 387 StPO CH). Wanneer het bezwaar wordt afgewezen, kan tegen die beslissing bezwaar worden gemaakt bij het *Bundesgericht* (art. 80 Bundesgerichtsgesetz), omdat de beslissing wordt beschouwd als losstaand van de lopende procedure en daarom als eindbeslissing wordt aangemerkt.⁸³ In de praktijk wordt volgens Niggli et al. zelden bezwaar gemaakt tegen bevelen van officieren van justitie tot afname van vinger- of handpalmafdrukken. Wel wordt regelmatig bezwaar gemaakt tegen het gedwongen moeten afstaan van wangslijmvlies om een DNA-profiel op te stellen.⁸⁴

6.3.2.6 Verhouding tussen federaal en kantonnaal recht

Artikel 123 van de *Bundesverfassung* bepaalt dat wetgeving op het terrein van het strafrecht en het strafprocesrecht een federatieve aangelegenheid is.⁸⁵ In sommige politiewetten van de kantons wordt dit expliciet bevestigd. Zo bepaalt het *Polizeigesetz* van het kanton St. Gallen in het eerste lid van artikel 34 dat de verstrekking van bijvoorbeeld vingerafdrukken in het strafproces plaatsvindt volgens de regels van de *Strafprozessordnung*. Het tweede lid geeft een bevoegdheid aan de politie om (onder andere) vingerafdrukken in andere gevallen te verstrekken, bijvoorbeeld om buiten geval van een verdenking de identiteit van een persoon vast te stellen. Daarbij is het overigens niet zonder meer toegestaan om bij het ontbreken van een concrete verdenking een persoon op grond van de politiewetgeving aan dwangmiddelen te onderwerpen, aldus het

⁸² BGE 20 augustus 2015, 1B_111/2015, r.o. 3.3. Volgens Donatsch et al., 2014, nr. 7 bij artikel 260 StPO, mag de geringe ernst van het delict in dat geval geen beslissende factor zijn, omdat herkenningsmaatregelen noodzakelijk kunnen zijn bij alle soorten misdrijven en overtredingen. Zij wijzen erop dat Schmid 2013, nr. 5 bij art. 260 StPO daarentegen van opvatting is dat de maatregelen alleen toelaatbaar zijn in geval van het vermoeden dat de verdachte strafbare feiten zal begaan van een zekere ernst.

⁸³ Vgl. BGE 15 april 2014, 1B_277/2013, r.o. 1 ten aanzien van afname van DNA.

⁸⁴ Niggli et al., 2014, nr. 7 bij art. 260 StPO. Hiervoor is een aantal uitspraken van het *Bundesgericht* in voetnoten genoemd waarin wel bezwaar was gemaakt tegen maatregelen tot herkenning als bedoeld in artikel 260 StPO CH. Het betrof daarbij overigens steeds gevallen waarbij de maatregelen op preventieve gronden waren bevolen.

⁸⁵ Zie ten aanzien van bewaartermijnen BGE 6 februari 2013, 6B_641/2012, r.o. 1.2: 'Soweit die kantonale Verordnung über die erkennungsdienstliche Behandlung von Personen vom 9. November 2005 (LS ZH 551.112) längere Aufbewahrungsfristen vorsehe, seien diese wegen der derogatorischen Kraft des Bundesrechts nicht anwendbar.'

Bundesgericht.⁸⁶ Dat is alleen toegestaan wanneer dat noodzakelijk is voor een politierechtelijk doel. Het nemen van vinger- en handpalmafdrukken voor de opsporing van andere, reeds gepleegde of toekomstige feiten, wordt beschouwd als een maatregel die onder het strafrecht valt. Dat is een verschil met Duitsland, waar dit onder het bestuursrecht valt.

6.3.3 Gebruik, opslag en vernietiging van handpalmafdrukken

Artikel 261 StPO CH bepaalt de bewaartermijnen van afdrukken die bij verdachten zijn genomen. Ingeval de verdachte is veroordeeld, is de bewaartermijn gelijk aan de termijn voor verwijdering van gegevens uit justitiële documentatie. Deze termijn is geregeld in artikel 369 Strafgesetzbuch. Daarin zijn verschillende termijnen bepaald voor verschillende gevallen.⁸⁷ Ten aanzien van jeugdige verdachten gelden afwijkende regels.⁸⁸ Ingeval van vrijspraak is relevant wat de reden voor vrijspraak is. Is dat ontoerekeningsvatbaarheid, dan is de bewaartermijn gelijk aan de termijn in geval van veroordeling (lid 1 sub a). Wordt de verdachte op een andere grond vrijgesproken, dan eindigt de bewaartermijn met het onherroepelijk worden van de desbetreffende beslissing. Dat geldt ook wanneer de procedure is beëindigd of het bewezen verklaarde feit niet kan worden gekwalificeerd (lid 1 sub b). In de onder b genoemde gevallen mogen de afdrukken niettemin worden bewaard gedurende tien jaar, gerekend vanaf het onherroepelijk worden van de rechterlijke beslissing, wanneer op grond van bepaalde feiten kan worden verwacht dat de afdrukken dienstig zullen kunnen zijn voor de opheldering van toekomstige strafbare feiten. In dat geval is toestemming nodig van de leiding van het onderzoek (lid 2). Concreet zal dat in die fase van de procedure de rechter zijn. Wanneer het belang bij bewaring duidelijk komt te vervallen voor het einde van de bewaartermijn, moeten de handpalmafdrukken worden vernietigd (lid 3). Hierbij kan worden gedacht aan het geval dat de verdachte met zekerheid kan worden uitgesloten als mogelijke dader. Zolang een bewaartermijn niet is verstreken, mogen de afdrukken worden gebruikt voor de opsporing van een nieuw delict (lid 1).

Ten aanzien van niet-beschuldigde personen bepaalt lid 3 dat hun afdrukken moeten worden vernietigd zodra het onderzoek tegen de verdachte beëindigd (lid 4). In de literatuur wordt erop gewezen dat in geval een rechter de verdachte veroordeelt, hij gemakkelijk kan vergeten om aan te bepalen dat van derden genomen afdrukken moeten worden vernietigd.⁸⁹ Hoewel artikel 261 StPO CH daarover geen specifieke bepaling bevat, mogen afdrukken van derden alleen in het procesdossier worden bewaard. Deze mogen dus niet in het *automatisierte Fingerabdruck-Identifikationssystem* (AFIS) worden opgenomen en worden vergeleken met in de deze databank opgenomen sporen.⁹⁰ De verplichting tot vernietiging kan ertoe leiden dat bij personen die bijvoorbeeld regelmatig worden bestolen, zoals een winkelier, steeds opnieuw vingerafdrukken moeten worden genomen. Daarom is er wel voor gepleit om ten aanzien van deze personen een afzonderlijke databank aan te leggen, waarin uiteraard alleen met hun toestemming, vinger- en handpalmafdrukken worden opgenomen.⁹¹

Artikel 261 StPO CH regelt de bewaring ten aanzien van niet-verdachte derden en ten aanzien van verdachten jegens wie een rechter een uitspraak heeft gedaan (veroordeling of vrijspraak). Onduidelijk is welke regels van toepassing zijn ingeval bij een verdachte handpalmafdrukken zijn genomen met het oog op de opsporing van toekomstige strafbare feiten, terwijl hij niet is vervolgd wegens het feit waarvoor hij is aangehouden. Deze persoon is immers niet veroordeeld en evenmin vrijgesproken.

Ten aanzien van vinger- en handpalmafdrukken is de *Verordnung über die Bearbeitung biometrischer erkennungsdienstlicher Daten* van toepassing.⁹² Hierin is bepaald dat afdrukken moeten worden opgenomen in AFIS. De afdrukken moeten worden verwijderd wanneer de autoriteiten die de afdrukken hebben aangeleverd daarom verzoeken en wanneer de persoon is

⁸⁶ BGE 14 april 2011, 137 I 218. Zie over de grens tussen federale en kantonnale bevoegdheid bij toepassing van dwangmiddelen Gfeller & Bigler, 2014.

⁸⁷ Zie over verwijdering van gegevens uit het documentatiesysteem ook artikel 30 *Strafregistergesetz*.

⁸⁸ Zie daarover BGE 6 februari 2013, 6B_641/2012.

⁸⁹ Donatsch et al., 2014, nr. 10 bij art. 261 StPO.

⁹⁰ Donatsch et al., 2014, nr. 11 bij art. 261 StPO.

⁹¹ Niggli et al., 2014, nr. 4 bij art. 261 StPO.

⁹² De verhouding tussen artikel 261 StPO CH en deze verordening is niet duidelijk, zo bevestigen Niggli et al., 2014, nr. 1 bij art. 261 StPO.

overleden. De bewaartermijn is in geen geval langer dan 30 jaar (art. 16 lid 1). Veiliggestelde sporen worden vernietigd ofwel wanneer bepaald is wie de donor ervan is ofwel 30 jaar nadat zij veiliggesteld zijn, tenzij het een delict betreft dat niet verjaart. In dat geval moeten de sporen na 50 jaar worden vernietigd.

6.4 Engeland & Wales

6.4.1 Inleiding

Waar de vormgeving van het strafprocesrecht in Duitsland en Zwitserland (tegenwoordig) een federale aangelegenheid is, komt die bevoegdheid in het Verenigd Koninkrijk toe aan de vier afzonderlijke jurisdicties – Engeland, Wales, Schotland en Noord-Ierland – die tezamen het Verenigd Koninkrijk vormen. Deze vier landen kennen ieder een eigen rechtssysteem, waarbij Schotland en Noord-Ierland een veel meer zelfstandige positie innemen ten opzichte van de overige twee deelgebieden. Tussen Engeland en Wales bestaan veelal slechts marginale verschillen, zo die er al zijn. Aangezien de wetgeving van deze beide deelgebieden het grootste gedeelte van het Verenigd Koninkrijk bestrijkt, zowel in oppervlakte als populatie, en het ook de wetgeving van deze landen is geweest die heeft geleid tot toonaangevende jurisprudentie van het EHRM op het vlak van afname van lichaamsmateriaal en het opstellen en opslaan van dactyloscopische en DNA-profielen, is ervoor gekozen om het rechtsvergelijkende deel van het onderzoek tot deze twee jurisdicties te beperken.

Anders dan Duitsland en Zwitserland kennen Engeland & Wales geen algemeen wetboek van strafprocesrecht. De voor dit onderzoek relevante bevoegdheden zijn geregeld in de *Police and Criminal Evidence Act 1984 (PACE)* en *Code D of the accompanying PACE codes of practice (Identification of persons by police officers)*. Deze bijbehorende code geeft een nadere uitleg van de in de PACE vastgelegde bevoegdheden ter identificatie en is vooral bedoeld 'to guide and direct' het politieonderzoek en om de kwaliteit en betrouwbaarheid van de daaruit naar voren komende bewijsmiddelen te waarborgen.⁹³ De code is recentelijk nog gewijzigd en is in nieuwe vorm eind februari 2017 in werking getreden.⁹⁴

6.4.2 Maatregelen ter identificatie op grond van artikel 61 PACE

6.4.2.1 Toegestane maatregelen

Het nemen van handpalmafdrucken wordt gezien als een vast onderdeel van het identificatieproces. In artikel 61 PACE wordt weliswaar uitsluitend gesproken van 'vingerafdrucken' (*fingerprints*), maar deze omvatten ingevolge artikel 65 PACE en punt 4.1 van Code D 'any record, produced by any method, of the skin pattern and other physical characteristics or features of a person's (i) fingers or (ii) palms.' Kortgezegd gaat het dus om het gehele dactyloscopische profiel van de hand. In dat opzicht is er dus sprake van een bevoegdheid tot standaardafname. Wanneer de wet de bevoegdheid geeft om vingerafdrucken te nemen, mogen ook afdrucken van handpalmen worden genomen.

Dat die bevoegdheid er is, betekent evenwel niet dat deze altijd volledig wordt gebruikt, in die zin dat handpalmafdrucken ook altijd standaard worden genomen, ondanks dat de wettekst van de PACE dat wel lijkt te suggereren nu steeds over 'fingerprints' (dus inclusief handpalmen) wordt gesproken. Dat geen zekerheid kan worden gegeven over de vraag of onder alle omstandigheden ook tot het nemen van handpalmafdrucken wordt overgegaan hangt samen met het feit dat de PACE wel een bevoegdheid verleent, maar niet tot in detail voorschrijft hoe die bevoegdheid moet worden uitgevoerd. Zo wordt in de bij Code D behorende Annex F onder 4 gesteld dat afdrucken normaliter (*usually*) digitaal worden genomen en vervolgens worden opgeslagen. Elders wordt de omschrijving 'may be taken electronically' gehanteerd.⁹⁵ Een verplichting om dit digitaal te doen is er dus niet. Uit de toelichting op het verderop uitvoeriger te bespreken artikel 61 lid 6A PACE blijkt,

⁹³ Dennis, 2013, nr. 7-010. Mochten de procedures uit de code evenwel niet zijn nageleefd, dan hoeft dit nog niet automatisch te resulteren in bewijsuitsluiting. Het oordeel over de toelaatbaarheid van bewijsmateriaal is aan de zittingsrechter (vgl. art. 78 PACE; zie hierover uitvoering Dennis, 2013, nr. 8).

⁹⁴ <https://www.gov.uk/government/consultations/revising-pace-codes-c-d-and-h>.

⁹⁵ Code D onder 4.5.

hoewel het desbetreffende lid daar zelf niets over opmerkt, dat opslag ook geen vereiste is. De in dit lid gecreëerde bevoegdheid lijkt, zo blijkt uit de toelichting, vooral bedoeld om snelle mobiele identiteitscontrole door middel van een speciaal handtoestel of een speciale applicatie mogelijk te maken.⁹⁶ Ook hier wordt evenwel, net als elders in de PACE, gesproken van *fingerprints*, hetgeen blijkens het voorgaande ook handpalmafdrukken omvat. De huidige stand van de techniek laat het mobiel nemen van handpalmafdrukken nog niet toe.⁹⁷ Gezien het primaire doel van de bevoegdheid – het snel achterhalen van de identiteit –, is dat ook niet nodig.⁹⁸ Hoewel de PACE dus steeds uit lijkt te gaan van het opstellen van een volledig dactyloscopisch profiel van de hand, is dat in de praktijk lang niet altijd het geval. Van de ruimte die het wettelijk kader in theorie biedt, wordt dus geen volledig gebruik gemaakt.

6.4.2.2 Doelen

Hoewel het doel van het nemen van vinger- en handpalmafdrukken niet expliciet in artikel 61 PACE wordt genoemd, volgt uit de bepaling in samenhang met de bijbehorende Code D niettemin dat deze bevoegdheid, in ieder geval in eerste instantie, ziet op *identificatie*. In vergelijking met de Nederlandse regeling van artikel 55c Sv lijkt identificatie hier evenwel breder te worden opgevat. In Nederland worden vingerafdrukken genomen met als doel om de identiteit van de verdachte te achterhalen (art. 55c lid 2 Sv). Ingevolge artikel 55c lid 4 Sv mogen die vingerafdrukken aansluitend worden gebruikt voor de opsporing, hoewel zij niet met dat doel zijn afgenomen. Die laatste variant lijkt in de PACE, in ieder geval in een deel van de literatuur, wel onder identificatie te worden geschaard. Identificatie zou namelijk niet alleen zien op het achterhalen van de identiteit – is de betrokkene wie hij zegt te zijn? – maar ook op de vraag of de verdachte de daadwerkelijke dader is.⁹⁹ Het koppelen van de persoon aan het delict wordt in Nederland tot de opsporing gerekend. De PACE lijkt dat onderscheid minder strikt te maken. Niettemin vertoont de regeling in de PACE gelijkenis met artikel 55c Sv. Ingevolge artikel 63A PACE mag het uit de genomen vinger- en handpalmafdrukken verkregen dactyloscopisch profiel met andere profielen worden vergeleken.¹⁰⁰

6.4.2.3 Bevoegde personen

De bevoegdheid om vinger- en handpalmafdrukken te nemen berust geheel bij de Britse politie. Opdracht of instemming van de *Crown Prosecution Service* (CPS) (het overzeese equivalent van het openbaar ministerie) is niet nodig. Anders dan in het Nederlandse strafrechtssysteem gebruikelijk is, wordt de CPS namelijk niet geacht leiding te geven aan het voorbereidend onderzoek in strafzaken, noch het gezag uit te oefenen over de politie.¹⁰¹ De politie staat in Verenigd Koninkrijk, in ieder geval organisatorisch, meer op afstand van de openbaar aanklager en neemt daardoor ook een meer autonome positie in binnen de onderlinge verhoudingen. Voor dit onderzoek is dit gegeven relevant omdat het toepassen van dwangmiddelen daardoor buiten de *Crown Prosecutor* om gaat. Dergelijke beslissingen worden zelfstandig genomen door de politie, waarbij de wet een bepaalde rang vereist om tot het toepassen van een bepaalde bevoegdheid te mogen overgaan. Als gevolg daarvan kent de Britse politie een uitvoerig rangstelsel. Naarmate de bevoegdheid ingrijpender wordt, is een hogere rang vereist om tot toepassing over te gaan.¹⁰² Het nemen van vinger- en handpalmafdrukken is specifiek geregeld in artikel 61 PACE en de

⁹⁶ Vgl. in dit kader ook het voorgestelde artikel 2.6.5.2.1 (nieuw) Sv. Beide bepalingen strekken ertoe om het identiteitsvaststellingsproces te versnellen en het aantal aanhoudingen puur ter vaststelling van de identiteit terug te dringen.

⁹⁷ Zo is de politie van Essex uitgerust met een mobiel apparaat dat identiteitscontrole aan de hand van linker- en rechterwijsvinger mogelijk maakt (zie <https://www.youtube.com/watch?v=G1qUF76hfDo>).

⁹⁸ Elders in artikel 61 PACE komt ook betekenis toe aan de zorgvuldigheid van het identificatieproces, mede met het oog op het verdere gebruik van die gegevens. Daarvoor is opslag echter noodzakelijk, hetgeen de mobiele apparatuur vooralsnog niet toelaat.

⁹⁹ Dennis, 2013, nr. 7-001 spreekt over 'identifying the defendant as the offender' en bespreekt dit onderdeel van de PACE ook vanuit dat perspectief, in welk kader uitvoerig aandacht wordt geschonken aan allerlei problemen die zich daarbij kunnen aandienen, zoals het beoordelen van de waarde van ooggetuigenverklaringen.

¹⁰⁰ Deze bepaling wordt in § 6.4.3 nader toegelicht.

¹⁰¹ Tak, 2015, p. 20 (met verdere verwijzing aldaar). Voor Nederland ligt dat anders. Zie de artikelen 148 Sv en 12 lid 1 Politiewet 2012.

¹⁰² Tak, 2015, p. 20.

bijbehorende code D. Onvrijwillige (lees: gedwongen) afname mag ingevolge artikel 61 lid 8B PACE worden uitgevoerd door iedere politieambtenaar met minimaal de rang van *constable*. Dat is de laagste rang binnen de Britse politieorganisatie, met uitzondering van de *police community support officer* (PCSO).¹⁰³ Het hiërarchische systeem van de Britse politie is zodanig ingericht dat agenten met een hogere rang in juridische zin ook altijd *constable* blijven – het mindere ligt in het meerdere besloten – waardoor deze ook van de bijbehorende bevoegdheden gebruik mogen blijven maken.¹⁰⁴

In bijzondere gevallen zijn afwijkende regels van toepassing. Van zo'n bijzonder geval is bijvoorbeeld sprake wanneer bij een verdachte reeds eerder vinger- of handpalmafdrukken zijn genomen en dit nogmaals wordt gedaan. Hiertoe mag alleen worden besloten door een politieambtenaar met de rang van *inspector*.¹⁰⁵

In het pre-PACE-tijdperk waren de eisen voor afname overigens beduidend strenger, hetgeen onder andere inhield dat gedwongen afname enkel mogelijk was na instemming door een rechter.¹⁰⁶ Die eis is bij de totstandkoming van de PACE vervallen. De Philips Royal Commission on Criminal Procedure, waarvan het rapport aan de basis heeft gelegen van de PACE, concludeerde echter dat controle door een gerechtelijke autoriteit in situaties als deze, waarin het gaat om de toepassing van een eenvoudig dwangmiddel, in de praktijk nauwelijks iets voorstelt. In wezen is hier sprake van schijntoezicht, nu de rechter noodgedwongen zal moeten afgaan op de van politie en justitie afkomstige informatie en deze de juistheid daarvan nauwelijks kan controleren en gezien het rechtsgoed dat in het geding is, een minimale inbreuk op de privacy, evenmin grondig zal controleren. Een zorgvuldige afweging zou daarom meer gediend zijn met een stelsel waarin supervisie plaatsvindt op het niveau waar de bevoegdheid ook daadwerkelijk wordt uitgeoefend.¹⁰⁷

6.4.2.4 Formaliteiten en voorwaarden

Formaliteiten

Aan de betrokkene moet de reden worden opgegeven waarom de afdrukken worden genomen en op welke bevoegdheid die afname is gebaseerd. Dit moet in een proces-verbaal worden opgenomen. Ook moet de betrokkene ervan op de hoogte worden gesteld dat de afdrukken kunnen worden gebruikt voor een 'speculative search' en dat zij zullen worden opgeslagen.

Voorwaarden

Hoewel de PACE als hoofdregel formuleert dat handpalmafdrukken enkel met (schriftelijke) instemming van de betrokkene mogen worden genomen (art. 61 lid 1 en 2 PACE), heeft deze hoofdregel vanwege de vele uitzonderingen die afname zonder instemming mogelijk maken grotendeels aan betekenis verloren.¹⁰⁸ De meest vroegtijdige mogelijkheid om handpalmafdrukken te nemen wordt gecreëerd door artikel 61 lid 6A PACE. Deze bepaling laat het toe om afdrukken te nemen van een persoon van wie een *constable* (a) het redelijke vermoeden heeft (*reasonably suspects*) dat deze een strafbaar feit (*any offence*, dus ongeacht de ernst) heeft begaan of een poging daartoe heeft ondernomen, en (b) de naam van de betrokkene onbekend is en niet eenvoudig kan worden achterhaald of wanneer de *constable* redelijke gronden heeft om aan te nemen dat de opgegeven naam onjuist is.

¹⁰³ Deze laatste is strikt genomen ook geen politieagent nu deze niet als dusdanig is ingezworen. Diens concrete bevoegdheden – die zich als gevolg van de grote verscheidenheid aan soorten *support officers* lastig laten definiëren en ook sterk in ontwikkeling zijn – zijn dan ook beperkt, al lijken deze wel verder te reiken dan die van de Nederlandse stadwachten. Zie voor een handzaam overzicht van de rangen: https://www.policeuk.com/police_ranks.php en https://en.wikipedia.org/wiki/Police_ranks_of_the_United_Kingdom.

¹⁰⁴ Artikel 30 Police Act 1996.

¹⁰⁵ Zie artikel 6 van Schedule 2A PACE. Vgl. in de kader ook artikel 61 lid 6 juncto 6ZB PACE over de afname bij een veroordeelde waarin dezelfde waarborgen tot uiting komen.

¹⁰⁶ Zander, 2015, nr. 5-78.

¹⁰⁷ Zander, 2015, nr. 5-78: 'supervision or control should be transferred from the magistrates to the police on the ground that in an operational matter of this nature the magistrates could not in practice exercise any real supervision'.

¹⁰⁸ Aldus Zander, 2015, nr. 5-78.

Naast deze grond voor het nemen van vinger- en handpalmafdrukken kent de PACE nog vele andere gronden. Artikel 61 PACE bevat een zeer uitvoerige opsomming van situaties waarin tot afname mag worden overgegaan. Lid 6A stelt als vereiste dat er twijfels moeten bestaan over de identiteit van de betrokkene. Zijn die twijfels er niet, bijvoorbeeld omdat de verdachte een identiteitsbewijs kan overleggen, dan biedt deze bevoegdheid geen soelaas. Om die reden voorziet artikel 61 PACE in aanvullende gronden om dergelijke afdrukken te nemen. Omdat hierdoor het risico ontstaat dat de betrokkene herhaaldelijk aan hetzelfde dwangmiddel en dezelfde inbreuk op de privacy wordt blootgesteld, verbindt de PACE aan deze bevoegdheden de beperking dat in een eerdere fase nog geen afdrukken zijn genomen, dan wel dat de eerder genomen afdrukken van onvoldoende kwaliteit zijn om daarmee een deugdelijke analyse uit te voeren. In dat kader is van belang dat de PACE specifiek voor de bevoegdheid van lid 6A een uitzondering maakt. Het nemen van afdrukken onder dit lid geldt namelijk niet als een dergelijk eerder nemen van vinger- of handpalmafdrukken.¹⁰⁹ Als gevolg daarvan kan de betrokkene zonder problemen nogmaals met gelijksoortige handelingen worden geconfronteerd die elders in hetzelfde artikel zijn geregeld.

Van de in artikel 61 PACE genoemde situaties waarin vinger- en handpalmafdrukken kunnen worden genomen, zijn de situatie waarin de verdachte is aangehouden (*arrested*) (lid 3) en de situatie waarin de verdachte is aangeklaagd (*charged*) dan wel waarin deze te kennen heeft gekregen dat deze zal worden gerapporteerd (*reported*) de meest relevante. Anders dan bij de bevoegdheid van lid 6A is dit niet meer bij ieder strafbaar feit toegestaan, maar moet het gaan om een zogenaamd *recordable offence*; ook die categorie is evenwel nog zeer ruim en daarover lijken ook bijvoorbeeld lichte overtredingen te vallen.¹¹⁰ In beide gevallen geldt overigens ook de voorwaarde dat de betrokkene wordt vastgehouden (*detained*) op het politiebureau. Is dat laatste niet het geval, maar heeft de betrokkene wel te kennen gekregen dat hij zal worden aangeklaagd of gerapporteerd, dan laat lid 5B het alsnog toe om afdrukken te nemen. Voor zover afname nog niet in dit voortraject heeft plaatsgevonden, kan dat ook nog geschieden wanneer de betrokkene na diens arrestatie wordt vrijgelaten (lid 5A), wanneer deze wordt veroordeeld of een buitengerechtelijke afdoening (*caution*) is getroffen (lid 6).¹¹¹ Voor zover de betrokkene niet reeds op het politiebureau is, voorziet het bij de PACE behorende Schedule 2A in de bevoegdheid om iemand op te roepen om vinger- en/of handpalmafdrukken te laten nemen.

Bij het nemen van afdrukken mag, indien nodig, gebruik worden gemaakt van gepast geweld.¹¹² Op het moment van afname moet de betrokkene overigens worden geïnformeerd over de reden waarom de afdrukken worden genomen, de wettelijke bevoegdheid op grond waarvan die afname is toegestaan en het feit dat deze dactyloscopische gegevens mogen worden gebruikt (*may be the subject of*) voor een *speculative search*¹¹³ en (indien mogelijk) worden bewaard.¹¹⁴ Deze verplichting is vooral van belang in het licht van de mogelijkheid tot vrijwillige afname. Als de betrokkene onvoldoende is geïnformeerd over de consequenties van vrijwillige medewerking is immers geen sprake van *informed consent*.

6.4.2.5 Rechtsmiddel

Tegen het besluit om onder dwang vinger- of handpalmafdrukken te nemen staat geen apart rechtsmiddel open. Voor wat betreft het gebruik van het verkregen bewijs ter zitting, geldt het

¹⁰⁹ Artikel 61 lid 6C PACE.

¹¹⁰ Vgl. EHRM (Grote Kamer) 4 december 2008, appl.nos. 30562/04 & 30566/04 (S. & Marper/Verenigd Koninkrijk), § 119. Een *recordable offence* is ieder strafbaar feit waarvan de 'convictions, cautions, reprimands, and warnings' ingevolge de National Police Records (Recordable Offences) Regulations 2000 zouden moeten worden verwerkt in de Police National Computer (PNC). De *recordable offences* worden opgesomd in de bij de PACE gevoegde Schedule. Deze delictscategorie moet worden onderscheiden van de 'reportable' of 'notifiable offences' waarvan melding moet worden gemaakt bij het Home Office (Britse ministerie van Binnenlandse Zaken) ten behoeve van een gedegen statistisch overzicht van de criminaliteit.

¹¹¹ Vgl. in dit kader ook artikel 27 en 65B PACE waarin cautions, reprimands en warnings worden gelijkgesteld met een veroordeling.

¹¹² Artikel 117 PACE en Code D onder 4.6.

¹¹³ Onder een 'speculative search' moet ingevolge artikel 65 PACE worden verstaan: 'a check against other fingerprints or samples or against information derived from other samples as is referred to in section 63A(1)'. Deze bevoegdheid wordt verderop in deze paragraaf nader toegelicht.

¹¹⁴ Artikel 61 lid 7 en 7a PACE en Code D onder 4.7 en Note 4B.

algemene kader inzake de beoordeling van de toelaatbaarheid en betrouwbaarheid van bewijsmiddelen.

6.4.3 Gebruik, opslag en vernietiging van handpalmafdrukken

Ingevolge artikel 63A PACE mogen de op grond van de bovenstaande PACE-bevoegdheden verkregen profielen van vinger-, handpalm- en voetzoolafdrukken worden vergeleken (*checked against*) met soortgelijke profielen waartoe de desbetreffende opsporingsambtenaar toegang heeft en die zijn verkregen 'in connection with or as a result of an investigation of an offence' (onze cursivering) of krachtens een andere legitieme grond in het bezit zijn van een rechtshandhavende instantie, corresponderende buitenlandse databanken inbegrepen.¹¹⁵ De desbetreffende bepaling lijkt deze vergelijking overigens niet te beperken tot een geautomatiseerde digitale vergelijking. Een daadwerkelijke fysieke vergelijking van het stoffelijke bewijsmateriaal behoort eveneens tot de opties. Deze vergelijkingsbevoegdheid is aan een duidelijk doel gebonden. Dactyloscopische profielen mogen voor geen ander doel worden gebruikt dan het belang van de nationale veiligheid, het verrichten van onderzoek naar terroristische activiteiten, het voorkomen of detecteren van strafbare feiten, het verrichten van onderzoek naar een strafbaar feit, het verrichten van vervolgingshandelingen en het vaststellen van de identiteit van overleden personen of van de persoon van wie het materiaal afkomstig is.¹¹⁶

Het nemen van dactyloscopische afdrukken impliceert, zoals a contrario uit artikel 61 lid 6A PACE kan worden afgeleid en door de bij Code D behorende Annex F onder 4 wordt bevestigd,¹¹⁷ in alle gevallen behoudens de afname onder lid 6A, dat het verkregen profiel niet alleen wordt opge maakt, maar ook wordt opgeslagen.¹¹⁸ De opslag en vernietiging van handpalmafdrukken wordt gereguleerd door artikel 63D PACE e.v. De regeling op dit punt is, mede als gevolg van het feit dat het Verenigd Koninkrijk op dit punt is teruggefloten door het EHRM, vrij uitvoerig. Artikel 63D PACE stelt dat onrechtmatig (*unlawful*) verkregen materiaal in ieder geval moet worden vernietigd (lid 2). Al het overige verkregen materiaal wordt in beginsel ook vernietigd, zowel in digitale als fysieke vorm (art. 63Q PACE), tenzij sprake is van een van de wettelijke uitzonderingen (art. 63D lid 3 PACE). Ingevolge lid 5 van artikel 63D PACE staat die verplichting tot vernietiging er niet aan in de weg staat om alvorens tot vernietiging over te gaan, eerst een *speculative search* uit te voeren indien de voor de vernietiging verantwoordelijke regionale hoofcommissaris (*chief officer of police*) dat wenselijk vindt. Mocht die zoekopdracht een match opleveren, dan blijven de gegevens voor de duur van dat onderzoek gewoon behouden (*retained*) en bewaard in overeenstemming met het reguliere *retention framework*.¹¹⁹ De eerder in het artikel geformuleerde verplichting om tot vernietiging over te gaan indien blijkt dat het nemen van de afdrukken zelf of de aanhouding die daaraan vooraf ging onrechtmatig was, lijkt daar niet aan in de weg te staan.¹²⁰ Materiaal dat ingevolge artikel 63D PACE moet worden vernietigd, mag – behoudens de voornoemde uitzondering van lid 5 – vanaf het moment dat het moet worden vernietigd, niet meer worden gebruikt als bewijs tegen de persoon van wie dat materiaal afkomstig is, noch om enig ander strafbaar feit op te sporen (art. 63T lid 2 PACE).

Zolang het onderzoek of de strafprocedure nog loopt, blijft het opgeslagen materiaal bewaard (art. 63E PACE). Betreft het materiaal dat is afgenomen in een onderzoek naar een *qualifying offence* waarbij de betrokkene wel is aangehouden of aangeklaagd, maar nog niet is

¹¹⁵ Artikel 63A lid 1A sub e PACE; Note 6E bij Code D. Het Britse equivalent van HAVANK draagt overigens de naam IDENT1.

¹¹⁶ Artikel 63T lid 1 PACE.

¹¹⁷ De opmerking bij Annex F onder 4 luidt: 'Fingerprints are usually scanned electronically from the individual in custody and the images stored on IDENT1, the national fingerprint database.'

¹¹⁸ Uit Note 4B en 4C bij Code D volgt namelijk dat deze gegevens alleen in geval van afname onder het voornoemde lid niet kunnen worden bewaard ('cannot be retained'). Dit heeft vermoedelijk vooral een technische en niet zozeer principiële achtergrond. Lid 6A is immers mede in het leven geroepen snelle en mobiele identiteitscontrole door middel van een speciale app mogelijk te maken en het aantal aanhoudingen puur ter vaststelling van de identiteit terug te dringen (vgl. het voorgestelde art. artikel 2.6.5.2.1 (nieuw) Sv).

¹¹⁹ Artikel 63E e.v. PACE; Annex F bij Code D Identification of persons by police officers, Part A: Fingerprints and samples, onder 6.

¹²⁰ Zander, 2015, nr. 5-97.

veroordeeld, dan is opslag mogelijk voor een periode van drie jaren.¹²¹ In bepaalde gevallen behoeft de *chief officer* daarbij de toestemming van de *Commissioner for the Retention and Use of Biometric Material*.¹²² Is de betrokkene eenmaal veroordeeld, dan mag het verkregen materiaal onbeperkt (*indefinitely*) worden bewaard (zie o.a. art. 63I PACE). Voor zover van er nog geen of geen geschikte afdrucken zijn genomen, mogen veroordeelden¹²³ ingevolge artikel 61 lid 6 PACE alsnog worden gedwongen om dergelijke afdrucken te laten nemen. Voor de opslag van de dactyloscopische gegevens van jeugdigen of in geval bepaalde vormen van buitengerechtigde afdoening gelden afwijkende opslagtermijnen.¹²⁴ Dat laatste geldt ook voor profielen die zijn opgemaakt van niet-verdachten met het oog op eliminatiedoeleinden.¹²⁵

6.5 Quickscan van een aantal andere landen

6.5.1 Aanleiding

Tijdens door ons afgenomen interviews (zie Hoofdstuk 4) werd herhaaldelijk de perceptie geuit dat in andere landen in Europa standaard vinger- én handpalmafdrukken mogen worden genomen. Uit een (niet gepubliceerde) inventarisatie van 17 Europese landen van de hand van de Operationeel Specialist Biometrie van de Nederlandse politie, die wij ter beschikking kregen, is aangegeven dat in alle onderzochte landen, met uitzondering van Polen, standaard zowel vinger- als handpalmafdrukken worden genomen. Navraag wees uit dat daarmee wordt bedoeld dat wanneer vingerafdrukken worden genomen ook standaard handpalmafdrukken worden genomen. In Nederland worden van in beginsel iedere verdachte vingerafdrukken genomen. De Nederlandse politie zou graag tegelijkertijd handpalmafdrukken willen nemen. Wanneer dat zou mogen, zou sprake zijn van een standaardafname, in de zin de zin dat bij in beginsel iedere verdachte standaard handpalmafdrukken mogen worden genomen. Ons onderzoek naar Duitsland en Zwitserland heeft aangetoond dat in die landen geen sprake is van een standaardafname, in de zin dat bij iedere verdachte bij het eerste politieverhoor vinger- en handpalmafdrukken worden genomen. Duitsland en Zwitserland komen beide niet voor in de hiervoor genoemde inventarisatie. Dat riep de vraag op Duitsland en Zwitserland samen met Nederland niet alleen afwijken van Engeland & Wales, maar ook van de rest van Europa dan wel ook in andere landen niet steeds sprake is van standaardafname. Om deze vraag te beantwoorden hebben wij de relevante wettelijke bepalingen van negen andere landen bestudeerd. Deze landen zijn uitsluitend geselecteerd op grond van de vraag of een voor ons leesbare versie van de relevante wetgeving beschikbaar was. Daarbij is soms gebruik gemaakt van beschikbare Engelstalige vertalingen.

Hier passen enkele belangrijke kanttekeningen. In de eerste plaats bestaat het gevaar dat de desbetreffende vertaling niet correct is. Eén minder gelukkig vertaalde term kan er al toe leiden dat de een andere betekenis wordt toegekend aan een wettelijke bepaling dan deze volgens het recht van het desbetreffende land heeft. Wij hebben zoveel getracht dit risico in te dammen door de oorspronkelijke wetteksten te raadplegen. De wettelijke bepalingen uit België, Frankrijk en Oostenrijk konden wij op grond van onze talenkennis doorgronden. Ten aanzien van Zweden en Noorwegen hebben wij gebruik gemaakt van personen die de desbetreffende taal beheersen. In de tweede plaats kan de betekenis van een wettelijke bepaling afwijken van de letterlijke tekst ervan. De werkelijke betekenis van wettelijke bepalingen kan alleen goed worden vastgesteld wanneer ook literatuur en jurisprudentie worden bestudeerd. Vanwege deze risico's hebben wij ons in de

¹²¹ Artikel 63F lid 1 juncto lid 6 PACE. Bewaring voor langere duur is slechts mogelijk met een rechterlijke machtiging. De reikwijdte van de *qualifying offences* is vrij breed, maar grofweg moet daarbij worden gedacht aan ernstige levens-, geweld en zedendelicten (zie nader art. 65A PACE). Zie voor een globaal overzicht van de bewaartermijnen: <https://www.gov.uk/government/publications/protection-of-freedoms-act-2012-dna-and-fingerprint-provisions/protection-of-freedoms-act-2012-how-dna-and-fingerprint-evidence-is-protected-in-law> of de eerder genoemde Annex F bij Code D.

¹²² Deze laatste ontleent zijn bestaansrecht aan de Protection of Freedoms Act 2012, een wet die op haar beurt weer een uitvloeisel is van de uitspraak van het EHRM in de zaak *S & Marper/Verenigd Koninkrijk*.

¹²³ Daaronder worden, zoals gezegd, ook personen verstaan die een *caution, warning* of reprimande hebben gehad. Artikel 61 lid 6D PACE creëert eenzelfde bevoegdheid voor het geval de betrokkene buiten Engeland of Wales is veroordeeld.

¹²⁴ Zie o.a. de art 63K en 63L PACE.

¹²⁵ Zie hierover nader Part C van de bij de Code D behorende Annex F.

vergelijking in § 6.6 zoveel mogelijk gebaseerd op de landen die door ons grondig in kaart zijn gebracht – Duitsland, Zwitserland en Engeland & Wales – en hebben wij alleen die aspecten van andere wetgevingen genoemd waarvan wij met zekerheid konden vaststellen dat deze correct zijn.

6.5.2 Resultaten

Oostenrijk

Artikel 118 van de Oostenrijkse *Strafprozessordnung* (StPO AT) regelt maatregelen in verband met identiteitsvaststelling. Deze maatregelen zijn alleen toelaatbaar wanneer het gegronde vermoeden bestaat dat een persoon bij een strafbaar feit betrokken is geweest, inlichtingen kan verstrekken over de omstandigheden daarvan of sporen heeft achtergelaten. Evenals in Zwitserland, mogen de maatregelen derhalve niet alleen tegen verdachten worden toegepast. Van de persoon mogen maten en foto's worden genomen, zijn stemgeluid mag worden opgenomen en er mogen afdrucken van zijn papillairlijnen worden genomen. Dit mag alleen wanneer dit noodzakelijk is voor de identiteitsvaststelling. Dat begrip lijkt ruim te moeten worden uitgelegd. Het gaat niet alleen om de vaststelling van de identiteit van een persoon, maar ook om het vaststellen dat een bepaalde persoon de donor van een spoor is. Medewerking aan de maatregelen is verplicht. De politie moet wel mededelen wie het besluit heeft genomen om de persoon aan de maatregel te onderwerpen. Wanneer de persoon niet meewerkt of zijn identiteit om andere redenen niet direct kan worden vastgesteld, is de politie gerechtigd de persoon aan zijn kleding te onderzoeken.

België

In België bestaat geen specifieke wetgeving ten aanzien van het nemen van vinger- of handpalmafdrukken. Dit wordt beschouwd als een lacune in de Belgische wetgeving.¹²⁶ Vinger- en handpalmafdrukken worden genomen op grond van een algemene bevoegdheidsgrondslag. Artikel 44/1 van de Wet op het politieambt bepaalt dat de politie informatie en persoonsgegevens kan verwerken, 'voor zover deze toereikend, terzake dienend en niet overmatig van aard zijn'. Vingerafdrukken lijken standaard te worden genomen bij verdachten.¹²⁷ Het is niet duidelijk of dit ook het geval is ten aanzien van handpalmafdrukken.

Frankrijk

Artikel 55-1 van de *Code de procédure pénal* bepaalt dat een politieambtenaar monsters mag nemen bij iedere persoon die informatie kan verschaffen over het strafbare feit in kwestie en bij iedere verdachte, met het doel een vergelijking te kunnen maken met sporen. Daarbij mag hij vinger- en handpalmafdrukken nemen en foto's maken. Medewerking hierbij is verplicht voor verdachten en de weigering ervan is bedreigd met onder andere een jaar gevangenisstraf.

In artikel 78-3 leden 4 en 5 wordt een aparte procedure gegeven voor de vaststelling van de identiteit van een persoon. Wanneer een ondervraagde persoon weigert zijn identiteit prijs te geven of duidelijk een valse identiteit opgeeft, mag de politie vingerafdrukken nemen of foto's maken, wanneer dit de enige manier is om de identiteit van een persoon te achterhalen. Daarvoor is wel de machtiging vereist van een officier van justitie of een rechter-commissaris. De maatregel moet in een proces-verbaal worden vermeld en daarbij moeten de redenen worden opgegeven die tot de toepassing van de maatregel hebben geleid. De weigering van medewerking aan deze maatregel is eveneens strafbaar gesteld, maar de maximale gevangenisstraf is slechts drie maanden.

Noorwegen

Op grond van artikel 160 van het Noorse Wetboek van Strafvordering mogen vingerafdrukken en foto's worden genomen van verdachten en van veroordeelden tot gevangenisstraf. Hierbij moeten de regels worden gevolgd die in lagere wetgeving worden gegeven. Handpalm- of andere afdrucken worden niet genoemd. Interessant is dat vanaf artikel 170a een groot aantal dwangmiddelen wordt geregeld en het nemen van vingerafdrukken kennelijk niet als een dwangmiddel wordt aangemerkt. Artikel 170a schrijft overigens voor dat een dwangmiddel alleen

¹²⁶ Bron: een medewerker van de Vrije Universiteit Brussel.

¹²⁷ Zie de toelichting op het Koninklijk besluit van 17 juli 2013 tot uitvoering van de wet van 22 maart 1999 betreffende de identificatieprocedure via DNA-onderzoek in strafzaken etc., nr. 2013009383.

mag worden toegepast wanneer daartoe voldoende grond bestaat en dat het dwangmiddel niet mag worden toegepast wanneer dit een disproportionele inbreuk zou opleveren, tegen de achtergrond van de aard van de zaak en andere omstandigheden.

Zweden

Volgens artikel 14 van hoofdstuk 28 van de *Rättegångsbalk* (Wetboek van gerechtelijke procedures) mogen van een aangehouden persoon foto's worden gemaakt en vingerafdrukken worden genomen. Ook mag hij worden onderworpen aan soortgelijke maatregelen. Wanneer het op te sporen feit met gevangenisstraf is bedreigd, mogen ook andere personen aan deze maatregelen worden onderworpen, maar alleen wanneer dat noodzakelijk is.

In de *Förordning om fingeravtryck m.m.* (Verordening op de vingerafdrukken etc.) worden deze regels uitgewerkt. Vingerafdrukken worden ter identificatie standaard genomen bij verdachten tegen wie een vrijheidsbenemend dwangmiddel wordt toegepast en bij aangehouden verdachten die weigeren hun persoonsgegevens bekend te maken dan wel vermoedelijke valse informatie hebben verstrekt. Vingerafdrukken mogen ook worden genomen ter opsporing van het feit waarvan de verdachte wordt verdacht of andere feiten. Wanneer het noodzakelijk is in verband met de opsporing van een feit waarvoor gevangenisstraf opgelegd kan worden, mogen vingerafdrukken worden genomen van niet-aangehouden verdachten en van personen die niet als verdachte worden aangemerkt. Van verdachten die zijn aangehouden of aan wie hun vrijheid is ontnomen, mogen ook handpalm-, voet- en oorafdrukken worden genomen. Dat is ook toegelaten ten aanzien van niet-verdachten wanneer sprake is van verdenking van een feit waarvoor gevangenisstraf kan worden opgelegd.

Finland

De Finse Wet op de dwangmiddelen (*Pakkokeinolaki*) bepaalt in artikel 3 van hoofdstuk 9 dat de politie onder andere vinger-, handpalm- en voetafdrukken mag nemen van een verdachte, met het doel de verdachte te identificeren, een strafbaar feit op te helderen of de verdachte te registreren. Anderen dan verdachten mogen eveneens aan deze maatregelen worden onderworpen, maar alleen wanneer sprake is van verdenking van een strafbaar feit dat met minimaal een jaar gevangenisstraf is bedreigd. De verkregen afdrukken mogen ten aanzien van deze personen alleen worden gebruikt voor de opheldering van het desbetreffende strafbare feit en mogen niet worden opgeslagen voor enig ander doel.

Estland

Artikel 99 van het Wetboek van Strafvordering van Estland is bepaald dat de autoriteiten onder andere afdrukken van papillairlijnen mogen veiligstellen op de plaats delict en deze in een databank mogen opnemen. Artikel 99¹ lid 1 bepaalt dat bij een verdachte of veroordeelde ter zake van gespecificeerde opzetdelicten of geweldsdelicten, die met minimaal twee jaar gevangenisstraf zijn bedreigd, vingerafdrukken *moeten* worden genomen. De doelen daarvan zijn opsporing, vervolging en voorkoming van strafbare feiten. In lid 2 is bepaald dat van verdachten en veroordeelden ter zake van feiten die met één jaar gevangenisstraf zijn bedreigd, vingerafdrukken *mogen* worden genomen. Wanneer de desbetreffende persoon weigert mee te werken, mag hij daartoe worden gedwongen. De afdrukken moeten worden opgenomen in de databank. Artikel 99² bepaalt dat vingerafdrukken die in de databank zijn opgenomen mogen worden gebruikt voor de opsporing van andere strafbare feiten, maar alleen wanneer het bewijs van die feiten niet langs andere weg kan worden verkregen of erg ingewikkeld is of wanneer daardoor bepaalde belangen in de strafrechtelijke procedure zouden worden geschaad. Dat is bovendien alleen toegestaan ten aanzien van meer ernstige strafbare feiten, terwijl daarvoor de schriftelijke toestemming moet worden gegeven door een officier van justitie, waarin wordt gemotiveerd waarom het gebruik van de afdrukken gerechtvaardigd is.

Kroatië

Volgens artikel 211 van het Kroatische Wetboek van Strafvordering mogen vingerafdrukken worden genomen van een verdachte en deze mogen in een databank worden ingevoerd, met het doel om de identiteit van de verdachte vast te stellen. Wanneer vingerafdrukken of afdrukken van andere

lichaamsdelen zijn aangetroffen op voorwerpen, dan mogen op grond van artikel 307 afdrukken van deze lichaamsdelen worden genomen van personen die vermoedelijk in contact zijn geweest met deze voorwerpen. Dit mag zonder toestemming van de desbetreffende persoon.

Roemenië

Op grond van 196 van het Roemeense Wetboek van Strafvordering mogen de opsporingsautoriteiten bevelen dat foto's en vingerafdrukken worden genomen van een verdachte of van andere personen die ervan worden verdacht betrokken te zijn geweest bij een strafbaar feit, ook wanneer zij daarmee niet instemmen. Wanneer het noodzakelijk is om op een plaats delict aangetroffen vingerafdrukken op objecten of personen te individualiseren, mogen opsporingsautoriteiten bevelen dat bij personen die vermoed worden in contact te zijn geweest met deze objecten vingerafdrukken worden genomen.

6.6 Vergelijking

6.6.1 Inleiding

In deze paragraaf zal het recht van de onderzochte buitenlanden en van Nederland vanuit bepaalde invalshoeken met elkaar worden vergeleken. Bij deze invalshoeken gaat het om de volgende vragen: Bestaan specifieke wettelijke regelingen voor het nemen van vinger- en handpalmafdrukken? Welke personen of instanties zijn bevoegd om te besluiten tot het nemen van een vinger- of handpalmafdruk, onder welke voorwaarden en met welke doelen mogen zij daartoe besluiten en welke formaliteiten moeten zij daarbij in acht nemen? Van welke personen mogen vinger- of handpalmafdrukken worden genomen en kunnen deze personen een rechtsmiddel aanwenden tegen het besluit tot het nemen van een afdruk? Hoe is het gebruik, de opslag en vernietiging van vinger- en handpalmafdrukken genormeerd?

6.6.2 Specificiteit van wettelijke regelingen

Nederland kent een expliciete wettelijke grondslag voor het nemen van handpalmafdrukken (art. 61a Sv). Het nemen van vingerafdrukken is in een afzonderlijke bepaling (art. 55c Sv) geregeld. In veel onderzochte buitenlanden bestaat eveneens een wettelijke grondslag voor het nemen van handpalmafdrukken. Er bestaat echter veel variatie in de specificiteit daarvan. De Belgische regeling is de meest ruime, omdat het Belgische recht geen specifieke bepalingen kent met betrekking tot het nemen van vinger- of handpalmafdrukken. De wettelijke grondslag daarvoor is een zeer algemene bepaling, die enigszins vergelijkbaar is met artikel 3 van de Nederlandse Politiewet 2012. In België wordt het ontbreken van een specifieke bevoegdheidsgrondslag overigens als een lacune in de strafwetgeving beschouwd.

Alle andere onderzochte landen kennen één of meer specifieke wettelijke bepalingen op grond waarvan het nemen afdrukken van vingers en/of handpalmen toegestaan is. In de Finse Wet op de dwangmiddelen en het Franse Wetboek van Strafvordering wordt het nemen van handpalmafdrukken expliciet genoemd. Handpalmafdrukken komen in de wetgeving van de meeste onderzochte landen echter niet specifiek voor. In Duitsland is het toegelaten om vingerafdrukken te nemen en de verdachte aan soortgelijke maatregelen te onderwerpen. In Zwitserland en Kroatië mogen afdrukken van lichaamsdelen worden genomen. In Oostenrijk en Estland is ervoor gekozen om de term 'papillairlijnen' expliciet in de bevoegdheidverlenende bepaling op te nemen. In Engeland & Wales mogen volgens artikel 61 PACE alleen vingerafdrukken worden genomen, maar wordt aan de term 'vingerafdrukken' blijkens artikel 65 PACE een ruime interpretatie gegeven, in de zin van afdrukken van alle papillairlijnen. Ook in het Noorse en Zweedse wetboek worden in de bevoegdheidverlenende bepaling alleen vingerafdrukken genoemd, maar aangezien in uitvoeringswetgeving ook handpalm- en andere afdrukken specifiek worden genoemd, wordt aan deze term ook in Zweden een ruime uitleg gegeven.

In de Duitsland, Zwitserland, Engeland & Wales wordt het nemen van vinger- of handpalmafdrukken beschouwd als een dwangmiddel. In Noorwegen valt deze bevoegdheid juist expliciet buiten de titel die betrekking heeft op dwangmiddelen. Mogelijk kan dit worden verklaard door de geringe inbreuk op de privacy. In sommige landen gaat de wettelijke regeling uit van de vrijwillige medewerking van de verdachte. In bijvoorbeeld Zwitserland mag een politieambtenaar

besluiten om een verdachte te onderwerpen aan het nemen van zijn handpalmafdrukken. Weigert deze mee te werken, dan is een bevel van de officier van justitie vereist. Ook in de wettelijke regeling van Engeland & Wales is de instemming van de verdachte het uitgangspunt.

In Frankrijk is de weigering om mee te werken aan het nemen van vinger- of handpalmafdrukken specifiek strafbaar gesteld. In Nederland bestaat weliswaar geen specifieke strafbaarstelling van deze gedraging, maar valt deze wel onder de meer algemene strafbaarstelling artikel 184 Sr: het niet voldaan aan een ambtelijk bevel.

6.6.3 Doelen

In Nederland mogen handpalmafdrukken worden genomen als maatregel in het belang van het onderzoek. Het primaire doel van het nemen van afdrukken is opsporing: het vaststellen of een aangetroffen handpalmspoor overeenkomt met de handpalmafdruk van de verdachte. Daarnaast worden soms afdrukken genomen van derden om deze te kunnen uitsluiten als dader. Het nemen van afdrukken met oog op het opsporen van andere strafbare feiten dan waar de verdachte van wordt verdacht is volgens de heersende opvatting niet toegelaten, omdat dan onderzoeksbelang ontbreekt. Het nemen van handpalmafdrukken ter identificatie van een verdachte is weliswaar toelaatbaar – ook dat kan een onderzoeksbelang opleveren – maar praktisch worden daarvoor vingerafdrukken genomen.

In het Duitse en Zwitserse wetboek wordt gesproken van 'maatregelen tot herkenning' en in Oostenrijk van 'maatregelen ter identificatie'. Deze terminologie zou de suggestie kunnen wekken dat handpalmafdrukken alleen mogen worden genomen om de identiteit van de verdachte vast te stellen. De doelen waarmee handpalmafdrukken mogen worden genomen zijn echter ruimer. In het recht van Duitsland en Zwitserland worden vier verschillende doelen onderscheiden waarmee (vinger- en) handpalmafdrukken mogen worden genomen. Handpalmafdrukken mogen worden genomen met het oog op (1) het vaststellen van de identiteit van een verdachte, (2) het individualiseren van een op de plaats delict aangetroffen spoor ter opheldering van het strafbare feit waarvan de verdachte wordt verdacht, (3) het individualiseren van een op een andere plaats delict aangetroffen of nog aan te treffen spoor waarmee een ander feit kan worden opgehelderd dan waarvan de verdachte nu wordt verdacht en (4) het uitsluiten van een bepaalde persoon als donor van een handpalmspoor. In Duitsland wordt het als derde genoemde doel beschouwd als een bestuursrechtelijk doel, omdat geen sprake is van de opsporing van een strafbaar feit ter zake waarvan reeds een verdenking bestaat. De regels die hierop van toepassing zijn, zijn dan ook bestuursrechtelijk van aard en procedures hierover worden gevoerd bij de bestuursrechter. In Zwitserland valt het nemen van afdrukken voor het derde doel daarentegen onder het strafrecht.

De *Police and Criminal Evidence Act* van Engeland & Wales bepaalt op een heel ruime wijze met welk doel (vinger- en) handpalmafdrukken mogen worden genomen. Blijkens de literatuur gaat het primair om identificatie, maar daarnaast ook om het vaststellen of de verdachte de dader van een strafbaar feit is. Ook het individualiseren van in de toekomst nog aan te treffen sporen in andere strafzaken lijkt een toelaatbaar doel te zijn, aangezien verdachten mogen worden onderworpen aan het nemen van afdrukken wanneer zij bijvoorbeeld na aanhouding in vrijheid worden gesteld of worden veroordeeld voor een strafbaar feit van een zekere ernst.

In de hiervoor besproken regelingen wordt geen onderscheid gemaakt tussen het nemen van afdrukken ter identiteitsvaststelling en opsporing. Er zijn ook landen waarin, zoals in Nederland, wél afzonderlijke bepalingen bestaan voor identiteitsvaststelling en opsporing. Dit is het geval in Frankrijk, Zweden, Kroatië en Roemenië. In bijvoorbeeld Frankrijk mogen ter vaststelling van de identiteit van de verdachte vingerafdrukken worden genomen en ter opsporing vinger- én handpalmafdrukken. Praktisch zullen handpalmafdrukken in alle onderzochte landen overigens niet of nauwelijks worden gebruikt ter identificatie van de verdachte en vrijwel uitsluitend ter opsporing, waaronder ook de uitsluiting van een persoon als dader valt.

6.6.4 Bevoegde personen

In Nederland is in beginsel alleen de officier van justitie bevoegd tot het geven van een bevel tot het nemen van handpalmafdrukken. Alleen als zijn optreden niet kan worden afgewacht, mag een hulpofficier van justitie het bevel geven. Ten aanzien van het nemen van vingerafdrukken is de

kring van bevoegden aanzienlijk ruimer: daartoe zijn alle opsporingsambtenaren bevoegd en zelfs verplicht.

In Duitsland is niet alleen de officier van justitie, maar ook de politie bevoegd te besluiten om een verdachte aan het nemen van handpalmafdrukken te onderwerpen. In Zwitserland wordt een onderscheid gemaakt tussen de situatie waarin de verdachte meewerkt aan het nemen van afdrukken en de situatie waarin hij medewerking weigert. Voor zover de verdachte meewerkt, volstaat een besluit van een politieambtenaar. Weigert de verdachte, dan is een bevel van de officier van justitie vereist. In Engeland & Wales is iedere politieambtenaar met de rang van *constable* bevoegd om van een verdachte, zo nodig onder dwang, handpalmafdrukken te nemen. Feitelijk worden handpalmafdrukken in Duitsland, Zwitserland en Engeland & Wales altijd door de politie genomen.

6.6.5 Formaliteit en voorwaarden

In Nederland is voor het nemen van handpalmafdrukken vereist dat de verdachte wordt opgehouden voor onderzoek, in verzekering is gesteld of in voorlopige hechtenis is genomen, dat sprake is van een feit als bedoeld in artikel 67 lid 1 Sv en dat voldoende onderzoeksbelang bestaat. Is dat het geval, dan mag de officier van justitie bevelen dat handpalmafdrukken worden genomen. Aan het bevel worden in de wet geen eisen gesteld.

In Duitsland schrijft de wet geen bijzondere formaliteiten voor. De politie kan besluiten om verdachten te dwingen handpalmafdrukken te laten nemen. Dat moet wel noodzakelijk zijn en die noodzakelijkheid kan ook worden betwist is een gerechtelijke procedure. Dat impliceert dat het besluit moet worden gemotiveerd en op schrift moet worden gesteld. In Zwitserland moet het besluit in een kort gemotiveerd, schriftelijk bevel worden opgenomen en worden aan de motivering ook hoge eisen gesteld wanneer de noodzakelijkheid niet evident is. In Engeland & Wales moet de betrokkene worden gewezen op de redenen waarom de afdrukken worden genomen en op welke bevoegdheid die afname is gebaseerd. Daarvan moet schriftelijk verslag worden opgemaakt. Voorts dient de betrokkene te worden geïnformeerd over het feit dat de afdrukken kunnen worden gebruikt voor een 'speculative search' en dat deze worden opgeslagen.

De link met een vrijheidsbenemend dwangmiddel wordt in andere landen niet gelegd, al zal het nemen van handpalmafdrukken dikwijls worden uitgevoerd bij aangehouden verdachten. Wel wordt bijvoorbeeld in Duitsland erkend dat voor het toepassen van de maatregel vrijheidsbeperking noodzakelijk is. In sommige landen mag een verdachte alleen worden onderworpen aan het nemen van handpalmafdrukken wanneer deze verdacht wordt van een bepaald type strafbaar feit. In Engeland & Wales moet het bijvoorbeeld dikwijls gaan om *recordable offences*. In Duitsland en Zwitserland moet het nemen van afdrukken worden gerechtvaardigd door het strafbare feit waarvan de verdachte wordt verdacht (evenredigheidsbeginsel). Bij bagatel feiten zal die rechtvaardiging niet kunnen worden aangenomen.

In Engeland & Wales en lijken vinger- en handpalmafdrukken standaard bij iedere verdachte te mogen worden genomen. In veel andere landen wordt het nemen van handpalmafdrukken gekoppeld aan een onderzoeksbelang, al wordt die specifieke term in de door ons onderzochte buitenlanden niet gebruikt. Naar Duits, Zwitsers, Oostenrijks en Zweeds recht moet het nemen van een handpalmafdruk noodzakelijk zijn. Die noodzakelijkheid wordt in het bijzonder aangenomen wanneer een handpalmspoor is aangetroffen op de plaats delict, maar kan naar Duits en Zwitsers recht ook bestaan wanneer redelijkerwijs op basis van bepaalde feiten en omstandigheden kan worden verwacht dat de verdachte ook andere strafbare feiten heeft of zal begaan. Naar Frans en Kroatisch recht mag een handpalmafdruk worden genomen om deze te vergelijken met een afdruk die op de plaats delict is veiliggesteld. Daarin is eveneens een onderzoeksbelang gelegen. Er kan dus worden geconcludeerd dat van een standaardafname van handpalmafdrukken bij alle aangehouden verdachten in de meeste onderzochte landen juridisch gezien geen sprake is, omdat het nemen van afdrukken noodzakelijk moet zijn.

6.6.6 Subjecten en rechtsmiddelen

In Nederland mogen alleen verdachten worden gedwongen om een handpalmafdruk te laten nemen. Van andere personen mogen handpalmafdrukken alleen met hun instemming worden genomen. Tegen het bevel van de (hulp)officier van justitie staat geen rechtsmiddel open.

In alle onderzochte landen geldt dat in ieder geval verdachten mogen worden onderworpen aan het nemen van handpalmafdrukken en dat daarbij gepast geweld mag worden gebruikt. Het kan relevant zijn om bepaalde personen als daders te kunnen uitsluiten. In Zwitserland mogen daarom van alle personen handpalmafdrukken worden genomen bij wie dat noodzakelijk wordt geacht. Ook tegen niet-verdachten mag daarbij dwang worden toegepast. Dat geldt ook in Finland, maar met de beperking dat sprake moet zijn van verdenking van een feit met een strafbedreiging van minimaal een jaar gevangenisstraf. In andere landen, zoals Duitsland en Engeland & Wales kunnen alleen verdachten worden gedwongen. Derden kunnen wel op vrijwillige basis afdrukken geven. Er is in Zwitserland voor gepleit om een aparte databank op te zetten met de gegevens van derden van wie aannemelijk is dat hun handpalmsporen vaker op een plaats delict worden gevonden, zoals politieambtenaren en winkeliers die herhaaldelijk zijn overvallen. Volgens het recht van Zwitserland en Engeland & Wales is het ten slotte toegelaten – maar niet verplicht – om vinger- en handpalmafdrukken te nemen van veroordeelden.

In Duitsland en Zwitserland kan een rechtsmiddel worden aangewend tegen de beslissing om handpalmafdrukken te nemen. Daarbij beslist een gerecht over de toelaatbaarheid van de maatregel. Praktisch wordt vrijwel alleen geprocedeerd over de afname met het oog op de opsporing van andere – reeds begane of nog te begane – strafbare feiten dan waarvan de verdachte wordt verdacht. In Engeland & Wales bestaat staat in geen enkel geval een rechtsmiddel open tegen de beslissing tot het nemen van handpalmafdrukken.

6.6.7 Gebruik, opslag en vernietiging van afdrukken

Handpalmafdrukken die eenmaal zijn genomen, mogen in Nederland worden vergeleken met andere reeds opgeslagen handpalmafdrukken, ook wanneer dat niet tot doel heeft het feit op te sporen waarvan de verdachte werd verdacht toen zijn handpalmafdruk werd genomen.¹²⁸ Het Besluit toepassing maatregelen in het belang van het onderzoek bevat gedifferentieerde bewaartermijnen en bepalingen met betrekking tot de vernietiging van handpalmafdrukken.

Hoewel in Duitsland en Zwitserland het nemen van een handpalmafdruk noodzakelijk moet zijn, worden geen beperkingen gesteld aan het gebruik van de afdrukken voor de opsporing van andere feiten dan waarvoor zij zijn genomen. Ook in Engeland & Wales mogen eenmaal genomen afdrukken zonder nadere voorwaarden in een database worden opgenomen en worden vergeleken met reeds opgenomen of later op te nemen handpalmafdrukken van plaatsen delict. Ook naar Estlands recht mogen afdrukken in een database worden opgenomen, maar deze mogen alleen worden gebruikt voor de opsporing van andere strafbare feiten wanneer het bewijs van die feiten niet op een andere manier kan worden verkregen of erg ingewikkeld zou zijn, dan wel bepaalde belangen in de strafrechtelijke procedure zouden worden geschaad. Hier lijkt een noodzakelijkheidstoets te worden aangelegd met betrekking tot het hergebruik van bij verdachten in andere zaken genomen afdrukken. In ieder geval Duitsland, Zwitserland en Engeland & Wales kennen ten slotte gedifferentieerde bepalingen met betrekking tot de bewaring en vernietiging van gegevens, waarbij de uitgangspunten van *S.* & *Marper* lijken te worden gerespecteerd.

6.7 Samenvatting

- Handpalmafdrukken worden in de wetgeving van de onderzochte landen zelden specifiek genoemd. Er wordt bijvoorbeeld gebruik gemaakt van de term 'vingerafdrukken' waaronder handpalmafdrukken ook vallen (Engeland & Wales), of van termen als 'papillairlijnen' (Oostenrijk) of 'afdrukken van lichaamsdelen' (Zwitserland). In Nederland worden verschillende soorten afdrukken in de wettelijke regeling gespecificeerd.
- Omdat in Duitsland, Zwitserland en Engeland & Wales dezelfde normering bestaat voor het nemen van vingerafdrukken als voor handpalmafdrukken, mogen handpalmafdrukken in die landen in theorie voor de vaststelling van de identiteit van de verdachte worden genomen. Handpalmafdrukken worden praktisch echter niet gebruikt voor dat doel. Zij worden, evenals in Nederland, alleen gebruikt om vast te stellen wie de donor van een handpalmspoor is.

¹²⁸ Artikel 4b lid 4 Besluit toepassing maatregelen in het belang van het onderzoek.

- Van de onderzochte landen kennen alleen Engeland & Wales een bevoegdheid tot standaardafname van handpalmafdrücken. Dit betekent echter niet dat in die landen handpalmafdrücken standaard in iedere zaak worden genomen.
- In Duitsland en Zwitserland moet het nemen van handpalmafdrücken noodzakelijk zijn, hetgeen overeen lijkt te komen met de eis van onderzoeksbelang in Nederland. In Duitsland en Zwitserland wordt de noodzakelijkheidseis echter ruimer opgevat dan in Nederland, doordat de afname van een handpalmafdrücken geen verband hoeft te houden met het strafbare feit waarvan de verdachte wordt verdacht.
- In Duitsland en Zwitserland staat een rechtsmiddel open tegen de beslissing om handpalmafdrücken te nemen. Daarvan wordt dikwijls gebruik gemaakt wanneer de afname geen verband houdt met het strafbare feit waarvan de verdachte wordt verdacht.
- In Duitsland en Engeland & Wales zijn (hogere) politieambtenaren bevoegd tot het beslissen dat handpalmafdrücken zullen worden genomen. In Zwitserland is dat in beginsel eveneens het geval, maar in geval van weigering van medewerking door de verdachte moet een officier van justitie een bevel geven. In Nederland is in beginsel alleen officier van justitie bevoegd tot het geven van een bevel.
- In de onderzochte buitenlanden is, anders dan in Nederland, vrijheidsbeneming geen voorwaarde om handpalmafdrücken te mogen nemen.
- In Zwitserland kunnen ook niet-verdachten worden gedwongen handpalmafdrücken te laten nemen. In de andere onderzochte landen kunnen van deze personen alleen op vrijwillige basis handpalmafdrücken worden genomen.
- Nederland, Duitsland, Zwitserland & Engeland & Wales kennen een specifieke regeling voor de opslag en het gebruik van handpalmafdrücken.

7. Conclusies

7.0 Samenvatting

Handpalmsporen die op een plaats delict zijn aangetroffen kunnen, al dan niet in combinatie met andere sporen, van grote betekenis zijn voor de opsporing van strafbare feiten. In geval van hoge mate van overeenkomst met een van de verdachte genomen handpalmafdruck kan de verdachte worden gekoppeld aan het strafbare feit. Daarnaast kan uit het handpalmspoor soms worden afgeleid welke activiteit de verdachte heeft verricht. De laatste jaren worden weinig handpalmafdrucken van verdachten genomen, waardoor het aantal gevallen waarin een handpalmspoor aan een verdachte kan worden gelinkt, kleiner geworden is. Overwogen kan worden om standaard handpalmafdrucken bij iedere verdachte te nemen die door de politie wordt gehoord ter zake van een feit als bedoeld in artikel 67 lid 1 Sv. Daarvoor worden in dit hoofdstuk twee mogelijke scenario's gepresenteerd. In het eerste scenario worden de standaard genomen handpalmafdrucken meteen verwerkt in HAVANK. In het tweede scenario worden zij opgeslagen in een aparte databank en pas wanneer onderzoeksbelang kan worden aangenomen, overgebracht naar HAVANK. Daarnaast is denkbaar dat standaard bij veroordeelden handpalmafdrucken worden genomen.

Wanneer niet wordt gekozen voor standaardafname, bestaan wel mogelijkheden om de huidige wettelijke regeling te verbeteren. Er kan voor worden gekozen om het bevel om handpalmafdrucken bij een verdachte te nemen niet langer te laten geven door een officier van justitie, maar door een hulpofficier van justitie. Ook zou de wettelijke regeling kunnen uitgaan van de vrijwillige medewerking door de verdachte, waarbij pas in geval van weigering van medewerking de betrokkenheid van een (hulp)officier van justitie vereist zou zijn. Verder lijkt vrijheidsbeneming niet noodzakelijk te zijn om handpalmafdrucken te kunnen nemen. Er kan daarom worden overwogen om de voorwaarde van vrijheidsbeneming te laten vervallen. Een verruiming van de mogelijkheden om handpalmafdrucken te nemen, zou voorts kunnen gevonden in een ruimere opvatting van de eis van het 'belang van het onderzoek'. Onderzoeksbelang zou onder bepaalde voorwaarden kunnen worden gevonden in het belang om andere strafbare feiten op te sporen dan waar de verdachte van wordt verdacht. Ten slotte zou kunnen worden overwogen om in de wet niet alle soorten lichaamsdelen waarvan afdrucken kunnen worden genomen, te vermelden, maar in plaats daarvan te volstaan met 'afdrucken van lichaamsdelen'.

Dat weinig handpalmafdrucken worden genomen, is slechts voor een deel het gevolg van de wettelijke regeling. De wettelijke voorwaarden voor het nemen van handpalmafdrucken lijken redelijk snel te worden vervuld wanneer een handpalmspoor op een plaats delict is aangetroffen. In de opsporingspraktijk wordt, om uiteenlopende redenen, echter niet steeds wanneer dat mogelijk is, gevraagd om een bevel om handpalmafdrucken te mogen nemen. Ook blijkt het onderzoeksbelang niet de enige wegingsfactor te zijn bij de beoordeling van een verzoek om een handpalmafdruck te mogen nemen. Een deel van de oplossing van het probleem dat weinig nieuwe referentieafdrucken aan HAVANK worden toegevoegd, kan dus worden gevonden in het beter gebruik maken van de mogelijkheden die de wet biedt.

7.1 Inleiding

In dit hoofdstuk wordt de onderzoeksvraag beantwoord. Deze luidt als volgt:

Hoe is het nemen, het gebruik en de opslag van handpalmafdrucken ten behoeve van de strafvordering juridisch genormeerd in Nederland en een aantal andere landen en in de supranationale jurisprudentie, hoe worden deze normen in de praktijk toegepast, wat is de meerwaarde van het gebruik van handpalmafdrucken voor de strafvordering en is standaardafname en/of verbetering van de wettelijke regeling in dit licht wenselijk en toelaatbaar binnen de (supra)nationale juridische kaders?

Nadat aandacht is besteed aan de meerwaarde van handpalmafdrukken (§ 7.2), de doelen van identiteitsvaststelling en opsporing en de verhouding daartussen (§ 7.3) en het gebruik van handpalmafdrukken voor het bewijs (§ 7.4), zal het mensenrechtelijke kader van het nemen van handpalmafdrukken kort worden geschetst (§ 7.5). Vervolgens worden de kernvragen van dit onderzoek beantwoord. Ter beantwoording van de vraag of standaardafname van handpalmafdrukken toelaatbaar is, worden drie scenario's gepresenteerd (§ 7.6). Daarna zal worden aangegeven welke mogelijkheden voor verbetering van de huidige wettelijke regeling wij zien, voor het geval niet voor standaardafname zou worden gekozen (§ 7.7). Ten slotte zullen enkele mogelijkheden worden genoemd voor verbetering van de huidige praktijk (§ 7.8). In deze conclusies worden scenario's en argumenten in kaart gebracht. De onderzoekers spreken geen voorkeur uit voor één van de scenario's.

7.2 De meerwaarde van handpalmafdrukken

In Hoofdstuk 4 is het gebruik van handpalmsporen voor de opsporing besproken aan de hand van interviews met respondenten werkzaam bij de politie en werkzaam als (forensisch) officieren van justitie. In Hoofdstuk 5 is het gebruik van handpalmen voor de vervolging en berechting van verdachten besproken aan de hand van een analyse van vonnissen en arresten en een tiental dossiers daarvan. In beide hoofdstukken is ook de meerwaarde van handpalmen ten opzichte van andere soorten forensische sporen (vinger- en DNA-sporen) besproken. Daarbij moet wel worden benadrukt dat forensische sporen (grotendeels) complementair aan elkaar zijn en zowel afzonderlijk als gezamenlijk de opsporing, vervolging en berechting van verdachten helpen. Het hangt van de dader en zijn/haar gedrag af wat voor spoor achtergelaten wordt op een plaats delict en de ene keer is bijvoorbeeld een handpalmspoor cruciaal en een andere keer kan een ander spoor dat zijn, bijvoorbeeld een DNA-spoor.

Voor de opsporing is de waarde van handpalmsporen in vier categorieën in te delen (§ 4.5):

1. Handpalmspoor als *technisch bewijs*. Technisch bewijs heeft in de afgelopen jaren een steeds belangrijkere rol in de opsporing gekregen, aangezien verdachten zich in de verhoorkamer dikwijls op hun zwijgrecht beroepen omdat dit wordt aangeraden door de advocaat, die nu ook bij het eerste verhoor aanwezig mag zijn.
2. Handpalmspoor als *dactyloscopisch spoor*. Dactyloscopische sporen zijn één van de soorten sporen, naast DNA-sporen, die direct kunnen leiden naar de bron van het spoor.
3. Handpalmsporen in *spoorclusters*. In spoorclusters worden door middel van forensische sporen verschillende delicten aan elkaar gekoppeld als gepleegd door dezelfde dader(groep).
4. Handpalmspoor als *enige bruikbare spoor*. Het komt voor dat een handpalmspoor het enige bruikbare spoor is op een plaats delict, zo is door de respondenten gemeld.

De meerwaarde van handpalmsporen ten opzichte van DNA-sporen is dat dactyloscopische sporen (vingersporen dus ook) een grotere rol kunnen spelen in het vaststellen van wat er zich op het plaats delict heeft afgespeeld, het zogenaamde *activiteitsniveau*. Dactyloscopische sporen hebben in dat opzicht een hogere 'reconstructieve waarde' dan DNA. Ook is het bij dactyloscopische sporen vaker dan bij DNA vast te stellen of het om een *daderspoor* gaat.¹ Deze meerwaarde van dactyloscopische sporen is bij handpalmen groter dan bij vingers. Daarbij dient ook aangemerkt te worden dat de meeste respondenten vanuit de politie (FO) dactyloscopische sporen als één beschouwen en het onderscheid tussen vingers en handpalmen onnatuurlijk vinden, sporen en afdrukken van beide bestaan immers uit patronen van papillairlijnen. Er kunnen echter ook kleine verschillen tussen vinger- en handpalmsporen worden benoemd. Ten eerste wordt de handpalm meestal met meer druk neergezet dan een vinger, en dit levert een duidelijkere afdruk op. Ten tweede hebben handpalmen een grotere oppervlakte, waardoor men sneller tot het benodigde

¹ Dat kan met DNA-sporen ook, bijvoorbeeld als bloed wordt gevonden op een ingeslagen raampje bij een inbraak. Met dactyloscopische sporen kan echter vaker de activiteit worden vastgesteld, en bovendien kunnen dactyloscopische sporen veel minder gemakkelijk 'geplant' worden dan DNA-sporen.

aantal punten voor individualisatie kan komen, ook wanneer maar een gedeelte van de handpalm als afdruk is achtergebleven. Ook kan de handpalmafdruk helpen om tot het benodigde aantal punten van overeenkomst te komen voor een individualisatie als de vingerafdruk er niet voldoende oplevert. Tot slot is de bijdrage van vingersporen aan spoorclusters minimaal omdat een persoon tien vingers heeft waarvan hij misschien steeds een andere achterlaat als spoor. Van handpalmen heeft ieder er maar twee, waardoor een spoor-spoor match sneller te maken is.

Bij alle onderzochte zaken die op Rechtspraak.nl zijn gevonden, werd gesteld dat het spoor overeenkwam met de afdruk van de verdachte (Hoofdstuk 5). Rechters namen hun conclusies wat dat betreft altijd over van de geraadpleegde dactyloscopen. De verweren van raadslieden die aan de orde stellen dat er ook punten van verschil zijn, zijn in alle zaken afgewezen. Hetzelfde geldt voor verweren dat het spoor op een ander moment op de betreffende plek zou zijn gekomen. In enkele van de onderzochte rechterlijke uitspraken werden ook conclusies op activiteitsniveau getrokken naar aanleiding van gevonden handpalmsporen: die wezen bijvoorbeeld op het vastpakken van een raamkozijn bij een inbraak, of het hanteren van tape waarmee een slachtoffer was gekneveld.

In Hoofdstuk 4 zijn ook enkele cijfers gepresenteerd. Deze laten zien dat sinds de invoering van de WIVVG het aantal bij verdachten genomen handpalmafdrucken sterk gedaald is. Werden er in 2007 nog van 27.000 verdachten handpalmafdrucken genomen, in 2015 is dat aantal gedaald tot 423 personen (meest recente beschikbare cijfers). Vergelijking met DNA laat zien dat er aanzienlijk meer dactyloscopische sporen worden gevonden op plaatsen delict (17.371 in 2015) dan DNA-sporen (4738 in 2015). De respondenten geven tegelijkertijd aan dat er minder dactyloscopische sporen worden veiliggesteld dan in het verleden. Van het aantal matches dat jaarlijks vastgesteld wordt op basis van dactyloscopische sporen is in Nederland zo'n 11% afkomstig van handpalmsporen. In Zwitserland was dat in 2016 15,2% en in het Verenigd Koninkrijk gemiddeld 18,4%. Het percentage in Nederland lijkt te dalen en is in vergelijking met deze twee andere landen dus ook lager. De gevonden aantallen handpalmvergelijkingen geven daarom wellicht geen goede indicatie van de werkelijke behoefte aan deze sporenvergelijking.

Daarbij komt uit de interviews naar voren dat de politie het gevoel heeft dat Nederland achterblijft bij andere Europese landen en dat Nederland ook niet kan voldoen aan aanvragen vanuit het buitenland om zoekingen te doen in HAVANK met handpalmsporen omdat de referentiedatabank niet up-to-date is. Ook geven zowel de respondenten werkzaam bij de politie als die bij het Openbaar Ministerie aan dat zij in hun dagelijkse praktijk geen groter aantal handpalmsporen tegenkomen.

Voor de opsporing is relevant dat gebruik kan worden gemaakt van een goed gevulde en up-to-date referentiedatabank met handpalmafdrucken van bekende verdachten en veroordeelden. Een verplichting tot standaardafname zou leiden tot een vollere databank, die vaker tot een herleiding van een spoor tot een bron kan leiden. Dat is in het bijzonder van belang omdat het handpalmspoor één van de slechts drie soorten sporen is (naast vinger- en DNA-sporen) dat direct naar een mogelijke verdachte kan leiden. Opgemerkt dient te worden dat het technisch mogelijk is om handpalmafdrucken digitaal te nemen bij verdachten, maar dat de ID-zuilen die nu bij de Nederlandse politie staan om vingerafdrukken te nemen bij verdachten daar niet voor uitgerust zijn. Die aanpassing kan wel worden gedaan, maar tot op heden worden handpalmenafdrukken met inkt afgenomen op papier.

7.3 Doelen van het nemen en verwerken van vinger- en handpalmafdrucken

7.3.1 Algemeen

Vinger- of handpalmafdrucken kunnen grofweg met twee verschillende doelen worden genomen: identiteitsvaststelling en opsporing. Identiteitsvaststelling kent volgens het 'Protocol identiteitsvaststelling (strafrechtsketen) 2013' (hierna: het Protocol) twee vormen: identificatie en verificatie. Van identificatie van een verdachte is sprake wanneer de identiteit van de verdachte wordt vastgesteld bij het eerste contactmoment in het strafrechtelijke traject. Praktisch is dat vrijwel altijd het eerste politieverhoor. De identiteit van de verdachte wordt dan bepaald aan de hand van de antwoorden van de verdachte op vragen naar zijn namen, geboortedatum en -plaats,

BRP-adres² en BSN en wordt geverifieerd aan de hand van een identiteitsbewijs. Bij het eerste politiecontact worden ook afdrucken van alle tien vingers en een foto van de verdachte genomen (art. 55c lid 1 jo. 27a Sv). Deze kunnen op dat moment nog niet worden gebruikt om de identiteit van de verdachte vast te stellen, maar hebben ten doel om de identiteit bij een volgend politiecontact vast te stellen. De genomen vingerafdrucken worden in de VVI en HAVANK opgenomen en via het strafrechtketennummer van de verdachte in de strafrechtketendatabank aan hem gekoppeld.

De vaststelling van de identiteit bij het volgende politieverhoor wordt *verificatie* genoemd. Het uitgangspunt is dat bij ieder volgend politiecontact opnieuw digitaal één of meer platte vingerafdrucken worden genomen en deze worden direct vergeleken met de vingerafdrucken in de VVI en HAVANK (*livescan*).³ Levert deze vergelijking een match op, dan worden de personalia en foto van de verdachte getoond. De foto levert een extra mogelijkheid om te controleren of de verhoorde persoon dezelfde is die eerder is verhoord. Levert de vergelijking geen match op, dan worden in inkt gerolde vingerafdrucken genomen en digitaal ingestuurd naar de VVI en HAVANK. Binnen zes uur wordt het resultaat van de vergelijking bekendgemaakt.

Van *individualisatie* is volgens het protocol sprake als wordt vastgesteld welke persoon de (vermoedelijke) donor is van een – meestal op een plaats delict – aangetroffen spoor. Het veiliggestelde vinger- of handpalmspoor wordt vergeleken met de in de databank HAVANK opgenomen referentieafdrucken. Wanneer twaalf punten van overeenkomst met een referentieafdruk worden vastgesteld en geen onverklaarbare verschillen, wordt op basis van het onderzoek door twee dactyloscopen een rapport opgesteld waarin wordt aangegeven dat individualisatie heeft plaatsgevonden (zie voor alle mogelijke conclusies van een dactyloscopisch onderzoek § 2.6.1). Verwant hieraan is het nemen van een afdruk met het oog op de uitsluiting van een bepaalde persoon als donor van het spoor. Hierbij kan worden gedacht aan het slachtoffer of getuigen.

7.3.2 Rapportage over handpalmvergelijking

Tot een aantal jaren terug hanteerden dactyloscopen vooral deterministische, absolute conclusies om de overeenkomst tussen een spoor en een afdruk aan te geven. De laatste jaren worden minder absolute conclusies gehanteerd. Er lijkt een bewustzijn te zijn ontstaan dat sporen en afdrucken wellicht een beperkt onderscheidend vermogen hebben, en dat de subjectiviteit van het oordeel over, bijvoorbeeld, het aantal punten van overeenkomst tussen spoor en afdruk een rol kan spelen. Uit de analyse van dossiers (Hoofdstuk 5) is gebleken dat dactyloscopen inderdaad op dit punt van elkaar van mening kunnen verschillen. In de paar zaken waarin dactyloscopische rapporten werden aangetroffen, bleken de deskundigen met elkaar van mening te verschillen over het aantal punten van overeenkomst tussen spoor en afdruk, zonder dat dit overigens van invloed was op hun uiteindelijke oordeel over de individualisatie van het spoor. Om mogelijke onwenselijke gevolgen van subjectieve oordelen tegen te gaan, hanteert de politie een procedure waarbij meerdere experts onafhankelijk van elkaar de sporen beoordelen.

Niet zeker is of de verschillende beoordelingen van het aantal punten van overeenkomst in bepaalde zaken wellicht tot een onjuiste conclusie zouden kunnen leiden, bijvoorbeeld een incorrecte individualisatie: de handpalm wordt 'op de verdachte geïdentificeerd', terwijl deze niet de donor is. Aangezien rechters de conclusies van deskundigen (vrijwel) altijd overnemen, is de kans dat een dergelijke onjuiste individualisatie in dat geval ontdekt wordt klein.

7.3.3 De verhouding tussen de artikelen 55c en 61a Sv

Het nemen van vingerafdrucken op grond van artikel 55c Sv is een maatregel die de vaststelling van de identiteit van de verdachte ten doel heeft. Wanneer de identiteit van de verdachte is vastgesteld, is daarmee nog geen relatie gelegd met een strafbaar feit. Artikel 61a Sv regelt maatregelen in het belang van het onderzoek. Het nemen van handpalmafdrukken is één van de toegelaten maatregelen in het belang van het onderzoek. Wanneer op een plaats delict een

² De wet schrijft niet voor dat het opgegeven BRP-adres moet worden geverifieerd in de Basisregistratie Personen. In twijfelgevallen zal dat vermoedelijk wel gebeuren.

³ In de praktijk blijkt dat de procedure tot verificatie aan de hand van vingerafdrucken niet altijd daadwerkelijk wordt gevolgd (Inspectie Veiligheid en Justitie, 2013).

handpalmspoor is aangetroffen, kan dat worden veiliggesteld en worden vergeleken met de handpalmafdruk van een verdachte. Wordt daarbij een sterke overeenkomst vastgesteld, dan kan de strafrechter deze gebruiken voor het bewijs dat de verdachte het strafbare feit heeft begaan. Maatregelen in het belang van het onderzoek hebben derhalve niet identiteitsvaststelling, maar opsporing ten doel. Complicerend is dat de op grond van artikel 55c lid 2 Sv genomen vingerafdrukken óók ter opsporing mogen worden vergeleken met vingersporen die in HAVANK zijn opgenomen (art. 55c lid 4 Sv).

Omdat de artikelen 55c en 61a Sv bevoegd maken tot het nemen van maatregelen met verschillende doelen, zijn de wettelijke voorwaarden ook duidelijk verschillend. Het nemen van vingerafdrukken gebeurt in beginsel bij iedere verdachte die verdacht wordt van een feit als bedoeld in artikel 67 lid 1 Sv. Ten aanzien van vingerafdrukken is daarmee sprake van een standaardafname. Het nemen van handpalmafdrukken is daarentegen minder snel toegelaten. Ook daarbij moet sprake zijn van verdenking van een feit als bedoeld in artikel 67 lid 1 Sv. Een grotere beperking vormt de voorwaarde dat sprake moet zijn van een onderzoeksbelang. Dat betekent dat het nemen en verwerken van de handpalmafdruk van belang moet zijn voor de opsporing, vervolging of berechting van het strafbare feit waarvan de verdachte wordt verdacht. Het oordeel of dat het geval is moet in beginsel door een officier van justitie worden gegeven, wiens bevel tot het nemen van de handpalmafdruk vereist is. Tot 2010 gaven officieren van justitie generieke bevelen, waardoor praktisch sprake was van standaardafname van handpalmafdrukken. Sinds de inwerkingtreding van de WIVVG is het geven van een generiek bevel niet meer toegelaten.

7.4 Het gebruik van handpalmafdrukken voor het bewijs

De analyse van rechterlijke uitspraken en dossiers laat zien dat handpalmvergelijking met enige regelmaat is gebruikt ter onderbouwing van een rechterlijke uitspraak. In enkele van de onderzochte zaken was het handpalmspoor het enige, dan wel het meest cruciale spoor dat de verdachte aan de plaats delict linkte.

In alle onderzochte zaken werd gesteld dat het gevonden spoor overeenkwam met de afdruk van de verdachte. Zowel de deskundigen als de rechters lieten zich daarbij dikwijls uit in absolute termen: spoor en afdruk zouden 'identiek' zijn; dactyloscopische sporen zouden 'eenmalig' zijn; de verdachte zou 'donor' zijn van het spoor, het zou 'uitgesloten' zijn dat iemand anders de donor is van het spoor. Zoals eerder is gemeld, laten de recentere jaren echter conclusies in aanzienlijk minder absolute termen zien. Rechters nemen in de onderzochte zaken de oordelen van de dactyloscopisch deskundigen (vrijwel) altijd letterlijk over.

Onzekerheid over de beoordeling van sporen en afdrukken wordt, voor zover dit uit de rechterlijke uitspraken en de dossiers kon worden afgeleid, niet expliciet ter sprake gebracht of ter discussie gesteld, noch in de rapportages of de processen-verbaal, noch in de rechterlijke uitspraken. Wel is duidelijk dat wel degelijk verschil van mening kan bestaan tussen deskundigen op dit punt; de interpretatie van handpalmsporen en -afdrukken is blijkbaar soms problematisch en kan leiden tot verschillen tussen deskundigenoordelen. Sporen en afdrukken zijn vaak lang niet zo 'identiek' als voorheen wel werd geconstateerd, althans, zij laten veel ruimte tot (subjectieve) interpretatie.⁴

7.5 Mensenrechtelijke aspecten van de afname, verwerking en opslag van vinger- en handpalmafdrukken⁵

Recht op privacy

Het nemen, verwerken en opslaan van vinger- en handpalmafdrukken maakt inbreuk op het recht op privacy. Hierbij zijn twee aspecten van privacy in het geding. Het nemen van afdrukken maakt inbreuk op de *fysieke privacy*. De verdachte wordt immers gedwongen om zijn hand of vinger op een scanner dan wel op een inktkussen te leggen en de opsporingsambtenaar die de afdruk neemt,

⁴ Zie Dror, 2016.

⁵ Zie hierover uitvoeriger § 3.3.

zal daarbij de hand of vinger van de verdachte vasthouden. Daarbij mag bij een weigerende verdachte ook gepast geweld worden toegepast.⁶ Het verwerken en opslaan van de afdrukken maakt inbreuk op de *informationele privacy*. Deze beide vormen van privacy gaan praktisch hand in hand. Zodra een vinger- of handpalmafdruk is genomen en de inbreuk op de fysieke privacy is beëindigd, heeft de opsporingsambtenaar de beschikking over die afdruk, waardoor de informationele privacy wordt aangetast. Die aantasting neemt toe wanneer de afdruk (langdurig) wordt opgeslagen en (regelmatig) wordt vergeleken met andere afdrukken. Het besluit om een afdruk bij een verdachte te nemen kan dan ook niet los worden gezien van de verwerking en opslag ervan.

Het recht op privacy, dat beide aspecten omvat, wordt gegarandeerd door in het bijzonder artikel 8 EVRM. Het recht op privacy is geen absoluut recht. Inbreuken op dit recht kunnen toelaatbaar zijn. Daarvoor moet worden voldaan aan drie voorwaarden: voor de inbreuk moet een wettelijke grondslag bestaan, de inbreuk moet een doel dienen dat in het algemeen inbreuken op het recht op privacy kan rechtvaardigen en de inbreuk moet ook – in de terminologie van artikel 8 lid 2 EVRM – noodzakelijk zijn in een democratische samenleving, oftewel: in het specifieke geval gerechtvaardigd zijn. Het gaat erom of er een goede reden voor de inbreuk bestaat. Bij de beoordeling daarvan spelen de subsidiariteit en de proportionaliteit een rol. Bij het nemen, opslaan en verwerken van vinger- en handpalmafdrukken kunnen twee doelen van toepassing zijn: identiteitsvaststelling en opsporing.

In beginsel is het aan de verdragsstaten zelf om te bepalen of een bepaalde maatregel noodzakelijk is. De verdragsstaten hebben daarbij een zekere beoordelingsvrijheid, die *margin of appreciation* wordt genoemd. De omvang van deze vrijheid is afhankelijk van verschillende factoren, waaronder het belang van het recht voor de klager, de aard van de inbreuk, het door de overheid nagestreefde doel en de praktijk in de andere verdragsstaten. Hoe meer voor de klager op het spel staat, hoe kleiner de *margin of appreciation* zal zijn en wanneer een bepaalde maatregel in veel verdragsstaten toelaatbaar wordt geacht, zal het EHRM minder snel een schending vaststellen dan wanneer dit niet het geval is.⁷ Hoe groot is de inbreuk op de privacy wanneer vinger- of handpalmafdrukken worden genomen, verwerkt en opgeslagen? Over de mate van inbreuk die het *nemen* van vinger- of handpalmafdrukken maakt, heeft het EHRM, voor zover wij hebben kunnen vaststellen, nooit een uitspraak gedaan. Het afnemen van wangslimvlies achtte het EHRM in *Van der Velden* een relatief lichte inbreuk. Het nemen van een vinger- of handpalmafdruk met een digitale scanner lijkt een nog geringere inbreuk te maken, terwijl het nemen van een afdruk in inkt mogelijk als iets ingrijpender zou kunnen worden ervaren dan het afnemen van wangslimvlies. Het betreft hier echter nuances. De inbreuk op de fysieke privacy is in alle gevallen gering. De mate van inbreuk is bij vingerafdrukken en handpalmafdrukken overigens niet wezenlijk verschillend.

In de gevallen waarin het EHRM een schending aannam van artikel 8 EVRM, achtte het EHRM de *opslag* en het *gebruik* van vingerafdrukken niet noodzakelijk. De zaak *S. & Marper* had betrekking op de opslag van vingerafdrukken. Het EHRM overwoog dat vingerafdrukken weliswaar minder informatie bevatten dan celmateriaal of DNA-profielen, maar wel informatie bevatten met betrekking tot een individu, waardoor zijn of haar identiteit onder allerlei omstandigheden met precisie kan worden bepaald. Vingerafdrukken kunnen daarom het privéleven raken en de opslag van vingerafdrukken zonder toestemming van de betrokkene is niet neutraal of onbelangrijk. Hoewel de informatie die een vingerafdruk bevat objectief en onweerlegbaar is, kan de opslag van vingerafdrukken daarom aanleiding geven voor belangrijke kwesties met betrekking tot het privéleven. Dat is in het bijzonder het geval wanneer vingerafdrukken permanent worden bewaard en regelmatig op automatische wijze worden verwerkt om verdachten te identificeren. De vaststelling dat het recht op privacy was geschonden had te maken met het ontbreken van voldoende waarborgen. Zo ontbraken bewaartermijnen of waren deze ongedifferentieerd en te

⁶ Protocol, p. 26.

⁷ EHRM (Grote Kamer) 4 december 2008, appl.nos. 30562/04 & 30566/04 (*S. & Marper/Verenigd Koninkrijk*), § 102 en 112.

lang. Ook het feit dat afdrucken van vrijgesproken verdachten werden bewaard, achtte het EHRM problematisch.⁸

Volgens *S. & Marper* kan de opslag van vingerafdrukken aanleiding geven voor belangrijke kwesties met betrekking tot de privacy. Welke kwesties dat zou kunnen betreffen, noemt het EHRM echter niet. Een vingerafdruk in een database kan alleen worden benut ter vaststelling van de identiteit van een persoon. Hoewel het recht op privacy daarmee wel enigszins wordt aangetast, lijkt deze inbreuk toch vrij gering te zijn. De verdachte wiens vingerafdrukken zijn vastgelegd, zal daarvan in beginsel geen nadelige effecten ondervinden in zijn leven. Dat kan slechts anders zijn als zijn afdruk ten onrechte wordt gelinkt aan een spoor, een incorrectheid die kan samenhangen met de interpretatie van de sporen, die niet altijd hetzelfde hoeft te zijn. Daarbij is relevant dat in Nederland de personalia van de donor niet direct zijn gekoppeld aan de vinger- of handpalmafdruk, maar die koppeling is aangebracht door middel van een biometrienummer, dat op zijn beurt is gekoppeld aan een strafrechtsketennummer. Voor de gebruiker van HAVANK is derhalve niet eenvoudig vast te stellen welke persoon achter een handpalmafdruk schuil gaat.⁹ Voor de beoordeling van de omvang van de impact op de informationele privacy zijn de volgende factoren van belang: de duur waarvoor de afdruk wordt opgeslagen, de frequentie waarmee die afdruk met ander referentiemateriaal wordt vergeleken, de informatie die daarbij over de betrokkene bekend wordt en de hoeveelheid personen die toegang hebben tot die informatie. Voorts zijn de zorgvuldigheid waarmee die informatie wordt verwerkt en opgeslagen en de mogelijkheden die de betrokkene heeft om opslag aan te vechten relevant. Of de inbreuk op het door artikel 8 EVRM beschermde recht op privacy is gelegitimeerd, zal uiteindelijk afhangen van het *doel* waarvoor die inbreuk wordt gemaakt – *identiteitsvaststelling* of *opsporing* – en de vraag of de gemaakte inbreuk voor dat doel noodzakelijk is.

Onschuldpresumptie

Verdachten mogen niet worden behandeld alsof zij al veroordeeld zijn. De onschuldpresumptie brengt mee dat de autoriteiten geen blijf mogen geven van hun overtuiging dat een persoon schuldig is aan een strafbaar feit voordat die schuld volgens de wettelijke procedure is komen vast te staan. Het nemen, verwerken en opslaan van handpalmafdrukken maakt in het algemeen geen inbreuk op de onschuldpresumptie, omdat met deze handelingen geen uiting wordt gegeven aan de overtuiging dat de verdachte schuldig is. In bijzondere gevallen kan dat echter anders zijn. In de zaak *S. & Marper* overwoog het EHRM dat de onschuldpresumptie meebrengt dat geen uitlatingen over iemands schuld mogen worden gedaan wanneer die is vrijgesproken. Het EHRM stelde dat het opslaan en gebruiken van iemand vingerafdrukken weliswaar niet kan worden beschouwd als een uitlating over iemands schuld, maar dat daardoor bij de gewezen verdachte wel de *perceptie* kan ontstaan dat hij niet als onschuldig wordt behandeld.¹⁰

7.6 De toelaatbaarheid van standaardafname van handpalmafdrukken

7.6.1 Inleiding

In de centrale onderzoeksvraag komt nadrukkelijk de vraag naar voren of standaardafname van handpalmafdrukken toelaatbaar en wenselijk is. De term 'standaardafname' kan op verschillende manieren worden ingevuld. Wij verstaan eronder dat in beginsel¹¹ van iedere verdachte handpalmafdrukken mogen worden genomen, zonder dat een voorafgaande toetsing van de noodzakelijkheid wordt uitgevoerd. Ten aanzien van vingerafdrukken is reeds sprake van een standaardafname in deze zin. Hierna worden drie scenario's genoemd en besproken. Scenario's 1 en 2 betreffen het standaard nemen van handpalmafdrukken bij het eerste politieverhoor, waarbij

⁸ EHRM (Grote Kamer) 4 december 2008, appl.nos. 30562/04 & 30566/04 (*S. & Marper/Verenigd Koninkrijk*), § 84-86.

⁹ Zie § 2.4.

¹⁰ EHRM (Grote Kamer) 4 december 2008, appl.nos. 30562/04 & 30566/04 (*S. & Marper/Verenigd Koninkrijk*), § 122-123. In deze zaak werd dit argument echter niet gebruikt om vast te stellen of de onschuldpresumptie was geschonden, maar in het kader van de beoordeling of het recht op privacy was geëerbiedigd.

¹¹ In beginsel, omdat ook bij standaardafname nadere voorwaarden kunnen worden gesteld, zoals de voorwaarde dat de verdachte wordt verdacht van een feit als bedoeld in artikel 67 lid 1 Sv.

een onderscheid wordt gemaakt tussen het al dan niet standaard *gebruiken* van de genomen afdrukken. Scenario 3 betreft het standaard nemen van handpalmafdrukken bij veroordeelden. Per scenario zal de noodzakelijkheid van de inbreuk op het recht op privacy worden besproken. De volgorde waarin de scenario's worden genoemd, wordt bepaald door de noodzakelijkheid van de inbreuk. Deze is bij het eerste scenario meer discutabel dan bij laatste. Dat neemt niet weg dat alle scenario's onzes inziens juridisch te verdedigen zijn.

7.6.2 Scenario 1: standaardafname en standaardgebruik

Bij scenario 1 worden bij ieder eerste politieverhoor van een verdachte waarbij naar huidig recht al vingerafdrukken worden genomen, ook handpalmafdrukken genomen. Daarbij is geen afweging in het individuele geval vereist. Deze worden direct opgeslagen in HAVANK en vergeleken met daarin opgenomen handpalmsporen. Daaruit kan blijken dat de verdachte vermoedelijk betrokken is geweest bij andere strafbare feiten dan waarvan hij nu wordt verdacht (toevalstreffer). Dit scenario past bij de gedachte dat vanuit dactyloscopisch perspectief geen verschil bestaat tussen vinger- en handpalmafdrukken. De essentie is dat het afdrukken van papillairlijnen betreft.¹²

Zou scenario 1 naar EHRM-maatstaven toelaatbaar zijn? Oftewel: bestaat een goede reden om standaard handpalmafdrukken te nemen en deze te gebruiken? Het gaat daarbij om de verhouding tussen de inbreuk op de privacy en het daarmee (daadwerkelijk) nagestreefde doel. Het standaard nemen van handpalmafdrukken lijkt niet noodzakelijk te zijn ter *vaststelling van de identiteit* van de verdachte (het eerste door het EHRM erkende doel). In de huidige praktijk wordt diens identiteit immers niet bepaald aan de hand van handpalmafdrukken, omdat volgens de heersende opvatting – en ook volgens de wetgever¹³ – de identiteit van de verdachte met voldoende zekerheid worden vastgesteld op grond van genomen vingerafdrukken en controle van een identiteitsbewijs.¹⁴ Zou in de toekomst worden volstaan met één scan van de hele hand en zou deze ook daadwerkelijk worden gebruikt ter vaststelling van de identiteit van de verdachte, dan zou het nemen van die scan vermoedelijk wel noodzakelijk kunnen worden geacht voor de identiteitsvaststelling.

Handpalmafdrukken worden feitelijk alleen gebruikt om te bepalen wie de donor van een handpalmspoor is.¹⁵ Zou standaardafname, verwerking en opslag van handpalmafdrukken *ten behoeve van dat doel* (opsporing, het tweede door het EHRM erkende doel) noodzakelijk kunnen worden geacht? Dit zou inhouden dat het onderzoeksbelang niet langer in het concreet voorliggende geval wordt getoetst, maar algemeen wordt aangenomen. Het EHRM heeft zich daarover nooit uitgelaten. Dat maakt het lastig om te voorspellen hoe het EHRM standaardafname zou beoordelen.

Er kunnen diverse argumenten worden genoemd om te onderbouwen dat standaardafname en standaardgebruik van handpalmafdrukken ter opsporing noodzakelijk is. In de eerste plaats vormt de afname op zich een zeer geringe inbreuk op de fysieke privacy, waardoor de inbreuk niet snel disproportioneel zal worden geacht. Deze inbreuk is zeker niet ingrijpender dan bij het afnemen van wangslijmvlies ten behoeve van DNA-onderzoek en die inbreuk achtte het EHRM in de zaak *Van der Velden* relatief gering.¹⁶ Wanneer in de toekomst met één scan alle papillairlijnen van de hele hand zouden worden genomen, zou de inbreuk nog kleiner worden. Het EHRM zou, gezien zijn overwegingen in *S. & Marper* over vingerafdrukken, een grotere inbreuk zien op de informationele privacy, vanwege het langdurig opslaan en regelmatig verwerken van handpalmafdrukken.¹⁷ Hiervoor is echter betoogd dat ook deze inbreuk vrij gering is.

¹² Zie § 4.5.2.

¹³ *Kamerstukken II* 2007/08, 31436, 3, p. 76-77.

¹⁴ Een kanttekening hierbij is dat datzelfde kan worden betoogd over het nemen van afdrukken van alle tien de vingers ter vaststelling van de identiteit van de verdachte. Het nemen van één of twee vingers lijkt in de meeste gevallen voldoende te zijn, zeker wanneer de verdachte een geldig identiteitsbewijs kan overleggen. Ter vergelijking: in Zwitserland worden standaard afdrukken van twee vingers genomen, doorgaans van de wijsvingers (zie § 6.3.2.1).

¹⁵ De mogelijkheid van om handpalmafdrukken te gebruiken ter vaststelling van de identiteit van een lijk laten wij hier buiten beschouwing.

¹⁶ EHRM 17 december 2006, appl.no. 29514/05 (Van der Velden/Nederland).

¹⁷ EHRM (Grote Kamer) 4 december 2008, appl.nos. 30562/04 & 30566/04 (*S. & Marper/Verenigd Koninkrijk*), § 84-86.

In de tweede plaats zijn in de beoordeling van het EHRM het gebruik en de opslag van vingerafdrukken de doorslaggevende aspecten geweest om een schending van het recht op informationele privacy vast te stellen. Dit recht was echter niet geschonden vanwege het gebruik en de opslag op zichzelf, maar omdat onvoldoende waarborgen in acht waren genomen met betrekking tot de opslag (termijn). Het is daarom niet ondenkbaar dat het EHRM akkoord zou gaan met een standaardafname van handpalmafdrukken als de opslag en het gebruik ervan gepaard gaan met voldoende waarborgen.

In de derde plaats kunnen handpalmafdrukken een wezenlijke bijdrage leveren aan de opsporing. Dit argument gebruikte het EHRM bij de beoordeling in de zaak *Van der Velden* van standaardafname van DNA bij veroordeelden.¹⁸ Een groot voordeel van scenario 1 zou zijn dat de hoeveelheid referentieafdrukken in HAVANK sterk zou toenemen, waardoor strafbare feiten effectiever zouden kunnen worden opgespoord.¹⁹ Uit de interviews die wij hebben afgenomen, komt duidelijk naar voren dat het in de opsporingspraktijk als zeer onbevredigend wordt ervaren dat per jaar relatief weinig nieuwe handpalmafdrukken in HAVANK worden opgenomen, wat de kans dat wordt vastgesteld wie de donor van een handpalmspoor is, doet afnemen. Cijfers uit andere landen laten zien dat een beter gevulde referentiedatabank ertoe leidt dat in meer gevallen de donor van een handpalmspoor kan worden bepaald.²⁰ Ter relativering van dit argument moet worden opgemerkt dat het geringe aantal nieuw in HAVANK opgenomen referentiehandpalmafdrukken niet of niet alleen kan worden verklaard door het ontbreken van een bevoegdheid tot standaardafname. Ook in landen die geen standaardafname kennen, worden vaker dan in Nederland overeenkomsten tussen handpalmafdrukken en handpalmsporen vastgesteld. Het kleine aantal nieuwe referentieafdrukken dat per jaar aan HAVANK wordt toegevoegd, kan vermoedelijk voor een deel kan worden verklaard doordat de mogelijkheden die de huidige wettelijke regeling biedt, niet voldoende worden benut.²¹

In de vierde plaats is de kring van personen van wie handpalmafdrukken zouden mogen worden genomen enigszins ingeperkt, ervan uitgaande dat handpalmafdrukken onder dezelfde voorwaarden zouden worden genomen waaronder naar huidig recht vingerafdrukken worden genomen. Het betreft alleen verdachten en bovendien verdachten van zwaardere strafbare feiten, de feiten als bedoeld in artikel 67 lid 1 Sv. In de vijfde plaats kan de verdachte niet alleen last hebben van de opslag van zijn handpalmafdrukken, maar daar ook baat bij hebben, omdat hij op basis daarvan kan worden uitgesloten als dader van een ander strafbaar feit. Ook argumenten vier en vijf zijn aan *Van der Velden* ontleend.

Een zesde argument kan worden ontleend aan de huidige wettelijke regeling ten aanzien van vingerafdrukken. Vingerafdrukken die zijn genomen ter vaststelling van de identiteit van een verdachte, mogen op grond van artikel 55c lid 4 Sv zonder enige beperking ook worden gebruikt ter opsporing. Daarbij is dus sprake van standaardgebruik. Wanneer het opslaan en steeds opnieuw verwerken van vingerafdrukken van vrijwel alle verhoorde verdachten noodzakelijk wordt geacht, ligt het voor de hand om ook standaardafname en standaardgebruik van handpalmafdrukken noodzakelijk te achten. Een mogelijk relevant verschil is dat de ter opsporing verwerkte vingerafdrukken zijn genomen met het doel van identiteitsvaststelling en dat deze afname noodzakelijk kan worden geacht, terwijl de noodzaak van het nemen van handpalmafdrukken minder groot is. Het is wel de vraag hoe zwaar dit verschil weegt, nu het EHRM het recht op fysieke privacy nooit heeft betrokken in zijn beoordeling van klachten met betrekking tot vingerafdrukken, ook niet in geval van standaardafname. Schendingen van artikel 8 EVRM zijn steeds uitsluitend vastgesteld vanwege ontoelaatbare inbreuken op de informationele privacy.

Er kunnen ook argumenten worden aangevoerd om te onderbouwen dat standaardafname en standaardgebruik van handpalmafdrukken niet noodzakelijk is. In de eerste plaats kan worden betoogd dat niet voldoende is dat het nemen van handpalmafdrukken *in het algemeen* kan leiden tot de opsporing van strafbare feiten. De noodzakelijkheidstoets mag geen generieke toets zijn, maar moet een toets in het individuele geval zijn. Per verdachte moet worden beoordeeld of het

¹⁸ EHRM 17 december 2006, appl.no. 29514/05 (Van der Velden/Nederland).

¹⁹ § 4.3.

²⁰ § 4.7.

²¹ Zie daarover § 7.8.1.

nemen van handpalmafdrukken noodzakelijk is, waarbij de eisen van subsidiariteit en proportionaliteit in acht moeten worden genomen. Dit argument is in de MvT bij de WIVVG gegeven om handpalmafdrukken niet standaard te nemen.²² Het lag ook ten grondslag aan de intrekking van de bevoegdheid om een generiek bevel te mogen geven voor het nemen van vingerafdrukken.²³

In de tweede plaats kan worden gesteld dat de afbakening van de kring van personen van wie handpalmafdrukken zouden mogen worden genomen, te ruim is wanneer standaard van alle verdachten van een feit als bedoeld in artikel 67 lid 1 Sv hun handpalmafdrukken zouden worden genomen. De feiten die in artikel 67 lid 1 Sv worden genoemd, leveren nauwelijks een beperking op, omdat zelfs lichte vergrijpen als een eenvoudige mishandeling of een winkeldiefstal eronder vallen. In *Van der Velden* ging het EHRM akkoord met een soortgelijke afbakening, maar met een mogelijk doorslaggevend verschil: het betrof standaardafname van DNA bij veroordeelden. Bij een veroordeling stelt een gerecht vast dat de verdachte het ten laste gelegde feit heeft begaan. Wanneer een persoon nog slechts als verdachte wordt aangemerkt, bestaat op grond van feiten en omstandigheden weliswaar een redelijk vermoeden van schuld aan enig strafbaar feit, maar dat vermoeden hoeft nog niet heel sterk te zijn. Het is goed mogelijk dat later blijkt dat de verdachte ten onrechte is verdacht en de zaak wordt geseponneerd en of de verdachte wordt vrijgesproken. Op grond daarvan kan worden gesteld dat een goede reden moet bestaan om een specifieke verdachte te onderwerpen aan het nemen van handpalmafdrukken. Voor zover al geen individuele toets noodzakelijk zou worden geacht, kan wel worden betoogd dat de kring van verdachten zou moeten ingeperkt, zodat van een echte standaardafname geen sprake zou zijn. Hierbij kan bijvoorbeeld worden gedacht aan de beperking tot verdachten van specifiek aangewezen soorten delicten waarbij dikwijls handpalmsporen worden gevonden, zoals woninginbraken.

In de derde plaats is in de meeste verdragsstaten bij het EVRM geen sprake van standaardafname. Van de door ons onderzochte landen is het alleen in Engeland & Wales toegelaten handpalmafdrukken standaard te nemen. In de praktijk in deze landen worden in eerste instantie soms alleen vingerafdrukken worden genomen en alleen wanneer dat relevant wordt geacht voor de opsporing ook handpalmafdrukken. Eerdere regelingen in de *Police and Criminal Evidence Act* op dit terrein heeft het EHRM in *S. & Marper* bovendien niet in overeenstemming met artikel 8 EVRM geacht en het is nog niet duidelijk of de aangepaste regeling de Straatsburgse toets wel zou kunnen doorstaan.

Wij wijzen graag nog op twee aspecten die gerelateerd zijn aan de keuze voor scenario 1. Het eerste aspect betreft de opslag van handpalmafdrukken. Wanneer handpalmafdrukken standaard worden genomen, zal het vaker voorkomen dat reeds verwerkte afdrukken uit HAVANK moeten worden verwijderd, omdat de zaak tegen de desbetreffende persoon wordt geseponneerd of de persoon wordt vrijgesproken. Een belangrijk probleempunt in de huidige praktijk is dat dit niet steeds gebeurt in gevallen waarin de wettelijke regeling dat voorschrijft en het EHRM het vereist.²⁴ Wanneer méér handpalmafdrukken zouden worden afgenomen, zal het nog vaker voorkomen dat handpalmafdrukken ten onrechte opgeslagen blijven, hetgeen een schending van het recht op informationele privacy oplevert. Voor zover voor standaardafname zou worden gekozen, is het derhalve essentieel dat de processen met betrekking tot de verwijdering van de afdrukken naar behoren functioneren.

Het tweede aspect betreft de verhouding tot de regeling van het nemen van DNA bij verdachten (art. 151a-151b Sv). Wangslijmvlies mag worden afgenomen bij verdenking van een feit als bedoeld in artikel 67 lid 1 Sv, maar daarbij geldt wel de eis van onderzoeksbelang. Zowel het afnemen van wangslijmvlies als het nemen van handpalmafdrukken heeft als doel het vaststellen wie de donor van een spoor is. Het is de vraag of het gerechtvaardigd zou zijn om deze bevoegdheden verschillend te regelen door handpalmafdrukken standaard te nemen, maar voor het afnemen van wangslijmvlies onderzoeksbelang te verlangen. Een verschil zou gelegen kunnen zijn in de hoeveelheid informatie die wangslijmvlies bevat. Daaruit kan niet alleen een DNA-profiel worden opgesteld dat kan worden vergeleken met een DNA-profiel van een DNA-spoor, maar er

²² *Kamerstukken II* 2007/08, 31436, 3, p. 76-77.

²³ Zie § 3.5.5.

²⁴ Zie daarover § 7.8.1.

kan veel meer informatie uit worden afgeleid, zoals bijvoorbeeld de aanleg voor bepaalde ziektes. Het DNA-profiel zelf kan niet worden gebruikt voor een ander doel dan het vaststellen van overeenkomsten met andere DNA-profielen. Zou alleen een DNA-profiel worden opgesteld en zou het afgenomen wangslimvlies vervolgens moeten worden vernietigd, dan zou daarom ook ten aanzien van het afnemen van wangslimvlies voor standaardafname kunnen worden gekozen. Wordt daarvoor niet gekozen, hetgeen vermoedelijk het geval zal zijn vanwege de waarde van de verschillende soorten DNA-onderzoek voor de opsporing, dan kan het gerechtvaardigd zijn om het nemen van handpalmafdrukken op een andere wijze te regelen dan het afnemen van wangslimvlies.

7.6.3 Scenario 2: standaardafname zonder standaardgebruik

Bij scenario 2 worden bij ieder eerste politieverhoor van een verdachte waarbij naar huidig recht al vingerafdrukken worden genomen ook handpalmafdrukken genomen. Deze worden echter niet direct verwerkt in HAVANK, maar opgeslagen in een aparte database. Zij mogen pas worden gebruikt op het moment dat opsporingsbelang wordt aangenomen. In dat geval worden zij overgeheveld naar HAVANK. Ten opzichte van de huidige wettelijke regeling bestaan bij scenario 2 meer mogelijkheden tot het *nemen* van handpalmafdrukken, terwijl de mogelijkheden tot het *gebruik* ervan gelijk blijven, omdat daarvoor onderzoeksbelang vereist is.

Bij scenario 2 zal de inbreuk op de privacy eerder als noodzakelijk kunnen worden aangemerkt dan bij scenario 1. Het *nemen* van een handpalmafdruk is weinig ingrijpend. De *opslag* van afdrukken op zichzelf lijkt het EHRM niet problematisch te achten, zolang daarbij voldoende waarborgen in acht worden genomen. Het EHRM sloeg in *S. & Marper* vooral aan op het feit dat afdrukken niet alleen voor langere tijd werden opgeslagen, maar ook regelmatig werden *gebruikt* als referentieafdruk.²⁵ Uiteraard maakt ook de opslag van afdrukken voor korte tijd enige inbreuk op de rechten van de verdachte, maar wanneer de opslagperiode beperkt is tot enkele jaren en de afdrukken niet worden gebruikt, is die inbreuk zeer beperkt.

Ten opzichte van de huidige praktijk heeft scenario 2 als voordelen dat het nemen van handpalmafdrukken gemakkelijker te realiseren zal zijn en de verdachte slechts eenmaal hoeft te worden lastiggevallen om afdrukken te nemen. In de huidige praktijk worden bij de verdachte bij aankomst op het politiebureau vingerafdrukken genomen. Op dat moment zal een handpalmspoor niet altijd al zijn aangetroffen en als het is aangetroffen zal de politie op het bureau daarvan niet in alle gevallen al op de hoogte zijn. Pas wanneer het spoor is gevonden en de informatie daarover tot het bureau is doorgedrongen, zal onderzoeksbelang worden aangenomen. Vervolgens moet een bevel aan de officier van justitie worden gevraagd. Praktisch komt het dan ook regelmatig voor dat de verdachte inmiddels op vrije voeten is gesteld tegen de tijd dat het bevel tot het nemen van de handpalmafdruk wordt gegeven. De verdachte zal dan moeten worden opgespoord en wederom naar het bureau moeten worden gebracht om het bevel tot uitvoering te kunnen brengen. In de opsporingspraktijk wordt dit als onwenselijk beschouwd. Het levert veel extra (papier)werk op, dat als onnodig wordt ervaren, terwijl de verdachte mogelijk niet meer wordt gevonden.²⁶

Ten opzichte van scenario 1 heeft scenario 2 als voordeel dat minder afdrukken in HAVANK worden opgenomen die later alsnog moeten worden verwijderd, omdat de zaak is geseponeerd of de verdachte is vrijgesproken. Dat neemt overigens niet weg dat het, ook wanneer afdrukken in beginsel niet mogen worden gebruikt, van belang is dat deze na verloop van tijd daadwerkelijk uit de database worden verwijderd en niet oneigenlijk worden gebruikt voor een *fishing expedition*. Daarvoor moeten procedurele regels bestaan en deze moeten daadwerkelijk worden toegepast. Een nadeel van scenario 2 is dat er een extra databank moet worden opgezet. Dat kost menskracht, en foute bij de uitwisseling tussen verschillende databanken kunnen niet worden uitgesloten.

²⁵ EHRM (Grote Kamer) 4 december 2008, appl.nos. 30562/04 & 30566/04 (*S. & Marper/Verenigd Koninkrijk*), § 86: 'the applicants' fingerprints were initially taken in criminal proceedings and subsequently recorded on a national database with the aim of being permanently kept and regularly processed by automated means for criminal-identification purposes.'

²⁶ § 4.3.

7.6.4 Scenario 3: standaardafname bij veroordeelden

Bij scenario 3 worden standaard handpalmafdrukken genomen bij personen die zijn veroordeeld. Dit scenario vormt een variant op de Wet DNA-onderzoek bij veroordeelden. Kort gezegd is de officier van justitie op basis van die wet verplicht om te bevelen dat celmateriaal wordt afgenomen van een persoon die wegens een feit als bedoeld in artikel 67 lid 1 Sv is veroordeeld tot een gevangenisstraf, hechtenisstraf of taakstraf of tot de maatregel van plaatsing in een psychiatrisch ziekenhuis of TBS (art. 1 lid 1 dub c en art. 2 lid 1).²⁷ Daarbij hoeft derhalve geen onderzoeksbelang te bestaan. Alleen wanneer zwaarwegende redenen bestaan om geen celmateriaal af te nemen, mag het bevel achterwege blijven. Het EHRM heeft de afname van celmateriaal op basis van de Wet DNA-onderzoek bij veroordeelden in de zaak *Van der Velden* in overeenstemming met artikel 8 EVRM geacht en heeft deze afname dus als noodzakelijk beschouwd.²⁸ In deze zaak lijkt een belangrijk aspect te zijn geweest dat celmateriaal was afgenomen bij een veroordeelde. Bij een veroordeelde lijkt een dergelijke maatregel eerder als noodzakelijk te mogen worden aangemerkt dan bij een verdachte.

In Zwitserland bestaat een regeling die toestaat dat van veroordeelde personen handpalmafdrukken worden genomen.²⁹ In Nederland zou een soortgelijke regeling kunnen worden ingevoerd, waarbij de structuur van de Wet DNA-onderzoek bij veroordeelden zou kunnen worden gevolgd. Dit zou veel extra referentiehandpalmafdrukken opleveren, op grond waarvan meer sporen zouden kunnen worden geïndividualiseerd.³⁰ In beginsel bestaat geen risico dat een eenmaal in HAVANK opgenomen afdruk later moet worden verwijderd, omdat de desbetreffende persoon wordt vrijgesproken.³¹ Het nemen van handpalmafdrukken bij veroordeelden zal minder preventieve werking hebben dan bij het afnemen van celmateriaal het geval is.³² De verdachte die weet dat zijn handpalmafdruk in HAVANK is opgenomen, zal vermoedelijk immers handschoenen aantrekken voordat hij opnieuw een strafbaar feit begaat (ervan uitgaande dat het om een 'gepland' delict gaat). Het standaard afnemen van celmateriaal bij veroordeelden blijkt overigens praktisch niet steeds goed te realiseren. Veroordeelden zijn bijvoorbeeld niet altijd te traceren, in het bijzonder omdat zij soms reeds op vrije voeten zijn gesteld tegen de tijd dat het bevel wordt gegeven.³³ Ook ten aanzien van het nemen van handpalmafdrukken zal dat probleem zich kunnen voordoen.

Scenario's 2 en 3 sluiten elkaar niet uit en zouden derhalve naast elkaar kunnen bestaan. Zouden deze scenario's inderdaad worden gecombineerd, dan zouden handpalmafdrukken standaard worden genomen en opgeslagen, terwijl deze alleen mogen worden gebruikt wanneer opsporingsbelang wordt aangenomen of wanneer de verdachte is veroordeeld.

7.6.5 Wettelijke waarborgen bij standaardafname

Wanneer voor standaardafname wordt gekozen, is het de vraag aan welke voorwaarden de wettelijke regeling zou moeten voldoen. Bij scenario's 1 en 2 ligt het voor de hand dat artikel 55c Sv zou worden aangevuld met de bevoegdheid om naast vingerafdrukken ook handpalmafdrukken te nemen en wel onder dezelfde voorwaarden als die in artikel 55c lid 2 Sv zijn opgenomen. Er bestaat geen aanleiding om andere waarborgen te stellen, aangezien geen wezenlijk onderscheid bestaat tussen het standaard nemen van handpalmafdrukken en het standaard nemen van vingerafdrukken, in het bijzonder omdat deze laatste op grond van artikel 55c lid 4 Sv ook voor de opsporing mogen worden gebruikt. Omdat de regeling in het Besluit toepassing maatregelen in het

²⁷ Dat het een verplichting betreft, blijkt uit *Kamerstukken II* 2002/03, 28685, 3, p. 13: 'Het geven van het bevel is geen bevoegdheid, maar een verplichting.'

²⁸ EHRM 7 december 2006, no. 29514/05 (*Van der Velden/Nederland*); EHRM 20 januari 2009, no. 20689/08 (*W./Nederland*).

²⁹ Zie § 6.3.2.4.

³⁰ Volgens Taverne et al., 2013, p. 104 leverden de via de Wet DNA-onderzoek in strafzaken in februari 2005 tot februari 2012 vastgestelde DNA-profielen in 7,3% van de zaken tot een match met een spoor op.

³¹ Alleen in geval van herziening ten voordele bestaat dat risico.

³² Taverne et al., 2013, p. 101.

³³ Kruisbergen, 2008, p. 100 stelde vast dat van de bevelen die tot 30 juni 2007 waren gegeven, 9% niet kon worden uitgevoerd. Taverne et al., 2013 concludeerden dat van 67% van de in 2011 veroordeelde personen die onder het bereik van de wet DNA-onderzoek in strafzaken vielen, het DNA-profiel uiteindelijk in de DNA-databank was opgenomen.

belang van het onderzoek in overeenstemming is met de eisen die het EHRM stelt aan de verwerking en opslag van handpalmafdrukken, bestaat geen aanleiding voor een afwijkende regeling op dit punt ingeval van standaardafname van handpalmafdrukken. Zou worden gekozen voor scenario 2, dan zou expliciet moeten worden geregeld dat de standaard genomen handpalmafdrukken alleen mogen worden verwerkt wanneer sprake is van onderzoeksbelang. In de uitvoeringswetgeving zou moeten worden bepaald dat een afzonderlijke databank wordt opgezet voor handpalmafdrukken ten aanzien waarvan nog geen onderzoeksbelang kan worden aangenomen. Ook zou moeten worden geregeld dat de in de afzonderlijke databank opgeslagen handpalmafdrukken moeten worden vernietigd wanneer de zaak tegen de verdachte is geseponeerd of een rechterlijke uitspraak onherroepelijk is geworden. De opslagtermijn lijkt niet te hoeven worden beperkt, omdat het in alle gevallen zal gaan om opslag voor een beperkt aantal maanden of jaren³⁴ en omdat de opgeslagen afdrukken niet worden gebruikt. Bij scenario 3 kan worden aangesloten bij de regeling in de Wet DNA-onderzoek bij veroordeelden. Deze regeling is door het EHRM in overeenstemming met het recht op privacy geacht.

7.7 Mogelijkheden tot verbetering van de huidige wettelijke regeling

7.7.1 Opheffing van betrokkenheid officier van justitie

Een voorwaarde om handpalmafdrukken te mogen nemen is dat de officier van justitie daartoe een bevel heeft gegeven. Alleen bij dringende noodzakelijkheid, die zich niet snel zal voordoen, volstaat een bevel door de hulpofficier van justitie. Uit de interviews is een beeld ontstaan dat in de praktijk de officier van justitie niet altijd om een bevel wordt gevraagd, hoewel in de desbetreffende zaak wel onderzoeksbelang zou kunnen worden aangenomen. Als een handpalmspoor is veiliggesteld op een plaats delict wordt toestemming wel gegeven, maar in andere gevallen lijkt de politie te denken dat toestemming krijgen lastiger is. Ook de officieren van justitie geven aan dat ze in het eerste geval zeker een bevel geven maar in andere gevallen niet zo gemakkelijk. Of er om een bevel wordt gevraagd is afhankelijk van meerdere factoren, bijvoorbeeld of de verdachte nog in hechtenis zit en hoe eerdere contacten tussen de betreffende officier en politieman zijn geweest.³⁵ De verplichte betrokkenheid van de officier van justitie lijkt dus een reden te kunnen zijn waarom relatief weinig handpalmafdrukken worden genomen. Daar staat tegenover dat officieren van justitie de verzochte bevelen meestal geven, als er in de betreffende zaak een handpalmspoor is gevonden op de plaats delict. De wettelijke voorwaarde dat de officier een bevel moet geven, zou dus niet beperkend hoeven te werken.

Ook als het bevel van de officier niet als onoverkomelijk obstakel wordt beschouwd, kan men zich de vraag stellen of de betrokkenheid van de officier van justitie wel noodzakelijk is. Ter zake van een maatregel als het afknippen van haren kan goed worden verdedigd dat een bevel van de officier van justitie vereist is. Dat is naar huidig recht dan ook een maatregel waartoe uitsluitend de officier van justitie mag besluiten (art. 62a lid 2 Sv). Een maatregel als het nemen van handpalmafdrukken is echter zo weinig ingrijpend, dat het de vraag is waarom de officier van justitie daarbij betrokken zou moeten zijn.

Ook beschouwd vanuit het wettelijke systeem is de betrokkenheid van de officier van justitie niet vanzelfsprekend. Het ophouden voor onderzoek is een vrijheidsbenemende maatregel, die veel ingrijpender is dan het nemen van een handpalmafdruk. Daarvoor volstaat volgens artikel 61 Sv echter de beslissing van de hulpofficier van justitie, die tevens mag beslissen over de verlenging van de ophouding voor onderzoek (art. 61 lid 2 Sv) en over de inverzekeringstelling van de verdachte voor maximaal drie dagen (art. 57 Sv). Maatregelen in het belang van het onderzoek kunnen worden gelast tegen een verdachte aan wie zijn vrijheid is ontnomen. Op grond van de wettelijke regeling mag de hulpofficier van justitie derhalve wel beslissen tot toepassing van het ingrijpende dwangmiddel van vrijheidsbeneming, maar niet tot het veel minder ingrijpende

³⁴ Complexe zaken waarin wordt doorgeprocedeerd tot aan de Hoge Raad en vervolgens na verwijzing naar een gerechtshof opnieuw cassatieberoep wordt ingesteld, kunnen heel wat jaren lopen, maar de totale periode zal nog steeds aanzienlijk minder lang zijn dan de termijnen genoemd in het Besluit toepassing maatregelen in het belang van het onderzoek.

³⁵ § 4.3.

dwangmiddel van nemen van handpalmafdrukken. De bevoegdheidstoedeling ter zake van maatregelen in het belang van het onderzoek, waaronder die van het nemen van handpalmafdrukken, zou dan ook kunnen worden heroverwogen.³⁶

7.7.2 *Vrijwilligheid als uitgangspunt*

In Zwitserland en Engeland & Wales geldt het uitgangspunt dat de verdachte in de gelegenheid wordt gesteld om vrijwillig mee te werken aan het nemen van een handpalmafdruk.³⁷ Als deze zijn medewerking weigert, kan hij gedwongen worden om een afdruk te laten nemen. In Zwitserland is zowel bij medewerking als bij weigering een bevel vereist. Bij vrijwilligheid mag een politieambtenaar dat bevel geven. Bij weigering is alleen de officier van justitie daartoe bevoegd. Nederland kent ten aanzien van het afnemen van celmateriaal ten behoeve van DNA-onderzoek hetzelfde onderscheid tussen vrijwillige en gedwongen medewerking. De officier van justitie en ten aanzien van bepaalde soorten misdrijven ook de hulpofficier is bevoegd om de afname van celmateriaal te bevel in geval van een meewerkende verdachte (art. 151a leden en 3). Weigert de verdachte mee te werken, dan kan alleen de officier van justitie bevelen dat de verdachte van de verdachte celmateriaal wordt afgenomen (art. 151b Sv). Er zou kunnen worden overwogen om ook ten aanzien van het nemen van handpalmafdrukken in beginsel uit te gaan van vrijwillige medewerking van de verdachte. Daarbij zijn twee opties denkbaar. De eerste optie is dat alleen de officier van justitie bevoegd blijft om de gedwongen afname te bevelen, terwijl in geval van medewerking de hulpofficier van justitie bevoegd is. Bij de tweede optie wordt aangehaakt bij de in § 7.6.1 genoemde mogelijke wetswijziging. Naast elkaar zijn de officier en hulpofficier van justitie bevoegd tot het bevel dat handpalmafdrukken worden genomen. In geval van medewerking mag iedere opsporingsambtenaar besluiten tot het nemen van afdrukken. Dat is niet bezwaarlijk, omdat de verdachte toestemming geeft tot het maken van een (lichte) inbreuk op zijn privacy. Voordat kan worden aangenomen dat de verdachte vrijwillig meewerkt, zal deze wel moeten zijn geïnformeerd over het feit dat zijn afdrukken in een databank zullen worden opgenomen én zullen worden gebruikt om te vergelijken met andere afdrukken (*informed consent*). Anders kan immers niet worden aangenomen dat de verdachte afstand heeft willen doen van zijn recht op privacy.³⁸

7.7.3 *Opheffing van koppeling met vrijheidsbeneming*

De artikelen 61-62a Sv staan toepassing van maatregelen in het belang van het onderzoek alleen toe in geval van vrijheidsbeneming: ophouden voor onderzoek, verzekering of voorlopige hechtenis. Wanneer op enig moment tijdens het opsporingsonderzoek blijkt dat het wenselijk is om een handpalmafdruk van een verdachte te nemen, is dat dus alleen toegestaan wanneer de verdachte een vrijheidsbenemend dwangmiddel ondergaat. Is een verdachte op vrije voeten, dan kan een handpalmafdruk alleen worden genomen met zijn toestemming. Weigert de verdachte toestemming te geven, dan mag hij alleen worden gedwongen tot het ondergaan van het nemen van een handpalmafdruk wanneer hij van zijn vrijheid wordt benomen. Vrijheidsbeneming met het enige doel om een handpalmafdruk te kunnen nemen, is echter disproportioneel en staat op gespannen voet met artikel 5 EVRM. In de opsporingspraktijk leidt de vereiste voorwaarde van vrijheidsbeneming er dan ook soms toe dat geen bevel wordt gevraagd aan de officier van justitie of dat deze het verzoek op die grond afwijst.³⁹ In de onderzochte buitenlanden wordt vrijheidsbeneming niet als voorwaarde gesteld om handpalmafdrukken te mogen nemen.⁴⁰ Er kan daarom worden overwogen om het nemen van handpalmafdrukken – en wellicht ook de toepassing van andere maatregelen in het belang van het onderzoek – mogelijk te maken buiten het geval van vrijheidsbeneming. De koppeling met vrijheidsbeneming lijkt overigens geen bijzonder doel te dienen, maar eerder voort te komen uit de gedachte dat de maatregelen praktisch vaak zullen

³⁶ In artikel 2.6.5.4.2 van boek 2 van het conceptwetboek van strafvordering wordt de bevoegdheid tot het geven van en bevel tot het toepassen van een maatregel in het belang van het onderzoek toegekend aan zowel de officier als de hulpofficier van justitie.

³⁷ § 6.3.2.4 en 6.4.2.4.

³⁸ In Engeland en Wales geldt deze eis van *informed consent* (§ 6.2.2.4). Vanuit mensenrechtelijk perspectief is hier sprake van het doen van afstand van een recht. Daaraan wordt in het algemeen de eis gesteld dat de desbetreffende persoon ondubbelzinnig, vrijwillig en goed geïnformeerd afstand heeft gedaan. Zie EHRM (GC) 18 oktober 2006, appl.no. 18114/02 (Hermi/Italië), § 73-76.

³⁹ § 4.3.

⁴⁰ § 6.6.5.

worden toegepast ten aanzien van verdachte die van hun vrijheid zijn benomen. Uit de parlementaire geschiedenis wordt niet duidelijk waarom is gekozen voor vrijheidsbeneming als voorwaarde om maatregelen in het belang van het onderzoek toe te passen.

7.7.4 Ruimere invulling onderzoeksbelang

Onderzoeksbelang kan in ieder geval worden aangenomen wanneer een handpalmspoor is aangetroffen in de zaak waarvoor de verdachte is aangehouden. Ook buiten dat geval mag onder bepaalde voorwaarden onderzoeksbelang worden aangenomen. Dit standpunt wordt gebaseerd op de nota 'Verkenning DNA-onderzoek in strafzaken vanuit wetgevings- en juridisch perspectief' van de Minister van Justitie uit 2008. Deze nota heeft weliswaar betrekking op DNA-onderzoek, maar in § 3.5.6 is betoogd dat de overwegingen hieruit van overeenkomstige toepassing kunnen geacht op maatregelen in het belang van het onderzoek. Volgens de nota mag celmateriaal niet uitsluitend worden afgenomen met het doel andere strafbare feiten op te sporen.⁴¹ Desondanks acht de minister het in bepaalde gevallen toelaatbaar om celmateriaal af te nemen ter zake van andere strafbare feiten dan het feit waarvan de verdachte op dat moment wordt verdacht, onder de voorwaarde dat het afnemen van het celmateriaal van belang kan worden geacht voor de opsporing, vervolging of berechting van het feit waarvan de verdachte wordt verdacht.⁴²

Een relevante vraag is *waarom* celmateriaal niet mag worden afgenomen met als enige doel om andere strafbare feiten op te sporen, wanneer aanleiding bestaat om te denken dat de verdachte ook andere strafbare feiten heeft begaan. In de nota wordt een verband gelegd met artikel 132a Sv, waarin het begrip 'opsporingsonderzoek' als volgt is gedefinieerd: 'Onder opsporing wordt verstaan het onderzoek in verband met strafbare feiten onder gezag van de officier van justitie met als doel het nemen van strafvorderlijke beslissingen.' De minister heeft aangegeven dat deze definitie ruimte laat voor een ruime invulling van het onderzoeksbelang. Hij heeft vervolgens echter gekozen voor een invulling waarbij het onderzoek in de zaak waarvan de verdachte wordt verdacht, gediend moet zijn met het uitvoeren van het DNA-onderzoek. Dat is opmerkelijk, omdat artikel 132a Sv niet in de weg staat aan een nog ruimere opvatting. Wanneer het uitvoeren van een DNA-onderzoek als doel heeft om andere strafbare feiten dan waar de verdachte van wordt verdacht op te helderen, kan dit nog steeds worden aangemerkt als opsporing. In artikel 132a Sv wordt immers niet aangegeven dat het opsporingsonderzoek moet worden uitgevoerd naar aanleiding van een concrete verdenking, maar 'in verband met strafbare feiten'.

Bij de invulling van het onderzoeksbelang is relevant dat het recht op privacy niet het enige recht is dat in het geding is. Uit EHRM-jurisprudentie kan worden afgeleid dat de verdragsstaten verplicht zijn om maatregelen te treffen ter voorkoming van bepaalde soorten delicten waardoor inbreuk wordt gemaakt op mensenrechten en dat zij zich moeten inspannen om de daders op te sporen, te vervolgen en te bestraffen. In het bijzonder heeft het EHRM deze zogenaamde positieve verplichtingen geformuleerd bij inbreuken op de artikelen 2 (recht op leven), 3 (verbod op onmenselijke en vernederende behandeling) en 8 EVRM (recht op privacy). Concreet kan bijvoorbeeld worden gedacht aan delicten als doodslag, verkrachting, mishandeling en inbraak in een woning (Lindenberg, 2013; De Wilde, 2016). De positieve verplichtingen kunnen meebrengen dat in bepaalde soorten zaken een ruime invulling moet worden gegeven aan het onderzoeksbelang. Wanneer een handpalmafdruk niet wordt afgenomen, is het immers denkbaar dat de betrokkenheid van een verdachte bij een strafbaar feit niet wordt vastgesteld en hij zich niet ten overstaan van een strafrechter hoeft te verantwoorden.

Een ruimere interpretatie van het onderzoeksbelang is op grond van artikel 132a Sv dus niet uitgesloten, terwijl kan worden betoogd dat positieve verplichtingen soms dwingen tot een

⁴¹ Kamerstukken II 2007/08, 31415, 1, p. 9-15.

⁴² Officieren van justitie onderkennen dat verwantschap met andere delicten of patronen in modus operandi relevant kunnen zijn voor de beoordeling van de feiten waarvan de betrokkene wordt verdacht, zodat de aanwezigheid van een concreet onderzoeksbelang kan worden beargumenteerd. Alle door ons geïnterviewde officieren van justitie geven te kennen dat bij de beoordeling van dergelijke verzoeken altijd wordt meegewogen of die beslissing ten overstaan van de uiteindelijke zittingsrechter stand zal houden. In dat kader neemt men vaak het zekere voor het onzekere omdat men wil voorkomen dat eventueel verkregen bewijsmateriaal in een later stadium wordt uitgesloten doordat de verdediging de aanwezigheid van het onderzoeksbelang met succes weet te betwisten. Het adagium wordt dan: bij twijfel, niet doen. (zie § 4.3)

ruimere opvatting. De oprekking van de invulling van het opsporingsbelang kent echter grenzen. Wanneer van iedere verdachte een handpalmafdruk zou worden afgenomen, omdat hij zich mogelijk schuldig heeft gemaakt aan andere strafbare feiten, zou in iedere zaak onderzoeksbelang kunnen worden aangenomen en zou praktisch sprake zijn van standaardafname. Wanneer daarvoor niet wordt gekozen, moet een grond bestaan om te vermoeden dat de verdachte zich schuldig heeft gemaakt of nog zal maken aan andere strafbare feiten waarbij aannemelijk is dat handpalmsporen zullen kunnen worden gevonden.⁴³ In Duitsland wordt ter bepaling daarvan het volgende criterium gehanteerd: de afname en bewaring van onder andere vinger- en handpalmafdrukken kan noodzakelijk worden geacht als, gezien de aard en het gewicht van de feiten waarvan de verdachte wordt beschuldigd en gezien zijn persoonlijkheid – met inachtneming van de tijdsperiode waarin hij niet strafrechtelijk in beeld is geweest – aangenomen mag worden dat de verdachte wegens andere reeds begane of nog te begane feiten gezocht zou kunnen worden.⁴⁴ In Zwitserland wordt als criterium gehanteerd of ten aanzien van de verdachte – afgezet tegen doorsnee burgers – een 'licht verhoogde waarschijnlijkheid' bestaat dat hij in de toekomst bij een strafbaar feit betrokken zal zijn. Daarbij zijn de ernst van een mogelijk nog te begaan delict, het feit dat de verdachte zich in het verleden schuldig heeft gemaakt aan andere soortgelijke strafbare feiten en de leeftijd van de verdachte relevante factoren.⁴⁵

Het nemen van handpalmafdrukken kan in het bijzonder de opsporing van bepaalde soorten feiten, zoals woninginbraken, ten goede komen. Deze feiten worden dikwijls begaan door een dader die eerder soortgelijke feiten heeft begaan.⁴⁶ Bij verdenking van een woninginbraak zou het dus mogelijk gerechtvaardigd zijn om handpalmafdrukken van de verdachte af te nemen, ook wanneer in de zaak waarin hij verdachte is, geen handpalmafdrukken op de plaats delict zijn veiliggesteld. Het doel daarvan is het vaststellen van de eventuele betrokkenheid van de verdachte bij *andere* door hem begane woninginbraken. De in deze paragraaf genoemde ruimere invulling van het onderzoeksbelang gaat minder ver dan het hiervoor scenario 1, waarbij geen enkel verband met enig strafbaar feit vereist is om handpalmafdrukken te mogen nemen, omdat geen onderzoeksbelang vereist is. In scenario 2 is wel onderzoeksbelang vereist. Wanneer voor scenario 2 zou worden gekozen, zou die keuze gepaard kunnen gaan met een ruimere invulling van het onderzoeksbelang.

7.7.5 Opsomming in artikel 61a Sv vervangen door 'afdrukken van lichaamsdelen'

De opsomming van maatregelen in het belang van het onderzoek in artikel 61a Sv wekt de indruk van een limitatieve opsomming, terwijl de aanhef van deze bepaling aangeeft dat het gaat om 'onder andere' de genoemde maatregelen. De huidige redactie van deze bepaling is ten aanzien van handpalmafdrukken weliswaar helder, maar geeft ten aanzien van andere soorten afdrukken rechtsonzekerheid. Zo worden gebitsafdrukken niet expliciet genoemd, wat de vraag oproept of het nemen daarvan wel of niet toelaatbaar is. In andere landen zijn andere keuzes gemaakt. In Zwitserland mogen bijvoorbeeld 'afdrukken van lichaamsdelen' worden gemaakt. Hier zou ook in Nederland voor kunnen worden gekozen.⁴⁷ Het is duidelijk dat ook gebitsafdrukken daaronder vallen. Wanneer een bepaling zou worden gecreëerd voor alleen vinger-, handpalm- en voetzoolafdrukken zou naar Oostenrijks voorbeeld kunnen worden gekozen voor een bevoegdheid tot het nemen van afdrukken van 'papillairlijnen'.⁴⁸

⁴³ Hierbij wordt uitgegaan van het geldende recht. Wanneer wordt gekozen voor standaardafname van handpalmafdrukken, zal de eis van onderzoeksbelang vervallen.

⁴⁴ § 6.2.3.4.

⁴⁵ § 6.3.2.4.

⁴⁶ Beerthuisen & Wartna, 2014.

⁴⁷ In artikel 2.6.5.4.2 van boek 2 van het conceptwetboek van strafvordering wordt gesproken van het nemen van 'afdrukken of indrukken van delen van zijn lichaam'.

⁴⁸ Zie voor de verschillende manieren waarop handpalmen al dan niet expliciet in buitenlandse wetgeving zijn opgenomen § 6.6.2.

7.8 Mogelijkheden tot verbetering van de huidige rechtspraktijk

7.8.1 Daadwerkelijk verwijderen van handpalmafdrukken uit HAVANK

Handpalmafdrukken worden niet steeds verwijderd uit HAVANK in de gevallen waarin het Besluit toepassing maatregelen in het belang van het onderzoek dat voorschrijft. In het bijzonder is dit het geval wanneer een verdachte niet langer als verdachte wordt aangemerkt of wordt vrijgesproken. De organisatie die verantwoordelijk is voor de verwijdering van afdrukken uit HAVANK (JustID), functioneert niet naar behoren, mede omdat de benodigde informatie vanuit de ketenpartners (bijvoorbeeld het OM) niet steeds wordt doorgegeven. Dit is een al langer bekend probleem. Er wordt gewerkt aan een oplossing daarvoor, maar tot nu toe nog niet met resultaat. Het is van groot belang dat de regeling wordt nageleefd, omdat het EHRM juist schendingen van het recht op privacy heeft vastgesteld vanwege de opslag van (vinger)afdrukken. De Nederlandse regels lijken Straatsburg-*proof* te zijn, maar de Nederlandse rechtspraktijk is dat niet. Daarbij merken wij op dat voor verdachten geen rechtsmiddel openstaat om te bewerkstelligen dat hun afdrukken worden verwijderd, zoals in sommige andere landen wel het geval is.

7.8.2 Betere afstemming tussen politie en OM

De politie lijkt soms te denken dat het onderzoeksbelang volgens de juridische regels niet snel kan worden aangenomen, dan wel dat (bepaalde) officieren van justitie het onderzoeksbelang niet snel aannemen. Meer kennis bij de politie over het begrip 'onderzoeksbelang' en een betere afstemming tussen politie en OM zou ertoe kunnen leiden dat de politie vaker verzoekt om een bevel tot het nemen van handpalmafdrukken. De politie weet dan wat zij kan verwachten van de officier van justitie, terwijl de officier van justitie ervan uit mag gaan dat verzoeken in beginsel alleen worden gedaan wanneer daadwerkelijk onderzoeksbelang kan worden aangenomen.

Voorts blijkt in de praktijk dat het onderzoeksbelang niet de enige wegingsfactor is bij de beoordeling van een verzoek tot het nemen van een handpalmafdruk. Het aantal verzoeken om handpalmafdrukken te mogen nemen is dermate gering dat de meeste officieren van justitie hier geen of nauwelijks ervaring mee hebben. Daardoor is men zich niet altijd bewust van het feit dat dergelijk onderzoek geheel door de politie zelf kan worden uitgevoerd, zonder tussenkomst van het NFI.⁴⁹ Het honoreren van een verzoek tot het nemen van een handpalmafdruk legt derhalve ook geen beslag op de onderzoekscapaciteit van het NFI. Het zou een goede zaak zijn als het OM daar meer van doordrongen zou raken. In de praktijk toetst de officier van justitie namelijk niet alleen of er sprake is van een onderzoeksbelang, maar maakt deze een bredere belangenafweging waarbij ook de prioriteitstelling van forensisch onderzoek in het licht van de beperkte capaciteit van het NFI wordt meegewogen en ook als grond voor afwijzing van verzoeken in relatief minder ernstige zaken wordt opgevoerd.

⁴⁹ § 4.3.

Literatuur

- Abels, D., Benschop, A., Blom, T., Jonk, M. & Korf, D.J. (2016). *Vereenvoudiging verdenkingscriteria. De gevolgen van de voorgenomen wijziging van de verdenkingscriteria voor de opsporingspraktijk*. Amsterdam: Universiteit van Amsterdam – Faculteit der Rechtsgeleerdheid, Bongers Instituut.
- Beek, C.P. van der (2015). *Criteria voor de aanlevering van DNA-profielen aan de Nederlandse DNA-databank voor strafzaken (versie 1.7)*. Geraadpleegd via <https://dnadatabank.forensischinstituut.nl>.
- Berkhout-van Poelgeest, A.M. (1987). Maatregelen in belang van het onderzoek. Moeten 'beperkingen' kunnen voortduren totdat verdachte onherroepelijk veroordeeld is? *Nederlands Juristenblad*, 6, pp. 176-178.
- Berkhout-van Poelgeest, A.M. (1998). Over "slikken", "duwers" en "maatregelen in het belang van het onderzoek". Het rapport van de commissie-Meijers besproken. *Delikt en delinkwent*, pp. 11-30.
- Blok, A.J. & Besier, L. Ch. (1926). *Het Nederlandsche strafproces. Tweede deel*, Haarlem: H.D. Tjeenk Willink.
- Borgers, M.J. (2016). *Bij nader inzien. (Afscheidsrede Vrije Universiteit)*. Deventer: Wolters Kluwer.
- Broeders, A.P.A. (2003). *Op zoek naar de bron. Over de grondslagen van de criminalistiek en de waardering van het forensisch bewijs*. Deventer: Kluwer.
- Broeders, A.P.A. & Muller, E.R. (eds.) (2008). *Forensische wetenschap. Studies over forensische kennis en organisatie*. Deventer: Kluwer.
- De Keijser, J.W., Malsch, M., Luining, E.T., Weulen Kranenbarg, M. & Lenssen, D.J.H.M. (2016). Differential reporting of mixed DNA profiles and its impact on jurists' evaluation of evidence. An international analysis. *Forensic Sciences International: Genetics*, 23, July 2016, pp. 71-82.
- Dennis, I. (2013). *The law of evidence*. London: Sweet & Maxwell.
- Donatsch, A., Hansjakob, Th. & Lieber, V. (2014). *Kommentar zur Schweizerischen Strafprozessordnung (StPO)*. Zürich: Schulthess (de commentaren bij art. 260-261 StPO zijn van de hand van Th. Hansjakob).
- Dror, I.E. (2015). Cognitive neuroscience in forensic science: Understanding and utilizing the human element. *Phil. Trans. R. Soc. B*, 307: 20140255.
- Dror, I.E. (2016). A Hierarchy of expert performance. *Journal of Applied Research in Memory and Cognition*, 5(2).
- Federal Department of Justice and Police FDJP Zwitserland (FedPol) (2013). *The fingerprint. 100 years in the service of Swiss confederation*. Geraadpleegd via <https://www.fedpol.admin.ch/dam/data/fedpol/sicherheit/personenidentifikation/BEA/buch-e.pdf>.
- Gfeller, D.R. & Bigler, A. (2014). Zwangsmassnahmen gemäss StPO versus polizeiliche Zwangsmassnahmen nach PolG/ZH und zugleich eine Besprechung von BGE 137 I 218, *Forumprobenale*, 2, pp. 105-110.

- Graf, J.P. (2017) (ed.), *Beck'scher Online-Kommentar StPO mit RiStBV und MiStra*, München: C.H. Beck (online uitgave, bijgewerkt tot 1 januari 2017; het commentaar bij art. 81b is van de hand van C. Ritscher).
- Gusy, C. (2006). *Polizeirecht*. Tübingen: Mohr Siebeck.
- Hannich, R. (2013) (ed.), *Karlsruher Kommentar zur Strafprozessordnung mit GVG, EGGVG und EMRK*, München: C.H. Beck (het commentaar bij art. 81b is van de hand van L. Senge).
- Hert, P. de (1995). Artikel 8. Recht op privacy. In: J. Vande Lanotte & Y. Haeck (eds.), *Handboek EVRM. Deel 2. Artikelsgewijze Commentaar*, pp. 705-788.
- Human Rights (2014). *Das Bundesgericht spricht sich wiederholt gegen das systematische Anlegen von DNA-Profilen aus*. Geraadpleegd via: <http://www.humanrights.ch/de/menschenrechte-schweiz/inneres/strafen/strafverfolgung/bger-6b-718-2014-dna-entnahme>.
- Inspectie Veiligheid en Justitie (2013). *Identiteitsvaststelling in de strafrechtketen. Een inspectie-onderzoek naar de toepassing van de Wivvg*. Den Haag: Ministerie van Veiligheid en Justitie.
- Janssen, A., Kool, L. & Timmer, J. (2015). *Dicht op de huid – Gezichts- en emotieherkenning in Nederland*. Den Haag: Rathenau Instituut.
- Knauer, C. Kudlich, H. & Scheider, H. (2014) (eds.). *Münchener Kommentar zur StPO*, München: C.H. Beck (het commentaar bij art. 81b is van de hand van T. Trück).
- Koops, B.J. Clayton Newell, B., Timan, T., Škorvánek, I., Chokrevski, T., & Galič, M. (2016). A Typology of Privacy. *University of Pennsylvania Journal of International Law*, 38(2), pp. 1-76.
- Kurpershoek, J. (2009). Indicatief onderzoek: Steeds sneller. *Blauw*, (9), pp. 32-35.
- Lammers, M. (2009). *Handpalmsporen in de opsporing. Een onderzoek naar de dagelijks praktijk, de wettelijke basis, het nut & de noodzaak en eventuele standaardafname bij verdachte*. Onderzoek in opdracht van het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties.
- Lecturio (2016). *Der Beschuldigtenbegriff im Ermittlungsverfahren*. Geraadpleegd via: <https://www.lecturio.de/magazin/ermittlungsverfahren-beschuldigtenbegriff/> (geactualiseerd tot 1 september 2016).
- Lindenberg, K. (2013). Zedendelicten en positieve verplichtingen. In: J.H. Gerards & C. Sieburgh (eds.), *De invloed van fundamentele rechten op het materiële recht*. Kluwer: Deventer, pp. 501-529.
- Malsch, M., Dijkman, N., Akkermans, A. (2015). *Het zichtbare slachtoffer: privacy van slachtoffers binnen het strafproces*. Den Haag: Boom Criminologie.
- Malsch, M., Taverne, M.D., Elffers, H., Keijser, J.W. & Kranendonk, P.R. (2013). *DNA-rapporten: makkelijker kunnen we het niet maken, begrijpelijker wel*. Den Haag: Boom / Lemma.
- Malsch, M., Keijser, J.W. de, Luining, E., Weulen Kranenbarg, M. en Lenssen, D. (2016). Hoe hard is DNA-bewijs? Internationaal-vergelijkend onderzoek naar de interpretatie van DNA-profielen. *Nederlands Juristenblad*, 18, pp. 1261-1266

- Meulenbroek, A.J. (2008). Onderzoek van biologische sporen en DNA-onderzoek. In: Broeders, A.P.A. & Muller, E.R. (eds.). *Forensische wetenschap. Studies over forensische kennis en organisatie*, Deventer: Kluwer, pp. 205-296.
- Meulenbroek, A.J. (2009). *De essenties van forensisch biologisch onderzoek*. Zutphen: Uitgeverij Paris.
- Meulenbroek, A.J. & Poley, P. (2014). Kroongetuige DNA. Onzichtbaar spoor in spraakmakende zaken. Amsterdam: De bezige bij.
- Meuwly, D. (2008). De vingerafdruk. In: Broeders, A.P.A. & Muller, E.R. (eds.). *Forensische wetenschap. Studies over forensische kennis en organisatie*, Deventer: Kluwer, pp. 323-345.
- Mevis, P.A.M., Bakker, S.R., Nan, J.S., Salverda, B.A., Verbaan, J.H.J. (2016). *Onderzoek naar de juridische houdbaarheid van het afnemen en bewaren van celmateriaal voor DNA-onderzoek voor de veroordeling*. Rotterdam: Erasmus Universiteit.
- Morra, W. (2015). Artikel 61a Sv. In: C.P.M. Cleiren, J.H. Crijns & M.J.M. Verpalen (eds.), *Tekst & Commentaar Strafvordering*. Deventer: Wolters Kluwer
- Niggli, M.A., Heer, M. & Wiprächtiger, H. (2014). *Schweizerische Strafprozessordnung/Jugendstrafprozessordnung (StPO / JStPO)*. Basel: Helbing Lichtenhahn Verlag (de commentaren bij art. 260-261 StPO zijn van de hand van B. Werlen).
- Opijnen, M. van (2014). *Op en in het web. Hoe de toegankelijkheid van rechterlijke uitspraken kan worden verbeterd*. Den Haag: Boom Juridische uitgevers.
- Pfeiffer, G. (2005). *Strafprozessordnung. Kommentar*. München: C.H. Beck.
- Protocol Identiteitsvaststelling (2013). Geraadpleegd via <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/brochures/2011/12/22/protocol-identiteitsvaststelling>.
- Riemen, J.A.J.M. & Voorhoeve, I.M. (2014). *Jaarverslag Dactyloscopie en HAVANK 2013*. Zoetermeer: Landelijke Eenheid Politie, Dienst Landelijke Operationele Samenwerking. Landelijk Forensisch Service Centrum.
- Riemen, J.A.J.M. & Voorhoeve, I.M. (2015). *Dactyloscopisch onderzoek sporen. Vakbijlage*. Zoetermeer: Landelijke Eenheid Politie, Dienst Landelijke Operationele Samenwerking. Landelijk Forensisch Service Centrum. Afdeling Dactyloscopie.
- Schmid, N. (2013) (ed.). *Schweizerische Strafprozessordnung. Praxiskommentar*. Zürich/St.Gallen: Dike Verlag.
- SMS Anwälte. *Erkennungsdienstliche Massnahmen und Erstellung von DNA-Profilen: Bundesgericht setzt Ermittlungsbehörden Grenzen*. Geraadpleegd via <http://sms-lawyers.ch/erkennungsdienstliche-massnahmen-und-erstellung-von-dna-profilen-bundesgericht-setzt-ermittlungsbehoerden-grenzen>.
- Stol, W. Ph., Kop, N. & Koppenol. P.A. (2005). *Eén spoor is geen spoor. Naar een landelijke sporendatabank voor informatiegestuurde opsporing*. Den Haag: WODC (Ministerie van Justitie).
- Tak, P.J.P. (2015). *Maatregelen in het belang van het onderzoek. Een rechtsvergelijkend onderzoek in opdracht van de nationale politie*. Nijmegen: eigen beheer.
- Thiel, W. (2006). *Identifizierung von Personen*. Hilden: Verlag Deutsche Polizeiliteratur.

- Vermeulen, G. (ed.) (2007). *Privacy en strafrecht. Nieuwe en grensoverschrijdende verkenningen*, Antwerpen/Apeldoorn: Maklu.
- Visser, S. (2013). Artikel 61a. In: A.L. Melai/M.S. Groenhuijsen, F.G.H. Kristen & Th. A. de Roos (eds.), *Het Wetboek van Strafvordering* (losbl.), Deventer: Kluwer [bijgewerkt tot 1 oktober 2013].
- Wilde, B. de (2009). Schakelconstructies in bewijsmotiveringen. *Delikt en Delinkwent*, 6, pp. 563-588.
- Wilhelm, J.Ph. . (2009). *Strafverfahrensrechtliche Grundbegriffe*. Geraadpleegd via <http://www.jwilhelm.de/grundbegriffe.pdf>.
- Zander, M. (2015). *Zander on PACE. The Police and Criminal Evidence Act 1984*, London: Sweet & Maxwell.

Bijlage 1: Deelvragen van het onderzoek

De centrale vraag bij dit onderzoek is:

Hoe is het nemen, het gebruik en de opslag van handpalmafdrukken ten behoeve van de strafvordering juridisch genormeerd in Nederland en een aantal andere landen en in de supranationale jurisprudentie, hoe worden deze normen in de praktijk toegepast, wat is de meerwaarde van het gebruik van handpalmafdrukken voor de strafvordering en is standaardafname en/of verbetering van de wettelijke regeling in dit licht wenselijk en toelaatbaar binnen de (supra)nationale juridische kaders?

Deze vraag valt in onderstaande deelvragen uiteen:

Juridisch kader

1. Wat is de ratio achter en de verhouding tussen artikel 55c Sv. (vaststellen identiteit) en artikel 61a Sv. (maatregelen in het belang van het onderzoek)?
2. Welke rol spelen de doelen van 'verificatie' en 'identificatie' bij de artikelen 55c en 61a Sv.?
3. Hoe wordt in de praktijk thans uitvoering gegeven aan het begrip 'onderzoeksbelang' van art. 61a Sv.? Hoe kan in de praktijk beter uitvoering worden gegeven aan dit begrip?
4. Welke typen privacy (ruimtelijke, relationele, lichamelijke en/of informationele privacy) kunnen in het geding zijn bij het nemen van handpalmafdrukken?
5. Als de handpalmafdrukken standaard zouden worden afgenomen volgens artikel 55c Sv., hoe zou zich dat, in relatie tot doelen als bijvoorbeeld identificatie, verificatie, preventie, en opsporing, volgens huidige, relevante (supra)nationale jurisprudentie verhouden tot artikel 10 en 11 van de Grondwet, artikel 8 EVRM, de onschuldpresumptie en de privacywetgeving?
6. Wat zouden recente (beleids)ontwikkelingen op het gebied van vingerafdrukken, DNA, irisscans en gelaatsherkenning kunnen betekenen voor de standaardafname van handpalmafdrukken?
7. Als standaardafname juridisch toelaatbaar is, welke eventuele waarborgen en randvoorwaarden zijn dan van belang?
8. Hoe verhoudt de mate van inbreuk op de privacy van handpalmafdrukken zich tot die van de afname van DNA, vingerafdrukken, irisscans en ander vormen van identificatie?
9. Onder welke voorwaarden accepteert de Nederlandse strafrechter de analyse van handpalmafdrukken als bewijsmiddel?
10. Hoe is de afname, verwerking en bewaring van handpalmafdrukken, in relatie tot de gehanteerde doelen zoals bijvoorbeeld identificatie, verificatie, preventie, en opsporing, juridisch genormeerd in een aantal andere nog nader te bepalen andere landen, en hoe verhoudt deze normering zich tot de internationale regelgeving?

Praktijk van toepassing (vergelijking tussen landen)

1. Hoe vaak worden handpalmafdrukken afgenomen in Nederland en in een aantal andere nog nader te bepalen andere landen, hoe vaak worden zij opgenomen in een databestand, en hoe vaak worden zij gebruikt ter identificatie, voor onderzoek, en voor het bewijs? Wat zijn de redenen voor het inzetten van deze techniek? Hoe verhoudt deze techniek zich cijfermatig tot de inzet van vingerafdrukken en DNA?
2. In hoeverre verschilt het aantal afnames van handpalmafdrukken nu van het aantal afnames vóór de invoering van de WIVVG?
3. Hoe vaak leiden handpalmafdrukken in Nederland tot de identificatie van een verdachte, al dan niet via HAVANK of een buitenlandse databank?
4. Welke rol spelen handpalmafdrukken in de (verdere) opsporing, vervolging en berechting van de zaak?
5. Verschaffen handpalmafdrukken meer, minder, of andere informatie dan vingersporen?
6. Bij welke typen delicten kunnen handpalmen in het bijzonder van belang zijn, in vergelijking tot de andere identificatiemethoden?

7. Wat kan geleerd worden van andere landen als het gaat om het gebruik van handpalmsporen in relatie tot de gehanteerde doelen zoals bijvoorbeeld identificatie, verificatie, preventie en opsporing, als Nederland standaardafname van handpalmafdrukken mogelijk zou willen maken?

Te verwachten meeropbrengst van handpalmafdrukken

1. Is er op basis van bovenstaande deelonderzoeken binnen de huidige wettelijke kaders verbetering mogelijk van de manier waarop nu met handpalmafdrukken wordt omgegaan en/of van de huidige manier waarop door politie en OM wordt omgegaan met het begrip 'onderzoeksbelang'? Zo ja, op welke manier?
2. Welke meerwaarde hebben handpalmafdrukken in vergelijking met vingerafdrukken en DNA voor de opsporing en is die meerwaarde groot genoeg om standaardafname van handpalmafdrukken bij verdachten en/of veroordeelden inhoudelijk te rechtvaardigen?
3. Voor welk(e) doel(en) zou standaardafname legitiem kunnen zijn?
4. Is het nodig om op basis van de bevindingen nieuwe wettelijke doelen te formuleren naast identificatie en opsporingsbelang? Passen deze doelen binnen de kaders van artikel 8 EVRM, artikel 10 en 11 van de Grondwet, de privacywetgeving en de huidige structuur van het Wetboek van Strafvordering?
5. Wat kan op basis van bovenstaande deel onderzoeken worden geconcludeerd over de noodzaak, wenselijkheid, mogelijkheid en beperkingen van standaardafname voor handpalmafdrukken bij verdachten en/of veroordeelden? Is aanpassing van de Nederlandse wetgeving hiervoor vereist?

Bijlage 2: Leden begeleidingscommissie en leden klankbordgroep

Begeleidingscommissie

Em. prof. mr. P.J.P. Tak (voorzitter)

Mr. E.C. van Ginkel, Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum (WODC) (lid)

Dr. J. Diehle, Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum (WODC) (lid)

Mr. E.A. Coolman, Ministerie van Veiligheid en Justitie, Directoraat-Generaal Politie (DGPOL) (lid)

Mr. M. van der Staak, Radboud Universiteit, Faculteit der Rechtsgeleerdheid (lid)

Prof. dr. D. Meuwly, principal scientist NFI, leerstoel forensische biometrie Universiteit Twente (lid)

Klankbordgroep

Mr.drs. C.C.M. van Deudekom, Ministerie van Veiligheid en Justitie, Directie Wetgeving en Juridische zaken

Drs. A.H.G. van Zantvoort, Ministerie van Veiligheid en Justitie, Directie Rechtshandhaving en Criminaliteitsbestrijding

Mr. W. van Schaijk, Openbaar Ministerie, Parket Den Haag

J.A.J.M. Riemen, Nationale Politie, Landelijke Eenheid

Mr. P.D.R. Tazelaar, Nationale Politie, Landelijke Eenheid

Drs. R. Brasz, Ministerie van Veiligheid en Justitie, Dir.-Generaal Rechtspleging en Rechtshandhaving (DGRR)

Mr. E.C. van Ginkel, Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum (WODC)

Bijlage 3: Topiclijsten interviews

Vragen voor de portefeuillehouder Forensische Opsporing

- Wat houdt de functie portefeuillehouder Forensische Opsporing in?
- Hoe is de Forensische Opsporing georganiseerd?
- Op welke manier werkt de FO samen met andere afdelingen binnen de politie?
- Welke rol spelen handpalmafdrukken in de (verdere) opsporing en vervolging?
- Verschaffen handpalmafdrukken meer, minder, of andere informatie dan andere sporen?
- Bij welke typen delicten kunnen handpalmen in het bijzonder van belang zijn, in vergelijking tot de andere identificatiemethoden?
- Wat is het beleid rondom het veiligstellen van sporen en dan met name handpalmsporen? Zijn hier instructies over?
- Is er een ontwikkeling te zien in het aantal veiliggestelde handpalmsporen over de afgelopen 10 jaar?
- Wat is uw mening over het standaard nemen van handpalmafdrukken bij verdachten?

Vragen voor de beheerder van HAVANK

- Hoe ziet de organisatie van HAVANK eruit?
 - Wat houdt uw functie in binnen de organisatie?
 - Wat voor mensen werken er en wat voor werkzaamheden verrichten zij?
 - Met wie werken ze samen?
- Hoe ziet de procedure van invoer, vergelijking en verwijdering eruit?
 - Neemt politie tegenwoordig nog automatisch handpalmafdrukken af bij verdachten die in verzekering worden gesteld? Nog even vaak als vroeger?
 - Hoe worden handpalmafdrukken afgenomen?
 - Worden er ook afdrukken genomen van de zijkant van de hand (zie Duitsland/Zwitserland)?
 - Bestaan daarbij soortgelijke problemen als bij vingerafdrukken wat betreft betrouwbaarheid? Klopt het dat dit systeem ook bij sporen van mindere kwaliteit sneller een match vindt?
 - Uit hoeveel punten bestaan matches bij handpalmen?
 - Invoer (wie, wat, hoe en waar?)
 - Klopt het dat er meerder databanken zijn (zie Stb. 2016, 171 [uit memo])?
 - Vergelijking (wie, wat, hoe en waar?)
 - Visueel of geautomatiseerd? – hoeveel tijd is er gemoeid met een zoekopdracht, met name met een zoekopdracht die een mogelijke match oplevert? [voor de vraag of er sprake is van een onderzoeksbelang kan dit relevant zijn]
 - Verwijdering? – om hoeveel verzoeken gaat het, waar komen die vandaan (OM/politie/rechter/veroordeelde/ex-verdachte) en is bekend op welke grond de verwijdering wordt gevraagd? [m.b.t. de laatste subvraag: in de wetsgeschiedenis wordt wel gesproken van het vernietigen van vingerafdrukken die ter identificatie (art. 55c Sv) zijn genomen als iemand geen verdachte meer is of is vrijgesproken, maar over afdrukken die o.g.v. art. 61a Sv zijn afgenomen in het belang van het onderzoek wordt niet gesproken]
 - Wat houdt verwijdering in en wie ziet daar op toe?
 - Hoe gaan contacten met de politie-eenheden?
 - Hoort hij, bijvoorbeeld via vonnissen, of een match is gebruikt voor het bewijs?
 - Kan hij ons in contact brengen met relevante personen uit vijf eenheden?
 - Mogen wij (geanonimiseerde) rapporten van matches en van niet-matches als voorbeeld?
- Hoeveelheid en verloop afdrukken/sporen van handpalm en vinger
 - Hoeveelheid vinger- en handpalmsporen en afdrukken in de database?
 - per regio
 - per delict
 - over de afgelopen jaren

- aantal matches en niet-matches
- Zijn hier cijfers over? (Excelbestand)
- Is dit veranderd n.a.v. de Wet Identiteitsvaststelling verdachten, veroordeelden en getuigen (WIVVG)?
- In hoeverre wordt er samengewerkt met het buitenland en hoe ziet die samenwerking er uit?
 - Gaat alles dat in HAVANK komt, automatisch ook in AFIS? Vice versa?
 - Hoeveel vingersporen, handpalmsporen, -afdrukken van beide zitten in AFIS?
 - Welke landen zitten in AFIS?
 - Wordt ook vergeleken met andere databases buiten AFIS?
 - In hoeverre worden gegevens uitgewisseld?
 - Welke landen zouden interessant kunnen zijn om de Nederlandse praktijk mee te vergelijken?
- Wat is het belang van de afname en registratie van handpalmafdrukken ten opzichte van bijvoorbeeld vingerafdrukken en DNA?
- Wat is zijn mening over:
 - Het wettelijk onderscheid dat wordt gemaakt tussen het nemen van vingerafdrukken en handpalmafdrukken
 - Standaardafname handpalmafdrukken
- Hoe kunnen wij een goed beeld te krijgen van de toepassing van handpalmafdrukken voor opsporing en vervolging?
 - Bij welke organisaties moeten wij langs?
 - Wat voor mensen moeten wij spreken?
 - Met wie kan hij ons in contact brengen?
- Wat weet men van/doet men met andere identificatietechnieken?
 - Irisscans
 - Gelaatherkenning
 - Foto's
 - Etc., te weten ...

Topiclijsten Forensische Opsporing

Vragen voor de afdelingschef

Organisatie

- Hoe ziet de organisatie eruit? En wat houdt jouw functie in?
 - Wat voor soort functies
 - Teams
 - Expertises
 - Plaats t.o.v. andere afdelingen binnen politie
 - Dagelijkse werkzaamheden
 - Doet FO alleen onderzoek op PD?
 - Hoe is de samenwerking met andere afdelingen zoals de technische recherche?

Proces in de praktijk

- Hoe gaat het proces in zijn werk vanaf een melding van een delict bij 'blauw'?
 - Hoe en door wie wordt de FO ingeschakeld?
 - Wie besluit of de FO naar een PD gaat?
 - Hoeveel PD's komen per dag binnen en bezoekt een medewerker op een dag?
 - Wat zijn de meest voorkomende delicten waar een FO naartoe wordt gestuurd?
 - Wie of wat wordt naar het PD gestuurd?
 - Hoeveel tijd zit er gemiddeld tussen delict en ter plaatse zijn van FO?
- Wat zijn de werkzaamheden van de FO op een plaats delict? (Je komt daar aan en dan?)
 - Welke stappen worden er genomen vanaf moment van aankomst?
 - Waar let je op bij het sporenonderzoek?
 - Hoe worden sporen veiliggesteld?
 - Wie zijn er aanwezig op een PD? (blauw? Tactische recherche?)

- Wanneer is een onderzoek op het PD afgerond? Hoe lang duurt dit gemiddeld?

(Handpalm)sporen

- Aantal
 - Wat zijn de meest gevonden sporen op PD's?
 - Kun je iets over absolute aantallen zeggen? Hoeveel vinger-/DNA- en handpalmsporen zijn er in het afgelopen half jaar veiliggesteld?
 - Hoe verhouden het aantal gevonden handpalmsporen zich tot andere sporen?
 - Zijn er cijfers van handpalmsporen over bijv. 2014-2015 en 2008-2009
 - Bij wat voor delicten vind je relatief veel handpalmsporen?
 - Is er in de afgelopen 15 jaar een ontwikkeling te zien in wat voor sporen er worden gevonden en wat voor sporen er worden veiliggesteld? En voor handpalmsporen? (kom je bepaalde sporen meer of minder tegen dan vroeger? Stel je bepaalde sporen meer of minder veilig dan vroeger?).
 - Heeft u precieze cijfers van het aantal gevonden sporen en hoe groot het percentage handpalmsporen is?
- Hoe ziet het beslissingsproces eruit om sporen wel of niet veilig te stellen?
 - Wat zijn overwegingen om sporen wel of niet veilig te stellen?
 - Technisch
 - Pragmatisch/ beleid
 - Hoe beslis je dit?
 - Instructies/ criteria?
 - Wie beslist uiteindelijk?
 - Komt het voor dat bruikbare sporen niet worden veiliggesteld? Waarom?
 - Wat zijn overwegingen om handpalmsporen wel of niet veilig te stellen?
 - Technisch
 - Pragmatisch/ beleid
 - Instructies/criteria?
 - Komt het voor dat bruikbare handpalmsporen niet worden veiliggesteld? Waarom?
 - Gaat ieder veiliggesteld (handpalm)spoor naar HAVANK? Wie beslist daarover?
- Wat is de waarde van handpalmsporen t.o.v. andere sporen?
 - Komt het voor dat handpalmsporen de enige bruikbare sporen zijn die worden gevonden op een PD?
 - Hoe vaak?
 - Wat zijn de voor en nadelen van handpalmsporen t.o.v. van andere sporen?
 - Duidelijkheid
 - Activiteit aflezen
 - Contactspoor
 - Kun je iets zeggen over hoe je handpalmsporen over het algemeen waardeert t.o.v. andere sporen voor de opsporing en waarom?
- Heb je zicht op wat voor rol een veiliggestelde handpalmspoor speelt in het opsporings- en gerechtelijk onderzoek?
 - Rol opsporing
 - Rol vervolging
 - Hoor je dat wel eens terug?
- Wat is je mening over het wel of niet standaard nemen van handpalmafdrucken?
 - Ben je op de hoogte van het wettelijk onderscheid? Wat vind je daarvan?
 - Wat zou er volgens jou veranderen als handpalmafdrucken standaard worden afgenomen?
 - Zou jij andere instructie geven wat betreft het veiligstellen van handpalmsporen?
 - Welke voor- en nadelen zou standaardafname hebben?

Vragen voor forensisch medewerkers

Functie en werkzaamheden op PD

- Wat houdt jouw functie in?
 - Wat is je rol binnen het team?
 - Wat zijn je dagelijkse bezigheden?
 - Hoeveel PD's bezoek je per dag?
 - Wat voor delicten zijn dit veelal?
- Wat zijn de werkzaamheden van de FO op een plaats delict? (Je komt daar aan en dan?)
 - Welke stappen worden er genomen vanaf moment van aankomst?
 - Waar let je op bij het sporenonderzoek?
 - Hoe worden sporen veiliggesteld?
 - Wie zijn er aanwezig op een PD? (blauw? Tactische recherche?)
 - Wanneer is een onderzoek op het PD afgerond? Hoe lang duurt dit gemiddeld?

(Handpalm)sporen

- Aantal
 - Wat zijn de meest gevonden sporen op PD's?
 - Kun je iets over absolute aantallen zeggen? Dus hoeveel vinger-/DNA- en handpalmsporen zijn er in het afgelopen half jaar veiliggesteld?
 - Hoe verhouden het aantal gevonden handpalmsporen zich tot andere sporen?
 - Bij wat voor delicten vind je relatief veel handpalmsporen?
 - Is er in de afgelopen 15 jaar een ontwikkeling te zien in wat voor sporen er worden gevonden en wat voor sporen er worden veiliggesteld? En voor handpalmsporen? (kom je bepaalde sporen meer of minder tegen dan vroeger? Stel je bepaalde sporen meer of minder veilig dan vroeger?)
 - Heeft u precieze cijfers van het aantal gevonden sporen en hoe groot het percentage handpalmsporen is?
- Hoe ziet het beslissingsproces eruit om sporen wel of niet veilig te stellen?
 - Wat zijn overwegingen om sporen wel of niet veilig te stellen?
 - Technisch
 - Pragmatisch/ beleid
 - Hoe beslis je dit?
 - Instructies/ criteria?
 - Wie beslist uiteindelijk?
 - Komt het voor dat bruikbare sporen niet worden veiliggesteld? Waarom? Hoe vaak?
 - Wat zijn overwegingen om handpalmsporen wel of niet veilig te stellen?
 - Technisch
 - Pragmatisch/ beleid
 - Instructies/criteria?
 - Komt het voor dat bruikbare handpalmsporen niet worden veiliggesteld? Waarom? Hoe vaak?
- Wat is de waarde van handpalmsporen t.o.v. andere sporen
 - Komt het voor dat handpalmsporen de enige bruikbare sporen zijn die worden gevonden op een PD?
 - Hoe vaak?
 - Wat zijn de voor- en nadelen van handpalmsporen t.o.v. van andere sporen?
 - Duidelijkheid
 - Activiteit aflezen
 - Contactspoor
 - Kun je iets zeggen over hoe je handpalmsporen over het algemeen waardeert t.o.v. andere sporen voor de opsporing en waarom?
 - Gebeurt het wel eens dat als je al een ander spoor gevonden hebt, bijv. DNA, dat je andere sporen dan niet meer veiligstelt? Hoe zit dat met handpalmsporen?
- Heb je zicht op wat voor rol een veiliggestelde handpalmspoor speelt in het opsporings- en gerechtelijk onderzoek?

- Rol opsporing
- Rol vervolging
- Hoor je dat wel eens terug?
- Wat is je mening over het wel of niet standaard afnemen van handpalmafdrukken?
 - Ben je op de hoogte van het wettelijk onderscheid? Wat vind je daarvan?
 - Is dit een factor die van belang is wanneer je sporen veiligstelt?
 - Wat zou het volgens jou veranderen als handpalmsporen standaard worden afgenomen?
 - Zou jij anders met handpalmsporen omgaan?
 - Welke voor- en nadelen zou standaardafname hebben?

Vragen dactyloscopie

Functie en werkzaamheden op PD

- Wat houdt jouw functie in?
 - Wat is je rol binnen het team?
 - Wat zijn je dagelijkse bezigheden?
 - Hoeveel PD's komen er langs?
 - Wat voor delicten zijn dit veelal?
- (Wat zijn de werkzaamheden van de FO op een plaats delict? (Je komt daar aan en dan?))
 - Welke stappen worden er genomen vanaf moment van aankomst?
 - Waar let je op bij het sporenonderzoek?
 - Hoe worden sporen veiliggesteld?
 - Wie zijn er aanwezig op een PD? (blauw? Tactische recherche?)
 - Wanneer is een onderzoek op het PD afgerond? Hoe lang duurt dit gemiddeld?
- Wat gebeurt er met een vinger en handpalmspoor dat is veiliggesteld?
 - Hoe komt het bij jullie?
 - Wat doen jullie er precies mee
 - Gaan alle sporen naar HAVANK?
 - Waarom wel waarom niet?
- Hoe ziet het beslissingsproces eruit om sporen wel of niet te behouden/ naar HAVANK te sturen?
 - Wat zijn overwegingen?
 - Technisch
 - Pragmatisch/ beleid
 - Hoe beslis je dit?
 - Instructies/ criteria?
 - Wie beslist uiteindelijk?
 - Komt het voor dat bruikbare sporen niet worden veiliggesteld? Waarom? Hoe vaak?
 - Wat zijn overwegingen bij handpalmsporen?
 - Technisch
 - Pragmatisch/ beleid
 - Instructies/criteria?
 - Komt het voor dat bruikbare handpalmsporen niet worden veiliggesteld? Waarom? Hoe vaak?

Handpalmsporen

- Aantal
 - Wat zijn de meest gevonden sporen op PD's?
 - Kun je iets over absolute aantallen zeggen? Dus hoeveel vinger-/DNA- en handpalmsporen zijn er in het afgelopen half jaar veiliggesteld?
 - Hoe verhouden het aantal gevonden handpalmsporen zich tot andere sporen?
 - Bij wat voor delicten vind je relatief veel handpalmsporen?
 - Is er in de afgelopen 15 jaar een ontwikkeling te zien in wat voor sporen er worden gevonden en wat voor sporen er worden veiliggesteld? En voor handpalmsporen? (kom je

- bepaalde sporen meer of minder tegen dan vroeger? Stel je bepaalde sporen meer of minder veilig dan vroeger?)
- Heeft u precieze cijfers van het aantal gevonden sporen en hoe groot het percentage handpalmsporen is?
 - Wat is de waarde van handpalmsporen t.o.v. andere sporen
 - Komt het voor dat handpalmsporen de enige bruikbare sporen zijn die worden gevonden op een PD?
 - Hoe vaak?
 - Wat zijn de voor- en nadelen van handpalmsporen t.o.v. van andere sporen?
 - Duidelijkheid
 - Activiteit aflezen
 - Contactspoor
 - Kun je iets zeggen over hoe je handpalmsporen over het algemeen waardeert tov andere sporen voor de opsporing en waarom?
 - Gebeurt het wel eens dat als je al een ander spoor gevonden hebt, bijv. DNA, dat je andere sporen dan niet meer veiligstelt? Hoe zit dat met handpalmsporen?
 - Heb je zicht op wat voor rol een veiliggestelde handpalmspoor speelt in het opsporings- en gerechtelijk onderzoek?
 - Rol opsporing
 - Rol vervolging
 - Hoor je dat wel eens terug?
 - Wat is je mening over het wel of niet standaard afnemen van handpalmafdrukken?
 - Ben je op de hoogte van het wettelijk onderscheid? Wat vind je daarvan?
 - Is dit een factor die van belang is wanneer je sporen veiligstelt?
 - Wat zou het volgens jou veranderen als handpalmsporen standaard worden afgenomen?
 - Zou jij anders met handpalmsporen omgaan?
 - Welke voor- en nadelen zou standaardafname hebben?

Topiclijst Tactische Recherche

Afname handpalmafdrukken bij verdachten

- Hoe vaak wil je handpalmafdrukken afnemen bij een verdachte?
- Hoe vaak doe je dat niet?
 - Waarom dan niet?
- Hoe verloopt de communicatie met de OvJ als je om toestemming vraagt?
- Hoe gaat het proces van afnemen in zijn werk?
 - Wie geeft aam dat dit moet gebeuren?
 - Welke overwegingen spelen een rol om dit wel of niet te doen?
 - Worden er weleens geen afdrukken afgenomen terwijl er wel sporen zijn gevonden? Waarom wel/niet?
 - Krijg je weleens geen toestemming voor het afnemen van de afdrukken?
 - Moet iemand altijd uit bewaring worden gehaald?
 - Kan het tegelijk met de identificatie? Waarom wel/niet?
 - Kost het veel tijd?
 - Geeft het veel papierwerk?
 - Wat als de verdachte niet meer binnen is?
- Wanneer worden handpalmafdrukken afgenomen?
 - Bij wie?
 - In welke situatie?
 - Wie initieert dit?

Topiclijst Officiëren van Justitie

- Functie en organisatie
 - Wat doet een forensisch OvJ?
 - Hoeveel forensisch OvJ's zijn er?
 - Hoe verhouden zij zich tot andere OvJ's?
 - Wie stuur jij aan? Wie of wat valt onder jouw verantwoordelijkheid?
 - In hoeverre ben je betrokken bij het forensisch onderzoek?

- Handpalmen in het forensisch onderzoek
 - Frequentie: wat kun je zeggen over hoe vaak je handpalmen tegenkomt?
 - o Verschil per type delict? Komen zij bij bepaalde delicten meer voor dan bij anderen? Ook relatief gezien? Verschil HVC en HIC?
 - Waarde: Wat kun je zeggen over de rol van handpalmsporen in het FO
 - o Individualisatie
 - o Activiteitsniveau
 - o T.o.v. andere sporen
 - o Opsporingsfase vs. bewijsfase

- Rol van handpalmen voor de vervolging
 - Wat voor rol spelen handpalmen binnen de vervolging
 - Hoe vaak komt het voor?
 - Is het vaak van meerwaarde?
 - o Cruciaal? Of één van de velen?
 - Wat voor rol kan het spelen?
 - o Bewijs persoonsniveau
 - o Bewijs activiteitsniveau
 - o Anders?
 - o T.o.v. andere sporen
 - o We komen vingers op rechtspraak.nl meer tegen dan handpalmen. Zelfde ervaring? Hoe kan dat?
 - In welke fase zijn handpalmen vooral belangrijk? Opsporing of bewijsfase?

- Onderzoeksbelang
 - Hoe gaat de aanvraag van het afnemen van handpalmafdrukken bij verdachten in zijn werk?
 - o Wie vraagt dit aan?
 - Wat is de rol van de tactische/ wat is de rol van de FO?
 - Hoe vaak gebeurt dit?
 - Wat is de afweging die wordt gemaakt?
 - Hoe vaak wordt het geweigerd/ gehonoreerd?
 - Wat is de reden voor weigering?
 - Vanuit de Forensische afdeling horen wij dat wanneer er een handpalmspoor wordt gevonden er niet altijd afdrukken worden afgenomen. Wat kan daar de reden van zijn?
 - o Rol van blauw?
 - o Drempel?
 - Hoe gaat het afnemen van handpalmen in zijn werk?
 - o Wie doet het?
 - o Waar?
 - o Wat als iemand al is laten gaan?
 - o Gebeurt het dan nog?
 - o Kan het ook bij iemand thuis?
 - o Kan het niet tegelijk met de identificatie?
 - Weet u waarom er tien vingers ter identificatie worden afgenomen?

- Mening over wettelijk onderscheid handpalmen en vingerafdrukken

- Waarom is dat onderscheid er?
- Wat is er goed of fout aan dat onderscheid?
- Moet er iets veranderen?
- Zo ja waarom?
- Wat zou een goede oplossing kunnen zijn?

Bijlage 4: Onderzochte rechterlijke uitspraken

Hof Den Haag 2 oktober 2001, ECLI:NL:GHSGR:2001:AD5053

HR 9 september 2003, ECLI:NL:HR:2003:AF8779

Rb. Maastricht 13 oktober 2006, ECLI:NL:RBMAA:2006:AZ1481

Rb. Rotterdam 19 december 2006, ECLI:NL:RBROT:2006:AZ8683

HR 11 december 2007, ECLI:NL:HR:2007:BB7127

Rb. Den Bosch 24 december 2007, ECLI:NL:RBSHE:2007:BC1054

Rb. Amsterdam 29 februari 2008, ECLI:NL:RBAMS:2008:BR2538

Rb. Amsterdam 29 februari 2008, ECLI:NL:RBAMS:2008:BR2556

Rb. Zwolle-Lelystad 27 maart 2008, ECLI:NL:RBZLY:2008;BC8227

Rb. Haarlem 12 juni 2008, ECLI:NL:RBHAA:2008:BD4753

Hof Den Bosch 5 december 2008, ECLI:NL:GHSHE:2008:BG8081

Rb. Amsterdam 4 februari 2009, ECLI:NL:RBAMS:2009:BH1786

Rb. Maastricht 8 april 2009, ECLI:NL:RBMAA:2009:BI0654

Hof Arnhem 8 september 2009, ECLI:NL:GHARN:2009:BJ7123

Rb. Alkmaar 22 december 2009, ECLI:RBALK:2009:BK7362

Hof Amsterdam 2 april 2010, ECLI:NL:GHAMS:2010:BL9992

HR 8 februari 2011, ECLI:NL:HR:2011:BP3520

HR 22 maart 2011, ECLI:NL:HR:2011:BO2958

CAG 28 juni 2011, ECLI:NL:PHR:2011:BQ0049

Rb. Amsterdam 17 november 2011, ECLI:NL:RBAMS:2011:BU5091

Hof Den Haag 21 februari 2013, ECLI:NL:GHDHA:2013:BZ1878

Rb. Amsterdam 29 april 2013, ECLI:NL:RBAMS:2013:BZ9194

Rb. Amsterdam 9 mei 2013, ECLI:NL:RBAMS:2013:5555

Rb. Rotterdam 8 juli 2014, ECLI:NL:RBROT:2014:6693

Hof Arnhem-Leeuwarden 19 november 2014, ECLI:NL:GHARL:2014:8931

Rb. Noord-Nederland 11 december 2014, ECLI:NL:RBNNE:2014:6510

Rb. Den Haag 29 januari 2015, ECLI:NL:RBDHA:2015:901

Gemeenschappelijk Hof van Justitie 4 februari 2015, ECLI:NL:OGHACMB:2015:5

Rb. Den Haag 27 februari 2015, ECLI:NL:RBDHA:2015:1884

Hof Den Bosch 5 juni 2015, ECLI:NL:GHSHE:2015:2038

Rb. Amsterdam 1 oktober 2015, ECLI:NL:RBAMS:2015:6671

Rb. Den Haag 5 november 2015, ECLI:NL:RBDHA:2015:15101

Rb. Rotterdam 1 december 2015, ECLI:NL:RBROT:2015:8781

Rb. Amsterdam 9 december 2015, ECLI:NL:RBAMS:2015:8875

Rb. Oost-Brabant 12 februari 2016, ECLI:NL:RBOBR:2016:554

Rb. Amsterdam 26 april 2016, ECLI:NL:RBAMS:2016:2720

Hof Amsterdam 9 mei 2016, ECLI:NL:GHAMS:2016:1774

CAG 17 mei 2016, ECLI:NL:PHR:2016:578

Rb. Oost-Brabant 14 juni 2016, ECLI:NL:RBOBR:2016:3718

Hof Den Bosch 1 juli 2016, ECLI:NL:GHSHE:2016:2684

Rb. Limburg 4 juli 2016, ECLI:NL:RBLIM:2016:5715

Rb. Den Haag 28 juli 2016, ECLI:NL:RBDHA:2016:8679

Bijlage 5: Checklist dossieranalyse

Zaaknummer
ECLI
Datum uitspraak
Arrondissement
Delict
Delict datum
Verdachte
Beslissing

Feiten

Gevonden sporen

Procedure

Locatie/ omstandigheden gevonden handpalmspoor

Rol van handpalmspoor

Identificatie: in beeld brengen van tot dan toe niet bekende verdachte

Bewijs

Ondersteuning verklaring

Ondersteuning identificatie

Identificatie en bewijs

Uitsluiting

Informatie over activiteit/ reconstructie

Niet veiliggesteld

Reden

Wel veiliggesteld niet gebruikt

Reden

Rol van handpalmspoor tov andere sporen

Meerwaarde voor identificatie

Meerwaarde voor bewijs

Geen meerwaarde

Wijze van identificatie

Afdruk genomen nav en gekoppeld aan gevonden spoor in deze zaak

Gevonden spoor gekoppeld aan bestaande afdruk in database

Afdruk afgenomen in andere zaak en gekoppeld aan openstaand spoor in deze zaak

Procedure afname handpalmafdruk/ rol van verschillende actoren

Aanvraag

Beslissing

Procedure

Redenering afname handpalmafdruk

Standaardafname (voor 2010)

Rol onderzoeksbelang → overwegingen en discussie

Gevonden handpalmspoor en bekende verdachte

Linken aan andere delicten

Wat wordt hier verder over gezegd?

Handpalmvergelijking PV's en Rapportage

Rapport

Wat voor rapport is het?

Wie heeft het rapport geschreven? Politie, NFI?

Hoe zit het rapport in elkaar

Hoe wordt gerapporteerd?

Hoe luiden de conclusies?

Hoe zeker zijn deze conclusies?

Hoe gaat de rechter hiermee om? Letterlijk overgenomen in vonnis?

Aanvraag advocaat?

Contra-expertise

Hoe wordt daarover beslist

Wat voor redenering wordt gebruikt?

Andere rapporten?

Wat valt verder op i.v.m. de vraagstelling van ons onderzoek?

Bijlage 6: Relevante wettelijke bepalingen

Nederland

Artikel 27a Sv

1. De verdachte wordt ten behoeve van het vaststellen van zijn identiteit gevraagd naar zijn naam, voornamen, geboorteplaats en geboortedatum, het adres waarop hij in de basisregistratie personen is ingeschreven en het adres van zijn feitelijke verblijfplaats. Het vaststellen van zijn identiteit omvat tevens een onderzoek van een identiteitsbewijs als bedoeld in artikel 1 van de Wet op de identificatieplicht. In de gevallen, bedoeld in artikel 55c, tweede en derde lid, omvat het vaststellen van zijn identiteit tevens het nemen van een of meer foto's en vingerafdrukken.
2. In de gevallen waarin van de verdachte overeenkomstig dit wetboek vingerafdrukken zijn genomen en verwerkt, omvat het vaststellen van zijn identiteit ter verificatie het nemen van zijn vingerafdrukken en het vergelijken van die vingerafdrukken met de van hem verwerkte vingerafdrukken. In de andere gevallen omvat het vaststellen van zijn identiteit een onderzoek van een identiteitsbewijs als bedoeld in artikel 1 van de Wet op de identificatieplicht.

Artikel 55c Sv

1. De ambtenaren, bedoeld in artikel 141, en de ambtenaren van politie, bedoeld in artikel 2, onder b, van de Politiewet 2012, die tevens buitengewoon opsporingsambtenaar als bedoeld in artikel 142 zijn, stellen de identiteit van de aangehouden verdachte vast op de wijze, bedoeld in artikel 27a, eerste lid, eerste en tweede volzin.
2. De ambtenaren, bedoeld in het eerste lid, nemen met het oog op het vaststellen van de identiteit van een verdachte die is aangehouden wegens een misdrijf als omschreven in artikel 67, eerste lid, of die wordt verhoord wegens een misdrijf als omschreven in artikel 67, eerste lid, zonder dat hij is aangehouden, een of meer foto's en vingerafdrukken. De vingerafdrukken worden vergeleken met de van verdachten overeenkomstig dit wetboek verwerkte vingerafdrukken en, indien vermoed wordt dat de verdachte een vreemdeling is, met de overeenkomstig de Vreemdelingenwet 2000 verwerkte vingerafdrukken.
3. De officier van justitie of de hulpofficier beveelt dat van iedere andere verdachte dan de verdachte, bedoeld in het tweede lid, over wiens identiteit twijfel bestaat, een of meer foto's en vingerafdrukken worden genomen. Het tweede lid, laatste volzin, is van overeenkomstige toepassing.
4. De foto's en vingerafdrukken, bedoeld in het tweede en derde lid, kunnen ook worden verwerkt voor het voorkomen, opsporen, vervolgen en berechten van strafbare feiten en het vaststellen van de identiteit van een lijk.
5. Bij of krachtens algemene maatregel van bestuur worden regels gesteld over de uitvoering van het nemen van de foto's en vingerafdrukken, bedoeld in het tweede en derde lid, en voor het verwerken van de resultaten daarvan.

Artikel 61a Sv

1. Tegen de voor onderzoek opgehouden verdachte kunnen maatregelen in het belang van het onderzoek worden bevolen. Als zodanige maatregelen kunnen onder meer worden aangemerkt:
 - a. het maken van foto's en video-opnamen;
 - b. het nemen van lichaamsmaten en handpalm-, voet-, teen-, oor- en schoenzoolafdrukken;
 - c. de toepassing van een confrontatie;
 - d. de toepassing van een geuridentificatieproef;
 - e. het afscheren, knippen of laten groeien van snor, baard of hoofdhaar;
 - f. het dragen van bepaalde kleding of bepaalde attributen ten behoeve van een confrontatie;
 - g. plaatsing in een observatiecel;

- h. onderzoek naar schotresten op het lichaam.
- 2. De in het eerste lid genoemde maatregelen kunnen alleen worden bevolen in geval van verdenking van een misdrijf als omschreven in artikel 67, eerste lid.
- 3. Bij of krachtens algemene maatregel van bestuur kunnen nadere regels worden gesteld over de uitvoering van de maatregelen in het belang van het onderzoek en voor het verwerken van de resultaten daarvan.

Artikel 62 Sv

- 1. De in verzekering gestelde verdachte wordt aan geen andere beperkingen onderworpen dan die in het belang van het onderzoek of in het belang der orde volstrekt noodzakelijk zijn.
- 2. Onverminderd het bepaalde in artikel 50, kunnen tegen de in het eerste lid bedoelde verdachte maatregelen in het belang van het onderzoek worden bevolen. Als zodanige maatregelen kunnen, naast de in artikel 61a, eerste lid, onderdeel a tot en met h, genoemde maatregelen, onder meer worden aangemerkt:
 - a. beperkingen met betrekking tot het ontvangen van bezoek, telefoonverkeer, briefwisseling en de uitreiking van kranten, lectuur of andere gegevensdragers, dan wel andere maatregelen betrekking hebbend op het verblijf in het kader van de vrijheidsbeneming;
 - b. de overbrenging naar een ziekenhuis, of een andere instelling waar medisch toezicht is gewaarborgd, of verblijf in een daartoe ingerichte cel onder medisch toezicht.
- 3. De behandeling van de in verzekering gestelde verdachten en de eisen waaraan de voor de inverzekeringstelling bestemde plaatsen moeten voldoen, worden, naar beginselen bij of krachtens de wet te stellen, geregeld bij algemene maatregel van bestuur.
- 4. Indien naar aanleiding van de in artikel 59, vijfde lid, genoemde kennisgeving een rapport is opgesteld, neemt de officier van justitie van dat rapport kennis alvorens een vordering tot bewaring te doen.
- 5. De verdachte zal bij de toepassing van de maatregelen, bedoeld in het tweede lid, onderdeel a, worden gewezen op de bezwaarmogelijkheid die in artikel 62a, vierde lid, is opgenomen.

Artikel 62a Sv

- 1. Maatregelen in het belang van het onderzoek kunnen door de officier van justitie worden bevolen.
- 2. De bevoegdheid bedoeld in het eerste lid komt, uitgezonderd de bevoegdheid tot het geven van een bevel tot de maatregel bedoeld in artikel 61a, eerste lid, onder e, gedurende de ophouding voor onderzoek en de inverzekeringstelling indien het optreden van de officier van justitie niet kan worden afgewacht, toe aan de hulpofficier van justitie die de ophouding voor onderzoek dan wel de inverzekeringstelling heeft gelast.
- 3. De directeur van het huis van bewaring, indien de vrijheidsbeneming aldaar wordt ondergaan, en anders de bij het bevel aan te wijzen persoon, draagt zorg voor de uitvoering van het bevel.
- 4. De verdachte kan tegen het bevel als bedoeld in artikel 62, tweede lid, onder a, een bezwaarschrift indienen bij de rechtbank of, indien het bevel is gegeven in het kader van de voorlopige hechtenis, bij het rechterlijk college dat oordeelt omtrent de voortzetting van de voorlopige hechtenis. Het bevel wordt in afwachting van de rechterlijke beslissing niet uitgevoerd, tenzij degene die het bevel heeft gegeven een onverwijld uitvoering in het belang van het onderzoek volstrekt noodzakelijk acht.

Artikel 76 Sv

In geval van voorlopige hechtenis zijn de artikelen 62 en 62a van overeenkomstige toepassing.

Artikel 4b Besluit toepassing maatregelen in het belang van het onderzoek

1. Er is een databank met handpalmafdrukken die tot doel heeft het voorkomen, opsporen, vervolgen en berechten van strafbare feiten en het vaststellen van de identiteit van lijken te bevorderen. Deze databank bevat slechts de handpalmafdrukken van:
 - a. verdachten,
 - b. veroordeelden,
 - c. gewezen verdachten,
 - d. overleden slachtoffers van misdrijven en
 - e. onbekende verdachten.
2. Onze Minister is verantwoordelijk voor de databank, bedoeld in het eerste lid.
3. Een landelijke eenheid als bedoeld in artikel 25, eerste lid, onder b, van de Politiewet 2012 voert het beheer over de databank.
4. De handpalmafdrukken die in de databank zijn vastgelegd, kunnen onderling worden vergeleken.
5. In afwijking van het vierde lid worden de in de databank vastgelegde handpalmafdrukken van gewezen verdachten of van onbekende verdachten die in de strafzaak waarin de gewezen verdachte is vrijgesproken of ontslagen van alle rechtsvervolging, met die handpalmafdrukken overeenkwamen, uitsluitend onderling of met andere met die strafzaak in verband staande handpalmafdrukken van onbekende verdachten vergeleken, indien:
 - a. de vergelijking plaatsvindt met het oog op de herziening ten nadele op de in artikel 482a, eerste lid, onder a, van het Wetboek van Strafvordering bedoelde grond, en
 - b. de rechter-commissaris, op vordering van de officier van justitie, opdracht tot de vergelijking heeft gegeven.
6. In geval van toepassing van het vijfde lid geeft de rechter-commissaris die de opdracht tot de vergelijking heeft gegeven de gewezen verdachte, zodra het belang van het onderzoek dat toelaat, schriftelijk kennis van de uitslag van het onderzoek.

Artikel 4c Besluit toepassing maatregelen in het belang van het onderzoek

1. Zodra zich een omstandigheid voordoet die meebrengt dat degene wiens handpalmafdrukken zijn verwerkt, niet langer als een verdachte van een strafbaar feit kan worden aangemerkt, worden zijn handpalmafdrukken vernietigd.
2. Van een omstandigheid als bedoeld in het eerste lid is in ieder geval sprake bij een beslissing tot niet-vervolging, een kennisgeving van niet verdere vervolging, een onherroepelijke buitenvervolginstelling, een rechterlijke verklaring dat de zaak geëindigd is, een onherroepelijke vrijspraak of een onherroepelijk ontslag van alle rechtsvervolging waarbij niet een maatregel als bedoeld in artikel 37, 37a juncto 37b of 38, 38m of 77s van het Wetboek van Strafrecht is opgelegd.
3. In afwijking van het eerste lid wordt van het vernietigen van de in deze leden bedoelde handpalmafdrukken afgezien indien degene wiens handpalmafdrukken het betreft, in een andere zaak als verdachte van een strafbaar feit is aangemerkt of in een andere zaak is veroordeeld.
4. In afwijking van het eerste lid wordt van het vernietigen van de handpalmafdrukken afgezien indien degene wiens handpalmafdrukken het betreft, een gewezen verdachte is die niet eerder voor hetzelfde feit in een herzieningsprocedure als bedoeld in Titel VIII van het Derde Boek van de wet is vrijgesproken of ontslagen van alle rechtsvervolging. De handpalmafdrukken kunnen in dat geval uitsluitend worden geraadpleegd met het oog op een herziening ten nadele op de in artikel 482a, eerste lid, onder a, van de wet bedoelde grond en na toestemming van de rechter-commissaris.

Artikel 4d Besluit toepassing maatregelen in het belang van het onderzoek

1. De handpalmafdrukken van verdachten en veroordeelden worden vernietigd:
 - a. twintig jaar nadat een einduitspraak als bedoeld in de artikelen 351 en 352, tweede lid, van het Wetboek van Strafvordering is gedaan in verband met een misdrijf waarop naar de wettelijke omschrijving een gevangenisstraf van minder dan zes jaar is gesteld, en in het kader van het misdrijf de gegevens zijn verwerkt of nadat

- een strafbeschikking wegens het misdrijf volledig ten uitvoer is gelegd, dan wel twaalf jaar na het overlijden van betrokkene,
- b. dertig jaar nadat een einduitspraak als bedoeld in de artikelen 351 en 352, tweede lid, van het Wetboek van Strafvordering is gedaan in verband met een misdrijf waarop naar de wettelijke omschrijving een gevangenisstraf van zes jaar of meer is gesteld, en in het kader van het misdrijf de gegevens zijn verwerkt of nadat een strafbeschikking wegens het misdrijf volledig ten uitvoer is gelegd, dan wel twintig jaar na het overlijden van betrokkene, of
 - c. na het vervallen van het recht tot strafvordering door verjaring.
2. De termijn van twintig en dertig jaar, genoemd in het eerste lid, wordt verlengd indien tegen de betrokkene een einduitspraak als bedoeld in de artikelen 351 en 352, tweede lid, van het Wetboek van Strafvordering in verband met een ander misdrijf is gedaan of een strafbeschikking in verband met een ander misdrijf is uitgevaardigd. In dat geval worden de gegevens vernietigd twintig dan wel dertig jaar nadat de einduitspraak in verband met dat andere misdrijf is gedaan of de strafbeschikking in verband met dat andere misdrijf volledig ten uitvoer is gelegd, al naar gelang op het misdrijf naar de wettelijke omschrijving minder dan zes jaar dan wel zes jaar of meer gevangenisstraf is gesteld. De eerste twee volzinnen zijn niet van toepassing in het geval op dat andere misdrijf naar de wettelijke omschrijving een gevangenisstraf van minder dan zes jaar is gesteld, terwijl op het eerdere misdrijf naar de wettelijke omschrijving een gevangenisstraf van zes jaar of meer was gesteld en van de termijn van dertig jaar nog niet meer dan tien jaar is verstreken.
 3. De termijn van dertig jaar, genoemd in het eerste lid, wordt met twintig jaar verlengd indien de duur van de gevangenisstraf of vrijheidsbenemende maatregel langer is dan twintig jaar. Indien de gevangenisstraf levenslang is of de vrijheidsbenemende maatregel de duur van veertig jaar overstijgt, worden de gegevens na tachtig jaar vernietigd.
 4. In afwijking van het eerste tot en met derde lid worden gegevens van verdachten en veroordeelden wegens misdrijven als bedoeld in de artikelen 240b tot en met 250 van het Wetboek van Strafrecht na tachtig jaar vernietigd.

Artikel 4e Besluit toepassing maatregelen in het belang van het onderzoek

1. De handpalmafdrucken van gewezen verdachten worden vernietigd:
 - a. twaalf jaar nadat een einduitspraak als bedoeld in artikel 1, onder g, is gedaan in verband met een misdrijf waarop naar de wettelijke omschrijving een gevangenisstraf van minder dan zes jaar is gesteld, en in het kader van het misdrijf de handpalmafdrucken zijn verwerkt,
 - b. twintig jaar nadat een einduitspraak als bedoeld in artikel 1, onder g, is gedaan in verband met een misdrijf waarop naar de wettelijke omschrijving een gevangenisstraf van zes jaar of meer is gesteld, en in het kader van het misdrijf de handpalmafdrucken zijn verwerkt,
 - c. tachtig jaar nadat een einduitspraak als bedoeld in artikel 1, onder g, is gedaan in verband met een misdrijf dat op grond van artikel 70, tweede lid, van het Wetboek van Strafrecht niet aan verjaring onderhevig is, en in het kader van het misdrijf de handpalmafdrucken zijn verwerkt,
 - d. wanneer naar het oordeel van de officier van justitie vaststaat dat herziening ten nadele op grond van artikel 482a, eerste lid, aanhef en onder a, van het Wetboek van Strafvordering uitgesloten is, dan wel
 - e. terstond na het overlijden van betrokkene.
2. De in het eerste lid, onder a, b en c, genoemde termijnen belopen zes, tien, respectievelijk twintig jaar indien de gewezen verdachte ten tijde van het begaan van het feit waarop de rechterlijke uitspraak betrekking heeft de leeftijd van achttien jaar nog niet had bereikt.

Artikel 4g Besluit toepassing maatregelen in het belang van het onderzoek

Met de handpalmafdrucken, bedoeld in artikel 4c tot en met 4f, worden tevens de daarbij behorende identificerende persoonsgegevens vernietigd.

Duitsland

Artikel 81b StPO DE

Soweit es für die Zwecke der Durchführung des Strafverfahrens oder für die Zwecke des Erkennungsdienstes notwendig ist, dürfen Lichtbilder und Fingerabdrücke des Beschuldigten auch gegen seinen Willen aufgenommen und Messungen und ähnliche Maßnahmen an ihm vorgenommen werden.

Artikel 163b lid 1 StPO DE

Ist jemand einer Straftat verdächtig, so können die Staatsanwaltschaft und die Beamten des Polizeidienstes die zur Feststellung seiner Identität erforderlichen Maßnahmen treffen; § 163a Abs. 4 Satz 1 gilt entsprechend. Der Verdächtige darf festgehalten werden, wenn die Identität sonst nicht oder nur unter erheblichen Schwierigkeiten festgestellt werden kann. Unter den Voraussetzungen von Satz 2 sind auch die Durchsuchung der Person des Verdächtigen und der von ihm mitgeführten Sachen sowie die Durchführung erkennungsdienstlicher Maßnahmen zulässig.

Zwitsersland

Artikel 260 StPO CH (Erkennungsdienstliche Erfassung)

1. Bei der erkennungsdienstlichen Erfassung werden die Körpermerkmale einer Person festgestellt und Abdrücke von Körperteilen genommen.
2. Die Polizei, die Staatsanwaltschaft und die Gerichte, in dringenden Fällen ihre Verfahrensleitung, können die erkennungsdienstliche Erfassung anordnen.
3. Die erkennungsdienstliche Erfassung wird in einem schriftlichen, kurz begründeten Befehl angeordnet. In dringenden Fällen kann sie mündlich angeordnet werden, ist aber nachträglich schriftlich zu bestätigen und zu begründen.
4. Weigert sich die betroffene Person, sich der Anordnung der Polizei zu unterziehen, so entscheidet die Staatsanwaltschaft.

Artikel 261 StPO CH (Aufbewahrung und Verwendung erkennungsdienstlicher Unterlagen)

1. Erkennungsdienstliche Unterlagen über die beschuldigte Person dürfen ausserhalb des Aktendossiers während folgender Dauer aufbewahrt und, sofern ein hinreichender Tatverdacht auf ein neues Delikt besteht, auch verwendet werden:
 - a. im Falle einer Verurteilung oder eines Freispruchs wegen Schuldunfähigkeit: bis zum Ablauf der Fristen für die Entfernung der Einträge im Strafregister;
 - b. im Falle eines Freispruchs aus andern Gründen, der Einstellung oder der Nichtanhandnahme eines Verfahrens: bis zur Rechtskraft des Entscheids.
2. Ist in einem Fall von Absatz 1 Buchstabe b aufgrund bestimmter Tatsachen zu erwarten, dass die erkennungsdienstlichen Unterlagen über die beschuldigte Person der Aufklärung künftiger Straftaten dienen könnten, so dürfen sie mit Zustimmung der Verfahrensleitung während höchstens 10 Jahren seit Rechtskraft des Entscheides aufbewahrt und verwendet werden.
3. Erkennungsdienstliche Unterlagen über nicht beschuldigte Personen sind zu vernichten, sobald das Verfahren gegen die beschuldigte Person abgeschlossen oder eingestellt wurde oder entschieden wurde, es nicht an die Hand zu nehmen.
4. Ist das Interesse an der Aufbewahrung und Verwendung vor Ablauf der Fristen nach den Absätzen 1-3 offensichtlich dahingefallen, so sind die erkennungsdienstlichen Unterlagen zu vernichten.

Engeland & Wales

Artikel 61 PACE (Finger-printing)

1. Except as provided by this section no person's fingerprints may be taken without the appropriate consent.
2. Consent to the taking of a person's fingerprints must be in writing if it is given at a time when he is at a police station.

3. The fingerprints of a person detained at a police station may be taken without the appropriate consent if—
 - a. he is detained in consequence of his arrest for a recordable offence; and
 - b. he has not had his fingerprints taken in the course of the investigation of the offence by the police.
- 3A. Where a person mentioned in paragraph (a) of subsection (3) or (4) has already had his fingerprints taken in the course of the investigation of the offence by the police, that fact shall be disregarded for the purposes of that subsection if—
 - a. the fingerprints taken on the previous occasion do not constitute a complete set of his fingerprints; or
 - b. some or all of the fingerprints taken on the previous occasion are not of sufficient quality to allow satisfactory analysis, comparison or matching (whether in the case in question or generally).
4. The fingerprints of a person detained at a police station may be taken without the appropriate consent if—
 - a. he has been charged with a recordable offence or informed that he will be reported for such an offence; and
 - b. he has not had his fingerprints taken in the course of the investigation of the offence by the police.
- 4A. The fingerprints of a person who has answered to bail at a court or police station may be taken without the appropriate consent at the court or station if—
 - a. the court, or
 - b. an officer of at least the rank of inspector, authorises them to be taken.
- 4B. A court or officer may only give an authorisation under subsection (4A) if—
 - a. the person who has answered to bail has answered to it for a person whose fingerprints were taken on a previous occasion and there are reasonable grounds for believing that he is not the same person; or
 - b. the person who has answered to bail claims to be a different person from a person whose fingerprints were taken on a previous occasion.
5. An officer may give an authorisation under subsection (4A) above orally or in writing but, if he gives it orally, he shall confirm it in writing as soon as is practicable.
- 5A. The fingerprints of a person may be taken without the appropriate consent if (before or after the coming into force of this subsection) he has been arrested for a recordable offence and released and—
 - a. in the case of a person who is on bail, he has not had his fingerprints taken in the course of the investigation of the offence by the police; or
 - b. in any case, he has had his fingerprints taken in the course of that investigation
 - i. subsection (3A)(a) or (b) above applies, or
 - ii. subsection (5C) below applies.
- 5B. The fingerprints of a person not detained at a police station may be taken without the appropriate consent if (before or after the coming into force of this subsection) he has been charged with a recordable offence or informed that he will be reported for such an offence and—
 - a. he has not had his fingerprints taken in the course of the investigation of the offence by the police; or
 - b. he has had his fingerprints taken in the course of that investigation but
 - i. subsection (3A)(a) or (b) above applies, or
 - ii. subsection (5C) below applies.
- 5C. This subsection applies where—
 - a. the investigation was discontinued but subsequently resumed, and
 - b. before the resumption of the investigation the fingerprints were destroyed pursuant to section 63D(3) below.
6. Subject to this section, the fingerprints of a person may be taken without the appropriate consent if (before or after the coming into force of this subsection)—

- a. he has been convicted of a recordable offence, or
 - b. he has been given a caution in respect of a recordable offence which, at the time of the caution, he has admitted, and
 - c.
- either of the conditions mentioned in subsection (6ZA) below is met.
- 6ZA. The conditions referred to in subsection (6) above are—
- a. the person has not had his fingerprints taken since he was convicted, or cautioned;
 - b. he has had his fingerprints taken since then but subsection (3A)(a) or (b) above applies.
- 6ZB. Fingerprints may only be taken as specified in subsection (6) above with the authorisation of an officer of at least the rank of inspector.
- 6ZC. An officer may only give an authorisation under subsection (6ZB) above if the officer is satisfied that taking the fingerprints is necessary to assist in the prevention or detection of crime.
- 6A. A constable may take a person's fingerprints without the appropriate consent if—
- a. the constable reasonably suspects that the person is committing or attempting to commit an offence, or has committed or attempted to commit an offence; and
 - b. either of the two conditions mentioned in subsection (6B) is met.
- 6B. The conditions are that—
- a. the name of the person is unknown to, and cannot be readily ascertained by, the constable;
 - b. the constable has reasonable grounds for doubting whether a name furnished by the person as his name is his real name.
- 6C. The taking of fingerprints by virtue of subsection (6A) does not count for any of the purposes of this Act as taking them in the course of the investigation of an offence by the police.
- 6D. Subject to this section, the fingerprints of a person may be taken without the appropriate consent if—
- a. under the law in force in a country or territory outside England and Wales the person has been convicted of an offence under that law (whether before or after the coming into force of this subsection and whether or not he has been punished for it);
 - b. the act constituting the offence would constitute a qualifying offence if done in England and Wales (whether or not it constituted such an offence when the person was convicted); and
 - c. either of the conditions mentioned in subsection (6E) below is met.
- 6E. The conditions referred to in subsection (6D)(c) above are—
- a. the person has not had his fingerprints taken on a previous occasion under subsection (6D) above;
 - b. he has had his fingerprints taken on a previous occasion under that subsection but subsection (3A)(a) or (b) above applies.
- 6F. Fingerprints may only be taken as specified in subsection (6D) above with the authorisation of an officer of at least the rank of inspector.
- 6G. An officer may only give an authorisation under subsection (6F) above if the officer is satisfied that taking the fingerprints is necessary to assist in the prevention or detection of crime.
7. Where a person's fingerprints are taken without the appropriate consent by virtue of any power conferred by this section—
- a. before the fingerprints are taken, the person shall be informed of—
 - i. the reason for taking the fingerprints;
 - ii. the power by virtue of which they are taken; and
 - iii. in a case where the authorisation of the court or an officer is required for the exercise of the power, the fact that the authorisation has been given; and

- b. those matters shall be recorded as soon as practicable after the fingerprints are taken.
- 7A. If a person's fingerprints are taken at a police station, or by virtue of subsection (4A), (6A) at a place other than a police station, whether with or without the appropriate consent—
 - a. before the fingerprints are taken, an officer or, where by virtue of subsection (4A), (6A) or (6BA) the fingerprints are taken at a place other than a police station, the constable taking the fingerprints) shall inform him that they may be the subject of a speculative search; and
 - b. the fact that the person has been informed of this possibility shall be recorded as soon as is practicable after the fingerprints have been taken.
- 8. If he is detained at a police station when the fingerprints are taken, the matters referred to in subsection (7)(a)(i) to (iii) above and, in the case falling within subsection (7A) above, the fact referred to in paragraph (b) of that subsection] shall be recorded on his custody record.
- 8A.
- 8B. Any power under this section to take the fingerprints of a person without the appropriate consent, if not otherwise specified to be exercisable by a constable, shall be exercisable by a constable.
- 9. Nothing in this section—
 - a. affects any power conferred by paragraph 18(2) of Schedule 2 to the Immigration Act 1971; or
 - b. applies to a person arrested or detained under the terrorism provisions.
- 10. Nothing in this section applies to a person arrested under an extradition arrest power.

Artikel 63A PACE (Fingerprints and samples: supplementary provisions)

- 1. Where a person has been arrested on suspicion of being involved in a recordable offence or has been charged with such an offence or has been informed that he will be reported for such an offence, fingerprints, impressions of footwear or samples or the information derived from samples taken under any power conferred by this Part of this Act from the person may be checked against—
 - a. other fingerprints, impressions of footwear or samples to which the person seeking to check has access and which are held by or on behalf of any one or more relevant law-enforcement authorities or which are held in connection with or as a result of an investigation of an offence;
 - b. information derived from other samples if the information is contained in records to which the person seeking to check has access and which are held as mentioned in paragraph (a) above.
- 1ZA. Fingerprints taken by virtue of section 61(6A) above may be checked against other fingerprints to which the person seeking to check has access and which are held by or on behalf of any one or more relevant law-enforcement authorities or which are held in connection with or as a result of an investigation of an offence.
- 1A. In subsection (1) and (1ZA) above " relevant law-enforcement authority " means—
 - a. a police force;
 - b. the National Crime Agency;
 - d. a public authority (not falling within paragraphs (a) to (c)) with functions in any part of the British Islands which consist of or include the investigation of crimes or the charging of offenders;
 - e. any person with functions in any country or territory outside the United Kingdom which—
 - i. correspond to those of a police force; or
 - ii. otherwise consist of or include the investigation of conduct contrary to the law of that country or territory, or the apprehension of persons guilty of such conduct;
 - f. any person with functions under any international agreement which consist of or include the investigation of conduct which is—

- i. unlawful under the law of one or more places,
 - ii. prohibited by such an agreement, or
 - iii. contrary to international law,

or the apprehension of persons guilty of such conduct.
- 1B. The reference in subsection (1A) above to a police force is a reference to any of the following—
 - a. any police force maintained under section 2 of the Police Act 1996 (c. 16) (police forces in England and Wales outside London);
 - b. the metropolitan police force;
 - c. the City of London police force;
 - d.-o. [applies to other police forces].
- 1C. Where—
 - a. fingerprints, impressions of footwear or samples have been taken from any person in connection with the investigation of an offence but otherwise than in circumstances to which subsection (1) above applies, and
 - b. that person has given his consent in writing to the use in a speculative search of the fingerprints, of the impressions of footwear or of the samples and of information derived from them,

the fingerprints or impressions of footwear or, as the case may be, those samples and that information may be checked against any of the fingerprints, impressions of footwear, samples or information mentioned in paragraph (a) or (b) of that subsection.
- 1D. A consent given for the purposes of subsection (1C) above shall not be capable of being withdrawn.
- 1E. Where fingerprints or samples have been taken from any person under section 61(6) or 63(3B) above (persons convicted etc), the fingerprints or samples, or information derived from the samples, may be checked against any of the fingerprints, samples or information mentioned in subsection (1)(a) or (b) above.
- 1F. Where fingerprints or samples have been taken from any person under section 61(6D), 62(2A) or 63(3E) above (offences outside England and Wales etc), the fingerprints or samples, or information derived from the samples, may be checked against any of the fingerprints, samples or information mentioned in subsection (1)(a) or (b) above.
 - 2. Where a sample of hair other than pubic hair is to be taken the sample may be taken either by cutting hairs or by plucking hairs with their roots so long as no more are plucked than the person taking the sample reasonably considers to be necessary for a sufficient sample.
 - 3. Where any power to take a sample is exercisable in relation to a person the sample may be taken in a prison or other institution to which the Prison Act 1952 applies.
- 3A. Where—
 - a. the power to take a non-intimate sample under section 63(3B) above is exercisable in relation to any person who is detained under Part III of the Mental Health Act 1983 in pursuance of—
 - i. a hospital order or interim hospital order made following his conviction for the recordable offence in question, or
 - ii. a transfer direction given at a time when he was detained in pursuance of any sentence or order imposed following that conviction, or
 - b. the power to take a non-intimate sample under section 63(3C) above is exercisable in relation to any person,

the sample may be taken in the hospital in which he is detained under that Part of that Act. Expressions used in this subsection and in the Mental Health Act 1983 have the same meaning as in that Act.
- 3B. Where the power to take a non-intimate sample under section 63(3B) above is exercisable in relation to a person detained in pursuance of directions of the Secretary of State under section 92 of the Powers of Criminal Courts (Sentencing) Act 2000 the sample may be taken at the place where he is so detained.

4. Schedule 2A (fingerprinting and samples: power to require attendance at police station) shall have effect.

Artikel 63D PACE (Destruction of fingerprints and DNA profiles)

1. This section applies to—
 - a. fingerprints—
 - i. taken from a person under any power conferred by this Part of this Act, or
 - ii. taken by the police, with the consent of the person from whom they were taken, in connection with the investigation of an offence by the police, and
 - b. a DNA profile derived from a DNA sample taken as mentioned in paragraph (a)(i) or (ii).
2. Fingerprints and DNA profiles to which this section applies ("section 63D material") must be destroyed if it appears to the responsible chief officer of police that—
 - a. the taking of the fingerprint or, in the case of a DNA profile, the taking of the sample from which the DNA profile was derived, was unlawful, or
 - b. the fingerprint was taken, or, in the case of a DNA profile, was derived from a sample taken, from a person in connection with that person's arrest and the arrest was unlawful or based on mistaken identity.
3. In any other case, section 63D material must be destroyed unless it is retained under any power conferred by sections 63E to 63O (including those sections as applied by section 63P).
4. Section 63D material which ceases to be retained under a power mentioned in subsection (3) may continue to be retained under any other such power which applies to it.
5. Nothing in this section prevents a speculative search, in relation to section 63D material, from being carried out within such time as may reasonably be required for the search if the responsible chief officer of police considers the search to be desirable.